

Δ. 1054 3477
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΒΑΡΒΑΚΕΙΩ ΠΡΟΤΥΠΩ ΣΧΟΛΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ
ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Δ'
(ἀντίτυπα 1500)

Ἄριθμός ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 41719.

Ἡμερομηνία: 1-8-1933.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

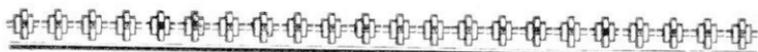
52 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ) - 52

1936

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συλλογέως.

Ἀθήνας

Σημείωσις διὰ τοὺς μαθητάς. Ὅπου ὑπάρχει ἀστερίσκος, ζήτηι τὴν ἐξήγησιν τῆς λέξεως ἢ τοῦ πράγματος ἐν τέλει, εἰς τὸ **Β' Παράρτημα** τοῦ βιβλίου (σελ. 239 κέ).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Α'. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ.

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Ὁ Ὀρφεὺς καὶ αἱ Σειρήνες.

Σπυρίδωνος Βασιλειάδου.

Εἰσαγωγή: Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ δρᾶμα Γαλάτεια. Ὁ Ῥέννος, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Πυγμαλίωνος, ἐπιστρέφας ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀργοναυτῶν, διηγεῖται τὰ κατ' αὐτὴν συμβάντα εἰς τὸν ἀδελφόν του καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Γαλάτειαν.

Ῥέννος.—**Αἱ** Σειρήνες ἦσαν θυγατέρες τῆς Μελπομένης καὶ τοῦ Ἀχελφού. Παίζουσαι ἐν Σικελίᾳ ποτὲ μετὰ τῆς Περσεφόνης, ἀφῆκαν αὐτὴν δειλῶς ν' ἄρπασθῆ ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ἣ δὲ Δήμητρα, ὀργισθεῖσα, μετεμόρφωσεν αὐτάς εἰς τέρατα, τηρηθείσης μόνῃς τῆς παρθενικῆς αὐτῶν μορφῆς. Παρὰ τὰ τυρρηνικὰ παράλια τῆς Ἰταλίας Ἀνθέμουσα ἐλέγετο ἡ χαριστάτη νῆσος, ὅπου κατόκησαν. Ἦσαν δὲ τρεῖς. Ἡ Παρθενόπη ἐκίθαρῖζεν, ἡ Λευκωσία ἠΰλει, ἡ δὲ Λίγεια ἐμελόδου· τοιαύτη δὲ ἀπετελεῖτο συναυλία καὶ μουσική, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων φθάνων ἐκεῖ ἠδύνατο ν' ἀντιστῆ πρὸς τὰ γόητρα τῆς μολπῆς των καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃ πατρίδα, φίλους, γονεῖς, ἐκεῖ παρ' αὐταῖς κεχηνῶς, καταλείπων τὸ πλοῖον αὐτοῦ εἰς τοὺς σκοπέλους καὶ τὴν ζῶήν του εἰς πάντα θάνατον.

Ἦλθομεν ἐκεῖ. Εἶδομεν μακρόθεν τὸ κάλλος αὐτῶν τὸ ἀμύθητον, εἶδομεν κατακεκαλυμμένην τὴν νῆσον ἀπὸ λευκᾶ ὀστᾶ ἀνθρώπων· λεπτὴ εὐώδης αὖρα ἔφερε μέχρις ἡμῶν τῆς οὐρανιας μουσικῆς των τοὺς πρῶτους μελιχοῦς τόνους. Αἱ χεῖρες ἠτόνησαν, αἱ κῶπαι ἐπλησσαν τὴν γαληνιώσαν θάλασσαν ὡς λιπόθυμοι, εἶτα δ' ἠγέρθημεν ἅπαντες ἔνθεοι, προσορῶντες τὰς Σειρήνας· καὶ πρῶτος ὁ νεαρὸς Βούτος, ἑταῖρος ἡμῶν, ἐμμανῆς ἀπὸ τοῦ μέλους των ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, πλέων πρὸς αὐτάς. Οὐδεὶς παρεκώλυεν αὐτόν· ἀλλ' ἀνελάδομεν τὰς κῶπας ἐν μέθῃ μαγικῇ καὶ ἡ

Ἄργῳ ἐφέρετο πετῶσθ πρὸς τὴν ἄρρητον ἁρμονίαν τῶν Σειρήνων. Τὸ πᾶν ἐλησμονήθη, τὸ πᾶν ἀπώλετο. Τί ἐ μέλλων θάνατος ἀπέ-
ναντι τοῦ ἀκουομένου μέλους; Ἄς ἀπεθνήσκομεν!

Αἴρνης ἀπὸ τῆς πρῶρας τῆς Ἄργουδς τότε ἠκούσθη ἄλλη μολ-
πή, ἄλλη μελωδία, ἄλλος τόνος οὐράνιος. Ἦτο δ' Ὀρφεύς. Ὅποιον
μέλος ἀπὸ τὰ χεῖλη του, ὅποιοι τόνοι ἀπὸ τῆς λύρας του, ὅποια
ἁρμονία ἦτο ἐκείνη, φίλοι μου! Ἡ ἀναδυομένη ἀπὸ τοῦ κύματος
Ἄρροδίτη καὶ εἰς τὰ ὄμματα θνητοῦ θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ὠραία,
ὀλιγώτερον γοῆτις καὶ ἔνθεος τῆς μουσικῆς ἐκείνης. Μικρὸν καὶ
αἱ κῶπαι πάλιν ἔστησαν. Οἱ Ἄργοναῦται ἐστράφησαν πρὸς τὸν
Ὀρφέα, δ' Ὀρφεύς ὡς θεὸς ἠγωνίζετο πρὸς τὰς Σειρήνας. Εἰς τὴν
μεγίστην ἀνάτασιν τῆς φωνῆς τοῦ ἀθανάτου μελωδοῦ ἡ Ἄργῳ
ὠμίλησεν, αἱ δὲ Σειρήνες νικηθεῖσαι ἔπεσαν εἰς τὸ κύμα καὶ
ἀτέλειδες ἐπνίγησαν. Ἐσώθημεν!

Γαλάτεια.— Ἄλλ' ὅποιον λοιπὸν ἄσμα θεοπέσιον ἀιεφώνησεν
δ' Ὀρφεύς; ὦ, εἰάν ἤκουον τὸ ἄσμα του!

Ῥέννος.— Ἡ μνήμη μου διέσωσε, Γαλάτεια, τὰ ἔπη του,
ἀλλὰ τὸ μέλος του ποῖα ἀηδόνος γλῶσσοι θὰ ἐτόλμα ν' ἀπεμιμεί-
το ποτέ;

Γαλάτεια.— ὦ, ἄς ἀκούσωμεν, Ῥέννε, τὰ ἔπη κᾶν!

Ῥέννος.— Ἴδοῦ αὐτά:

- 1 **Π**αρθῆλον ἡμέραι καὶ χρόνοι μεγάλοι,
εἰς βάτους ἐπνίγη τὸ εὖλοτον κλῆμα,
ἡ κόμη γονέων σεπτῶν ἔλευκάνθη,
καὶ μείρακες ἤδη τὰ βρέφη θὰ εἶναι,
ἀφ' οὔτου τῆς ξένης ἢ ἄλμη μᾶς ζῆ.
- 2 Ὅ ναύτης μὲ μόχθους ἰθύων τὸ σκάφος
ἐν μέσφ λαιλάπων, κί' ἐν μέσφ θηρίων
ὁ πλάνης περῶν τῶν ἐρήμων τὰ πλάτη,
πρὸς τ' ἄστρα τὸ βλέμμα ποσάκις ἐγειρεῖ
ποθῶν νὰ εἰκάσῃ τὴν πάτριον γῆν!
- 3 ὦ, πότε θὰ θίψῃ ἀγκύρας τὸ πλοῖον
ἐν μέσφ λιμένος φιλιτάτης πατρίδος;
ὦ, πότε θὰ κλίνη ὁ ναύτης τὰ στέρνα
ἐν μέσφ ἀγκάλης μνηστῆς ἐρασιμίας;
Βοήθει τοὺς ἄνδρας ναυτίλους, Βοροῶ.

Ἐκεῖ εἰς ἐκάστου καλύβην πατρῶν, 4
ἐκεῖ εἰς ἐστίας φαίδραν λαμπηδόνα,
ἢ ὅπου τὸ κύμα ἐκπνέει, τὴν δειλὴν
συνέρχεται ὄλος ὁ οἶκος εὐχέτης
καὶ κλαίει ἀπόντας γονεῖς, ἀδελφοὺς.

Ἄ, τίς ἐορτὴ καὶ φιλήματα ποῖα, 5
ὁπότεν τὸ φίλιτον ἔδαφος φθάσης,
ἐκεῖ ὅπου πρῶτον τὸν ἥλιον εἶδες,
καὶ φθίνει τὸ σιῆθος πιστῆς σου συνεύνου
κι' ὑγραίνεται τ' ὄμμα μητρὸς γηραιᾶς!....
1873.

Ὁ Ἀριστίωνας καὶ ὁ Σύλλας.

Ἀργύρη Ἐφταλιώτη.

Μόλις ἔπεσε ἡ Ἑλλάδα στὴν πρώτη σκλαβιά της, τὴ ῥωμαϊκῇ, καὶ σὺν αὐτὸς ἀπὸ μακρινὰ βουνα τὴ μάτιασε ἀπὸ τὸν Πόντο καὶ χύμηξε καταπάνω της ὁ Μιθριδάτης (87 π. Χ.).

Ἡ Ἀθήνα, ἡ καρδιά κι' ὁ νοῦς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἦταν πρώτη τὴν ὥρην στίς μεγάλες τίς συμφορές, καθὼς ἄλλοτε στίς μεγάλες δόξες.

Τὰ νησιὰ τὰ εἶχε τοῦ χεριοῦ του ὁ καινούργιος ὁ τύραννος. Ἀμέτρητους Ῥωμαίους εἶχε χαλασμένους στὴν Ἀνατολή, καὶ τὰ στρατεύματά του πλημμυρίζανε Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία, καὶ τέλος τὴν Ἀττικῇ.

Μεγάλη καὶ γενικὴ ὄχλοδοξὴ στὴν Ἀθήνα. Μεγάλες φωνές, φιλονεικίες, ζητήματα. Ἄλλοι πρόβλεπαν τὸ ἔσολοθρεμὸ τοῦ Μιθριδάτη, ἄλλοι τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἄλλοι τὸ δικό τους. Ἴσως μερικοὶ ἔκρυβαν καὶ κάποια ἐλπίδα μυστικῇ, πὼς παλαίθοντας τὰ δυὸ θεριὰ ἀνάμεσά τους θάφηναν τὴν Ἑλλάδα ν' ἀνοίξῃ μάτι, καὶ νὰ σταθῇ πάλι στὰ πόδια της λεύτερη καθὼς τὰ πρῶτα· μὰ οἱ μερικοὶ αὐτοὶ δὲ λογάριάζαν πὼς νεῦρα πιά νὰ σταθῇ δὲν εἶχε τὰ ποσταμένο της τὸ κορμί.

Φαίνεται πὼς ἡ μυριόδοξο ἡ Πνύκα δὲν εἶχε πέραση στὴν ἀθηναϊκὴ πολιτεία σὲ κείνους τοὺς χρόνους. Μὰ νὰ ἦτανε μάλιστα καταδικασμένη σὲ σιωπῇ. Ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι οἱ στρατηγοὶ εἶχαν ἢ προσταγῇ, ἢ φοβέρα νὰ τοὺς μηνύσουν, τὴν Πνύκα δὲν

τήν καταδέχονταν' ανεβαίνανε σέ «Βήμα» ἀρχοντικώτερο, ἴσως μαρμαροπελέκητο, ἀντίκρυ στήν περιλαμπρή στοά τοῦ Κεραμεικοῦ. Σ' αὐτό τὸ Βῆμα ἀπάνω, μιὰ ἀπὸ τίς πολυτάραχες ἐκεῖνες μέρες, μπρὸς στοὺς ταραγμένους πολίτες, ἀνέβηκε ἓνας πού σάν τὸ Θησέα τὸν ἀπάντεχαν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Ἦταν ἄραγες Ἀθηναῖος κι' αὐτός; Ὅχι. Ἦταν ξένος σατράπης ἢ στρατηγός; ῥήτορας; Μῆτε. Ἦταν ὁ Ἀριστίωνας, Ἀφρικάνικης δούλας παιδί. Τὸν πατέρα του δὲν τὸν ξέρουμε ποῖος ἦταν. Ἀφοῦ περιπλανήθηκε ἀπὸ χώρα σὲ χώρα καὶ μάζεψε μὲ πονηρὲς κάμποσα χρήματα, κατέβηκε ὁ Ἀριστίωνας στήν Ἀθήνα κι' ἔκαμε τὸ σοφιστῆ. Ἀπὸ σοφιστῆς κατάντησε πολιτικός, κι' οἱ Ἀθηναῖοι, πού στὸ αἷμα τους τὸ εἶχανε νὰ τοὺς πιστεύουν τοὺς τέτοιους, τὸνε διώρισαν «πρεσβευτῆ» νὰ πάη νὰ τοὺς ἐνεργήσῃ συμμαχία μὲ τὸ Μιθριδάτη! Δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ στενὸς φίλος τοῦ Μιθριδάτη. Αὐτὴ ἦταν ἡ τέχνη του. Ἀπανωτὰ τὰ λάθειναν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ῥόδινά του μηνύματα καὶ ταξίματα. Ὡς καὶ δημοκρατία ἀπόλυτη τοὺς ἔταξε, ἄς μένανε μονάχα φίλοι τοῦ Μιθριδάτη. Τᾶχαφταν ἔλα αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ πανηγύριζαν ἀπὸ τότες τὸ τέλος τῆς Ῥώμης.

Ὅταν ὁ Ἀρχέλαος, ὁ στρατηγὸς τοῦ τυράννου, ξεκινούσε κατὰ τὸν Πειραιᾶ μὲ τίς μυριάδες του, σάν εἶδος προάγγελος παρουσιάστηκε στήν Ἀθήνα ὁ Ἀριστίωνας μὲ δορυφόρους δυὸ χιλιάδες. Ἀπάνω σ' ἄργυροπόδαρο φορεῖο τὸν ἀνέβασαν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ τὸ σωτήρα τους, σὲ παλάτι τὸνε φιλέψανε μὲ ζωγραφιῆς καὶ μ' ἀγάλματα καταστολισμένο, κι' ἀφοῦ, ὕστερ' ἀπὸ ὕπνο βασιλικὸ ἀπάνω σὲ μαλακώστρωτα κρεβάτια, σηκώθηκε καὶ μὲ πομπή καὶ παράταξη κινούσε κατὰ τὸν Κεραμεικὸ, ἔτρεξαν κοπάδι οἱ Ἀθηναῖοι νὰ φάξουνε τίς χρυσές του χλαμύδες καὶ νὰ ποθν πῶς τὸν ἄγγιξαν τὸ σωτήρα τους.

Στάθηκε τότε ὁ Ἀριστίωνας στὸ μαρμαροπελέκητο Βῆμα. Ἐτριψε τὸ σοφὸ μέτωπό του, ἔρριξε σοβαρὴ ματιὰ γύρω, ἄλλῃ σοβαρώτερη ματιὰ πρὸς τὰπάνω, καὶ τοὺς λέει: «Ἐχω κι' ἔχω νὰ σᾶς πῶ, Ἀθηναῖοι, καὶ δὲν κοτῶ.—Θάρρος καὶ πὲς τὰ μας!» Ἐεφωνίζουσαν οἱ πατριώτες. Τοὺς ἄρχισε τότες. Μῆτε ὁ Ὀμηρος δὲν ὕμνησε τὸν Ἀχιλλέα ὅσο τίς δόξες τοῦ Μιθριδάτη ὁ Ἀριστίωνας. Ὅσοε ἀλήθειες κι' ὅσα ψέματα πέρασαν ἀπὸ τὸ νοῦ του τοὺς τὰ ῥαψώδητε, ὥσπου ἀκούστηκε βαθὺ μουρμουρητὸ ἀπ' ἄκρη ὡς ἄκρη. «Καὶ τί θαρρεῖτε σᾶς συδουλεύω τώρα νὰ κάμετε;» τοὺς ῥωτᾷ. «Νὰ τοὺς ἀψηφῆστε τοὺς Ῥωμαίους, νὰ τοὺς πολεμήσετε,

νά γλυτώστε τή χώρα σας καί τὰ ἱερά σας, καί νά ξαναζήσετε πάλι δοξασμένοι καί λεύτεροι σάν καί πρῶτα».

Τί ἄλλο νά κάμουν οἱ Ἀθηναῖοι παρά νά τότε διορίσουνε στρατηγό τους, τέτοιο γλυκόγλωσσο ῥήτορα! Κι' αὐτὸς τότες, ἀφοῦ τοὺς χάδεψε καί μ' ἄλλες κολακεῖες, τοὺς παρακάλεσε νά τοῦ διαλέξουν κι' ἄλλους βιηθούς, καί περίμεναν πιά τώρα νά βγῆ τῶν νεῖρό τους.

Σάν ὄνειρο ποῦ ἦτανε, μήτε μιὰ μέρα δὲ βάσταξε. Ὁ χεντρα ἔγινε ὁ μαλακόγλωσσος ὁ Ἀριστίωνας ἅμα πήρε τὴν ἐξουσία, ἃς ἦταν καλὰ οἱ δυὸ χιλιάδες οἱ θορυφῆροι. Ῥουθούνη τίμιου πολίτη δὲν ἄφησε. Κήρυξε ἀμέσως πολιορκία κι' ἔφραξε τὴν πόλη ἀπὸ παντοῦ, νά μὴ φεύγουν. Ὅσοι σκαλώνανε τὰ τειχίσματα καί πηδούσανε νά γλυτώσουν, κακὸς θάνατος τοὺς ἔβρισκε ἀποκάτω. Πηγᾶδια ἀλάκερα γέμισε ἀπὸ τίς περιουσίες ποῦ δήμεψε, κι' ἄλλο τόσο βιδὸς σώρισσε μὲ τίς προμήθειες ποῦ πουλοῦσε στοὺς πολιορκημένους του.

Δὲν τοῦσωνε ἡ Ἀθήνα, ἤθελε καί τὴ Δῆλο, πλοῦσια τότες ἀκόμα. Τὴν εἶχε ματιασμένη ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ὁ Ἀρχέλαος, θυμωμένος ποῦ δὲν σηκώθηκε κι' αὐτὴ, τὴν ἐλάφρωσε ἀπὸ κάμποσα ἱερά χρήματα, καί τὰ παράδωσε τοῦ Ἀριστίωνα τότες ποῦ κατέβαινε στὴν Ἀθήνα. Μὰ ἐμνησκάν κι' ἄλλοι πολλοὶ θησχυροὶ, κι' αὐτοὺς σοφίστηκε νά ἐάλλῃ στὸ χέρι ὁ Ἀριστίωνας. Γιὰ κακὴ του ἔμως τύχη διάλεξε κάποιον δάσκαλον νά τοῦ φτειάξῃ τὴ δουλειά, τὸν Ἀπελλικῶντα. Ὁ Ἀπελλικῶντας ἦτανε φιλόσοφος, φιλόδοξος καί φιλάρχαιος. Ἡ βιβλιοθήκη του περιεζάκουστη. Τὴν πήρε κι' αὐτὴ κατόπι ὁ Σύλλας καί τὴν μετέφερε στὴ Ῥώμη. Ἀπὸ στρατιωτικὰ ἔμως ὁ σοφὸς Ἀπελλικῶντας δὲν κάτεχε. Καί βλέποντάς τον ὁ Ῥωμαῖος ὁ Ὀρόδιος πὼς πότε ξεφάντωνε καί πότε κοιμοῦνταν, ἔπεσε μιὰ ἀφέγγαρη νύχτα καταπάνω τῶν ἀνθρώπων του, κι' ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους ἔπιασε. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπελλικῶντας ἀπὸ τρίχας γλύτωσε κι' ἔφυγε. Σύχασε τότες ἡ Δῆλο, μὰ δὲν ἐκάνοιξε μάτι πιά.

Ὡς τόσο ἄρχισε στὰ περὶχωρα τῆς Ἀθήνας τὸ φοβερὸ τὸ δράμα τοῦ Σύλλα. Ὁ ἴδιος ὁ Σύλλας δὲν ἦταν ἀκόμα κατεβασμένος στὴν Ἑλλάδα, στὴν ἄραξη στὸν Πειραιᾶ ὁ Ἀρχέλαος. Κάποιος ἄλλος ἔμως Ῥωμαῖος ἀντάμωσε τὸ στρατηγὸ τοῦ Μιδριδάτη στὴ Βοιωτία, καί κεῖ τὸν χαιρέτησε μὲ τρόπο ποῦ γλήγορα βρέθηκε

πάλε στὸν Πειραιᾶ. Τέλος ἦρθε κι' ὁ Σύλλας. Ὅσες πολιτεῖες βοηθοῦσαν ὡς τὰ τώρα τοὺς Μιθριδατινοὺς, ἀλλάξαν ἀμέσως πολιτική καὶ πῆγαν μετὰ τὸ Σύλλα. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως κι' οἱ Πειραιῶτες, καὶ νὰ τὸ θέλανε δὲν μποροῦσαν, ἐπειδὴ ὁ Ἀρχέλαος καρτεροῦσε κλεισμένος μέσα στὸν Πειραιᾶ, κι' ὁ Ἀριστίωνας στὴν Ἀθήνα. Γενῆκαν λοιπὸν οἱ δυὸ αὐτὲς πολιτεῖες θέατρο τοῦ πολέμου.

Θεόρατες μηχανὲς κι' ἀνάλογα ὑψώματα ἔχτισε ὁ Σύλλας ἀντίκρου στὰ τειχίσματα τοῦ Πειραιᾶ. Κι' ὅταν οἱ πέτρες καὶ τὸ χῶμα τριγύρω δὲν τοῦσωναν, ἔπαιρνε ὄλικὸ κι' ἀπὸ τὰ Μακρὰ Τείχη. Τέλος ἔφερε καὶ τὰ δέντρα τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Λυκαίου, ἔφερε καὶ σίδηρο ὅσο ἤθελε ἀπὸ τὴν Θήβα. Ὅσο γιὰ χρήματα, αὐτὰ τὰ προμηθεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἐπίδαυρο κι' ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία κι' ἀπὸ τοὺς Δελφούς, γιατί ἐκεῖ φύλαγαν ἀκόμα οἱ θεοὶ ἀσήμε καὶ μάλαμα ἀμέτρητο ἀπὸ τάφιερῶματα τῶν ἀρχαίων. Τάχαμε βλαχρῆμα χρυσὸ κι' ἀργυρὸ, ἀφοῦ ἔγραψε πρῶτα τῶν ἱερέων πὼς πιὸ ἀσφαλισμένος θὰ εἶναι ὁ θησαυρὸς στὰ χέρια του, καὶ πῶς, ἂν τὰ ξοδέψῃ, πάλε μετὰ τόκο θὰ τὰ γυρίσῃ. Ἐχομε νὰ ποῦν πὼς ἄκουσε ὁ ἄνθρωπὸς του κιθάρα κι' ἔπαιζε, ὅταν πῆγε νὰ συνάξῃ τὸ θησαυρὸ, καὶ φοβήθηκε τοῦ Ἀπόλλωνα τὴν ὀργή. «Ἀκόμα κάθουσι ;» τοῦ μνηαίνει ὁ Σύλλας. «Καὶ τί καλύτερο σημάδι, παρὰ νὰ τραγουδάῃ ὁ Θεὸς παίζοντας τὴν κιθάρα!» Πῆγε τότες ὁλος ὁ θησαυρὸς. Πῆγε καὶ τὰργυρὸ τὸ πιθάρι, τὸ στερνὸ ἀπὸ τὰ τέσσαρα ποὺ εἶχε χαρισμένο τοῦ Ἀπόλλωνα ὁ Κροῖσος. Κι' ἀπὸ τὸ πολὺ τοῦ θάρους τὸ κομμάτιασαν καὶ τὸ κουβάλησαν.

Τέλος ἄρχισε στὰ γερά ἡ πολιορκία τοῦ Πειραιᾶ. Μᾶς τὰ λέγουν οἱ ἱστορικοὶ τὰ καμώματα καὶ τὰ παθήματα τοῦ χρόνου ἐκείνου. Μᾶς διηγοῦνται πόσο στενοχωρέθηκε ὁ περὶ φανος ὁ Ῥωμαῖος ὅταν τοῦ ἦρθε βοήθεια τοῦ Ἀρχέλαου ἀπὸ τὸ Μιθριδάτη, καὶ τί κακὸ θὰ τὸν ἔβρισκε τότες, ἂν πέφτανε Στερεοελλαδίτες καὶ Πελοποννήσιοι καταπάνω του. Μὰ ἄφησε ποῦ μήτε τὰ ὄνειρευόνταν πιά οἱ δικοὶ μας τέτοια κινήματα, εἶναι ζήτημα κι' ἂν τοὺς σύφερνε νὰφήσουν τὴν Σκύλλα καὶ νὰ πέσουνε μέσα στὴ Χάρυδδῃ. Νίκησε λοιπὸν μετὰ τὸν καιρὸ ἢ ἐπιμονὴ τοῦ ἀκαταδάμαστου Σύλλα.

Ἦύρισε τότες ὁ Ῥωμαῖος ὄλη του τὴν προσοχὴ στὴν Ἀθήνα. Τοὺς ἀφάνιζε ἢ πείνα τοὺς δύστυχοις τοὺς Ἀθηναίους. Ποδήματα κι' ἄδεια τουλούμια ἔβραζαν κι' ἔτρωγαν, λέει ὁ Πλούταρχος. Τοῦ Ἀριστίωνα ὡς τόσο μήτε τοῦ πουλίου τὸ γάλα δὲν τοῦλεπε.

Ὡς καὶ χόρευε καὶ ξεφάντωνε, κι' ἀπάνω ἀπὸ τὰ τειχίσματα τὸν ἔβριζε καὶ τὸν περγελοῦσε τὸ Σύλλα.

Πήγανε μ' ἅ μέρη μερικοὶ νοικοκυρέοι καὶ τὸν παρακαλέσανε νὰ τοὺς λυπηθῆ καὶ τέλος νὰ κάμῃ εἰρήνην. Τοὺς ἀράδιασε ἄλους, καὶ τοὺς ἔκαμε σημάδι γιὰ τίς σαϊτιές του. Μετὰ πολλὰ ἔστεργε κι' ἔστειλε δυὸ τρεῖς δικαίους του νὰ μιλήσουν τοῦ Σύλλα. Ἄρχισαν ἀμέσως αὐτοὶ καὶ τοῦ μιλοῦσαν γιὰ τὰ περασμένα τὰ μεγαλεῖα. Θυμώνει ὁ Σύλλας, καὶ τοὺς διώχνει, λέγοντας πῶς δὲν ἦρθε στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ μάθῃ τὴν ἀρχαία ἱστορία, παρὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἄσους τοῦ ἀντιστέκονται.

Μιά ἀπὸ κείνες τίς φοβερὲς μέρες, δυὸ γεροντάκια κουβεντιά-ζοντας σιμὰ στὰ τειχίσματα παραξενευότανε γιὰτι μαθὲς ὁ Ῥωμαῖος νὰ μὴ χτυπάῃ ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ λέγεται σήμερα Χαλκούρι (Ἐπτάχαλκοι), ποὺ ἦταν καὶ τὸ πιὸ ἀδύνατο. Φτάνει στ' αὐτιά τοῦ Σύλλα ὁ λόγος, κι' ἀρχινάει ἀμέσως τὸ κακό. Μὲ γυμνά σπαθιά καὶ μὲ τρομαχτικὰ ξεφωνήματα πηδῆξανε μέσα στὴν πόλιν οἱ λυσσαγμένοι οἱ Ῥωμαῖοι. Λίμνη αἷμα σκέπασε τὸν Κεραμεικό. Διακόσια χρόνια πέρασαν, καὶ τᾶδλεπε ἀκόμα ὁ Πλούταρχος τὰ σημάδια ἐκείνου τοῦ χαλασμοῦ. Πολλοὶ σκοτώθηκαν καὶ μονάχοι τοὺς ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά. Ἐνα σωστὸ κι' εὐλογοῦ ἔπραξε τότες ὁ Σύλλας, ποὺ θανάτωσε καὶ τὸν Ἀριστίωνα.

Τὶ λογιῆς πῆρε κι' ἔκαψε κατόπι τὸν Πειραιᾶ ὁ Σύλλας, τί λογιῆς ἀντάμωσε τὸν Ἀρχέλαο στὴ Χαϊρώνεια καὶ τὸν ξολόθρεψε, τί λογιῆς ἔκλεψε τοὺς Θηβαίους γιὰ νὰ ξεπλερώσῃ τὰ δανεισμένα τάφιερῶματα κι' ἔκαμε τέλος εἰρήνην μὲ τὸν ταπεινωμένο Μιδριδάτη, εἶναι τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Ἐμᾶς ὁ σκοπὸς μας ἦτανε νὰ δείξωμε πρῶτο, πόσο ἀκατανόητη πάντα στάθηκε ἡ μωροπιστία τῶν Ἀθηναίων, καὶ δεύτερο, πόσο λίγο σκοτιζόντανε γιὰ πολιτικὴν λευτεριά κι' οἱ Ἀθηναῖοι κι' οἱ ἄλλες οἱ πολιτεῖες τριγύρω, σὲ καιροὺς ποὺ εἶχαν ἀκόμη τρόπο νὰ τοὺς καταστρέφουν τοὺς ξένους ἢ καὶ νὰ τοὺς ἐάζουνε νὰ τρώγουνται ἀναμεταξύ τους, ἂν, ἀντὶς πολιτεῖες χωρισμένες ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, κι' ἢ καθεμιά μέσα της μὲ κόμματα, ἦταν ἔθνος μὲ πολιτικὴν ἔνωση, μὲ μιὰ καὶ μονάχη φιλοδοξία, τὴν λευτεριά του, μ' ἕνα ὄνειρο, τὴν ζωὴ καὶ τὴν δόξα του. Φοβερὴν κατάρα τὸ καμμάτιασμα ἐκεῖνο, ποὺ ἀπ' ἀρχῆς τὸν χαντάκωσε τὸν Ἑλληνισμό.

1901.

Ἡ Πόλις.

Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου.

Τὴν εἶδον τόσας φορές, τὴν εἶδον ἀπὸ γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Καὶ τὴν ἐκαμάρωσα, ὅπως καμαρώνουν αἱ νομφαγωγοὶ τὴν νόμφην εἰς τὰς νήσους.

Καὶ εἶναι νόμφη ἡ Πόλις, νόμφη τῆς Ἀνατολῆς, νόμφη τοῦ Γένους. Νόμφη τοῦ κύματος καὶ τῶν ἀφρών, καὶ νόμφη τῶν κήπων καὶ τῶν λειμῶνων· ἐπάνω εἰς τοὺς ἀφρούς καὶ ἐπάνω εἰς τὰ ἄνθη. Ἐκεῖ ὅπου ὀπισθεν πλατάνων καὶ κυπαρίσσων, εἰς τὰ χλοερὰ ἐκεῖνα τσαῖρια* ἀνελίσσεται ἔλη τῶν ἀνθέων τῆς ἡ ποικιλία, ἀπὸ τοῦ ναρκίσσου καὶ ὀκκίνθου, μέχρι τοῦ γιασεμιοῦ καὶ τῶν ῥόδων· ἐκεῖ ὅπου ὁ «δινῆεις» Βόσπορος σχηματίζει τὰ παιγνιώδη ἐκεῖνα ἀναφόρια* του, ὅταν τὸ ρεῦμα τοῦ Εὐξείνου τοῦ ὀλόδροσον ἔρχεται νὰ φιλήσῃ τοῦ Γένους τὴν νόμφην καὶ βισίλισαν καὶ νὰ ἐπαναστραφῇ πάλιν μὲ ἐπτὰ ἔλιγμους πρὸς τὰ Καθάκια*, ἵνα γυρίσῃ καὶ πάλιν εἰς τὰ παιγνίδια του.

Τὴν εἶδον καὶ ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἀπὸ ξηρᾶς. Ἀπὸ θαλάσσης, ἀναπαυομένην ὑπὸ τὰς ἀμφιλαφεῖς* σκιας αἰωνοβίων πλατάνων, μὲ ὕψηλούς μαύρους δορυφόρους κύκλω, τὴν μακρὰν παράταξιν τῶν σιωπηλῶν καὶ ἀκινήτων κυπαρίσσων. Καὶ ἀπὸ ξηρᾶς, ἀναδυομένην ἐκ τῶν κυμάτων, τὴν ὥραν τὴν γλυκεῖαν τῆς αὐγῆς, μὲ ἕνα θαθύχρουν τεφρὸν πέπλον σκεπασμένην, τὸν ὅποιον σιγὰ σιγὰ ὑπανεγείρει· ἡ Ἀνατολὴ μὲ τὰς ῥοδίους ἀβράς χειρᾶς τῆς· καὶ τότε ἀναφαίνεται εἰς τὸν κόσμον τὸ ὑπερφυῆς θέαμα ναῶν καὶ παλατιῶν καὶ μιναρῶδων*, φωταγωγημένων, νομίζεις, ὡς ἐν ἑορτῇ, εἰς τὰ δελώματα καὶ τοὺς χρυσοὺς ὀρόφους τῶν ὀποίων προσήναψε πυρσοὺς χαρᾶς ὁ ἥλιος· καὶ πλέουν τότε μέσα εἰς πέλαγος φωτὸς ἐξαισίως πανηγυρικοῦ συνοικισμοῦ ἀπέραντοι, λόφοι κεκαλυμμένοι μὲ κατοικίας, καὶ ἄκται μὲ παλάτια βασιλικά καὶ μέγαρα ἀρχόντων.

Ἀφορμὴ τῆς κτίσεώς τῆς ὑπῆρξεν ἐν ὄνειρον, μία ὀπτασία. Κι' ἐν ὄνειρον καὶ μίαν ὀπτασίαν ἐκληροδότησε, κτισθεῖσα, εἰς τὸ Γένος. Ἄγγελοι τὴν ἐξωγράψισαν καὶ ἄγγελοι ἐχάραξαν τὸ σχέδιόν τῆς, τὸ ὅποιον ἔκτοτε ὑπάρχει χαραγμένον μὲ χρυσᾶς γραμμᾶς εἰς τὰ φυλλοκάρδια τοῦ Γένους.

* Ἄλλ' ἀκούσωμεν τὸ ἀφελὲς συναξάριον* τοῦ Μεγάλου Κων-

σταντίνου, τοῦ οἰκιστοῦ καὶ κτίτορος τῆς Μητροπόλεως αὐτῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς τόσοσ ὥραιας, ἀλλὰ καὶ τόσοσ πολυπαθοῦς ;

«Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ἦγον εἰς τοὺς 316 χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ, εἶδεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θεῖαν δρασιν, ἔπου τὸν ἐπρόσταξε νὰ κτίσῃ πόλιν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, καὶ νὰ τὴν ἀφιερῶσῃ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου...

Λοιπὸν πρῶτον μὲν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, μελετῶν νὰ κτίσῃ ἐκεῖ τὴν πόλιν, ἔπου εἶδεν εἰς τὸ ἔραμα ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο θέλημα Θεοῦ νὰ γίνῃ ἐκεῖ, τὸν ἐμπόδισε.

Καὶ πηγαίνει εἰς τὴν Καλκηδῶνα· τοῦ ἤρρεσεν ὁ τόπος καὶ ἄρχισε νὰ κτίζῃ. Ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ δὲν ἤρρεσεν· ἔθεν ἤρχοντο τινὲς αἰετοὶ καὶ ἐλάμβανον τὰ σύνεργα τῶν μαστόρων καὶ τὰ ἔρριπτον εἰς τὸ Βυζάντιον. Λοιπὸν βλέπων τοιοῦτον θαυμάσιον, ἀπῆλθεν ἐκεῖ, καὶ τοῦ ἤρρεσε πολλὰ ἢ θέσις τοῦ τόπου.

Ἀλλὰ δὲν ἤξευρε πόσον μεγάλην νὰ τὴν κτίσῃ. Καὶ τὴν νύκτα πάλιν, εἶδεν ἄγγελον εἰς τὸ ἔραμα καὶ τὸν λέγει: «Τὸ πρῶτ, ἔταν ἐξημερῶσῃ, νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς· καὶ ἔπου ὑπάγω ἐγώ, ἐκεῖ νὰ σημάδεύσῃς τὸν τόπον, νὰ βάλωσι τὰ θεμέλια».

Τὸ ταχύ* λοιπὸν ἐπῆρε τὸν πρωτομάστορα, προστάζων αὐτὸν νὰ ἀκολουθῇ, καὶ ἔπου πατήσῃ, νὰ βάνῃ σημάδι. Οὕτως ἐπήγαγεν ὁ ἄγγελος ἔμπροσθεν, καὶ μόνον ὁ βασιλεὺς τὸν ἔδλεπεν· καὶ ἐπεριπάτει ταχέως ἀκολουθῶν αὐτόν, καὶ τοῦ βασιλέως κατόπιν ἠκολούθει ὁ τέκτων, ἕως οὗ ἐγύρισεν ὄλον τὸν τόπον, ἔπου ἦτο Θεοῦ θέλησις νὰ κτισθῇ ἡ πόλις. Καὶ τότε τὴν ἄρχισαν.

Καὶ ἔθαλεν ἕνα γνωστικὸν καὶ πρακτικὸν ἄνθρωπον, Εὐφρατὰ καλοῦμενον, νὰ ἔχῃ αὐτὴν τὴν φροντίδα ἐπάνω του, νὰ γίνῃ τὸ ἔργον θαυμάσιον πολλὰ καὶ θαέρεστον, τοῦ ὁποῖου ἔδωκε χρυσίον ἀναρίθμητον διὰ ἔξοδον· ὅστις ἦτο τόσοσ ἐπιδέξιος, ἔπου τὴν ἔκαμε κατὰ πολλὰ ὥραιαν, ὡς ἔπρεπε, καὶ ἔγινεν ὁμοία τῆς Ῥώμης εἰς ἔλα τὰ κτίρια. . . »

*Ἐπάνω εἰς ἑπτὰ λόφους τὴν ἔκτισαν, διὸ καὶ Ἑπτάλοφος ὀνομάζεται. Καὶ μὲ διπλοὺν τεῖχος τὴν περιεχαράκωσαν, ἔπου 250 πύργαι μέχρι σήμερον ἴστανται,¹ προκύπτοντες ὡς φάσματα γεροντικά ἀπὸ μέσα ἀπὸ τοὺς κισσοὺς καὶ τὰς δάφνας καὶ τὰς ἀγριοσυκὰς καὶ ἄλλα ἀειθαλῆ ἀγριόδενδρα, τὰ ὁποῖα ἔρποντα περιστέφουσι μετ' ἀγάπης τὴν αἰώνιαν δόξαν των.

1. Ἴδε τὰς σχετικὰς εἰκόνας εἰς τὴν σελίδα 14.

Ἐντὸς τῆς εὐρυτάτης ταύτης περιοχῆς ἔζη καὶ ἐκινεῖτο καὶ ἀνέπνεεν ἡ βασίλισσα τῶν πόλεων, κυρίαρχος Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, εἰς διάστημα μακρότατον δώδεκα ἑλίων αἰῶνων, μὲ 450 σχεδὸν βώμας καὶ ἀγυιάς, μὲ τοὺς περιστύλους ἐκείνους *Ἐμβόλους* καὶ μὲ τὴν μεγάλην λεωφόρον τοῦ Μιλίου*, ἔπου ἐτελοῦντο τόσον συχνὰ αἱ ἐορταὶ τῶν ἐσρτῶν καὶ αἱ θρήναμβαι τοῦ Γένους, καὶ μὲ τόσας ἀγορὰς χαλκιπρατείων, ἀρτοποιείων, ἀργυροπωλείων, βλατοπωλείων*, κλπ. Ὑδραγωγεῖα, λουτρά, κρήναι, ὄχεταί, μυλῶνες

καὶ φοῦρνοι καὶ ἀποθήκαι σιτηρῶν καὶ 19 κινστήρναι* μεγαλοπρεπεῖς ὡς ὑπόγειοι ναοὶ μὲ τοὺς μαρμαρίνους τῶν κίονας πανταχοῦ διευκόλυνον τὴν ζωὴν, ἐνῶ αἱ τρεῖς λιμένες καὶ αἱ σκάλαι τῆς ἐχρησίμευον διὰ τὸ παγκόσμιον αὐτῆς ἐμπόριον.

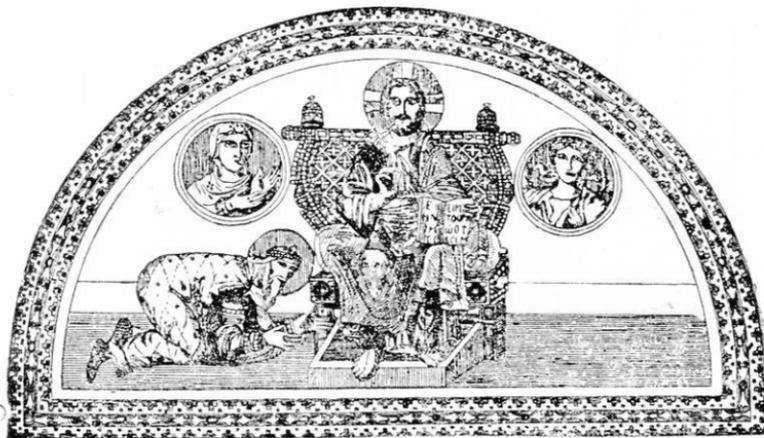
Ἄλλ' ἔτι κυρίως καθωράιζε τόσον τὴν πόλιν, ἤτο ἡ πληθὺς τῶν ναῶν τῆς, ἑλίων ἀπὸ πολυδαπάνου ὕλης ἐκτισμένων, μὲ τοὺς λαμπροὺς στολισμοὺς τῶν ἐκ πολυχρῶμων μαρμάρων καὶ μὲ τὰ ἔξοχα ψηφιδωτά, αἱ ὁποῖοι, ὡς περιδέραιον χρυσοῦν, κατὰ τινα συγγραφέα, κατεστόλιζον τὴν εὐσεβῆ τοῦ Γένους Μητρόπολιν, τόσον ἐντέχνως καὶ τόσον δεξιῶς ἔλοι ἐκτισμένοι, ὥστε νὰ κινῶσιν εἰς θάμβος καὶ ἔκστασιν τὸν ξένον, ἀπιστοῦντα, κατὰ τὸν Χρυσολωρᾶν, ἂν δι' ἀνθρωπίνης τέχνης καὶ ὑπ' ἀνθρώπων ἐτεχνοουργήθη-

σαν. Καί ἂν ἠγάλλετο καὶ ἠυφραίνετο, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον*, διὰ τόσα ἄλλα παμποίκιλα κάλλη ἢ βασιλῆος Πόλις, ἐξόχως ὅμως ἀπὸ ἑλα ἠγάλλετο διὰ τοὺς οὐρανίους ἐκείνους ναοὺς τῆς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηθανάτισθησαν αἱ δύο χρυσαῖ πτέρυγες τῆς βυζαντινῆς Μούσης, ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ μουσικὴ. Ἡμίσεια χιλιάς ναῶν καὶ μοναστηρίων ὑπέθαλπε τὴν θρησκευτικὴν εὐλάβειαν τῶν εὐσεβῶν κατοίκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων, πλὴν τῶν βασιλικῶν καὶ πατριαρχικῶν μεγάλων, πλὴν τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐνοριακῶν, πάμπολλοι ἄλλοι ναοὶ ὑπῆρχον κοσμοῦντες τὰ παλάτια τῶν εὐγενῶν καὶ ἀρχόντων, συνήθεια σωζομένη ἔκτοτε εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχιπελάγους.

Ψηφιδωτόν.

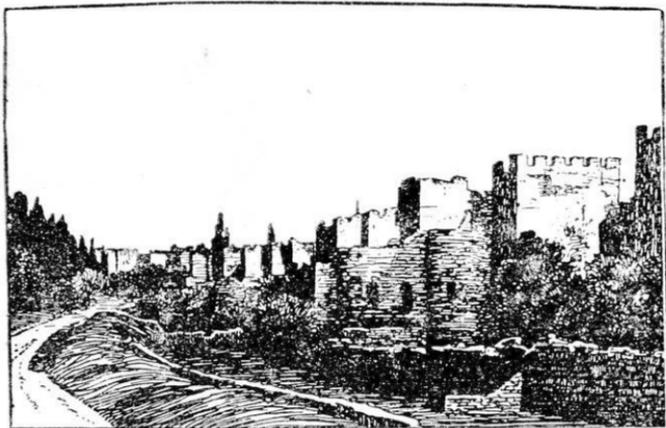
Δύο βασιλικά παλάτια, τὸ Μέγα (κεφαλή ἀγγέλου ἀπὸ ναῶν τοῦ Ε' αἰῶνος). καὶ τὸ τῶν Βλαχερνῶν*, εἰς τοὺς θρόνους τῶν ὁποίων ἀνέβησαν 85 αὐτοκράτορες, καὶ παλάτια ἄλλων δεσποινῶν καὶ βασιλοπαίδων, συνεκέντρωνον ἔλην τὴν πολιτικὴν

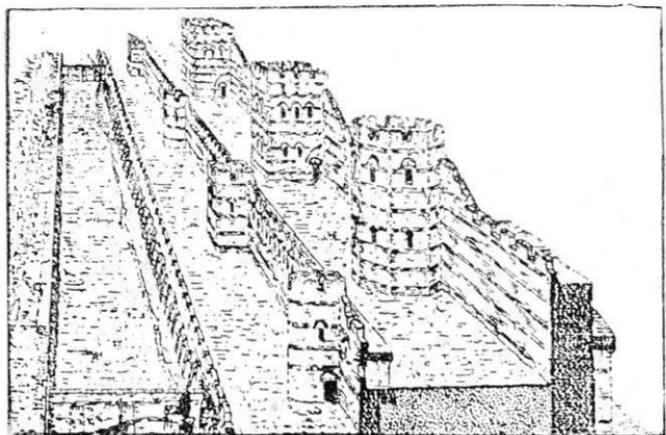
Ψηφιδωτὸν τοῦ νάρθηκος τῆς Ἁγίας Σοφίας.

*Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς παντοκράτωρ ἐπὶ θρόνου. Εἰς αὐτοκράτωρ προσκυνεῖ αὐτόν. Ἀριστερὰ ἡ Παναγία καὶ δεξιὰ ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ.

τοῦ Γένους ζῶν' πάμπολλα δὲ ἄλλα ἀγαθοεργὰ καταστήματα, νοσοκομεῖα, πτωχοτροφεῖα, γηροκομεῖα καὶ ξενῶνες ἐμαρτύρουν τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον εἶχε φθάσει ἡ Πόλις,

Τὸ τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως σώζεται σήμερον.

Ἀναπαράστικσις τοῦ χειρσαίου τεύχους,

(Ἐξ αἰστωρὰ ἢ τάφρου, ἡ ὁποία ἐγέμιζε μὲ νερόν, δεξιὰ αἱ δύο σειραὶ τῶν τεύχων μὲ τοὺς πύργους καὶ τὰς ἐπάλλξεις τῶν).

κρατήσασα ἐπὶ 12 αἰῶνας τὰ σκῆπτρα τῶν γραμμάτων, τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, κέντρον πλοῦτου καὶ εὐζωίας παγκόσμιον, χαράξασα διὰ χρυσοῦν σελίδων τὴν ἐπικράτησίν της ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐν δια-

στήματι αίωνων τόσων, δι' ἀτελευτήτων θριάμβων δόξης καὶ νικῶν, ἰδοῦσα νὰ πέσουν καὶ νὰ τὴν προσκυνήσουν ἑπτόται τῆς Δύσεως καὶ φυλαὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἰδοῦσα σειρὰν Φωκάδων καὶ Βουλγαροκτόνων εἰς τοὺς θρόνους τῆς τοὺς χρυσοῦς, καὶ Χρυσαστόμους τόσους καὶ Φωτίους εἰς τοὺς ἀμβωνας τοὺς συντεφένους τῆς.

Ἄλλ' ἤλθε μία ἡμέρα κακὴ δι' αὐτὴν καὶ διὰ τὸ Γένος. Ἐξημέρῳσεν ἓνα πρωτὸ μαῦρος οὐρανὸς καὶ μαῦρη μέρα. Μία Τρίτη κακὴ, ὅπου ἐπάνω εἰς τὸ ξημέρωμα, ὅτε αἱ αὔραι τοῦ Βοσπόρου συνεχικρῶντο ἠδονικῶς μὲ τὰς ποικίλας τῆς ἀνοίξεως εὐωδίας καὶ ἔπαιζον ἤδη χαροπῶς αἱ πρώται τῆς ἡμέρας αὐγαὶ μὲ τῆς ἀπερχομένης σκοτίας τὰς πτέρυγας, καὶ ἰδοὺ φωνὴ κλαυθμηρά, φωνὴ κατάρας καὶ φωνὴ ἐλέους καὶ θρήνου ἠκούσθη ἔξαφνα, μέσα εἰς τὴν νίκην τῶν τελευταίων τοῦ Γένους προμάχων, ὡς θανάτου κρυγὴ ἀντηχήσασα ὕστερον ἀπὸ τόσων μηνῶν πολιορκίαν:

«Πῆραν τὴν Πόλη, πῆραν τὴν! . . .»

Οἱ πύργοι τῆς, οἱ ἀήτητοι ἕως τότε, ἤρχισαν νὰ τρέμουν ὡς ἐν αἰφνιδίῳ σεισμῷ, καὶ ἐπάνω εἰς τὰς ἐπάλλξεις των ἤρχισε νὰ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ σειρὰν ὡς ἐπωδὸς φαρμακερά:

«Πῆραν τὴν Πόλη, πῆραν τὴν! . . .»

Συγχρόνως βοή συγκεχυμένη καὶ γόοι καὶ κοπετοὶ φθάνουν ἀπὸ τὸ βᾶθος πέραν ἀπὸ τὰς συνοικίας ἕως εἰς μίαν πύλην ἑνδοξον, πύλην ἠγιασμένην, ὅπου ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος θρήνος καὶ ἐχύθη τὸ περισσότερον αἷμα ἀπὸ τὸ ἄνθος τοῦ Γένους. Ἐκεῖ αἰφνης φαρμακερὸν παράπονον διακόπτει τοὺς λυγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους:

«Δὲν ὑπάρχει κανένας Χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου! . . .»

Ἦσαν οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

Μετὰ τοῦτο σιγὴ νεκρικὴ!

«Κι' ὁ Ἀμηροῦς* εἰσέβηκε στὴν Πόλη καβαλλάρης».

«Τῇ δευτερίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης», λέγει ὁ χρονογράφος, «εἰσελθὼν ὁ Μεχεμέτης*, περιώδευσε τὴν πόλιν καὶ ἦν ἡ πᾶσα αἰκίος, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε κτῆνος, οὔτε ὄρνεον κρυαζάζον ἢ λαλοῦν ἐντός. . . Καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν ἀπασαν πόλιν ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ φουσσάτου*, τὴν δὲ Πόλιν ἔρημον, νεκρὰν κειμένην, γυμνήν, ἄφωνα. . .».

Τὸ παλικαράκι.

Γιάννη Βλαχογιάννη.

Τὸ Θάρρος, τ' ὄμορφο παλικαράκι, μὲ τὴ γερακωτὴ ματιὰ καὶ μὲ τὸ δίκωπο σπαθί στὴ μέση, ἀπάντησε στὸ δρόμο του ἕναν ἀγριάνθρωπο, τὸ Φόβο, ποῦ τοῦ φύλαγε καρτέρι.

— Στάσου, δὲν θὰ περάσῃς! τοῦ φώναξε ἀπὸ μακριὰ ὁ παλικαράς. Ὅποιος θέλει τὴ ζωὴ του, πέρα ἀπὸ κεῖ ποῦ στέκω γὼ δὲν προχωρεῖ. . .

Κι' ἦταν ἡ φωνὴ του τόσο ἄγρια κι' ἠχηρὴ, ὅσο ἀγριόθωρη ἦταν ἡ μορφὴ του. Μὰ κι' ὁ κάπως ξέμακρος ἀντίχτυπος τίς ἔκανε, καὶ τὴ μορφὴ καὶ τὴ φωνή, πῶ φοβερὲς ἀκόμα νὰ φαντάζουνε.

— Σβήσου ἀπὸ τὰ μάτια μου! εἶπε τὸ Θάρρος.

Καὶ πέρασε, χωρὶς μῆτε νὰ σύρῃ τὸ σπαθί.

Κι' ἀλήθεια, ὁ Φόβος γίνηκε καπνός, καὶ χάθηκε μπροστὰ στὸ πέρασμά του.

Πῶ πέρα ἀπάντησε τὸν Κίντυνο, ἄλλον ἀγριάνθρωπο χλομώτερο ἀπὸ τὸν πρῶτο, ποῦ καλὸ δὲ θέλει ἀνθρώπου. Τὸν εἶδε ὀρθὸν ἀντίκρου, κι' ἀπὸ πίσω του ἔχασκε ἕνας βαθὺς γκρεμὸς. Φυντάζανε κι' οἱ δυὸ πῶ φοβεροὶ ἀπ' ὅ,τι ἀλήθεια ἦτανε.

— Γύρισε ἀπὸ κεῖ πούρθε! εἶπε ὁ Κίντυνος· ἐγὼ δὲ θέλω τὸ κακό σου, ἀφοῦ σοῦ τὸ προλέγω. Καὶ τὸ σπαθί σου τὸ γυαλιστερό δὲν τὸ φοβάμαι· ἔχω κι' ἐγὼ ἕνα ὄπλο φοβερό, κι' εἶν' ὁ γκρεμὸς ἐδῶ. Μὰ νά, κι' ὁ σύντροφός μου ὁ Θάνατος σὲ καρτερεῖ ἀπὸ πέρα...

— Χίσου ἀπὸ μπροστὰ μου! εἶπε τὸ Θάρρος.

Μὲ τὸ σπαθί στὸ χέρι, πήδησε ἴσα πάνω στὸν ἐχτρό του. Νεκρόχλομος ὁ Κίντυνος τοῦκαμε τόπο νὰ περάσῃ. Καὶ πέρασε τὸ παλικαράκι.

Τότε, χωρὶς μῆτε νὰ κατεβῆσῃ τὸ σπαθί, πῆγε ἴσα καὶ χτύπησε κατὰστῆθα τὸ Θάνατο.

1914.

Ὅπως εἰς τὰ μυθιστορήματα.

Παύλου Νιρβάνα.

Προχθές τὸ ἀπόγευμα εἶχαν διακομισθῆ ὀλίγοι τραυματῆται εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ζαππείου*. Οἱ νοσοκόμοι τοὺς παρέλαβαν, κατὰ τὴν κρατοῦσαν τάξιν, τοὺς προσέφεραν τὰς φροντίδας τῆς πρώτης καθαριότητος, τοὺς ἤλλαξαν, τοὺς ἐκούρευσαν, καὶ τοὺς ἐτοποθέτησαν εἰς τὰ κρεβάτια των, διὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ κατόπιν ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἐπίδεσμου, ἢ πιστοποιήσις τῆς καταστάσεως τῶν τραυμάτων—ἐλαφρῶν τῶν περισσοτέρων—καὶ ἡ νέα ἐπίδεσις. Οἱ γενναῖοι, ἐν τῷ μεταξύ, βυθισμένοι εἰς τὴν μακαριότητα μιᾶς ἀναπαύσεως, τῆς ὁποίας τὴν ὑπαρξιν εἶχον λησμονήσει μῆνας ὀλοκλήρους εἰς τὸ χαράκωμα καὶ ὑπὸ τὸ ἀντίσκηνον, ἐπερίμεναν τὴν σειρὰν τους καὶ τὸν ἰατρόν, ὃ ὅποτος εἶχεν ἀρχίσει ἤδη τὸ ἔργον του ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς αἰθούσης.

Εἰς δύο γειτονικὰ κρεβάτια ἦσαν τοποθετημένοι δύο φαντᾶροι, ποὺ δὲν εἶχαν δώσει κανένα σημεῖον ἀναγνωρίσεως μεταξύ των. Ὅχι βεβαίως διότι δὲν εἶχαν προηγηθῆ ἀμοιβαῖαι παρουσιάσεις. Αὐτὰ εἶναι ἀστείότητες διὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὴν ἴδιαν κολυμβήθραν τοῦ αἵματος. Ἄλλὰ ὃ ἕνας ἀπὸ τοὺς τραυματίας, μὲ τὸν ἐπίδεσμον εἰς τὸ χέρι, ματαίως ἐπροσπάθησε νὰ ἐπικοινωνήσῃ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι συνάδελφοί του, μὲ τὸν γείτονά του, τὸν γείτονα τοῦ πόνου, ποὺ εἶναι ὃ πολυτιμότερος σύντροφος εἰς τὰς μακρὰς ἀνιαρὰς ὥρας τῆς νοσοκομειακῆς αἰθούσης. Ὁ γείτονά του εἶχε σκεπασμένον τὸ πρόσωπον ἀπὸ ἐπίδεσμούς, καλύπτοντας προφανῶς διάφορα αἵματηρὰ ἀραδουργήματα, ποὺ εἶχαν χαράξει ἐπάνω του τὰ θραύσματα μιᾶς ἐχθρικής ὀδύσεως. Ἐνα μάτι ἔμενε μονάχα ἐλευθερον ἀπὸ ὄλον αὐτὸ τὸ ἀπροσδιόριστον μπαλόνι*, ποὺ ἀντιπροσώπευεν ἕνα ἀνθρώπινον κεφάλι. Ἄλλὰ καὶ τὸ μάτι αὐτὸ ἦτο κλειστὸν ἀπὸ τὸν κόπον καὶ τὴν ἐξάντλησιν τοῦ ταξιδίου.

—Σὰν καλὰ εἶμαστε ἐδῶ, συνάδελφε! Τί λές; . . . εἶπεν ὃ τραυματίας μὲ τὸν ἐπίδεσμον εἰς τὸ χέρι, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ κλειστὸ μάτι, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθησε ν' ἀνοίξῃ μὲ τὴν συναδελφικὴν του προσφώνησιν. Ἄλλὰ τὸ μάτι δὲν ἤνοιξε, καὶ ὃ κρούσας ματαίως τὴν θύραν τοῦ γείτονός του γενναῖος ἐμουρμούρισε, μὲ κάποιαν δικαιολογημένην ἀπογοήτευσιν :

—Μωρὲ γείτονας νὰ σοῦ πετύχῃ! Αὐτός, μωρὲ μάτια μου, Ἄλ.εξ. Σαβῆ Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἔκδ. Δ'. 2

ἔχει σκοπὸ νὰ πάρῃ ἐδῶ πέρα μονορούφι ὄλον τὸν ὕπνο, ποὺ ἔχασε στὸ μεγάλο γλέντι. Καί, ἐλεεινολογήσας τὴν τύχην του, ἐγύρυσεν ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρόν.

Σὲ λιγάκι, οἱ λευκὲς ποδιές, οἱ λευκὲς σκούφιες, τὸ λευκὸν καρροτσάκι μὲ τὰ ἀντισηπτικὰ καὶ τοὺς ἐπίδεσμούς, ὅλη ἡ λευκὴ λιτανεία τῆς ἐπίδεσεως ἐπλησίασε καὶ πρὸς τὰ δύο γειτονικὰ κρεβάτια. Ὁ τραυματίας μὲ τὸν ἐπίδεσμον εἰς τὸ χέρι, ὑπεβλήθη πρῶτος εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς ἀλλαγῆς.

— Δὲν ἔχεις σπουδαῖα πράματα, παιδί μου... τοῦ εἶπεν ὁ ἰατρός. Σὲ λίγες μέρες θὰ εἶσαι καλά.

Καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸν δεύτερον, ἐνῶ ὁ πρῶτος, τακτοποιῶν τὸ χέρι του εἰς ἀναπαυτικὴν θέσιν, ἐπροσπαθοῦσε νὰ βεβαιωθῇ, ἂν θ' ἀποφασίσῃ τὸ κλειστὸ μάτι τοῦ ὕπναρᾶ συναδέλφου του ν' ἀνοίξῃ ἐπὶ τέλους. Ὅταν ἀφηρέθησαν οἱ ἐπίδεσμοι, ἀνάμεσα ἀπὸ τίς λευκὲς ποδιές, τοὺς δίσκους τῶν ἐργαλείων καὶ τὰ στιλπνὰ δοχεῖα τοῦ ἀποστειρωτικοῦ κλιθάνου, μὲ τὰ βαμβάκια καὶ τίς γάζες, ποὺ εἶχαν τεθῆ εἰς ἐνέργειαν γύρω ἀπὸ τὸν τραυματίαν διὰ τὴν ἀλλαγὴν, διέκρινεν εὐχαρίστως ὅτι, ἀντὶ ἑνὸς ματιοῦ, εἰς τὸ ὠργωμένον ἐκεῖνο ἀπὸ τὴν ὀδύδα πρόσωπον, ἦναιξαν δύο μάτια.

— Ἄν δὲν ξανακλείσουν πάλιν, εἶπεν ἀπομέσα του, θὰ κάνουμε καμμιά κουδέντα.

Καὶ ἐπερίμενε νὰ τελειώσῃ ἡ ἱεροτελεστία τῆς ἀλλαγῆς διὰ τὸ ἀνανεώσῃ τὴν φιλικὴν ἐπίθεσιν.

Ἄλλὰ δὲν ἐπερίμενε πολὺ. Ὅταν ἀπεμακρύνθη ἡ λευκὴ λιτανεία, τὰ δύο ἐκεῖνα μάτια ἐστράφησαν ὀλόγυρα, κατεσκόπευσαν τὴν αἴθουσαν ἐπάνω, κάτω, γύρω, καὶ ἐσταμάτησαν μίαν στιγμὴν τὸ βλέμμα των ἐπάνω εἰς τὸν γείτονα, ὁ ὁποῖος ἐσχεδίαζε τώρα νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ ξανακλείσουν. Ἐξαφνα ὁμοῦ εἶδε τὰ μάτια ἐκεῖνα ν' ἀνοίγουν ὀλοένα περισσότερον, νὰ στρογγυλεύουν, νὰ καρφώνωνται ἐκστατικὰ ἐπάνω του. Καί, πρὶν προφθάσῃ νὰ ὀμλήσῃ αὐτός, ἤκουσεν ἕνα ἔναρθρον στεναγμόν :

— Βρὲ Μῆτσο, εὐὸ εἶσαι :

Ἄλλὰ ποῖος ἦτον ἐπὶ τέλους, ὁ συνάδελφος ποὺ τὸν ἐρωτοῦσε μὲ τόσην λαχτάραν ἂν ἦτον ὁ Μῆτσος ; Κάτω ἀπὸ τὸ παχὺ στρῶμα τῶν ἐπίδεσμων δὲν ἤμποροῦσε νὰ διακρίνῃ τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀρθάνοικτα ἐκεῖνα, ἐκστατικὰ καὶ δακρυσμένα, τώρα, μάτια.

— Ἐγώ ! εἶπε. Καὶ τοῦ λόγου σου, συνάδελφε ;

Ἡ φωνὴ συνεπλήρωσε τὴν ἀναγνώρισιν.

— Μωρὲ Μήτησο, ἐγὼ ποιὸς εἶμαι ; Δὲν μὲ γνωρίζεις ;

... Σὲ λίγο οἱ δύο ἀδελφοί, ποὺ πέντε χρόνια ἐπολεμοῦσαν καὶ πέντε χρόνια εἶχαν νὰ ἴδουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, εὐρέθησαν σφιχταγκυλισμένοι ἐν μέσῳ τῆς ἐπευφημοῦσης τὸ θέαμα αἰθούσης, ὅπου ὁ πόνος ἔδιδε τώρα τὸ χέρι του εἰς τὴν τρυφερότητα. Ἀπαράλλακτα δηλαδή, ὅπως εἰς τὰ μυθιστορήματα.

1921.

Τὸ δροῦμα τοῦ δέντρου.

Εὐστο. Εὐστοκριαίδου.

Μέσα στὴ μεγάλη αὐλή, ἀπὸ πάνου ἀπ' τὸ πηγάδι, ὕψωνε τὸ δέντρο. Ἦταν ἓνας πλάτανος κοντόχοντρος, μὲ παχύ, ἄσπρο καὶ γυαλιστερό κορμό, καὶ μὲ χοντρά πλατιά κλαριά, ποὺ ἐγέμιζαν τὸν τόπο. Στεκόταν ἐκεῖ μέρα - νύχτα, χειμῶνα - καλοκαίρι, σὰν πιστὸς δοῦλος ποὺ ἐννοιαζότανε τὸ σπίτι. Τὸ καλοκαίρι ἄπλωνε τὴ φορεσιά του σ' ὅλη τὴν αὐλή μὲ τὰ μεστωμένα μπράτσα του καὶ ἐμπόδιζε τὸν ἥλιο νὰ βίχνη τίς φλόγες του στὸ σπίτι. Καὶ στὴ ἄροσερὴ σκιά του ἔπλεν ἡ νοικοκυρά, παίζαν τὰ παιδιὰ, βόσκανε τὰ ζωντανά : ἡ κασίκα, οἱ κόττες, τὰ περιστέρια· καὶ τὸ πυρὸ ἀπομεσήμερο, ποὺ ἔξω καιγότανε ὁ κάμπος, ὁ νοικοκύρης, μὲ τὸ πουκάμισο, ξάπλωνε ἀπάνου στ' ἀμάξι ποὺ ἔμενε ἀργὸ μὲ τὰ τιμόνια κατὰ γῆς, ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ στάβλο, καὶ τὸν ἔπαιρνε γλυκὰ τὸν κουρασμένο ὕπνο. Στὴν ἡσυχία τῆς ἀποστασίας οἱ μυῖγες ἐμουρμουρίζανε ἓνα μουγκὸ νανοῦρισμα.

Τὸ χειμῶνα, ποὺ ὁ ἥλιος εἶναι καλὸς καὶ τὰ πλάσματα ποθοῦν τὴ ζεστασιά του, τὸ ἀφωσιωμένο δέντρο ἔρριχνε τὰ φύλλα του, ἔμενε αὐτὸ γυμνὸ, γιὰ ν' ἀφήσῃ τὸν ἥλιο τὸ σωτήρα νὰ ζεστάνη τ' ἀφεντικά του ἀπὸ κάτω του.

Εἶχε φυτρώσει καὶ τὸ δέντρο μαζί μὲ τὸ παλιὸ σπίτι. Εἶχαν τὴν ἴδιαν ἡλικία, καμμιά σαρανταριά χρονῶν. Ὁ γέρος, ποὺ ἔδρανε τώρα τελευταία θράδου - θράδου στὴν αὐλή καὶ καθότανε στὸ μεγάλο τὸ λιθάρι, καὶ ἀκούμπει τὴ βράχη του στὸν ἀντρεωμένο τὸν κορμό— ὁ πατέρας τοῦ σημερινοῦ τοῦ νοικοκύρη—ἔμα ἔχτισε τὸ χαμόσπιτο μὲ τὸ μακρὸ χαγιατί*, φύτεψε καὶ τὸ πλατάνι, ἓνα τρυφερὸ δεντράκι, δίπλα στὸ πηγάδι, γιὰ νὰ χαίρεται νερό. Ἦστερα ἐμάν-

τρωσε τὸ σπίτι, παντρεύτηκε, πήρε τὴ μοναχοκόρη τοῦ γείτονά του τ' ἀμαξᾶ, κι' ἄρχισε νὰ κάνῃ τὴ φωλιά του.

Μεγαλώνανε τὰ παιδιὰ του, μεγάλωνε κι' ὁ πλάτανος. Δέντρο καὶ παιδιὰ εἶχαν γίνει ἕνα σόι*. Νοιώθανε μὲ τίς ἴδιες ψυχές, μιλούσανε τὴν ἴδια γλῶσσα: τὴ γλῶσσα τῆς ζωῆς ποῦ εἶναι μία. "Ὅταν ἦταν καλωσύνη, τὸ δέντρο ἔλεγ' ἕνα χαρούμενο τραγούδι, καὶ τὰ παιδιὰ τρέχαν στὴν αὐλή, σὰν ν' ἀκούγανε μιὰ πρόσκληση. Τότε ἀνεβαῖναν στὰ κλαριά του, κι' ἐκεῖνο τὰ κουνούσε ἀπαλά, παιχνιδιάρικα, λυγίζοντας τοὺς κλώνους του, σὰν τάχα νὰ τὰ φοβέριζε πὼς θὰ τὰ βίξῃ κάτω, μὰ πάλι τὰ κρατούσε δυνατά, πιστά, καὶ τοὺς μίλοσε μὲ τὴν τραγουδιστὴ μουρμούρα του, τοὺς ἔλεγε τὴν ὁμορφιὰ τῆς πλάσης, τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Οἱ κόττες, κάθε ἀπόβραδο, πηδούσανε καὶ κούρνιαζαν ἀπάνου του· σὰν προστάτης, ὁ πλάτανος τίς σκέπαζε μὲ τὴν παχειὰ του φυλλωσιά, τίς φύλαγε ἀπὸ τὴ βροχὴ κι' ἀπὸ τ' ἀγιάζι.

Στὴν πλύση βαστούσε τὰ σκοινιά, ποῦ ἀπλώνοντο τὰ ροῦχα. Στὸ τζάκι ἔδινε τὸν ἀγκαθωτὸ καρπὸ του γιὰ προσάναμμα, καὶ τὸ χειμῶνα ἐξέσταινε τὴ φαμελιά μὲ τὰ κλαδεμένα του ξερόκλαδα. "Ἦτανε κι' αὐτὸς σὰν ἕνας σύντροφος τοῦ νοικοκύρη, σὰν ἕνας συγγενῆς ποῦ ἐδούλευε κι' αὐτὸς ὅσο μπορούσε γιὰ τὸ σπίτι, τὸ σπίτι ποῦ μεγάλωσε κι' ἔζησε· τίμιος σύντροφος καὶ ἀφωσιωμένος συγγενῆς.

Μὲ τὸν καιρὸ ὁ νοικοκύρης ἐγερνοῦσε καὶ τὰ παιδιὰ μεγάλωναν. Οἱ δύο κοπέλες παντρεύτηκαν πρῶτες καὶ ξεσιπώθηκαν. "Ἦστερα ὁ δεῦτερος πήγε νὰ βρῇ δουλειὰ στὴν ξενιτειά. "Ἐμεινε ὁ μεγάλος ποῦ πήρε τὴ δουλειὰ τοῦ γέρου: μαραγκὸς σὲ ἀμαξάδικο.

"Ἐνα καλοκαίρι παντρεύτηκε κι' αὐτὸς, καὶ στὴ μεγάλη αὐλή, ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸν πλάτανο, ποῦ εἶπ' ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα τὸ πιὸ χαρούμενο τραγούδι του, ἔγινε τὸ γλέντι τῆς χαρᾶς.

Κάμποσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα, κι' ἡ ζωὴ ξαναγύρισε ἡ ἴδια κι' ἀπαράλλαχτη. Ἡ νέα νοικοκυρὰ ἐδούλευε ὅπως κι' ἡ παλιά, δίπλα στὸ πηγάδι· ὁ νέος νοικοκύρης, ὅπως ὁ παλιός, ἔβγαине κάθε πρωὶ μὲ τὸ πουκάμισο καὶ πλενόταν ἀπὸ τὸν κουβά· τὰ νέα παιδιὰ, ὅπως τὰ παλιά, σκαρφάλωναν ξυπόλυτα στὸ δέντρο ποῦ εἶχε γίνει τώρα μεγάλο καὶ πλατύ, κι' ἐβούιζε χοντρά, ὅπως κι' ὁ πατέρας τῶν παιδιῶν—ὁ σύντροφός του—,

ήτανε τώρα ένας άντρας ψηλός, κρεατωμένος, κι' έμιλοῦσε τώρα με χοντρή φωνή, άντρίκια.

"Ένα χειμωνιάτικο πρωί, κρύο, με συννεφιά και με χιονόνερο, ο νοικοκύρης βγήκε στην αυλή και στάθηκε από κάτω απ' το χαγιάτι, έστριψε ένα χοντρό τσιγάρο, το σάλιωσε, το άναψε, τραύηξε μιá μεγάλη ρουφηξιά, και σύλωσε τὰ μάτια του.

"Εκεῖνος ο χειμῶνας μπήκε άγρια. "Επιασε τούς ανθρώπους σαν ληστής και τούς γύρευε κάρβουνα και ρούχα. Και τὸ μαγκάλι ήταν σθηστό, τὸ ντουλάπι άδειο, τὰ αντιπροπέρινα τὰ ρούχα ήταν λειωμένα.

"Ο δουλευτής γύρισε μέσα στο νοῦ του γρήγορα δλη τήν τραγυδιά τῆς θαρυχειμωνιάς, και με τήν άπλότητα που έχουν οί σκέψεις τῶν άπλών και με τή γρηγοράδα που παίρνουν μιάν άπόφαση, έκοίταξε τὸ δέντρο και βρήκε τή βοήθεια.

"Ετραύηξε μιá ρουφηξιά διπλή, βαθειά, πέταξε τὸ τσιγάρο, και δίχως νά μιλήσει κανενός, πήγε στο στάβλο, πήρε τὸ μεγάλο τὸ τσεκούρι, στάθηκε από κάτω από τὸ δέντρο τὸ ξερό, άνοιξε τὰ σκέλια του, στερεώθηκε καλά, έσήκωσε τὸ τσεκούρι κι' άρχισε νά κτυπά λοξά, σύρριζα, με δλη του τή δύναμη.

Στὴν πρώτη τσεκουριά τὸ δέντρο έβόγγησε κι' έσειστη, και τὰ λίγα τελευταία του ξερόφυλλα τινάχτηκαν με μιá τρεμούλα, σαν τήν τρεμούλα τοῦ θανάτου. Τὸ πλάσμα που στεκότανε κι' αὐτὸ άπελπισμένο και γυμνὸ μπροστά στη συφορά τοῦ χειμῶνα, δέχτηκε ξαφνικά τή φονική έπιβουλή, σαν άρρωστος που τοῦρχεται μιá μαχαιριά, εκεί που άθεται συμμαζεμένος, και θγάζει ένα βογγητὸ και τρεμουλιάζει.

Τὸ πλάσμα τῆς γῆς, τὸ πιὸ άθφο, τὸ πιὸ εὔγενικό, τὸ άπροσάτευτο, που ἡ ζωὴ τὸ κάνει και τ' άφήνει έρημο στὴν τύχη του, σκλαβωμένο εκεί που βρέθηκε, με τήν κατάρρα νά μάχεται αἰώνια με τὸν άνεμο, με τή μπόρα, με τὸ λιοπύρι, με τ' άστροπελέκι, με δλα τὰ στοιχειά που τυραννοῦν άσύδοτα τήν πλάση, τὸ καλὸ τὸ δέντρο, δίχως νά μπορῆ νά σαλέψει, νά φύγη, νά γλυτώσει, έτρωγε τίς τσεκουριές που έχώνοντο στη σάρκα του και λίγο-λίγο τοῦ κόβαν τή ζωή.

Σὲ κάθε χτύπημα έβόγγαγε πιὸ αδύνατα κι' έτρεμε πιὸ δυνατά. "Άλλο φύλλο δέν τοῦ είχε μείνει. Εἶχαν πέσει: σωριασμένα, σὰ σάπιες σάρκες, χάμω στὴν αυλή. Και τὸ δέντρο άπόμεινε τεν-

τώνοντας τὰ κόκκαλά του τὰ τρεμάμενα, σὰν γέρος πού τὸν σκοτώνει ἕνας ἀνανδρος.

Ἐάν γέροντας πατέρας σέρνοντας τὰ πόδια του ἦρθε καὶ στάθηκε στὴν πόρτα. Σὰν εἶδε τὸ φονικό πού ἔκανε ὁ γυιὸς του στὸν καλὸ σύντροφο ὅλης τῆς ζωῆς του, ἔγινε πιὸ κίτρινος, τὰ μάτια του χωθῆκαν πιὸ βαθιά, τὰ δασιὰ τὰ φρύδια του μαζεύτηκαν. Ἄπλωσε τ' ἀδύνατα τὰ χέρια του, καὶ τὰ δύο, σὰν νάθελε νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακό, νὰ καταραστῇ τὸ φονιά, νὰ τὸν ξορκίσῃ.

Ἐμουρμούρισε μ' ὅλη τὴ γερωνική του δύναμη στὸ γυιό του :
—Κωσταντῆ!... Βρὲ Κωσταντῆ!...

Ἄλλὰ ἡ ἀδύνατη φωνή του δὲν ἀκούστηκε. Τὸ τσεκούρι ἔπεφτε σὰν λυσσασμένο, κι' ἐδάγκανε, κι' ἐξέσχιζε, κι' ἐμούγγριζε.

Ἐάν γέρος βγήκε πάρα ἔξω καὶ ξαναφώναξε μὲ τὰ φρύδια ἀγριεμένα.

—Βρὲ Κωσταντῆ!... τί κάνεις!...

Ἐάν Κωσταντῆς ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του, κόκκινο, σὰν ματωμένο, εἶδε τὸ γέρο, καὶ μὲ τὸ λαχάνιασμα τῆς λύσσας, τοῦ φωνάζει :

—Θὰν τὸ κόψω.

Καὶ ξανάσκυψε :

—Θὰν τὸ κάνω φαί νὰ φᾶς.

Κι' ἔδωσε κι' ἄλλη τσεκουριά.

—Θὰν τὸ κάνω βούχο νὰ φορέσης.

Γκάπ! ἄλλο χτύπημα.

—Θὰν τὸ κάνω κάρβουνα νὰ ζεσταθῆς.

Γκάπ! Γκάπ! Σὲ κάθε τσεκουριά ἔβγαζε κι' ἕνα ἄγριο λαχάνιασμα, πετοῦσε κι' ἕνα λυσσασμένο λόγο.

—Τί θὰ τὸν κάνουμε ; . . . τὸν τρισκατάρατο ; . . . Αὐτὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη . . . οὔτε πεινάει . . . οὔτε κρυώνει . . .

Κι' ἐχτυποῦσε ὀλόγυρα στὴ θάση, κι' ἔχωνε τὸν μπαλτά πιὸ βαθιά. Ἐάν κορμός, χοντρός σὰν ἀνθρώπινο κορμί, εἶχε λιγνέψει ἐκεῖ κάτω κι' ὁ τόπος εἶχε γεμίσει ἀπὸ ξεσκλίδια* πού ἐτινάζονταν τριγύρω.

Ἐάν γυναίκα, ἀνασκουμπωμένη, εἶχε πεταχτῆ ἀπ' τὴ δουλειά της νὰ ἰδῆ, τί ἐγινόταν ἔξω στὴν αὐλή καὶ τί χτυποῦσεν ἔτσι δυνατά, καὶ τί ἔλεγε ἔτσι δυνατά ὁ ἀντρας της.

Σὰν τὸν εἶδε πού ἔσφαζε τὸ δέντρο, τὸν φοβήθηκε. Ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες ἦταν ἀμίλητος. Ἐάν τοῦλεγε καὶ τίποτα, ἀπάνου σ' ἐ-

κείνη τὴν ὁρμὴν του, μποροῦσε νὰ τῆς ἔδινε κι' αὐτῆς μιὰ τσεκουριά καὶ νὰ τὴν ἄφηνε στὸν τόπο.

Δὲν ἔβγαλε μιλιὰ. Μόν' ἔπιασε τὸ γέρο ποῦ ἐμουρμούριζε, καὶ τὸν τραουσοσε μέσα.

Ἄλλὰ ὁ γέρος δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ. Σὰν νὰ εἶχε μαρμαρώσει, ἄσπρος καὶ χλομός, ἐκοίταζε τὸ φοινικὸ τοῦ ἀγαπημένου του συντρόφου, καί, δίχως νὰ μιλήσῃ, δίχως νὰ μπορῆ νὰ κουνηθῆ, οὔτε νὰ μιλήσῃ, ἄπλωνε τὰ χέρια του, καὶ μὲ τὰ κρεμάμενα τὰ χεῖλη του κάτι ἐμουρμούριζε, σὰν νὰ καταριῶταν . . .

— "Ἐλα μέσα . . . θὰ κρυώσῃς ! τοῦ φώναζε ἡ νύφη του καὶ τὸν τραουσοσε.

Ἐκεῖνος δὲν ἐσάλευε. Κοίταζε . . . κοίταζε κι' ὄλο μουρμούριζε.

Ἐκείνη τῆ στιγμῇ ἀκούγετ' ἓνα τρίξιμο . . . Τὸ δέντρο γέρνει, γκρεμίζεται καὶ πέφτει ἀπάνου στὸ φοινῖα του.

Ὁ Κωσταντῆς δὲν πρόφθασε νὰ φύγῃ, οὔτε νὰ βγάλῃ ἓνα βογγητό.

Ὅταν τὸν ἐσῆκωσαν, λειῶμα, ἀπὸ τῆ γῆ, τὸ δέντρο δὲν ἄφηνε τὸ χέρι ποῦ κρατοῦσ' ἀκόμα τὸν μπαλτᾶ.

1921.

« Δεξιὰ, καπετάνιε ! »

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ 1921).

N. Καρβούνη.

Ἀπὸ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Κίου ἐκπλέει τὸ ἐπίτακτον διὰ τὰ Δαρδανέλλια. Τὰ κατάφυτα παραδείσια βουνὰ γίνονται ὄλονεν γλαυκὰ ἀπὸ τὴν ἀπόστασιν καὶ τὰ νερά εἶναι ἡρεμα καὶ γαλανά.

Χίλιοι ἄνδρες συνωστίζονται εἰς τὸ κατάστρωμα ἀπὸ τὴν ἀκρὰν τῆς πύρας τοῦ ἀτμοπλοίου ἕως τὸ ἀκρότατον τῆς πρύμνης. Ὁ ἀντισυνταγματάρχης καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἔχουν καταβῆ εἰς τὸ σαλονάκι τῆς πρύμνης, ἐξαιρετικῶς στενόχωρον διὰ τριάντα άτομα. Μέσα εἰς τὰ τρία ἀμπάρια εἶναι στοιβαγμένα τὰ ἄλογα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τὰ μεταγωγικά τοῦ Σώματος. Οἱ φαντᾶροι εἶναι πολυάσχολοι εἰς τὸ κατάστρωμα. Κρεμοῦν τοὺς γυλιούς, τὰ ἔπλα, τὰ

παγούρια, ἀπὸ τὰ σίδηρα τοῦ παραπέτου*, ἀπὸ τὰ σχοινιά, ἀπὸ τοὺς στύλους τῆς πρυμναίας τέντας, ἀπὸ παντοῦ. Ἄνοιγουν τ' ἀντίσκηνα καὶ τὰ κουμβώνουν ἀνὰ δύο, ἀνὰ τρία, ἀνὰ τέσσαρα καὶ αὐτοσχεδιάζουν τέντες καὶ σωρεύουν γυλιούς καὶ οἰκοδομοῦν καταφύγια διὰ τὴν νύκτα. Εἰς τὰ κάρρα τῶν μεταγωγικῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι παρατεταγμένα εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ καταστρώματος, ἐτοπθετήθησαν διὰ τὸ ταξίδι οἱ λοχίαί, ἀφοῦ ἔστρωσαν τὶς κουθέρτες των. Καὶ οἱ φαντάροι, ἀφοῦ ἐτακτοποιήθησαν, ξαπλώνονται ὅπως καθεὶς ἤμπορεῖ, καὶ ἀρχίζει τὸ τραγούδι, τὸ πείραγμα, τὸ γέλιο τῆς ἀμεριμνησίας, τὸ ὁποῖον ἐδόθη μόνον εἰς τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς πολεμιστάς μας ὡς εὖνοια τοῦ Θεοῦ.

Τὸ πλοῖον προχωρεῖ. Πλησιάζει τώρα νὰ βγῆ ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς Κίου. Δεξιὰ μας εὐρίσκεται τὸ ἀκρωτήριο τῆς γλώσσης, ἢ ὁποῖα τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας.

Τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖον μεταφέρεται εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ μετώπου, ἀποτελεῖται ἀπὸ κρᾶμα ὄλων τῶν ἑλληνικῶν στοιχείων. Μανιάτες, Ῥουμελιῶτες, Μυτιληναῖοι, Μακεδόνες, Κυκλάδιοι, Θεσσαλοί, Μικρασιαῖται—ἀδελφωμένοι εἰς τὸ χακί, συνάδελφοι εἰς τὸ θόλι—, ὄλοι εὐθυμοὶ, ὄλοι ἔτοιμοι διὰ νέας δάφνας, ὄλοι παιδιὰ τῆς Ἑλλάδος, ἢ ὁποῖα ἐπανήλθεν εἰς τὰ γνώριμα αὐτὰ ἀσιατικά τῆς παράλις, πού εἶδαν ἄλλοτε τὰς ἀττικὰς τριήρεις καὶ τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων.

Τὸ πλοῖον παρέπλευσε τώρα τὸ βόρειον ἀκρωτήριο τοῦ κόλπου καὶ στρέφεται πρὸς τὰ βορειοδυτικά διὰ νὰ περάσῃ ἔξω ἀπὸ τὴν Καλόλιμνον*. Πρὸς βορρᾶν διακρίνονται ἀχνότατα* μέσα εἰς τὸ μέγα διάστημα κάποιαι κορυφαί. Εἶναι τὰ Πριγκιπωνήσια. Ἡ Πόλις εἶναι ἐκεῖ κάπου, ὀλίγον βορειότερον, εἰς ἀπόστασιν τριῶν ὥρων ἀπ' ἐδῶ. Οἱ φαντάροι τὸ γνωρίζουν, διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔκαμαν εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου.

Διὰ μᾶς τὰ τραγούδια, αἱ φωναί, τὰ πειράγματα, τὰ γέλια, σταματοῦν. Ἐπίσημος σιγὴ ἀπλώνεται εἰς τὸ κατάστρωμα. Ἀκούεται μόνον ὁ ρυθμικὸς δοῦπος τῆς ἔλικος καὶ ὁ παφλασμὸς τῶν

1. Ἐν τάγμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εὐρίσκειτο ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1920 μέχρι τοῦ Μαρτίου 1921 ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τότε τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἐδρα του ἦτο τὸ χωρίον Μπέϊκοζ.—Σημ. τοῦ συλλογέως.

νερῶν εἰς τὲς μάσκες* τοῦ ἀτμοπλοίου. Οἱ φαντάροι σηκώνονται ὄρθιοι. Μερικοὶ σκαρφαλώνουν εἰς τὲς σχοίνινες σκάλες τῶν καταρτιῶν. Ἄλλοι ἀναβαίνουν εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ σκάφους καὶ κρεμοῦν τὰ πόδια των πρὸς τὰ ἔξω. Ἄλλοι στέκονται ὄρθιοι στὶς κρεμασμένες βάρκες. Ὅλοι ἀτενίζουν πρὸς ἓν σημεῖον. Εἶναι τόσον πλησίον! Ὅλιγα λεπτὰ περνοῦν ἐν σιγῇ, ἀκίνησια καὶ ἐν ἀτενισμῷ. Ποῖος ἐσήμανε προσοχὴν; Ποῖος ἐσήμανε προσευχὴν; Μόνον ὅσοι εἶδαν αὐτὸ τὸ θέαμα τὸ γνωρίζουν. Διότι ἤκουσαν ὅλοι τὸ μέγα σάλπισμα ἀπὸ τὴν φωτεινὴν ἀπεραντωσύνην τ' οὐρανοῦ, ἀπὸ τὰ γαλανὰ βάθη τοῦ πελάγους, ἀπὸ τὰ ἄδυτα τοῦ εἶναι των. Ἡ ὀμίχλη ποὺ θαμβώνει τὰ πέριξ δὲν εἶναι εἰς τὸν ἀέρα. Εἶναι εἰς τὰ μάτια. Εἶναι ἕμως παράξενη ὀμίχλη, διότι βλέπει κανεὶς τώρα καθαρὰ ὅ,τι δὲν ἐφαίνετο πρὶν. Ἐνα τροῦλλον χρυσόν.

Μία κίνησις, ὡσὰν ξύπνημα πελάγους εἰς τὴν πρώτην τοῦ ἀνέμου ριπήν, ζωντανεῖ· ἔξαφνα τὸ ἀκίνητον ἐκεῖνο ἀνθρώπινον χακί. Καὶ ἀπὸ χίλια στήθη ἀναπηδᾷ μία καὶ μόνη φωνή:

— Δεξιὰ, καπετάνιε, δεξιὰ!

Ἄδιάφορον ἂν τὸ πλοῖον στρέφεται ἀργὰ πρὸς τ' ἀριστερά. Οἱ στρατιῶται γνωρίζουν ὅτι πλέουν τώρα πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Ἄλλ' ἀπὸ τὰ χεῖλη των, ἀλλ' ἀπὸ τὰ στήθη των, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ψυχὴν των προστάσσει ἡ Ρούμελη καὶ ὁ Μωριάς καὶ τὰ Νησιά καὶ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία. Ὅμιλεῖ ἡ ψυχὴ τῆς φυλῆς. Ἀπευθύνεται ἡ Ἑλλάς πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς. Καὶ ὡσὰν ἐκ συνθήματος ἡ μεγάλη φωνὴ ἐπαναλαμβάνει:

— Δεξιὰ, καπετάνιε!

Ὁ πλοίαρχος, σιωπηλός, παρατηρεῖ ἐπίμονα τὸ πέλαγος. Φαίνεται ὅτι ὁ λογισμὸς του πηγαίνει ἐπίσης «δεξιὰ», ἀδιάφορον ἂν ἢ βότα τοῦ πλοίου εἶναι τώρα ἀριστερά... Καὶ ὁ γέρων τιμονιέρης εἰς τὸ ὀπισθεν τῆς γεφύρας θελόφρακτον ὑπόστεγον, καθὼς γυρίζει ἐν τῇ βότᾳ τοῦ πηδαλίου, μονολογεῖ:

— Δεξιὰ... δεξιὰ... Γι' αὐτὸ τὸ «δεξιὰ» ἐσεῖς, βρὲ παιδιὰ, κρατᾶτε τὸ τιμόνι...

1921.

2. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

Φτωχὸς ἄγιος.

Ἄλεξάνδρου Παπαδιαμάντη.

Ὅταν ἦμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χωρίον μας δὲν εἶχεν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τὰς μητέρας μας καὶ τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνά τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, ἢ διημερεύομεν εἰς γραφικοὺς ὄρους παρὰ τοὺς ἀμώμεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλοὺς, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρενοχλῶμεν καὶ «χασσομεροῦμεν» μὲ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλέργους γυναῖκας, τὰς ἀσχολουμένας εἰς τὸ λεύκασμα τῶν ὀθονῶν, Ἐὰν γειτόνισά τις εἶχε τάξιμον ἢ ἀνάψην τὰ κανδήλια τοῦ δεῖνος ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοποροῦντος συζύγου τῆς, ἐὰν ἀγαθὸς τις ἱερεὺς μετέβαινε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαδῶν προσκυνητριῶν, αἵτινες ἐξεπλήτταντο αἱ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰ μὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἶχομεν κλέψει ἀπὸ τὸ ἐρμάριον τῆς πατρῴας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχότερα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ Κάστρο, τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρο τοῦτο ἦτο ἀληθῆς φωλεὰ γλάρου, βράχος ἐξέχων ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυῖας ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαίμου συνδεδεμένος μὲ τὴν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ κινήτης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν βεβαιῶν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μίαν τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσα ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκρατῆ κλίματα καὶ τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίαις.

Ἡ σημερινὴ κώμη, ὅπου συνφίσησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων αἱ συμπατριῶτάί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν τοπίον¹. Τὸ παλαιὸν Κάστρο ἦτο κατὰ τὴν βορειοστάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθόντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλότεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἴσχυον νὰ

1. Ἴδε τὸν ἐν σελ. 40—41 τοῦ βιβλίου παρατιθέμενον χάρτην τῆς νήσου Σκιάθου.

τὸ σκεπάζουσιν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ τῶν νησιδίων ἐκείνων, οὐδὲ δράκα χώματος ἐχόντων, ἐφύετο παραδόξως εἶδος ἀγρίας κράμβης, ὑπόπικρον, ἀλλ' εὐχυμότατον ἔδεσμα, καὶ πολλοὶ πολλακίς ἐκινδύνευον τὴν ζωὴν τῶν ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸ συλλέξωσιν ἐπὶ τοῦ ἀπορρώγος θράχου . . .

Τόσον κραταιὸς ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὥστε τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο βραχιτικά ὑπὸ τὴν πνοήν του, μόνον δὲ τινες ἐρπυστικοὶ θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὕρισκον οἰκτρὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ἔπερ δυσκολευόμενος νὰ ἐννοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης, ἴσεται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατώρθωσαν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκείνου θράχου· ἀλλ' ἢ συνελαύνουσα καὶ προσδιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπέεζε καὶ τοὺς ἐστοίδαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορθήτου ἐκείνης κόγχης.

Ἐντὸς λοιπὸν καὶ περίξ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου φρουρίου ἐσώζοντο εἰσέτι, ὅτε ἤμην παιδίον, περὶ τὰ τριάκοντα παρεκκλήσια, λείψανα εὐσεβοῦς παρελθούσης ἐποχῆς. Τὰ πλεῖστα τούτων ἦσαν ἐρείπια, ἀλλὰ μὲ τοὺς τέσσαρας τοίχους ὀρθοὺς, καὶ ἄλλα σεσυλημένα τὰ ἱερὰ καὶ τὰς εἰκόνας. Ὅλίγα μόνον ἐλειτουροῦντο ἀκόμη. Τούτων τινὰ ὕψοντο γραφικῶς ἐπὶ ὑπερηφάνων θράχων καὶ ἐπὶ σκοπέλων παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐν τῇ θαλάσῃ, χρυσιζόμενα τὸ θέρος ὑπὸ ἀπλέτου φωτός, θρεχόμενα τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἅτινα μαινόμενος ὁ βορρᾶς ἐτάραττε καὶ ἀνετίναζεν, ὀργῶν ἀνευδότης τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, σπείρων εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ναυάγια καὶ συντρίμματα, ἀλέθων τοὺς γρανίτας εἰς ἄμμον, ζυμώνων τὴν ἄμμον εἰς θράχους καὶ σταλακτίτας, ἐκλιμιζῶν τὸν ἄφρον εἰς ἀκτινωτοὺς βραντισμούς.

Βαθὺς καὶ ἀτέρμων ἐξετείνετο ὁ ὄριζων, εὐρεῖα καὶ ἀχανὴς ἠπλοῦτο ἡ θάλασσα. Ἄλλ' ὅποια ἀνηλεὴς τρικυμία ἐθόλωνεν ἐκεῖνον καὶ συνετάραττε ταύτην κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος! Ἐκεῖθεν ἠδύνατό τις ν' ἀπολαύσῃ πράγματι τὸ αἶσθημα τοῦ ὕψηλοῦ, οἷον μόνος ὁ ἐν ἀσφαλεῖα θεατῆς ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀπορρώγος ἀκτῆς δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ.

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο λοιπὸν ἔτρεχον ἐκάστοτε μετὰ τῶν ὀμηλικῶν μου, κατὰ τὰς ἑορτὰς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις. Καὶ ἐβλεπες διὰ μιᾶς τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαροπὴν ὄψιν, καὶ αἰ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι

ήχοι ήρχιζαν ν' αντιλαλῶσι τὰς φαιδράς κραυγὰς τῶν παιδίων καὶ τὴν χελιδονώδη λαλιὰν τῶν νεαρῶν γυναικῶν...

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριωτέρα ὠνομάζετο ὁ «Μεγάλος Δρόμος».

Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφ' οὗ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν ἑκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν τῆς καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νεραϊδῶν παραδόσεις τῆς, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρχαίως ὑψηλόν, ἀποτελοῦν ζυγόν* μεταξύ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὐτῆς ὠνομάζετο Σταυρός. Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πράγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπάλαιοι, ὧν ὁ χρόνος καὶ αἱ καταγίγδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρὸν ἐπίχρισμα. Ὁ εἰς τούτων ἴστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεύτερος ἐβλεπε πρὸς ἀργέστην* καὶ ὁ τρίτος πρὸς λίθα*.

Ἐκατὸν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἦτο ὄλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, αἱ δὲ μάμμαι καὶ προμάμμαι μας διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὴν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξήγητον. Ἴσως εἶπη τις ὅτι εἴμεθα καὶ ἡμεῖς «ἀκροαταὶ* τῶν ἔργων, θεαταὶ δὲ τῶν λόγων» (ἄλλος ἄς διορθώσῃ «ἀσφραντα!» τῶν λόγων, ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἀνθρωπος εἶχεν «ἀγιάσει» ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς; Πότε; Μὲ τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν δὲν ἐξήτασα ἀρκετὰ καὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρά καὶ τὰ καθ' ἕκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος ἐκεῖνου παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δὲν ἔχει».

Παρθήθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὧν, ἔτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινὰς μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἐντιμὸν συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἄνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολλά, μοὶ διηγήθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας. Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἂν ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἢ ἂν ἤκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν Τριῶν Σταυρῶν· μοὶ διηγήθη δὲ τὰ ἑξῆς:

Ἐγερθεὶς περὶ ὄρθρον βαθὺν ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγας καὶ μανδρίζων αὐτάς εἰς τὸ καταμέρον* τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ἤμελξε τὰς αἰγὰς του, καὶ ἀφυπνίσας τὸν παραγιόν του, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν* πλήρη εἰς τὸ χωρίον, πρὸς τὸν κολίγαν* του, τὸν προεστὸν, καὶ νὰ γυρίσῃ γρήγορα ὀπίσω. Ἐὰν ἴδῃ καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τὴν γέφυραν, τοῦ εἶπε νὰ κρᾶξῃ τὸν φύλακα, τὸν πυλωρόν, καὶ ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μὲ τὸ παλάγκο* εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλὰ νὰ μὴ φύγῃ πρὶν λάβῃ εἰδησιν ἀπὸ τὸν κύρ Ἀναγνώστην, τὸν προεστὸν, τὸν κολίγα του, μὴ τυχὸν ἤθελε νὰ τοῦ παραγγείλῃ τίποτε.

Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπα* του, ἐνίφθη μὲ τὴν στάμναν, ἐσπογγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἤρπασε τὴν καρδάραν κι' ἔφυγε τρέχων.

Εἶτα, ἀφ' οὗ ἐνέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καὶ ἔρριψεν ἀφθονον ἄλας ἐντός, ἐξ ἐκείνου τὸ ὅποιον μόνος του ἐμάζευεν ἀπὸ ἀκρογιαλιά εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἔβγαζε κογχύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἤναιψε πῦρ καὶ ἠσχολεῖτο νὰ τὸ βράσῃ, καθότι ἐπρόσβλεπεν ὅτι θὰ εὕρισκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ ὁ ἴδιος μὲ γάλα, πρᾶγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολίγας του ὠλιγόφρει νὰ τοῦ στείλῃ «κανένα ἀρμυρὸ ψάρι». Διότι αὐτὸς ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπὸ ἐκείνους ὅπου γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καί, ἂν ὁ κολίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔρριχνε τὴν ὑπόληψίν του, διὰ νὰ τὸν κάμῃ στανικῶς* νὰ τὸν φιλέψῃ* ἢ ἀρμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε, ἄς ποῦμε. Ἄλλοι ὁμως εὕρισκουν, τρόπον τινά, τὸ μέσον νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολίγα, κι' ἐνῶ τὰ ἀρνάκια τὰ μισακὰ*, κατὰ κανόνα, ὁ αὐτὸς τὰ τρώγει, ἂν καὶ τὰ ἰδικὰ του τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοί, καὶ πάλι, νᾶχουμε καλὴ ψυχὴ, τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρὰ.

Καὶ νὰ ἦτο τοῦλάχιστον ἀρκετὸν τὸ γάλα, διὰ νὰ πῆξῃ τυρόν ἢ μυσζήθραν, ὑπομονή. Ἄλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν ψαφῆσαι· ὀλίγες μόνον γαλάρες* τοῦ ἔμειναν· ὄλο καὶ στέρφες*. Δὲν ἔκαμεν ὁ Θεὸς καλὸν καιρὸν νὰ βγάλῃ χορταράκι, νὰ βοσκήσουν τὰ πράματα. Τί νὰ σὲ κάμουν τὰ καημένα τὰ πράματα!

Εἶτα ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἤρχισε νὰ σοδῇ τὸ αἰπόλιον,

ἐξάγων τὰ ζῶα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην καιάδα :
«Τσοῦ! τσοῦ! Στέρφα! ἔ! Ψαρή! δι! δι!».

Μόλις προέβη ὀλίγα βήματα, καὶ ἰδοὺ δύο ἄγνωστοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν δρόμον. Ἐφόρου ἀσυνήθη ἀναβολήν, καὶ τὸ ἦθος των ἐφαίνετο ὄχι πολὺ ἄγριον, ἀλλὰ ὀπωσοῦν ἀλλόκοτον. Ὁ βοσκὸς δὲν ἐφοβήθη, ἐξεπλάγη μόνον. Ὁ μικρὸς σκύλαξ, προπηδήσας εἰς ὑπάντησίν των, τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ὀργίλας ὑλακὰς.

Καὶ οἱ δύο ἐχαιρέτησαν τὸν αἰπόλον φέροντες τὴν χεῖρα εἰς-τὸ στήθος, εἶτα εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ εἰς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀγρότην, εἶπε μὲ λαρυγγώδη σκληρὰν φωνὴν εἰς ἑλληνοβάρβαρον ἀκατανόητον γλῶσσαν :

—Ἐσὺ μπελλῆκ ἀνάραφ ἔμεῖς ντρόμο σούφτ; (1).

Ὁ αἰπόλος δὲν ἐνόησε γρῦ. Ὁ ξένος ἐπανέλαθε, συνοδεύων τὰς λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν :

—Μπελλῆκ, ποὺ πάει ντρόμο. . . πολλοί, πολλοί, ἔλεφ ἐλεφίν(2).

Ὁ βοσκὸς τότε ἤρχισε νὰ ἐννοῇ ὅτι τὸν ἠρώτων τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον. Χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς ἐδειξε τὸν κυριώτερον δρόμον, τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον. Ὅστις ἄλλως ἦτο καὶ ὁ μόνος ὁρατός, καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωσε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι, ἂν ἐπροχώρουν ἀκόμη ἑκατοστύας τινὰς βημάτων, θὰ ἔδλεπον μακρόθεν τὸ Κάστρον προκύπτον ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλὸν μεταξὺ γῆς καὶ θαλάσσης. Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

Ἀλλὰ μετὰ τινὰς στιγμὰς ὁ βοσκὸς βλέπει καὶ ἄλλους τέσσαρας μὲ ὅμοια ἐνδύματα, ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λόχμης καὶ βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων. Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγειναν ὁρατοί, ἅμα ἐξεληθόντες εἰς τινὰ ἀλωήν, καὶ ἔστρεφον ὀπίσω τὰς κεφαλὰς ὡς νὰ ἀνησυχῶν μὴ τυχὸν παρετηρήθησαν, καὶ πάλιν ἐχώθησαν πάραυτα εἰς τὸ δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐθαρημῆτως καὶ χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ τὸ διατί, ἔσπευσε προλαβὼν καὶ ἐκρύβη ὀπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῆ ἄμυδρῶς ὅτι συνέφερε νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τοὺς εἶδε.

1. Ἐσὺ τοῦ χωριοῦ, ἠξεύρεις εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δεῖξῃς :

2. Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρει ὁ δρόμος... (ὄπου κατοικοῦν) πολλοί, πολλοί, χίλια χιλιάδες.—Σημειώσεις τοῦ συγγραφέως,

Τέλος καὶ οἱ εἴς ἐγιναν ἄφαντοι.

Ἐὐβοσκός ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὐρίσκατο, ὑψηλός, εὐθυτενής, με ἀγριόξανθον τὴν τραχεῖαν στοιβωτὴν* κόμην, ἐστάθη ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς βάρβδου τοῦ τῆς μακρᾶς, καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται, καὶ ὑποψία καὶ φόβοι τὸν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἢ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προῶρως ἐρρυτιδωμένον πρόσωπόν του καὶ τοὺς χαρακτηριστῆρας τοῦ ἰσχυροῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς, καὶ ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θεληγῆτροῦ μετέχουσα, καὶ δὲν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ καὶ αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχὺς καὶ ἄξεστος τσόμπανος, ὁ ὑψηλὸς καὶ σκληραγωγημένος καὶ ἡλιοκαῆς, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἰγᾶς του εἰς τὸ κατὰ μερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ἐὐλίγαι παρηλθον στιγμή, καὶ ἀκούει ὀπισθὲν του, ὄχι πολὺ μακρὰν, θροῦν φύλλων καὶ κλάδων κινουμένων. Ἐὐβοσκός ἀνεσκίρτησεν. Ἐὐ θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμοῦ ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νὰ βωδάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

—Κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι ἔρχονται, ἐψιθύρισε· τ' εἶναι τάχα, Θεέ μου!

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, καὶ οἶνε! μυστηριώδης ἐπίνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

—Θὰ εἶναι κλέφτες! εἶπε. Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, πηδᾷ ἐλαφρῶς ὀπισθεν τῶν θάμνων καὶ ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης πρὸς τὸ φρούριον.

—Εἰς ὄνομα Κυρίου! ἐψιθύρισε μόνον.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβοῦσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικὸν πλοῖον πλήρες ἀγρίων καὶ αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων* προσωρμίσθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν (!) τῆς νήσου. Πάνοπλος συμμορία ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποβιβασθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὰς κλιτῆς τοῦ Ἀναγούρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς βάρχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη καὶ βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπὸν. Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὡχρὰ μὴνῃ* φθίνουσα

1. Ἐὐ συγγραφεὺς δὲν ἀκριβολογεῖ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ὄρμου. — Σημείωσις τοῦ συλλογῆως.

είχεν ἀναιτείλει ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν. Ἡ ἀγκάλη ἐκείνη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινὴ, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον διὰ νὰ ἐκθράξῃ ἢ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ἔ ἀντικρὺ κείμενος «Λευτέρης» (ἢ περίφημος αὕτη ὕφαλος, ἣν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα καὶ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ξέρξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς), ὅσους λέγομεν, ὁ Λευτέρης «ἠλευθέρων» κατὰ καιροῦς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυδάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμάν Βὲν Μειῦμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐδεβαίου ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε ποῦ κατέφκουν οἱ ἄπιστοι. Ἄλλ' εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοὶ καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σολμάν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στριμμένος καὶ ἀγκιστροειδῆς μύσταξ του ἦτο παμμέλας ὡς κόρακος πτερόν, καὶ τῶρα ἡ χιὼν τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαψιλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γέρο Σολμάν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, καὶ, ὑπ' αὐτῆς ὀδηγούμενος, ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησσῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαδῆσῃσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός. Προσωρμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἔπλεον ὑπ' αὐτὸ τὸ φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἔδιδον εἰδήσιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσῃσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσῃσι τὴν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτῶ οὗτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἐξαφνίσῃσι τοὺς ἀπίστους καὶ μὴ προλάβῃσι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπῆνεμον ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἔπλεεν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, καταντικρὺ τοῦ φρουρίου, καὶ ὄλη ἡ μικρὰ στρατιὰ θὰ ἐκυρίευεν ἐξακπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσει κατὰ καιροῦς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὀρμητήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μεταξύ

Κασσάνδρας, Ὀλύμπου, καὶ Ἀσπρης* Θάλασσας, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ἄλλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὡς αἱ χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικά, μελαχροινὰ καὶ νόστιμα ἐκρίνοντο ἄξια νὰ στολίζωσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν αἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μὲ τὴν ῥοδίνην ἀλουργίδα* τῆς, καὶ αἱ δύο θάλασσαί ἐφαίνοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μὲ κυανοῦν στήμονα καὶ μὲ ἀλικην* κρόκην*, δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανὴ ἄρουρα*, φέρουσα τὴν σκιωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε αἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπὸν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτον τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοὺς διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ὀμάδας καὶ νὰ θαδίσωσιν ἑκάς στη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποποῖ εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, ἔστι-τυχὸν ὀρθρίζων ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνόν θὰ τοὺς παρετήρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὄπλα ὑπὸ τὰ πλατέα μπουρνούζια* των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια* ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρά, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ὠμοιάζον μὲ ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

Ἡ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἐκατηφόριζον κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα, τὴν καλουμένην «τ' Ἀρβανίτη», ἦτο πολὺ συντομωτέρα· ἀλλ' ὁ γέρο-Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε δάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, τὴν Καραφιλιτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὠδήγησεν ἀνατολικώτερον πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ κατήλθον εἰς τὴν ὠραίαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὕδωρ ὁροσερὸν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ* σκιάν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἦτο ἦδη περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου, καὶ μὲ ἄλλην τὴν ἐπικρατοῦσαν θρόσσον ἦτο ἄκρα νηνεμία, καὶ ἡ ἡμέρα προηγγέλλετο λίαν θερμὴ, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατεῖλει ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν στραφέντες πρὸς βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινὲς ὁροπέδιον, ὀπότεν ἡ θέα ἐκτείνεται ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ἀχανῆς μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν νήσων, Ἄλ.εξ. Σαρῆ Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἐκδ. Δ'. 3

καί, όταν έφθασαν εις τήν βίξαν του βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανά-
κας, ἤρχισαν ν' ἀνέρχωνται πρός τ' ἀριστερά βορειοδυτικώτερον.

Εἰσηλθον εις τὸ σύνδενδρον σκιερὸν βεῦμα, εις θέσιν καλου-
μένην «Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ὅπου τὸ
παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καί παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ
οὐχὶ σπανίως ἐξέρχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εις ἀρά-
πης μὲ τὴν τσιμπούκα*, οὐχὶ ἄραψ μελαψός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰ-
θίοψ παμμέλας, ὡς ἐξ ἐβένου. Ὁ γέρο-Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε
τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε καί ἔκαμαν ὄλοι, ἀνατέλλοντος ἤδη τοῦ
ἡλίου, εὐσεβῆ προσευχὴν, κροτήσαντες τρίς τὰ μέτωπα εις τὸ λι-
θόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἕλεον τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ὁμοβρή-
σκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἁμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ
παραδείσου, καί τὸ φάσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ πε-
ριπλανᾶται εις τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Τὰς αἰγὰς του ὁ πτωχὸς αἰπόλος τὰς ἀφησεν ὅπως εὐρέθησαν
εις τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ ὀπίσω
εις τὴν μάνδραν καί νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ
ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην· ὁ ψυχογυῖος του δὲν
εἶχεν ἐπιστρέψει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ καλιόπαιδον θὰ
εὔρε τὰς πύλας ἀνοιχτάς καί θὰ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εις κανὲν
καπηλεῖον. Τίς οἶδε ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδιάρας, τῆς
προωρισμένης διὰ τὸν κολλίαν, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυθίων
παστῶν;

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον θήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ
καί εἶτα ἐστράφη πρός τ' ἀριστερά καί ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος
θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ υπάγῃ εις τὸ Κάστρον διὰ τῆς
μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὅποιαν εἶχε δεῖξει ἀρτίως εις τοὺς κλέπτας.
Ἐγνώριζε παμπόλλας πλαγίαις ὁδοῦς καί μονοπάτια γνωστὰ μό-
νον εις τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν
θάμνων ἤρχιζεν ἓνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιάκις τὸ
εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προελάμβανε τοὺς
πειρατὰς κατὰ χίλια τουλάχιστον θήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ υπά-
γῃ, νὰ ἔλθῃ, καί ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη.

Ἦτο μονοπάτι καί ἦτο κρημνός. Ὁμοίαζε μὲ τὸν κρημνὸν καί
μὲ τὸ μονοπάτι τοῦ δημῶδου ἄσματος. Ἄλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς

ἀπὸ κρημνούς, καθῶς καὶ ἀπὸ μονοπάτια. Ἐκ τούτων δὲν «ἴδρωνε τὸ μάτι του».

Ἐπάτει τόσον ἐλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφηγε σχεδὸν ἴχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχαί, εἰς τὸ κρημνώδες προσεκολλῶντο ὡς ἀρπάγα. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρὰ καὶ φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίων του ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας. Ἐτρεχεν, ἔτρεχεν, ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθύλλια καὶ θάμνοι ἄζωοι καὶ ἀφυλλοὶ ἀσφοδελοὶ ἐφύοντο μόνον, αἰωρούμενος ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντος μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορρῶγος ἀκτῆς.

Ἐτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναβιδάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἑκάστην μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὴν καταβιδάζωσι δὲ τὸ πρωὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὑρίσκει τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξημερῶσι ἤδη, θὰ ἐφώνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πόλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴ τὴν καταβιδάσῃ, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὑρίσκει καταβιδωμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἐξώρκιζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συκοινωνίαν μὲ τὴν ξηρὰν, ἂν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κάστρον χάνεται. Καὶ τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῷ, καὶ τοιοῦτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἶγες μόνον δύνανται νὰ πατώσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρυθμῶς ἐπὶ τινος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυρῶς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπεκαλέσθη τὸν ἅγιον, τώρα νὰ τὸ δείξῃ, νὰ μὴ ψεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Εἶτα διὰ τὸ ἀσφαλέστερον κατήλθεν ἀκόμη χθαμαλότερον πρὸς τὸν αἰγιαλὸν καὶ πάλιν ἤρχισεν ἐλαφρὰ καὶ γοργὰ πατῶν ν' ἀνέρχεται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὐρίσκειτο τώρα ἐνώπιον τοῦ φρουρίου. Φοβερὸν βραχῶδες θάραθρον, ὅπου ἴλιγγος καὶ σκοτοδίνη κυριεύει τὸν ἄνθρωπον, ἀβυσσος ξηρὰ, αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀβύσσου, χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἂν καὶ ὁ ἡλῖος εἶχεν ἀνατείλει πρὸ μικροῦ. Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ

ἐνθυμηθῆ τὸν παρκαγιὸν του, καὶ ἠπόρει τί νὰ ἔγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτε, μὴν ἔπесе (Θεὸς φυλάξει!) εἰς τὰς χεῖρας τῶν κουρσάρων, μήπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπῆραν σκλάβον; Διότι ὁ βοσκὸς ἐνόει ἀμυδρῶς ὅτι, ἂν αὐτοῦ ἐφείσθησαν οἱ θάρβαροι, τὸ ἔκαμαν ἐκ περισσοῦς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κἄστρον. Ἄλλ' ὄχι! ὁ παρκαγιὸς του δὲν εἶχε πάθει (σίδηρο στή μέση του!) τίποτε. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἔμελλε νὰ ἐξαχθῆ ὁ βοσκὸς πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

Ἄσθμαίνων ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν θάσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καὶ ἤρχισε μεγαλοφῶνως νὰ καλῆ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου:

— Ἐ! ἀπ' τὸ Κἄστρο! Ἐ! πορτάρη!

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν.

Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ ὄσπην δύναμιν εἶχε, διὰ τῆς κεφαλικοῦ-τέρας καὶ θραχνοτέρας φωνῆς του:

— Ἐ! πορτάρη! Ἐ! ἀπ' τὴν Τραράτσα! Ἐ! ἀπ' τὸ Κιόσι!

Τραράτσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐκτισμένος, μὲ τὰς πολεμιστρὰς καὶ μὲ τὴν ἀπαράλιτον «ζεματίστραν» του, τὴν ὑπερθεν τῆς πύλης μακρὰν ὀπήν, δι' ἧς, ὡς τελευταῖον ὄπλον καὶ καταφύγιον, ἠπεῖλουν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα καταρθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην καὶ ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν διαύσῃ. Κιόσι (κιόσι) ἦτο τὸ μικρὸν περιπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο ἢ ἀπλῶς ἠργολόγουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκαν, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζῶνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαθεν:

— Ἐ! πορτάρη!! Ἐ!!! σεῖς οἱ προεστοί!

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη θραχνὸς ὁ βροῦς καὶ ὀξύς τριγκὸς τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. Ἄλλ' ὄχι ἤττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε κλειστή, ὡς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ. Συγχρόνως διὰ τινος πολεμιστρᾶς ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἀκροδῶμου ἠκούσθη φωνή:

— Ἐ! σύ, πῶς θιάζεσαι τόσο, τσόμπανε; ἔχε ὑπομονὴ νὰ κατεδάσουμε τὸ γεφύρι. Ἡ θέλεις νὰ σ' ἀνεβάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο*, καθὼς ἀνέβασα τὸν παρκαγιὸ σου τὴν αὐγὴ;

— Τὸν ἀνέβασες μὲ τὸ παλάγκο; εἶπαν αὐτομάτως ὁ βοσκὸς.

— Ἐφερε τὸ γάλα τοῦ κύρ Ἄναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καὶ ὁ

κύρ Ἐναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγὼ κατέβασα τὸ παλάγκο, γιὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδάρρα στὸ γάντζο*, κι' ἡ ἀφεντιά του ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ μοῦ πῆ. Σὰ θαρῶ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν ἀρχισα νὰ τραυῶ τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέβασα ὡς τὸ μισὸ τὸ ὕψος, βλέπω τὴ μούρη τοῦ ψυχογυιοῦ σου, καὶ μ' ἐκοίταζε καὶ γελοῦσε σὰ μαῖμου. Εἶπα νὰ τοῦ παίξω καμμιὰ δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τὸ σκοινί, ποῦ νὰ τοῦ φανῇ ὁ οὐρανὸς σφοντίλι... νὰ σοῦ τὸν φτειάσω ἐγὼ κοπανιστή*... Μά, ἄς ἔχῃ χάρη, λυπήθηκα τὸ γάλα τοῦ κύρ Ἐναγνώστη· εἰ δὲ μὴ, ἔνα τσομπανόπουλο λιγώτερο, ἔνα περισσότερο, θελὰ χάσῃ, κατάλαβες, ἡ Πόλη.

— Δὲ μὲ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησεν ἀπ' ἀντικρῦ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νὰ δυσφορῇ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις, ἀόρατος ὀπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τὸν βοσκόν, εὐχαριστεῖτο νὰ τὸν πειράζῃ, καπνίζων τὸ βραχὺ τοιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ γένος τῶν ποιμένων.

— Καὶ γιὰ τί «πράματα» ἐσένα σὲ μέλει; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός, μιμούμενος τὴν ἐπίρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

— Ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ! Ποῦ εἶσαι! ἀνέκραξεν ἀνυπόμονος οὕτως τρέχα νὰ πῆς στοὺς προεστούς, τὸ καλὸ π' σὰς θέλω, νὰ μὴν κατεβάσετε σήμερα τὸ γεφύρι! Τὸ καλὸ π' σὰς θέλω! Ἄκους;

— Νὰ μὴν κατεβάσουμε τὸ γεφύρι; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρὸς ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νὰ μὴν τὸ κατεβάσετε! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καὶ γιατί; Ἐσὺ θὰ μᾶς προστάξῃς; Νὰ μὴν ὠνευρέυητες τίποτε;

Καὶ ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ἀπλῶς διὰ νὰ βασανίσῃ τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμισε θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου μοχλοῦ τὴν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, εἰς τὸ πείσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νὰ μείνῃ ὑψωμένη ἡ γέφυρα. Ὁ Μπαρμπα-Δῆμος (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρὸς τοῦ φρουρίου) ἦτο ἡ παραξενιά καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ἦρθαν κλέφτες! ἐπανέλαβεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ. Ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

— Κλέφτες! Κορσάροι; ἐπανεῖπε καὶ ὁ Μπαρμπα-Δῆμος.

— Σῦρε νὰ πῆς στοὺς προεστούς, πὲς καὶ τοῦ κύρ Ἐναγνώστη

τοῦ κολίγα μου χαιρετίσματα πολλά ἀπὸ μένα, ἦρθαν κορσάροι !
Τοὺς εἶδα ἀπὸν στὴ Σταυρό ! "Ετοι νὰ ἔχω καλὸ τέλος ! Εἶδα
παραπάν' ἀπὸ δέκα δώδεκα. Θὰ εἶναι κι' ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν
ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμμένο τὸ καίκι τους. . . . Ὡς τόσο τοὺς εἶδα.
"Ἦρθαν νὰ ρωτήσουν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπὸ μένα . . .

Ὁ Μπάρμπα Δημὸς ἤρχισε νὰ λαμβάνη ὑπὸ σπουδαιότεραν
ὄψιν τὸ πρᾶγμα. "Εν τούτοις, ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν
ἀντιλογίαν του :

—Μὴν εἶδες ὄνειρο, ἀνθρωπε ; ἐφώνηξε. Ποῦ θελὰ βρεθοῦν
οἱ κορσάροι ;

—Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. "Ὅπου κι' ἂν εἶναι,
ἔφτασαν ! Μὴν κατεβάζῃς τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδεια
οἱ προεστοί... "Ας θάλουν βάρδια* καὶ στὸ Πρεγάδι, κι' ἄλλοῦ,
γιὰ νὰ μὴ σὰς πατήσουν νύχτα !

Καὶ ταῦτα λέγων, ὁ βοσκὸς ἤρχισε ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν
γέφυραν.

—Εἶσαι στὰ σύγκαλά σου ; τοῦ ἐφώνηξε διὰ τελευταίαν φορὰν
ὁ Μπάρμπα Δημὸς.

—"Εγὼ εἶμαι στὰ λογικά μου, ἠσύχασε· τώρα θὰ ἰδῆς.

—Καὶ σὺ ποῦ θὰ πᾶς ; τὸν ἠρώτησεν ὁ पुलωρός.

—"Εγὼ ἔχω τὰ γίδια μου καὶ ξέρω κι' ὄλες τὲς σπηλιὲς νὰ
κρυφῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι, τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἦλθε τοῦ Μπάρμπα Δη-
μου ἡ ἀπορία : διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ τσόμπα-
νος δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του ; "Ἄλλ' ὁ
βοσκὸς ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται, καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένεν
ἄφαντος.

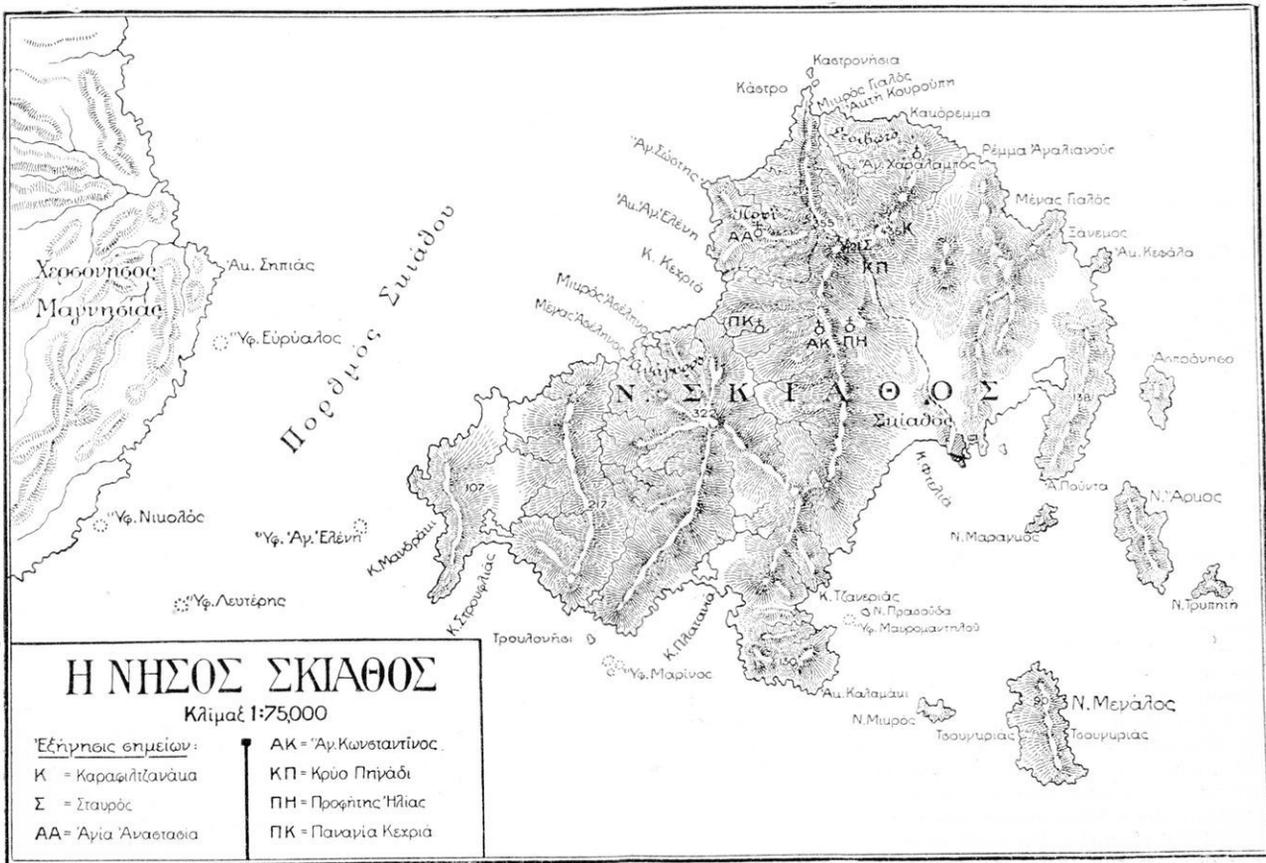
Ὁ Μπάρμπα-Δημὸς ἤρχισε νὰ σταυροκοπῆται ἀφειδῶς ὀπι-
σθεν τῆς πολεμιστρᾶς, εἶτα ἔσπευσε νὰ καταβῇ ἀπὸ τὴν Ταράτσαν
καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωκε τὴν εἶδησιν εἰς τοὺς δη-
μογέροντας τοῦ χωρίου.

Τῷ ὄντι, οὔτε ἡ ἰδέα δὲν τοῦ ἦλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ
βόσκοντος ὀλίγας αἰῶνας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν,
νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Μπάρμπα-Δήμου νὰ τοῦ βίψῃ τὴν σχοινίνην
κλίμακα ἢ νὰ τοῦ καταβιδάσῃ τὸν κάλων μὲ τὴν ἀρπάγην καὶ
τὴν θηλειάν, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τὴν ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ πα-
ραγυιὸς του κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ पुलωροῦ· ἀλλὰ πρῶτον ἤλπι-

ζεν ὅτι οἱ πειραταὶ δὲν θὰ ὑπωπεύοντο τὸ παρ' αὐτοῦ γενόμενον διάδημα· ἔπειτα αὐτὸς, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κρημνοὺς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ σπήλαια καὶ τὰς κρύπτας τὰς ἀνοιγομένας ἀνὰ τὰς βραχώδεις βορεινὰς ἐσχατιάς τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν του, τὸ ὅποιον ἐθεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φειδωλῆς Μοίρας του πρὸς φύλαξιν· ὁ κολλίγας του ὁ κύρ Ἀναγνώστης, ὁ προεστός, δὲν ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἀνοιχτὸ χέρι, βλέπεις, καὶ ἂν ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἔχανε τὰς αἰγὰς του, ἦτο κατεστραμμένος, καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν εἶχε νὰ εὔρη «σερμαγιὰ*» διὰ ν' ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θὰ τὸν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἐνδοί αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἄς ἦτο κι' αἰγοβοσκός. Καὶ τυχερὸς νὰ εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δὲν σοῦ λέγουν, μόνον «σοῦ κάνουν πρόσωπο», κι' ἀπὸ πίσω σοῦ σκάθουν τὸ λάκκο· καὶ ἄτυχος νὰ εἶσαι, πάλιν «τύφλα!» σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καὶ οὕτε ὠνειροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθὸν τινα, διότι κατὰ τὸ φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπιχειρούμενον φασερὸν κίνδυνον καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρπαγῆς ὀλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι (πῶς νὰ εἶπῃ τις;) «ἱερά πράγματα», καί, ἂν ὑπάρχη ἀμοιβή τις, θὰ εἶναι ἀλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδρὰν τὴν συναίσθησιν ταύτην. Γιαυτὰ τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγὰς εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καὶ ἀνήρχετο δρομαίως τὴν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

*Ἄλλ' ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημοῦ, ὁπότεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νὰ διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους, ἀναπηδήσαντες, τὸν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφήκε πεπνιγμένην κραυγὴν. Οἱ ἑνοπλοὶ ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφεραν δὲ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηνῶν, ἧτις φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτετατομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὔρε καλὸν ἔρμαιον τὰς αἰγὰς τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς παχεῖς τράγους, καί, ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχον, τὰ ἔγδαρκαν καὶ τὰ ἐσούδλισαν. Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὅποιον εἶχε συμφωνηθῆ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἄμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν.

Οὐχ ἤττον εἰς τούτων ἤναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψῆσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῆ παρα τὸν κρημνὸν ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὁσονούπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των. Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον. Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλεῖ καὶ δὲν τὸν ἠνώχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὕρισκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκῆ πρὸς τὸ φρούριον, καὶ οὐδ' ὑπόπτευσαν ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρει εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἶδησιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρηλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι· Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἁγίας Ἐλένης, καὶ ἐλθὼν προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὁμοῦ οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

Τέλος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ἔταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἡδὴ πολὺ ὑψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοὶ των κάθιδροι καὶ πνευστιῶντες ἔφθασαν ἄπρακτοι πλησίον των. Ὁ πτωχὸς τσάμπανος, ὁ δεσμώτης, ἐνόει ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καὶ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρὶς νὰ ἐννοῇ τίποτε ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των), ὅτι εὗρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστάς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε κάμει τὸ θαῦμά του.

Αἶφνης, εἰς τῶν βαρβάρων διαπρεπῆς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφαίνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν ἀρασιστί :

— Ὅμνύω εἰς τὸν Ἄλλάχ, ἂν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖράς μου, νὰ τὸν θυσιάσω ὡς αὐτοὺς τοὺς τράγους!

— Ποῖος προδότης; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμήν ἐκείνην, ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γέρο-Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἑλληνοβάρβαρον, εἶχεν ἐρωτήσῃ τὸ πρῶτον τὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρὸν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρά τινὰ σχοῖνον.

— Τί εἶν' αὐτό; εἶπε. Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

— Ἰδοὺ ὁ προδότης! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος, πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως. Καὶ εἶτα ἤρχισε

νά ἐξηγήσῃ ἐν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατὰς ὅτι, ἐκ τῆς κινήσεως, ἣν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἐξηγησχημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν ὀλεμμάτων, τὰ ὅποια ἐμάντευεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστῶν ἐπὶ τοῦ ἀκροδρόμου, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἰδῆσιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος. Ἀκολούθως τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἦσαν τὸν ἀπίστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγήθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνόν, ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριστὴν φορὰν ἡ δεσποτική* πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος θάρβαρος «ἔδοξε λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ»¹ . . .

Ἀπήχθη μεταξύ τῶν ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλ-
λια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἑαρινόν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες καὶ ἐκεῖ ἔλουσε μὲ τὸ αἷμα του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον βεβηθρον ἔκοκ-
κίνισε τὴν γῆν, ἣτις εὐμενῆς τὸ ἐδέχθη, ἡ δὲ αὔρα πραεῖα ἀνέ-
λαβεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του, καὶ ἐκεῖ ἔκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος, μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Καὶ ὕστερον, πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα;

1891.

Στὸ Χριστό, στὸ Κάστρο.

Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη.

—Τὸ Γιάννη τὸ Νυφιώτη καὶ τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς, τοὺς ἔκλεισε τὸ χιόνι ἀπὸν στὸ Κάστρο τῆμ πέρα πάντα, στὸ Στοιχωτὸ τὸν ἀνήφορο· τ' ἀκούσατε;

Οὕτως ὠμίλησε ὁ παπᾶ Φραγκούλης ὁ Σακελλάριος*, ἀφ' οὗ ἔκαμε τὴν εὐχαριστίαν τοῦ ἐξ ὀσπρίων καὶ ἐλαίων οἰκογενειακοῦ δείπνου, τὴν ἑσπέραν τῆς 23ης Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 186... Πα-
ρόντες ἦσαν, πλὴν τῆς παπαδιᾶς, τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων καὶ τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ, ὁ γείτονας ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, πεντηχοντούτης, οἰκογενειάρχης, ἀναβάς διὰ νὰ εἶπη μίαν καλη-
σπέραν καὶ νὰ πῆ μίαν βρακιά, κατὰ τὸ σὺνθητες, εἰς τὸ παπαδό-

1. Ἰωάννου 16, 1.

σπιτο' και ή θειά τὸ Μαλαμῶ ή Καναλάκαινα, μεμακρυσμένη συγγενής, ἔλθοῦσα διὰ νὰ φέρη τὴν προσφορὰν της, χήρα ἐξηκοντοῦτις, εὐλαδής, πρόθυμος νὰ τρέχη εἰς ἄλλας τὰς λειτουργίας και νὰ ὑπηρετῇ δωρεὰν εἰς τοὺς ναοὺς και τὰ ἐξωκκλήσια.

—Τ' ἀκούσαμε κι' ἐμεῖς, παπαῖ, ἀπήντησεν ὁ γείτονας ὁ Πανάγος· ἔτο' εἶπανε.

—Τί, «εἶπανε»; Εἶναι σίγουρο, σὰς λέω, ἐπανέλαβεν ὁ παπα-Φραγκούλης. Οἱ βλοημένοι, δὲ θὰ δάλουν ποτὲ γνώση. Ἐπῆγαν μὲ τέτοιον καιρὸ νὰ κατεβάσουν ξύλα, ἀπὰν' ἀπ' τοῦ Κουρούπη τὰ κασαδόραχα, στοὺ Στοιβωτό, ἐκεῖ πού δὲν μπορεῖ γίδι νὰ πατήσῃ! Καλὰ νὰ τὰ παθαίνουν!

—Μυαλὸ δὲν ἔχουν, αὐτὸς οὐ κόσμους, θὰ πῶ, εἶπε ή θειά τὸ Μαλαμῶ. Τώρα οἱ ἄθρῶποι γινῆκαν ἀπόκοτοι*.

—Νὰ εἶχανε τάχα τίποτε κ' μπάνια* μαζί τς; εἶπεν ή παπαδιά.

—Ποιὸς τοῦ ξέρ; εἶπεν ή θειά τὸ Μαλαμῶ.

—Θὰ εἶχανε, θὰ εἶχανε κουμπάνια, ὑπέλαβεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἄλλοιῶς δὲ γένεται. Πήγανε μὲ τὰ ζεμπίλια* τοὺς γεμάτα. Καὶ τουφέκι θὰ εἶχαν, και ἠθλειὲς σταίνουν γιὰ τὰ κοτσούφια. Εἶχαν πάρει κι' ἀλάτι μπόλικο μαζί τους, γιὰ νὰ τ' ἀλατίσουν γιὰ τὰ Χριστοῦγεννα.

—Τώρα Χριστοῦγεννα θὰ κάμουν ἀπὰν' στοὺ Στοιβωτό τάχα; εἶπε μετ' οἴκτου ή παπαδιά.

—Νὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς ἔφερνε βοήθεια; ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐφαίνετο κάτι μελετῶν μέσα του. Ἦτο ἔως πενήνταπέντε ἐτῶν ὁ ἱερεὺς, μεσαιπόλιος, ὑψηλός, ἀκμαῖος και μὲ ἀγαθωτάτην φυσιογνωμίαν. Εἰς τὴν νεότητά του ὑπῆρξε ναυτικός, και ἐφαίνετο διατηρῶν ἀκόμη λανθανούσας δυνάμεις, ἦτο δὲ τολμηρὸς και ἀκκάματος.

—Τί βοήθεια νὰ τοὺς κάνουμε; εἶπεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἄπ' τὴ στεριά ὁ τόπος δὲν πατιέται. Ἐρριξε, ἔρριξε χιόνι κι' ἀκόμα ῥίχνει. Χρόνια εἶχε νὰ κάμη τέτοια θαρυχειμωνιά. Ὁ ἄις Θανάσης ἔγιν' ἕνα μὲ τὰ Καμπιά. Ἡ Μυγαλιὰ δὲν ξεχωρίζει ἀπ' τοῦ Κουρούπη.

Ὁ Πανάγος ὠνόμαζε τέσσαρας ἀπεχούσας ἀλλήλων κορυφὰς τῆς νήσου. Ὁ παπαῖ Φραγκούλης ἐπανέλαβεν ἐρωτηματικῶς:

—Κι' ἀπ' τὴ θάλασσα, μαστρο-Πανάγο;

—Ἄπ' τὴ θάλασσα, παπαῖ, τὰ ἴδια και χειρότερα. Γραιλοεδάντες* δυνατὸς, φουρτούνα, κυαμέτ*. Ὅλο και φρεσκάρει. Ξίδι

μοναχό. Ποῦ μπορεῖς νὰ ξεμουτίσης ὄξ' ἀπ' τὸ λιμάνι, κατὰ τ'
Ἄσπρόνησο !

— Ἀπὸ σοφρὰν τὸ ξέρω, Πανάγο, μὰ ἀπὸ σταβέτ ;

Ἐ ἱερεὺς ἐπρόφερεν οὕτω τοὺς ὄρους sopra vento καὶ sotto
vento, ἦται τὸ ὑπερήνεμον καὶ ὑπήνεμον, ἐνσαῶν εἰδικώτερον τὸ
βορειοανατολικὸν καὶ τὸ μεσημβρινοδυτικόν.

— Ἀπὸ σταβέτ, παπᾶ... μὰ εἶναι φόδος μὴν τότε γυρίση στὸ
μαῖστρο*.

— Μά... τότε πρέπει νὰ πέσουμε νὰ πεθάνουμε, εἶπεν ὡς ἐν
συμπεράσματι ὁ ἱερεὺς. Δὲν εἶναι λόγια αὐτά, Πανάγο.

— Ἐ ! παπᾶ μ', ὁ καθένας τώρα ἔχει τὸ λογαριασμό τ'. Δὲν
πάει ἄλλος νὰ θάλη τὸ κεφάλι του στὸν τρουδᾶ, κατάλαβες, γιὰ
νὰ γλυτώσ' ἐσένα.

Ἐ παπᾶ Φραγκούλης ἐστέναξεν, ὡς νὰ ἴκτιρε τὴν ἰδιοτέλειαν
καὶ μικροψυχίαν, ἦς ζῶσα ἠχῶ ἐγένετο ὁ Πανάγος.

— Καὶ τί θὰ πάθουσε, τὸ κάτω κάτω ; ἐπανελάβεν, ὡς διὰ νὰ
ἀναπαύση τὴν συνείδησίν του ὁ μαραγκός. Νά, θὰ εἶναι χωμένοι
σὲ καμμιά σπηλιά, τσακμάκι θάχουν μαζί τους, ξύλα μπόλικα.
Μακάρι νὰ μούχε κι' ἐμὲ ἢ Πανάγινα ἀπόψε στὴν παρασιά*
μου τὴ φωτιά πούθεν ἔχουν αὐτοί. Γιὰ μιὰ ἑβδομάδα, πάντα
θὰ εἶχανε κουμπάνια, καὶ δὲν εἶναι παραπάν' ἀπὸ πέντε μέρες
πού ἀγρίεψε ὁ χειμῶνας.

— Νὰ πῆγαίνε τώρα κανένας νὰ λειτουργήσῃ τὸ Χριστό, στὸ
Κάστρο, ἐπανελάβεν ὁ ἱερεὺς, θὰ εἶχε διπλὸ μισθό, πού θὰ τοὺς
ἔφερεν κι' αὐτοὺς βοήθεια. Πέρισ πού ἦταν ἐλαφρότερος ὁ χει-
μῶνας, δὲν πῆγαμε... Φέτος πού εἶναι βαρὺς...

Καὶ διεκόπη, ὡς νὰ εἶπε πολλά. Ἐ ἀγαθὸς ἱερεὺς εἶχεν ἦθος
ἀνθρώπου λέγοντος οἶονεὶ κατὰ δόσεις ὅτι εἶχε νὰ εἶπῃ ἕκ τῶν
ὕστερων θὰ φανῇ ὅτι εἶχε τὴν ἀπόφασίν του καὶ ὅτι ὅλα τὰ προ-
οίμια ταῦτα ἦσαν μεμελετημένα.

— Καὶ γιατί δὲν κάνει καλὸν καιρὸ ὁ Χριστός, παπᾶ, ἂν
θέλῃ νὰ πᾶνε νὰ τὸν λειτουργήσουνε στὴν ἑορτὴ του ; εἶπεν αὐ-
θαδῶς ὁ μαστρο-Πανάγος.

Ἐ ἱερεὺς τὸν ἐκοίταξε μὲ λοξὸν βλέμμα, καὶ εἶτα ἠπίως
τοῦ εἶπε :

— Ἐ ! Πανάγο, γείτονα, δὲν ξέρουμε, βλέπω, τί λέμε... Ποῦ εἴ-
μαστε ἡμεῖς ἱκανοὶ νὰ τὰ καταλάβουμε αὐτά !... Ἄλλο τὸ γενικὸ

καὶ ἄλλο τὸ μερικὸ καὶ τὸ τοπικὸ, Πανάγο . . . Ἡ βαρυχειμωνιά γίνεται γιὰ καλὸ, καὶ γιὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς, καὶ γιὰ τὴν ὑγείαν ἀκόμα. Ἄνάγκη ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει νὰ πᾶνε νὰ τὸν λειτουργήσουνε . . . Μὴ ἔπαι εἶναι μιὰ μερική προαίρεσις καλή, καὶ ἔχει κανεὶς καὶ χρέος νὰ πληρώσῃ, ὡς εἶναι καὶ τόλμη ἀκόμα, καὶ ἔπαι πρόκειται νὰ βοηθήσῃ κανεὶς ἀνθρώπους, καθὼς ἐδῶ, ἔκει ὁ Θεὸς ἔρχεται βοηθός, καὶ ἐναντίον τοῦ καιροῦ, καὶ μὲ χίλια ἐμπόδια . . . Ἐκεῖ ὁ Θεὸς συντρέχει καὶ μὲ εὐκολίας πολλὰς καὶ μὲ θαῦμα ἀκόμα, τί νομίζεις, Πανάγο; . . . Ἐπειτα, πῶς θέλεις νὰ κάμῃ ὁ Χριστὸς καλὸν καιρὸ, ἀφοῦ ἄλλες χρονιὲς ἔκαμε, κι' ἐμεῖς, ἀπὸ ἀμέλεια δὲν πῆγαμε νὰ τὸν λειτουργήσωμε;

Ὅλοι οἱ παρόντες ἠκροάσθησαν ἐν σιωπῇ τὴν σύντομον καὶ αὐτοσχέδιον ταύτην διδασχὴν τοῦ Παπᾶ. Ἡ θειά τὸ Μαλαμῶ ἔσπευσε νὰ εἴπῃ:

— Ἀλήθεια, παπᾶ μ', δὲν εἶναι καλὸ πρῶγμα αὐτοδά, θὰ πῶ, ν' ἀφήνουν τόσα χρόνια τώρα τὸ Χριστὸ ἀλειτούργητο, τὴν ἡμέρα τῆς Γέννας του . . . Γιὰ ταῦτο θὰ μᾶς χαλάσ' κι' οὐ Θεός!

— Κι' εἴχαμε κάμει κι' ἕνα τάξιμο πέρυσι τὸ Δωδεκάμερο . . . ἀλήθεια, παπαδιά; εἶπεν αἰφνης στραφεὶς πρὸς τὴν συμβίαν του ὁ ἱερεὺς. Ἡ παπαδιά τὸν ἐκοίταξε ὡς νὰ μὴν ἐνδοί.

— Ὅπου ἦταν ἄρρωστος αὐτὸς ὁ Λαμπράκης, ἐπανελάθεν ὁ ἱερεὺς, δεικνύων τὸν δωδεκαετῆ υἱόν του. Θυμᾶσαι τὸ τάμα ποὺ κάναμε;

Ἡ παπαδιά ἐσιώπη.

— Ἐταξες, ἂν γλυτώσῃ, νὰ πᾶμε, σά-μπροστά, νὰ λειτουργήσωμε τὸ Χριστὸ, τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς του.

— Τὸ θυμοῦμαι, εἶπε σείουσα τὴν κεφαλὴν ἡ παπαδιά.

Τῷ ὄντι, ὁ μόνος υἱὸς τοῦ παπᾶ, ὁ δωδεκαετῆς Σπύρος, ὃν αὐτὸς ἀπεκάλει εἰρωνικῶς καὶ θωπευτικῶς Λαμπράκη, ἕνεκα τῆς ἀκρας ἰσχνότητος καὶ ἀδυναμίας, ἐξ ἧς ἐφεγγεν ὀνοεῖ τὸ προσωπάκι του, εἶχε κινδυνεύσει ν' ἀποθάνῃ πέρυσι τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων. Ἡ παπαδιά, ἣτις ἠγγιζεν ἤδη τὸ πεντηχοστόν, καὶ τὸν εἶχε μόνον καὶ ὑστερόγονον, κατόπιν τεσσάρων ἐπιζώντων κορασιῶν, ὧν αἱ δύο πρῶται ἦσαν ὑπανδρευμένα ἤδη, ἡ παπαδιά εἶχε τάξει, ἂν ἐγλύτωνα τὸ ἀγόρι τῆς, νὰ ὑπάγῃ τοῦ χρόνου νὰ λειτουργήσῃ τὸν Χριστόν.

Τὸ ἐνεθυμεῖτο καὶ τὸ ἐσυλλογίζετο πρὸ ἡμερῶν, καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ὀμιλίας τοῦ παπᾶ αὐτὸ μόνον ἐσκέπτετο. Ἄλλ' ἔδλεπεν

ὅτι ἐφέτος θὰ ἦτο δυσκολώτατον, φοβερόν, ἀνήκουστον τόλμημα, ἔνεκα τοῦ θαρέος χειμῶνος, καὶ ἐφρόνει ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἦτο συγγνώμων καὶ θὰ παρεχώρει νέαν προθεσίαν.

Ἐν τούτοις, γνωρίζουσα τὴν συνήθη τακτικὴν τοῦ παπᾶ, ὡς καὶ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην του, ἀπεφάσισεν ἐνδομύχως νὰ μὴ ἀντιλέξη. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἡρωικώτεμον καὶ εἰς πολλοὺς ἀπίστευτον ἔπου ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ ὁ παπᾶς, νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὴ μαζί του. Ἦτο γυνὴ δειλοτάτη, ἀλλὰ μόνον ἐν ὄσῳ εὐρίσκετο μακρὰν τοῦ παπᾶ. Ὅταν ἦτο πλησίον τοῦ παπᾶ τῆς, ἐλάμβανε θάρρος, ἢ καρδιά τῆς ἐξεσταίνεται, καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς κινδύνους. Ἐὰν τυχὸν ἀνεχώρει ὁ παπᾶς, χωρὶς αὐτῆς, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον, ἢ καρδοῦλα τῆς θὰ ἔτρεμεν ὡς τὸ πουλάκι τὸ κυνηγημένον. Ἄλλ' ἐὰν τὴν ἔπαιρνε μαζί του, θὰ ἦτο ἡσυχωτάτη.

Ἡ μεγάλη κόρη, ἢ εἰκοσαέτις τὸ Μυγδαλιῶ, ἐνόησεν ἀμέσως τὰ τρέχοντα, καὶ ἤρχισε, παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς μητρὸς τῆς καθημένη, πλησίον τῆς ἐστίας, νὰ ὀλολύξῃ ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἰς τὸ οὖς τῆς μητρὸς τῆς :

— Ποῦ θὰ πάτε, θὰ πῶ ; Παλαβώσατε, θὰ πῶ ; . . . Μὲ τέτοιον καιρὸ ! . . . Νὰ πάτε στὸ Κάστρο ! Ὡ, ἢ καημένη . . . Τί νὰ γίνω ;

Ἡ νεωτέρα κόρη, ἢ δεκαεξαέτις τὸ Βασῶ, ἀρχίσασα καὶ αὐτὴ νὰ ἐννοῇ, ὑπεψιθύρισε :

— Τί λέει ; . . . Θὰ πᾶνε στὸ Κάστρο ; . . . Κι' ἀρχίσεις τὰ κλάματα ! Μουρλάθηκες ! Σιώπα, θὰ μὲ πάρουν κι' ἐμὲ μαζί ! . . . Θὰ μὲ πάρετε, μᾶ* ;

— Σούτ ! Ἀ'φάξτε* ! εἶπεν αὐστηρῶς ἡ παπαδιά.

— Τί τρέχει ; εἶπεν ἡ θεὰ τὸ Μαλαμῶ, ἀκούσασα τοὺς ψιθυρισμοὺς ἐκεῖθεν τῆς ἐστίας.

— Τίποτε, Μαλαμῶ, εἶπε μὲ αὐστηρὸν βλέμμα ὁ παπᾶς ἡσύχασε. Πανάγο, εἶπε στραφεὶς πρὸς τὸν γείτονα τὸν μαραγκόν, εὐρὸν εὐσχημον τρόπον νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, δὲν πᾶς, νᾶχῃς τὴν εὐχή, νὰ πῆς τοῦ μπάρμπα-Στεφανῆ τοῦ Μπέρκα νάρθῃ ἀπὸ δῶ, τότε θέλω νὰ τ' πῶ ; . . .

Ὁ Πανάγος ὁ μαραγκὸς ἠγέρθη ὑψηλός, μεγαλόσωμος, ὀλίγον κυρτός, τινάξας τὰ σκέλη του.

— Πηγαίνω, παπᾶ, εἶπε. Θέλω κι' ἐγὼ νὰ πάω νὰ ἰδῶ μὴ μῶχη τίποτε ἢ Πανάγαινα γιὰ νὰ φᾶμ' ἀπόψε.

— Πήγαινε νά τοῦ πῆς πρῶτα κι' ὑστερα γυρίζεις καί τρώτε.

— Ἡ εὐχή σου. Καληνύχτα, παπαδιά. Κι' ἐξήλθε.

— Τί λέει, θά πῶ, εἶπεν ἡ θειά τὸ Μαλαμῶ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πανάγου. Θά πᾶς στοῦ Κάστρο, παπᾶ;

— Νά ἴδοῦμε τί θά μᾶς πῆ κι' ὁ μπάρμπα Στεφανῆς ὁ Μπέρκας.

— Ἰγῶ, ἕνας-ιμ, εἶπεν ἡ θειά τὸ Μαλαμῶ, ἂ θέ πᾶς, ἔρχομαι.

— Κι' ἰγῶ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Δὲν εἶναι γιὰ νάρθῆς ἐσὺ, παπαδιά, εἶπεν ὁ ἱερεὺς. Φτάνει ποῦ θά κακοπαθῆσω ἐγώ. Δὲν πρέπει νά λείψουμε κι' οἱ δυὸ ἀπ' τὸ σπίτι.

— Ἰγῶ τῶκαμα τοῦ τάμα, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μὰ ἂν πάω ἐγώ, τὸ ἴδιο εἶναι.

— Δὲν εἶμαι ἡσυχῆ ἂν δὲν εἶμαι κοντά σου, παπᾶ μ', εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Κι' ἡμᾶς ποῦ θά μᾶς ἀφήσετε! ἔκραξε μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ Μυγδαλιῶ,

— Σιώπα, καημένη, εἶπε τὸ Βασῶ. Θά μὲ πάρ'νε κι' ἐμένα μαζί, σιώπα!

— Ναί, ἐσένα σ' φαίνεται πῶς εἰς' ἀκόμα μικρή, χαδοῦλα* μ! Γιατί ἔτο' σ' ἐμάθανε. Δὲ φταῖς ἐσὺ, εἶπε τὸ Μυγδαλιῶ, ἐκχύνοσα τὴν ἐνδόμυχον ζήλειαν τῆς ἐπὶ τῇ τύχῃ τῆς ἀδελφῆς τῆς, ἦτις, ὡς μικροτέρα, δὲν εἶχε «κρυφθῆ» ἀκόμη, ἦτοι, δὲν ἀπείργετο τῆς κοινωνίας, ὡς αἱ πρὸς γάμον ὄριμοι, καὶ ἀπέλαυε σχετικῆς τινος ἐλευθερίας

Ὁ μικρὸς Λαμπράκης εἶχε ἰπέσει ἐπὶ τὸν τράχηλον τῆς μητρὸς του.

— Θά μὲ πάρετε κι' ἐμένα μαζί, μάννα; ἐφιθύρισε περιπτυσσόμενος τὸν λαιμόν τῆς.

— Τί λές, χαδοῦλη* μ! τίς λές, πιδί μ'; ἀπήντησε φιλοῦσα αὐτὸν ἡ παπαδιά. Ἐγώ, ἂν πάω, γιὰ σένα θά πάω, γιὰ μ' κι' ἂν ἀπομείνω, γιὰ σένα θ' ἀπομείνω, γιὰ ἕνα μ', γιὰ νά μὴν κρυώσης. Ὅπως ἀποφασίσῃ ὁ παπᾶς σ', μικρό μ'. Τώρα σὺρ νά πῆς τὴν προσευχή σ' καὶ νά κάμῃς μετάνοια τ' παπᾶ σ', νά πλαγιασῆς, γιὰ νά μὴ μαργώνῃ*, κανάρι μ'!

— Ναί, θά πᾶς' ἂμ' δὲ θά πᾶς! ἔκραξε τὸ Μυγδαλιῶ, ἀπαντῶσα, εἰς ἓν ῥῆμα τῆς μητρὸς τῆς.

— Σιωπάτε! ἀκόμη δὲν ἀποφασίσκαμε τίποτε, κι' ἐσηκώσατ'

ἐπανάσταση, εἶπεν ὁ παπᾶς. Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῆ κι' ὁ μπάριμπα Στεφανῆς...

Βῆμα ἠκούσθη εἰς τὸν πρόδρομον. Ἦνοίχθη ἡ θύρα καὶ εἰσήλθεν ὁ μπάριμπα Στεφανῆς ὁ Μπέρκας, ὑψηλός, στιβαρός, σχεδὸν ἐξηκοντούτης, μὲ παχὺν φαιὸν μύστακα, μὲ σκληρὸν καὶ ἡλιοκαῆς δέρμα, φορῶν πλατὺν κοῦκκον καὶ καμιζόλαν* μαλλίνην βαθυκόκκινον, μὲ τὸ ζωνάρι κόκκινον δύο πιθαμὲς πλατύ. Κατόπιν τοῦτου ἐφάνη καὶ ἄλλη μορφή, ὀρθὴ ἱσταμένη παρὰ τὴν θύραν. Ἦτο ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, ὅστις, ἂν καὶ εἶχεν ἀφήσει τὴν καλὴν νότια, εἰπὼν ὅτι θὰ μετέβαινεν οἴκαδε νὰ δειπνήσῃ, οὐχ ἦττον, κεντηθείσης, φαίνεται, τῆς περιεργείας του νὰ μάθῃ τί τὸν ἤθελαν τὸν Μπάριμπα-Στεφανῆ τὸν Μπέρκαν, ἀνέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ παπᾶ.

—Καπετὰν Στεφανῆ, εἶπεν ὁ ἱερέυς, τί λές, μ' αὐτὸν τὸν καιρό, μπορεὶ κανεὶς νὰ πάῃ στὸ Κάστρο, μὲ τ' θάρκα, ἀπὸ σταθῆτ;

—Ἀπὸ σταθῆτ;... μὲ τ' θάρκα;... στὸ Κάστρο;... ἠκούσθη ἀπὸ τῆς θύρας ὡς καινὴ τις πρωθύστερος καὶ ἀνάστροφος ἐρωτηματικὴ ἠχώ. Ἦτο ὁ μαστρο-Πανάγος ὁ μαραγκός, μὲ τὴν κεφαλὴν προέχουσαν ὡς τὸ ἀνώφλιον, μὲ τὴν μίαν πλευρὰν οἴονεὶ κολημένην ἐπὶ τοῦ παραστάτου.

Ἄλλ' ὁ μπάριμπα-Στεφανῆς, μόλις ἤκουσε τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἱερέως, καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῆ πλεόν τοῦ δευτερολέπτου, μὲ τὴν χονδρὴν, ταχεῖαν κι' ἐμπερδευμένην προφορὰν του ἀνέκραξε:

—Μπράβο! μπράβο! ἀκοῦς! ἀκοῦς! Στὸ Κάστρο; Μετὰ χαρᾶς! Ὅρεξη νᾶχῃς, ὄρεξη νᾶχῃς, παπᾶ!

—Νὰ ἄνθρωπος, εἶπεν ὁ παπᾶς. Ἔτσι σὲ θέλω, Στεφανῆ! Τί λές, εἶναι κίνδυνος;

—Κίνδυνος, λέει; Ντίπ*, καταντίπ, καθόλ. Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνου μ', παπᾶ. Μονάχα πὼς μπορεὶ νὰ κρυώσετε, τίποτ' ἄλλο. Θάρθῃ, θάρθῃ κι' ἡ παπαδιά, θάρθῃ κι' ἄλλος κόσμος, πολὺς κόσμος; Ἡ βάρκα εἶναι μεγάλῃ, κατάλαβες, παίρνει κι' τριάντα νομάτοι, κι' σαράντα νομάτοι, κι' μ' οὐλες τίς κουμπάνιες σας, μὲ τὰ σέγια* σας, μὲ τὰ πράματά σας. Κι' ἡ φουρτούνα τώρα, κατάλαβες, ὅσο πάει κι' πέφτ. Ταχιά θᾶχουμε καλωσύνη, μπονάτσα, κάλμα. Ὅλο κι' καλοσ'νεύει, νά, τώρα καλοσ'νεύει!

Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὴν διαθεθαίωσιν τοῦ γέροντος πορθμέως, ὀξὺς συριγμὸς παγεροῦ βορρᾶ ἠκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ Ἄλ.ξ. Σαοῦ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἔκδ. Δ'. 4

τοὺς ξυλοτοίχους τοῦ μαγειρείου ἐπὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας, καὶ ὕλοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γοεροῦ στεναγμοῦ.

—Νά! ἀκοῦς; καλοσύνεψε! εἶπε καγχάζων θριαμβευτικῶς ὁ μάστορο-Πανάγος.

—Σιώπα ἐσύ, δὲν ξέρ'ς ἐσύ, ἀνέκραξεν ὁ Στεφανῆς. Ἐσύ ξέρ'ς νὰ πελεκᾷς στραβοξυλα* καὶ νὰ καρφῶν'ς μαδέρια*. Αὐτὴ εἶναι ἡ στερνὴ δύναμη τῆς φουρτούνας, εἶναι ἄερας τοῦ ψ'χομαχάει. Αὔριο θὰ μαλακῶς* ὁ καιρός, σὰς λέω ἐγώ. Μπορεῖ νάχουμε ἀκόμα καὶ καμμιά μικρὴ χιονιά, δὲ σὰς λέω, μὰ ἡμεῖς, ἀπὸ σταβέτ, ἀνάγκη δὲν ἔχουμε.

—Καὶ σὰν τότε γυρίση στὸ μάιστρο; ἐπέμεινε ὁ μαραγκός.

—Κι χωρὶς νὰ τότε γυρίση στὸ μάιστρο, ἐγὼ σ'λέω πὼς ἀπ'τὴν Κεχριά κι' ἐκεῖ θεν' ἔχουμε θαλασσίτσα, εἶπε τρίβων τὰς χεῖρας ὁ Στεφανῆς. Αὐτὰ εἶναι ἀπαθαλασιές* καὶ δὲ λείπουν, κατάλαβες, κι' ὁ κόρφος μπουκάρει* ὀλοένα, κι' οὐλο στρίβει*. Μὰ δὲ μᾶς πειρόζ' ἡμᾶς αὐτό. Ἐγὼ σὰς παίρνω ἀπάνου μ', ὁ Στεφανῆς σὰς παίρνει ἀπάνου τ'!

—Μπράβο, Στεφανῆ, τώρα μ' ἔκαμες ν' ἀποφασίσω. Ἡπτιες βρακί; Τραυὰ κι' ἄλλο ἓνα, εἶπεν ὁ παπᾶς.

—Ἐχω πιη πέντ' ἕξ ὡς τώρα, ἔτσι νάχω τὴν εὐχὴ σ', παπᾶ.

—Πιὲ κι' ἄλλο ἓνα, νὰ γίνουιν ἑφτά.

Ἐο μπάρμπα-Στεφανῆς ἐρρόφησε γενναίαν δόσιν ἐκ τῆς μικρᾶς φιάλης, τῆς πάντοτε κενουμένης καὶ οὐδέποτε στεριευοῦσης τοῦ ἱερατικοῦ μελάθρου.

—Εἴσαοτ' ἔτοιμοι, εἴσαοτ' ἔτοιμοι; εἶπεν ἀκολούθως. Πῆρες τὰ ἱερά σ', παπᾶ, τὰ χαρτιά σ' οὐλα, τὰ χειρὶς ἔτοιμα; Ἐχετε τίποτα πράματα νὰ σὰς κουβαλήσω, γιὰ νάμαστ' ἀσένιο*;

—Ἀπὸ τώρα; εἶπεν ὁ παπᾶ-Φραγκούλης.

—Ἀπὸ τώρα! Τί λές; Νὰ εἴμαστ' ἀπρόντο*, παπᾶ. Ἐγὼ στὲς δυὸ θάρθῶ νὰ σὰς φωνάξω, κι' ἐσεῖς νὰ εἴσαοτ' ἀλέστα*. Διάθασε τί θὰ διαβάσης, παπᾶ, κὶ στὲς τρεῖς νὰ μπαρκάρουμε.

—Ἐγὼ θὰ εἶμαι ξυπνητὸς ἀπ' τὴ μιά, εἶπεν ὁ ἱερεὺς, γιὰτὶ ἔχω τὸ ξυπνητήρι μου... κι' ἔπειτα εἶμαι καὶ μοναχός μου ξυπνητήρι. Μὰ στὲς τρεῖς εἶναι πολὺ νωρίς. Νὰ χαράξῃ, Στεφανῆ, καὶ νὰ μπαρκάρουμε.

—Στὲς τρεῖς, στὲς τέσσερες, παπᾶ, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ ὁ ἄερας, νὰ τὸν ἔχουμε πρίμα ὡς τὲς Κουκ'ναριές, νάχουμε μέρα μπροστά

μας. Ἀπὸ κεῖ ὡς τὸ Μανδράκι κι' ὡς τὸν Ἀσέλιγο, τραουῦμε σιγὰ-σιγὰ μὲ τὸ κουπί. Ἀπὸ κεῖ ὡς τὶς Κεχριές κι' ὡς τὴν Ἀγία Ἐλένη, θὰ μᾶς παίρνη ἀγάλια-ἀγάλια μὲ τὸ πανάκι. Κι' ἀπ' τὴν Ἀγία Ἐλένη κι' ἐκεῖ, ἂν δὲν μπορέσουμε νὰ μ'ντάρουμε*...

— Ἔ, ὕστερα;

— Ἐγὼ θαλασσώνω* καὶ θγαίνω στὴ στεριά, καὶ σὰς τραουῦ μὲ τὴ μπαρούμα* ὡς τὸν Ἀι-Σώστη.

Ἐκάγχασαν ὄλοι πρὸς τὸν ἀστεῖσμον τοῦ ἀπλοῖκου ναύτου, ὁ δὲ παπᾶς, ὅστις ἐφοβεῖτο καὶ αὐτὸς τὴν τροπὴν τοῦ ἀνέμου εἰς τὸ μέρος, περὶ οὗ ὁ λόγος, παρετήρησε πρὸς παραμυθίαν τῶν ἀκροατῶν:

— Μὰ ἐγὼ λέω ὅτι θὰ μπορέσουμε στεριά νὰ τραυήξουμε στὴν ἀκρογιαλιά, τὸν κρεμνὸ τὸν ἀνήφορο. Ὅσο ψηλὰ κι' ἂν τὸ στοίβαξε τὸ χιόνι στὰ βουνά, στὲς ἀκρογιαλιές ὁ τόπος πατιέται.

Ἐμειναν σύμφωνοι νὰ ἔλθῃ ὁ λεμβοῦχος νὰ τοὺς δώσῃ εἰδησὶν εἰς τὰς τρεῖς διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν, καὶ εἰς τὰς τέσσαρας νὰ ἐκκινήσωσιν.

Ὁ παπᾶ Φραγκούλης διέταξε τότε νὰ τεθῶσιν εἰς σάκκους αἱ προσφοραὶ, ὅσας εἶχε, καὶ τινα δῖπυρα, καὶ εἰς δύο μεγάλα κλειδοπινάκια* ἔθεσεν ἐλαίας καὶ χαδιάρι. Ἐγέμισε δύο ἑπτακάδους φλάσκας* μὲ αἶνον ἀπὸ τὴν ἐσοδείαν του. Ἐτύλιξεν εἰς χαρτιά δύο ἢ τρία ξηροχτάποδα, καὶ μικρὸν κυτίον τὸ ἐγέμισεν ἰοχάδας* καὶ μεγαλόρραγας σταφίδας. Τὰ δύο παπαδοκόριτσα, μὲ τὰ παράπονα καὶ τοὺς γογγυσμούς της ἢ μία, μὲ τοὺς κρυφίους γέλωτας καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ταξιδίου ἢ ἄλλῃ, ἔθρασαν ὅσα αὐγὰ εἶχαν, ἕως τέσσαρας δωδεκάδας, καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὸν πάτον ἐνὸς καλαθίου, τὸ ὁποῖον ἀπεγέμισαν εἶτα μὲ δύο πρόσφορα τυλιγμένα εἰς ὀθόνας μὲ κηρία καὶ μὲ λίθانون. Προσέτι ὁ παπα-Φραγκούλης εἶχε παρακαλέσει τὸν μπάρμπα Στεφανῆν νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ σπῖττα δύο ἐμποροπλοιαρχῶν φίλων του, ἐκ τῶν παραχειμαζόντων μὲ τὰ πλοῖα των εἰς τὸν λιμένα, νὰ τοὺς παρακαλέσῃ ἐκ μέρους του νὰ τοῦ στείλουν, ἂν τοὺς εὕρισκετο, ὀλίγον κρέας σαλάδα*, ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον μαγειρεύουν εἰς τὰ πλοῖα τὰ ἐκτελοῦντα μακροὺς πλοῦς. Ἐκεῖνοι φιλοτιμηθέντες ἔστειλαν δύο μεγάλα τεμάχια, ἕως πέντε ὀκάδας τὰ δύο. Ὅλας ταύτας τὰς προμηθείας ἔκαμνεν ὁ παπᾶς προβλεπτικῶς διὰ τοὺς ἀποκλεισθέντας εἰς τὸ βουνὸν ἀπὸ τὴν χιόνια, περὶ ὧν ἔγινε λόγος ἐν ἀρχῇ, καθὼς καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ συνεκδημῆσαντας πρὸς-

κυνητάς, καθ' ὅσον ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ θυμώσῃ καὶ πάλιν ὁ καιρὸς καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ ὁ χειμὼν εἰς τὸ Κάστρον, ἂν ἐν τοσούτῳ ἐμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον ὄσοι καὶ ὅποιες.

Πρὶν κατακλιθῆ ὁ παπᾶ-Φραγκούλης ἔστειλε μήνυμα εἰς τὸν συνεφημέριόν του τὸν παπ' Ἀλέξη, ὅστις ἄλλως ἦτο καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς ἐβδομάδος, ὅτι δὲν θὰ ἦτο συλλειτουργὸς τὴν ἐπιούσαν, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ, καθ' ὅσον ἀπεφάσισε, σὺν Θεῷ βοηθῷ, νὰ ὑπάγῃ νὰ λειτουργήσῃ τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ Κάστρον.

Εἶχαν πάρεϊ εἶδησιν ἀφ' ἐσπέρας δύο τρεῖς ἐνορίτισσαι, γειτονίσσαι τοῦ παπᾶ, διότι ὁ Πανάγος ἐξεληθὼν ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναῖκά του, καὶ αὕτη τὸ διηγῆθη εἰς τὰς γειτονίσσας. Ἐπίσης καὶ ἡ θεὰ τὸ Μαλαμὸ ἐστάλη νὰ φέρῃ εἶδησιν εἰς τὸν κύρ Ἀλεξανδρῆν τὸν ψάλτην, μεθ' ὃ ἐξεληθούσα ἔσπευσε νὰ προσηλυτίσῃ δύο ἢ τρεῖς πανηγυριστὰς καὶ ἄλλας τόσας προσκυνητριάς... Ὅταν ἐμελλον νὰ ἐπιβιβασθῶσιν, εὐρέθησαν δεκαπέντε ἄτομα. Ἡ ἀπόφασίς τοῦ παπᾶ καὶ ἡ γενναιότης τοῦ μπάρμπα-Στεφανῆ, μετὰ τὴν πρώτην ἐκπληξιν, ἐνέβαλε θάρρος εἰς ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Ἦσαν δὲ βλοὶ ἐξ ἐκείνων, οἵτινες συχνὰ τρέχουσιν, ἄρρητον εὐρίσκοντες ἠδονήν, εἰς πανηγύρεις καὶ εἰς ἐξωκκλήσια. Ἦσαν ὁ παπᾶ-Φραγκούλης μετὰ τῆς παπαδιάς, τῆς Βασῶς καὶ τοῦ Σπύρου, ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς μετὰ τοῦ δεκαεπταετοῦς υἱοῦ, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ναύτης του, ἡ θεὰ τὸ Μαλαμὸ, ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ὁ ψάλτης, τρεῖς ἄλλοι πανηγυρισταὶ καὶ τέσσαρες προσκυνητριάι.

Τὴν τελευταίαν στιγμὴν προσετέθη καὶ δέκατος ἕκτος. Οὗτος ἦτο ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀργύρη, τοῦ ἀποκλεισμένου ἀπὸ τὰς χιόνας. Ἦλθεν εἰς τὴν ἀποβάθραν με σάκκον πλήρη τροφίμων καὶ με ἄλλα τινὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐκδρομὴν. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἱερεὺς :

— Πῶς τὸ ἔμαθες, Βασίλη; τοῦ λέγει.

— Τὸ ἔμαθα, παπᾶ, ἀπ' τὸ μαστρο-Πανάγο τὸ μαραγκό.

— Τί ὥρα καὶ ποῦ τὸν εἶδες;

— Κατὰ τὰς δέκα τὸν ἠῶρα εἰς τὸ καπηλειὸ τοῦ Γιάννη τοῦ Μπούμπουνα. Εἶχε φάει ψωμί κι' ἐβγήκε νὰ πιῇ δυὸ τρία κρασιὰ μετὰ τὸ ἰσνάφι*. Ἐλεγε πῶς ἀποφασίσατε νὰ πάτε στὸ Κάστρο, καὶ σὰς ἐκκτάκρινε γιὰ τὴν τόλμη. Μὰ ἐγὼ τὸ χάρηκα, γιατί ἀνη-

συχῶ γιὰ κείνον τὸν ἀδερφό μου, καὶ θέλω νάρθῶ μαζί σας, ἀν μὲ παίρνετε.

— "Ἄς εἶναι, καλῶς νάρθῃς, εἶπεν ὁ ἱερεύς.

"Ἐξέπλευσαν. Ἐστράφησαν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τοῦ λιμένος, ἔβαλαν πλώρη τὸ ἀκρωτήριο Καλαμάκι. Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς, καὶ ὁ πλοῦς εὐσώωνος ἤρχιζε. Ναὶ μὲν, ἐκρύωναν πολὺ, ἀλλ' ἦσαν ἔλοι θαρέως ἐνδεδυμένοι. Ὁ παπᾶς ἐκάθισεν εἰς τὸ πηδάλιον φορῶν τὴν γούναν του. Ἡ πρεσβυτέρα εἶχε τὸ σάλι τῆς τὸ διπλό, ἡ θειά τὸ Μαλαμῶ εἶχε τὸ θαρὺ γουνάκι καὶ τὴν κουζούκα* τῆς. Ὁ μπάμπια Στεφανῆς ἦτο μὲ τὴν νιτσεράδα* του, μὲ τὸν κηρωτὸν πῖλόν του, μὲ τὸν ἱμάντα δεδεμένον ὑπὸ τὸν πώγωνα, μὲ τὰ μακρὰ πτερύγια σκεπάζοντα τὰ ὦτα, καὶ ὁ υἱὸς του Σπῦρος, ὁ καλούμενος κοινῶς τὸ Μπερκάκι, μὲ τὰς πρεκνάδας* καὶ μὲ τὰς βούλλας εἰς τὸ πρόσωπον, ἦτο μὲ τὰ μανίκια τῆς μαλλίνης καμιζόλας του ἀνασφουγγωμένος ὡς τοὺς ἀγκῶνας. Εὐτυχῶς δὲν ἐχιόνιζεν, ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἦτο παγερός. Αἴθριος ὁ οὐρανός, σαρωμένος ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ἡ σελήνη ἦτο εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον, καὶ εἶχε δύσει πρὸ πολλοῦ. Τὰ ἄστρα ἔτρεμον εἰς τὸ στερέωμα, ἡ πούλια ἔμεσουράνει, ὁ γαλαξίας ἔζωνε τὸν οὐρανόν. Ὁ πῆχυς* καὶ ἡ ἄρκτος καὶ ὁ ἀστὴρ τοῦ πόλου ἔλαμπον μὲ θαθεῖαν λάμπην ἐκεῖ ἐπάνω. Ἡ θάλασσα ἔφρισεν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ βορρᾶ, καὶ ἠκούοντο τὰ κύματα πλήττοντα μετὰ βόχθου τὴν ἀκτὴν, εἰς ἣν μελαγχολικῶς ἀπήντα ὁ φλοῖσθος τοῦ ὕδατος περὶ τὴν πρῶραν τῆς μεγάλης καὶ δυνατῆς βάρκας.

"Ἐκαμψαν τὸ Καλαμάκι, καὶ ἀκόμη δὲν εἶχε χαράξει. Ἦρchiσε μόλις νὰ γλυκοχαράξῃ πέραν τῆς ἀγκάλης τοῦ Πλατανιά. Ἐφεξὸν εἰς τὸν Στρουφιᾶ, ἀντικρὺ τοῦ τερπνοῦ καὶ συνηρεφοῦς δάσους τῶν πιτύων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται Κουκ'ναριές. Τότε οἱ ἐπιβάται εἶδον ἀλλήλους ὑπὸ τὸ πρῶτον λυκαυγὲς τῆς ἡμέρας, ὡς νὰ ἔβλεπαν ἀλλήλους πρῶτην φοράν. Πρόσωπα ὠχρὰ καὶ χεῖλη μελανὰ, ῥίνες ἐρυθραὶ καὶ χεῖρες κοκκαλιασμένα. Ἡ θειά τὸ Μαλαμῶ εἶχεν ἀποκοιμηθῆ δις ἤδη ὑπὸ τὴν πρῶμνην, ὅπου ἔσκεπε τὸ πρόσωπόν της μὲ τὴν μαύρην μανδύλαν ὡς τὴν ῥίνα, μὲ τὴν ῥίνα σχεδὸν ὡς τὰ γόνατα. Ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς εἶχε πάρει δύο τροπάρια παραπλευρῶς αὐτῆς, ὄνειρευόμενος ὅτι ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην του, καὶ ἀπορῶν πῶς αὕτη ἐκινεῖτο εὐρύθμως ὡς βρεφικὸν λίκνον. Ὁ υἱὸς τοῦ παπᾶ ὁ Σπῦρος ἔκαμνε συχνὰς μετανοίας, καὶ ὅσον αἶμα εἶχε, εἶχε συρρεῦσει· ὅλον εἰς τὴν ῥίνα του,

ἦτις ἦτο καὶ τὸ μόνον ὁρατὸν μέλος τοῦ σώματός του. Ἡ παπαδιά ἐν τῇ εὐσεβεῖ φιλοστοργίᾳ τῆς εἶχε κρίνειν ὅτι ὤφειλε νὰ τὸν πάρῃ μαζί, ἀφ' οὗ δι' αὐτὸν ἦτο τὸ τάξιμον. Τὸν ἀπέσπασεν ἀποτόμως τῆς κλίνης, τὸν ἔνιψε καὶ τὸν ἐνέδυσσε μὲ διπλᾶ ὑποκάμισα, δύο φανέλλας, χονδρὸν μάλλινον γελέκιον, διπλοῦν σακκάκι καὶ ἐπανωφόρι, καὶ περιετύλιξε τὸν λαιμὸν του μὲ χνοῶδες ὀλομάλλινον μανθῆλιον, ποικιλόχρουν καὶ βραβωτόν, μικρὸν καταπίπτον ἐπὶ τὸ στέρνον καὶ τὰ νῶτα. Τώρα παρὰ τὴν πρῦμνην, ἀριστερόθεν τοῦ παπᾶ καθημένη, ἀριστερά τῆς εἶχε τὸν Σπύρον, καὶ ζητοῦσα αὐτομάτως νὰ ψηλαφήσῃ τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στήθος του δὲν εὑρίσκει σχεδὸν σάρκα ὑπὸ τὴν βαρεῖαν σκευήν, δι' ἧς εἶχε περιχαρῶσαι τὸν υἱὸν τῆς.

Ἐπαυε ν' ἀνταλλάσσει ἀστεῖσμούς καὶ σκώμματα μὲ τὸν μπάμπασ-Στεφανῆν, στρεφόμενος πρὸς αὐτὴν ἐνίστε τῆς ἔλεγε :

—Νά, γι' αὐτόνε τὸ Λαμπράκη, τὸν γυιό σου, τὰ παθαίνουμε αὐτά, παπαδιά.

—Καὶ τί πάθαμε μὲ τ' δύναμ' τοῦ Θεοῦ; ἀπῆντα ἢ παπαδιά, ἦτις, κατὰ θάθος, πολὺ ἀνησύχει μὲ αὐτὸ τὸ παράτολμον ταξίδιον. Εὐτυχῶς, ἢ παρουσία τοῦ παπᾶ τῆς ἔδιδε θάρρος..

Ἐπαυε νὰ ἀστεῖζεται καὶ μὲ ὅλας τὰς ἐν τῷ πλοιαρίῳ ἐνοριτίσας του... Ἄλλὰ τὸ κυριώτερον θυμὰ του ἦτον ὁ Ἄλεξανδρῆς ὁ ψάλτης. Ἐξαφνα τὸν ἠρώτα :

—Δὲν μοῦ λές, Ἄλεξανδρῆ, τί θὰ πῆ τῶρα στὴν καταβασία* τῶν Χριστουγέννων, ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας* ἡμῶν; . . . Ποιὸς εἶν' αὐτός, ὁ ἀνυψώσας ;

—Νά, ὁ ἀνηψιός σας, ἀπῆντα ὁ κύρ Ἄλεξανδρῆς, μὴ ἐνωσῶν ἄλλως τὴν λέξιν,

—Καὶ τί θὰ πῆ σκυῖλα* Βαβυλῶν τῆς βασιλίδος Σιών; ἠρώτα πάλιν ὁ παπᾶς.

—Νά, σκυῖλλα Βαβυλῶν, ἀπῆντα ὁ ψάλτης, νομίζων ὅτι περὶ σκύλλας πράγματι ἐπρόκειτο.

Ταῦτα ἐλέγοντο ἐν ὄσῳ ἦτο ὑπῆνεμος ἢ βάρκα μὲ τὰς κώπας βραδυποροῦσα, δεξιόθεν παραπλέουσα τὸν Ἀνάγυρον καὶ τὸν Ἀσέλῃνον, ἀριστερόθεν πελαγωμένη ἀντικρῶ [τῶν βουνῶν] τῶν Τρικέρων καὶ τοῦ Ἀρτεμισίου¹. Ὁ παπᾶ-Φραγκούλης ἐκάθητο

1. Ἐκ παραδρομῆς φαίνεται ἔγραψεν οὕτω ὁ συγγραφεὺς ἀντὶ τῆς Σηπιάδος.

κυβερνῶν εἰς τὸ πηδάλιον, αἱ ἄλλοι ἐβοήθουν εἰς τὴν κωπηλασίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ κύρ Ἰαλεξάνδρης, ἂν καὶ «ἀτζαμῆς»* περὶ τὰ ναυτικὰ πράγματα, ἤσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ κωπηλατήσῃ διὰ νὰ ζεσταθῇ. Κι' ἡ θεοὶ τὸ Μαλαμὺ ἐκωπηλάτησε σχεδὸν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Εὐτυχῶς, ἂν κι' ἐκρῶναν ὄλοι, καὶ αἱ ψυχραὶ ῥιπαὶ αἱ κατερχόμεναι ἀπὸ τῶν χιονοφόρων ὁρέων ἐξυρίζον τὰ ὕδατα καὶ τοὺς λαίμοῦς των, εἶχον ὅμως τοὺς πόδας θερμούς, τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς γειτνιασεως τοῦ πόντου. Ὁ ἥλιος εἶχε προβάλλει ἀπὸ τὰ σύννεφα ἐπ' ὀλίγας στιγμὰς (ἥλιος μὲ τὰ δόντια, γιὰ μὲ τὰ χταπόδια! ἀνέκραξεν ὁ Λαμπράκης), διότι, ἐν ᾧ τὴν νύκτα ἠθρίαζε κι' ἐγένετο «ὁ οὐρανὸς καντήλι», τὴν ἡμέραν συνήγοντο πάλιν τὰ νέφη, καὶ ὁ θορρᾶς ἐφαίνετο ὑποχωρῶν εἰς τὸν ἀπηλιώτην*, ὡς νὰ ἠπειλεῖτο βροχή· ἀλλὰ μόλις ἐπρόβαλε, καὶ ἐφάνη ὡς νὰ ἔδλεπε ποῖα ἦτο ὑψηλότερα καὶ ἐγγυτέρα κορυφῇ ἐκ τῶν καταλεύκων ὁρέων ὀλόγυρα, ἡ τοῦ Πηγίου ἢ ἡ τοῦ Ὄθρουο, διὰ νὰ σπεύσῃ τὸ ταχύτερον νὰ κρυφθῇ. Ἐλλὰ τὰ νέφη, σωρευθέντα πάλιν, τὸν ἀπήλλαξαν τοῦ κόπου τούτου.

Ἡ ἀκριθὴς ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ μεσημερινοῦ λιμένος ἕως τὸ βορειότερον ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ἔπλεον, θὰ ἦτο ὡς δέκα ναυτικῶν μιλίων. Ὁ παπᾶς ἔδλεπεν ὅτι ἤθελον νυκτώσει, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἦτο μεσημβρία ἤδη, καὶ δὲν ἔφθασαν ἀκόμη εἰς τὴν Κεχρεάν, τὴν ὠραίαν μελαγχολικὴν κοιλάδα, μὲ τὰς ἐλαιοφύτους κλιτῆς, μὲ τὸν Ἄραδιᾶν, τὸν πυκνὸν δρυμῶνά της, μὲ τὸ βεῦμα καὶ τοὺς πλατάνους καὶ τοὺς νερομύλους της. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Κεχρεάν, συνέβη ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ μὲν κακόμαντις Πανάγος πρόέλεγεν, ὁ δὲ Στεφανῆς δὲν ἠγνόει, καὶ ὁ παπα-Φραγκούλης προέδλεπεν. Εἶτε τροπὴ εἰς τὸν μαῖστρον ἦτο, εἶτε ἀποθαλασσιὰ καὶ «μπουκάρισμα τοῦ κόρφου», τὰ κύματα ἤρχισαν νὰ ὀγκοῦνται κατὰπρῶρα τοῦ μικροῦ σκάφους, καὶ ἡ θάρκα, μὲ τὸ λευκὸν πανίον της καὶ μὲ τὸν φλόκον*, καὶ τὴν ἀντένα* της, ἤρχισε νὰ σκιρτᾷ ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὁμοία μὲ ἑλληνοαλβανὸν χορεύοντα ἡρωικοὺς χορούς, μὲ τὸν λευκὸν χιτῶνα ἀνεμίζοντα, μὲ τὸν ἕνα βραχίονα τριγωνοειδῆ εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸν ἄλλον ὑψιτενῆ καὶ παίζοντα τὰ δάκτυλα.

Αἱ γυναῖκες ἤρχισαν νὰ δειλιῶσι. Ἡ θεοὶ τὸ Μαλαμὺ ἠρώτα τὸν παπᾶν ἂν δὲν ἦτο καλὸν ν' ἀποβιβάσθῃσι καὶ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Κεχρεάν νὰ λειτουργήσωσιν, ὅπως ἐορτάσωσιν

ἐκεῖ τὰ Χριστούγεννα. Ὁ κύριος Ἀλεξανδρῆς ζαλισθεὶς ἐζάρωσεν εἰς μίαν γωνίαν, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιβάται μεγάλως ἀνησύχουν. Μόνον δύο ἄνδρες δὲν ἐδειλίασαν, ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ παπᾶ-Φραγκούλης.

Εἰς τῶν ἐπιβατῶν ἐπρότεινε ν' ἀράξωσι προσωρινῶς εἰς τὴν Κεχρεάν, ἕως ἔτου κοπάσῃ ὁ ἄνεμος. Ὁ Στεφανῆς καὶ ὁ ἱερεὺς συνηγοροῦντο διὰ νευμάτων. Ἀπείχον ἀκόμη ἀπὸ τὸ Κάστρον ὑπὲρ τὰ τρία μίλια. Δύο μέσα ἠδύναντο νὰ δοκιμάσωσιν, ἂν τὰ εὕρισκον τελεσφόρα ἢ νὰ συστειλῶσι τὰ ἱστία καὶ νὰ προχωρήσωσι μὲ τὰς κώπας, καταφρονοῦντες τὸν ἀφόρητον διὰ τὰς γυναῖκας μάλιστα σάλον, περιβρεχόμενοι ἀπὸ τὰ θραυόμενα καὶ εἰσπηδῶντα εἰς τὸ σκάφος κύματα, ῥιγοῦντες καὶ δεινῶς πάσχοντες, ἢ ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ δοκιμάσωσιν ἂν θὰ εὕρισκον δρομίσκον τινά, ὅχι πολὺ πλακωμένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ εἶνε θατὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Πτυάρια καὶ ἀξίνιας δύο-τρεις εἶχε πάρει μαζί του ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, προβλέπων ὅτι ἴσως θὰ ἐχρησίμευον διὰ ν' ἀνοίξῃ δρόμον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀποκλεισμένου ἀδελφοῦ του. Ὁ παπᾶ Φραγκούλης ἀπεφάνθη ὅτι, ἀφοῦ ἐξ ἅπαντος θὰ ἐνόχτωναν, κάλλιον θὰ ἦτο νὰ δοκιμάσωσι τὸ πρῶτον, διότι, κέρδος θὰ ἦτο, εἶπεν, ἔσον ὀλίγον καὶ ἂν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσι διὰ θαλάσσης, καὶ ὕστερον θὰ εἶχον καιρὸν νὰ καταφύγωσι καὶ εἰς τὴν δευτέραν μέθοδον.

Ἦδη ὁ ἥλιος, ἐπιφανεὶς ἀκόμη μίαν φοράν, ἐκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ἦτο τρίτη καὶ ἡμίσεια ὥρα. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνε. Καὶ ἡ θαρκούλα τοῦ μπάρμπα-Στεφανῆ μετὰ τὸ ἀνθρώπινον φορτίον τῆς ἐχώρευεν, ἐχώρευεν ἐπάνω εἰς τὸ κύμα, πότε ἀνερχομένη εἰς ὑγρὰ ὄρη, πότε κατερχομένη εἰς βρευστὰς κοιλάδας, νῦν μὲν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν ἀβυσσον, νῦν δὲ ἐτοίμη νὰ κατασυντριβῇ κατὰ τῆς κρημνώδους ἀκτῆς. Καὶ ὁ ἱερεὺς ἔλεγε μέσα του τὴν Παράκλησιν ὄλην ἀπὸ τὸ «Πολλοὶς συνεχόμενος» ἕως τὸ «πάντων προστατεύεις». Καὶ ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς ἐστενοχωρεῖτο μὴ δυνάμενος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ παπᾶ νὰ ἐκχύσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀφελεῖς βλασφημίας του, τὰς ὁποίας ἐμάσα κι' ἔπνιγε μέσα του, ὑποτονθορύζων: «Σκύλιασε, ὁ διαολόκαιρος, λύσσαξε! Θὰ σκάσῃς, Ἀντίχριστε, Τοῦρκο! . . .» Κι' ἡ θεὰ τὸ Μαλαμῶ, ποιούσα τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἔλεγε τὸ «Θεοτόκε Παρθένε», κι' ἐπανελάμβανεν: «Ἐλα, Κ'στέ μ'! Βόηθα, Παναϊά μ'!». Καὶ τὰ κύματα ἐπληττον τὴν πρῶταν, ἐπληττον

τὰ πλευρὰ τοῦ σκάφους, καὶ εἰσορμῶντα εἰς τὸ κύτος ἐκτύπων τὰ νῶτα, ἐκτύπων τοὺς βραχίονας τῶν ἐπιβατῶν. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνεν. Καὶ ἡ θαρκούλα ἐκινδύνευε ν' ἀφανισθῆ. Καὶ ἡ ἀπορρώξ βραχύωδης ἀκτὴ ἐφαίνετο διαφιλονεικοῦσα τὴν λείαν πρὸς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

Τέλος ἤρchiσε νὰ σκοτεινιάζῃ. Ἐνύκτωσε ἀκριθῶς τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν θὰ ἔβλεπον ἀντικρὺ τὸ Κάστρον, οὗ ἀπειχον τώρα δύο ἀκόμη μίλια. Νέφη, συσσωρευμένα πρὸς ἀνατολάς, ἡμπόδιζον νὰ φανῆ τὸ παρήγορον φέγγος τῆς σελήνης. Ἄλλ' ὁ ἄνεμος, ἀντὶ νὰ πέσῃ, ἐδυνάμωνε, καὶ ἀγρίευε, καὶ ἐθέριευε, καὶ ὁ πλοῦς κατέστη ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ. Δὲν ἔβλεπον πλέον οὔτε ἐμπρὸς οὔτε δεξιὰ τίποτε, εἰμὴ δύο ὄγκους φαιούς, ἀμαυρούς.

Εὐτυχῶς ὁ μάρμπα-Στεφανῆς ἐγνώριζε καλὰ τὸ μέρος.

— Ἐδῶ, ἔδῶ εἶναι ἓνα λιμανάκι, παπαῖ, κάτ' ἀπ' τὸ Προυῖ, κάτ' ἀπ' τὴν Ἁγία Ἀναστασιά, στὰ Μπροστάνια.

— Θυμαῖσαι καλὰ, Στεφανῆ;

— Ὅπως ξέρ'ς ἡ ἀγισσύνη σ' τὰ γράμματα τς ἐκκλησιᾶς ἀπ' ὄξου, παπαῖ, ἔτσι κι' ἐγὼ τὰ ξέρω ἀπ' ὄξου, ὅλα τὰ λιμανάκια, τοὺς κάδους*, κι' τς ἀμμουδιές, ὅλες τῖς ξέρες κι' τὰ γκρίφια* κι' τὰ θαλάμια*.

Καὶ προσήγγισαν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἀγῶνα καὶ θάσανον, βρεγμένοι, θαλασσοπνιγμένοι, μισοπαγωμένοι.

— Ἐκεῖ, ἐκεῖ διαναστάει*.

Ἐπῆρχεν ἐν θαλάσσιον μάρμαρον, ὡς φυσικὴ ἀποβάθρα, πότε καλυπτόμενον ἀπὸ τὸ κύμα, πότε ἀνέχον ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Τὴν φορὰν ταύτην τὸ ἐκάλυπτε καὶ δὲν τὸ ἐκάλυπτε τὸ κύμα. Ἐπλησίασαν ἰκαὶ ἠσθάνθησαν πάραυτα τὸ εὐάρεστον αἶσθημα τῆς παύσεως τοῦ σάλου καὶ τῆς προσεγγίσεως εἰς σκεπαστὸν κι' εὐλίμενον μέρος.

— Πάντα κατεῦδο! εἶπε ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς, ὅστις τότε ἐξεζαλίσθη κι' ἐστάθη εἰς τοὺς πόδας του. Ἐπήδησαν εἰς-εἰς ἔξω· ἐξεφόρτωσαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἠλάφρυναν τὴν βάρκαν.

Ἀνάμεσα εἰς τὸ μάρμαρον καὶ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν ἐσχηματίζετο μικρὴ ἀμμουδιά, ὅση θὰ ἤρκει διὰ νὰ σύρῃ ἀλιεὺς τὴν ψαροπούλαν του γυρμένην ἐπὶ τὴν μίαν πλευρὰν ἐπὶ τῆς ἀμμου,

καί νά ἐξαπλωθῇ καί αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νά κοιμηθῇ θεωρῶν τοὺς ἀστέρας.

—Τώρα νά σύρουμε τὴ βάρκα, παπᾶ, εἶπεν ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς, καὶ ὕστερα οἱ ἄνδρες νά φορτωθοῦμε ἔλα τὰ πράγματα καί ν' ἀρχίσουμε σιγὰ-σιγὰ ν' ἀνεβαίνουμε. Ἄς πάρουν κι' οἱ γυναῖκες ἔ,τι μποροῦν.

—Νά τώρα τί ἀξίζε νᾶχα τὸ μ'λάρι μαζί μ', εἶπεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς· σοῦ εἶπα, μπάρμπα-Στεφανῆ, νά τὸ μπαρκάρουμε, δὲ θέλησες.

Ἔσυραν τὴν λέμβον. Ἦναψαν τὰ δύο φανάρια ποῦ εἶχαν. Ὁ Βασίλης ἔλαβε τὰ πτυάρια καί τὰς ἀξίνας του, καί ἀπομακρυνθεὶς προσωρινῶς ἤρchiσε νά κατοπτεύῃ ποῦ θὰ εὔρισκε μονοπάτι ὄχι πολὺ πατημένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νά δύνανται ἄνθρωποι νά διαδίσωσιν. Ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὡς τὸ Κάστρον, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο ὡς πελώριος ἀμαυρὸς ὄγκος ὑψηλὰ πρὸς βορρᾶν, ἡ ὁδὸς δὲν θὰ ἦτο πλέον τῆς ὥρας, ἀλλ' εἰς ἣν κατάστασιν ἦτο τώρα ὁ δρόμος ἀπὸ τὰς χιόνας, τίς οἶδεν ἂν θὰ ἤρχει καί τὸ τριπλάσιον τοῦ χρόνου ὅπως φθάσωσιν. Ἐδείπνησαν ὄλοι ἐπὶ ποδὸς μὲ δίπυρα καί μὲ ἐλαίας καί ἔπιον ὀλίγον οἶνον ἢ βράκην.

Ὁ Βασίλης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνεῦρε τὸ μονοπάτι, πλακωμένον πολὺ ἀπὸ τὴν χιόνα, ἀλλ' ὅτι μὲ πολὺν κόπον, ἂν προπορευόμην δύο ἄνθρωποι καί ξεχιονίζουσιν, ἐλπίζει νά φθάσουν εἰς τὸ Κάστρον τὸ γρηγορώτερον... ἕως τὰ μεσάνυχτα. Ἐφορτώθησαν τὰς ἀποσκευάς. Ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἔλαβε τὸ ἕνα φανάρι καί μία τῶν γυναικῶν τὸ ἄλλο. Ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς καί ὁ υἱὸς του ἔλαβον τὰ πτυάρια καί τὰς ἀξίνας καί προπορευόμενοι ἤρchiσαν νά ξεχιονίζωσιν. Ὁ δρομίσκος ἀνῆρχετο ἔρπων εἰς τὸν κρημνὸν κατ' ἀρχάς, εἶτα κατήρχετο εἰς ἕν παραθαλάσσιον κοίλωμα. Ἐπάτουσαν προσεκτικῶς, ὡς νά ἐμετροῦσαν τὰ εῆματά των. Ἡ σελήνη εἶχεν ἀπαλλαγῆ τῶν νεφῶν καί προσεπάθει νά φέξῃ τὸν δρόμον μὲ τὸ κρυερὸν φῶς τῆς. Ἐνίστε ἔχαναν τὸ χάραγμα τοῦ δρόμου, ἀπεπλανῶντο κι' εὗρισκοντο αἴφνης ἐπὶ τῆς κορυφῆς πελωρίων βράχων, κάτω τῶν ὁποίων ἄβυσσος ἦνοιγε τὸ στόμα τῆς, καί ἄλιν κατέβαινον μὲ τρεμουλιαστὰ γόνατα, κρατούμενοι ἐκ τῶν πετρῶν καί τῶν θάμνων. Ἀνεῖρπον εἰς τὸν κρημνὸν ὡς μικρὸν κοπάδιον αἰγῶν ἀποπλανηθὲν καί ἀπαγόμενον ὀπίσω εἰς τὴν μένδραν ἀπὸ τοὺς δύο βοσκούς του, οἵτινες τὸ ἀνεζήτησαν κρατοῦντες φανάρια, καί μακρόθεν ἂν

τοὺς ἔβλεπέ τις ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐκλάβῃ ὡς συστρεφόμενον κρικωτῶν τέρας, φωσφορίζον τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν, μὲ τοὺς δύο φανούς. Μὲ ἔβλεον τὸ ξεχιδόνισμα, τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ τις πόσον ἀτελῶς ἐνηργεῖτο, ἐπάτουν ἐνίοτε σφαλερῶς, κι' ἐχώνοντο ὡς τὸ γόνυ καὶ ὡς τὸν μηρὸν εἰς τὴν χιόνα.

Ἐπλησίαζε μεσάνυχτα ὅταν ἔφθασαν ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου, μισοπνιγμένοι, παγωμένοι, ἀλμυροὶ ἀπὸ θάλασσαν καὶ λευκοὶ ἀπὸ χιόνα, μελανιασμένοι τὰ χεῖλη, ἀλλὰ θερμοὶ τὴν καρδίαν. Ἐκεῖ ἐπάνω, πρὶν διέλθωσι τὴν γέφυραν, ἀπὸ τὴν σιδερόπορταν τοῦ Κάστρου, ἠκούσθησαν φωναί :

— Ποιοὶ εἰστε ; ποιοὶ εἰστε ;

Καὶ ἀντήχησε θαρῶς ὁ τριγμὸς τῶν ἐσκωριασμένων στροφῶν, ὡς νὰ ἐδοκίμαζέ τις νὰ κλείσῃ ἔσωθεν τὴν σιδηρὰν πύλην. ἠκούσθη δὲ καὶ μικρὸς κρότος, ὡς ὁ τῆς ὑψώσεως σκανδάλης τουφεκίου.

— Καλοὶ ! καλοὶ ! πατριῶτες ! ἀπήντησεν ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς. Μὰ ἐσεῖς, ποιοὶ εἰστε ;

— Πέτε μας τὰ ὀνόματά σας !

— Ἡμεῖς εἴμαστε . . . ἤρχισεν ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς, καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ θλέμματος ἐσυμβουλεύετο τὸν παπᾶν.

— Μπα ! αὐτὴ εἶναι ἡ φωνὴ τ' ἀδερφοῦ μου, ἀνέκραξεν ὁ Βααίλης τῆς Μυλωνοῦς. Καὶ εἶτα, ἐντείνας τὴν φωνήν :

— Ἀργύρη ! Ἐγὼ εἶμαι ! . . . ἐφώναξε.

— Τόσο καλύτερα . . . μᾶς ἔβγαλαν κι' ἀπὸ ἕναν κόπο, ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεὺς.

Ἀνέβησαν εἰς τὸ Κάστρον, ὅπου συνήντησαν τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς καὶ τὸν σύντροφόν του τὸν Γιάννην τὸν Νυφιώτην. Οὗτοι ἐν ὀλίγοις διηγήθησαν πῶς τοὺς εἶχε κλείσει τὸ χιόνι ἐπάνω στὸ Στοιχωτό, ὅπου ἐτρόπωσαν δύο νύκτας εἰς μίαν σπηλιάν, καὶ πῶς τὴν προχθές, ἦτοι εἰς τὰς 22 τοῦ μηνός, ἐλθόντες τοὺς ἀπηλευθέρωσαν ἐκεῖθεν, ἐκτοπίσαντες μεγάλους ὄγκους χιόνου, δύο αἰγοβοσχοί, ὁ Γιαλῆς ὁ Κόνιζας καὶ ὁ Γιώργης ὁ Μπάντας, οἵτινες καὶ εὗρισκοντο τὴν στιγμὴν ταύτην μὲ ἔβλεον τὸ αἰπὸν τῶν εἰς τὸ φρούριον.

Τὸ φρούριον τοῦτο, ὅπερ ἀλλαχοῦ περιεγράψαμεν, ἦτο γιγαντιαῖος βράχος φυτρωμένος ἐκεῖ παρὰ τὸ πέλαγος, προεκβολὴ τῆς γῆς πρὸς τὸν πόντον, ὡς νὰ ἔδειχεν ἡ ξηρὰ τὸν γρόνθον εἰς τὴν

θάλασσαν καὶ νὰ τὴν προεκάλει· φοβερὸς μονοκόμματος γρανίτης ἀλίκυπος, ἔπου γλαυκες καὶ λάροι ἤριζον περὶ κατοχῆς, διαφιλονεικούντες ποῦ ἀρχίζει ἡ κυριότης τοῦ ἐνὸς καὶ ποῦ σταματᾷ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἄλλου. Προσφιλῆς σκοπὸς τοῦ Βορρά καὶ τῶν γειτόνων του, τοῦ Καϊκίου* καὶ τοῦ Ἀργέστου*, ὧν τὸ στάδιον εὐρὺ ἐκτείνεται ἀναμέσον τῆς Χαλκιδικῆς, τοῦ Θερμαϊκοῦ, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Πηλίου· μεμονωμένος ὑψιτενῆς βράχος, ἐφ' οὗ οἱ κάτοικοι ἐξ ἀνάγκης εἶχον κλεισθῆ διὰ φύλαξιν κατὰ τῶν πεπρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων, ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἔρημον μετὰ τὸ 1821, ὅτε ἐκτίσθη ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ πολίχνη. Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐσώζοντο ἀκόμη οἰκίαι τινὲς μετὰ τὰς στέγας καὶ τὰ πατώματά των ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ τελευταίως ἡ ὀλιγωρία τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ὁ ὄγκος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ Κάστρον συχνότερα, καὶ ἡ ἀσυνειδησία ὀλίγων τινῶν συλαγωγῶν, πλεονεκτῶν ἢ οἰκοδόμων, εἶχε καταστήσει ἐρείπιων σωρὸν τὸ Κάστρον. Ἐντεῦθεν ἀμελήσαντες καὶ οἱ ἐφημέριοι τῆς σημερινῆς πολίχνης ἄφηναν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἀλειτούργητον τὸν ναὸν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς.

Ὁ ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναῖσκος, πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθεὶς, ἴστατο ἀκόμη εὐπρεπῆς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπᾶ-Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ καρδία των ἠσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τὸ εἰσελεῦσθαι εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ ἡ θειά τὸ Μαλαμῶ, ἄφ' οὗ ἤλλαξε τὴν φ'στίνα της τὴν βρεγμένην καὶ ἐφόρεσεν ἄλλην στεγνὴν καὶ τὸ γ'νάκι της τὸ καλὸ, τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς εἶχεν εἰς ἀβασταγῆν* καλῶς φυλαγμένα εἰς τὴν πρῶραν τῆς θάρκας, ἔδесе μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων, καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἦσαν πον ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια, καὶ ἦναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια, καὶ παρεσκευάσαν μεγάλην πυρὰν μετὰ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, ἔπου ἐσχηματίζετο μακρὸν στένωμα παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοῖχου, κλειόμενον ὑπὸ σωζομένου ὀρθοῦ τοιχείου γείτονος οἰκοδομῆς, καὶ ἐγένισαν ἀνθρακας τὸ μέγα πύραυνον, τὸ σωζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ δῆματος, καὶ ἔθεσαν τὸ πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, βίψασαι ἄφθονον λίθινον εἰς τοὺς ἀνθρακας. **Καὶ ὡσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας.**

Ἐλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ἕλος, καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιβλητικὴν μορφήν, καὶ ἤκτιστοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτοურγημένον μὲ μυριάς γλυφὰς τέμπλον, μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ἔπου «Παρθένος καθέζεται τὰ Χερουβείμ μιμουμένη», ἔπου θεσπεσίως μαρμαίρουν αἱ μορφαὶ τοῦ θεοῦ Βρέφους καὶ τῆς ἀμώμου Λεχοῦς, ἔπου ζωντανὰ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ἔπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσοῦς, εὐωδιάζει ὁ λίθωνος καὶ θαλασμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ἔπου, ὡς ἂν ἡ γραφικὴ ἐλάλει, φαντάζεται τις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὅτι ἀκούει τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῶ» ! . . . Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρέματα ὁ μέγας ὀρειγάλκινος καὶ πολὺκλαδὸς πολυέλαιος, καὶ ὀλόγυρα ὁ κρεμαστός χορὸς, μὲ τὰς εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὅψ' ὄν ἐτελοῦντο τὸ πάλασι αἱ σεμνοὶ γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὀλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν Μαρτύρων, Ὀσίων καὶ Ὁμολογητῶν. Ἰστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἡρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὅποιοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθὺ καὶ κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ὡς βλέπουσι καθαρῶς τὴν Ἁγίαν Τριάδα... Καὶ εἰς τὴν χιθὰδα τοῦ ἱεροῦ θήματος, ὕψηλά, ἐφαίνετο στεφανουμένη ὑπὸ ἀγγέλων ἢ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω περὶ τὸ θυσιαστήριον Ἰσταντο, ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνεύουσαι, αἱ μορφαὶ τῶν μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθεοῦ*, τοῦ Βασιλεῖου*, τοῦ Χρυσοστόμου*, καὶ τοῦ Διαλόγου*, καὶ ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔχαιρον διότι ἐμελλον ν' ἀκούσωσι καὶ πάλιν τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαριστίας, οὓς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς, εἰκονίζετο περιτέχνως ἕλον τὸ Δωδεκάορτον, καὶ τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων, καὶ ἡ Βρεφοκτονία, καὶ αἱ κόλποι τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ ληστής ὁ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὀμολογήσας.

Ὅταν ἐφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλλπος ἐθώπευσε τὴν ψυχὴν των, ὥστε, ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι, καὶ ἂν καὶ ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἠσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέλος τῆς πορείας των, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωση. Οἱ αἰπόλοι εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσοῦς, τὸν ἕνα ἐμπρὸς τοῦ ἱεροῦ θήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ θόρειον μέρος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει:

παμπόλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ τὰ ἐρίφιά των, ἔσα δὲν εἶχον ψαφῆσαι ἀκόμη ἀπὸ τὸν θαρῶν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητὸν καὶ ἐψάλη ἡ «λιτή*» τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, μεθ' ὃ ὁ κύρ Ἰαλεξάνδρῆς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καὶ ὅσοι ἦσαν νυστασμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγᾷ εἰς τὰ στασιδιά των (*Α! ἔμελλον ἄρα τοῦ προφητάνακτος οἱ θεσπέσιοι ὕμνοι ἀπὸ ψαλμῶν νὰ καταντήσωσιν ἀνάγνωσις νυστακτικῆ, καὶ ὡς ἀνάγνωσις νὰ παραλείπωνται ἔλως ὡς φορτικόν τι καὶ παρέλκον!) βαυκαλιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔρρινον καὶ μονότονον ἀπαγγελίαν τοῦ κύρ Ἰαλεξάνδρῆ...

Ἄλλ' ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξελθὼν ἔψαλε τὸ «*Δεῦτε ἴδωμεν, πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός*», τότε αἱ μορφαὶ τῶν ἁγίων ἐφάνησαν ὡς νὰ ἐπαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους· «*ἀκολουθήσωμεν λοιπόν, ἔνθα ὀδεύει ὁ ἀστήρ*», καὶ ὁ κύρ Ἰαλεξάνδρῆς ἐνθουσιῶν ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν καλάμην καὶ ἔσεισε τὸν πολυέλαιον μὲ τὰς λαμπάδας ἔλας ἀνημμένας· «*ἄγγελοι ὕμνοῦσιν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ*», καὶ ἔσεισθη ὁ ναὸς ἔλως ἀπὸ τὴν βροντώδη φωνῆν τοῦ παπᾶ Φραγκούλη μετὰ πάθους ψάλλοντος· «*δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σηηλαίῳ τεχθέντι*» καὶ οἱ ἄγγελοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τὸν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τὸν θόλον, ἔτειναν τὸ σῦς, ἀναγνωρίσαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τὸν ὕμνον...

Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρόν*, καὶ ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

Αἶφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθόν τινες τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε καὶ ἡ θειά τὸ Μαλαμῶ, καὶ ὁ κύρ Ἰαλεξάνδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα, βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τὴν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπᾶς ἔρριψεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ῥήξει ὁ εἰς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἰς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναῖσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσαι εἰς τινὰς κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης. Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη ἐσχηματίζετο ἐπισηφελῆς ὄμιλος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο

ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων θράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὥρα ἕως οὗ ἐννοήσωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμειναν μόνοι ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια, ἐτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν προσκομιδὴν, καὶ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς, τὸν ὁποῖον ἐκρατεῖ τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως. Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν ὅτι ἐκεῖ ὑπὸ τὸν Κουρούπη εἶχε προσαράξει πλοῖον ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καὶ ὁ πυρὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἀλικτύπων θράχων, ἔβλεπον σῶμά τι ἀμυδρῶς κινούμενον, μελαινώτερον τῶν βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγαθυρόμενοι ὑπὸ τὰς ἠχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μὲν ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευσαν νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὄσα κλαδία εἶχον πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὄγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ. Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθμεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νυφιώτης ὁ Γιάννης καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ ἀδελφὸς του ἔλαβον ἀνὰ ἓνα δαυλὸν καὶ τὰ δύο φανάρια, καὶ ἀπεφάσισαν τὰ κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν Μικρὸν Γιαλόν. Ἄλλ' ἐὰν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἐχρειάζετο σχεδὸν ἡμίσεια ὥρα διὰ νὰ κατέλθῃ τις ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Κάστρον, καὶ τώρα, ὅπου ἦτο χιονισμένος, καὶ ἦτο νύξ, τρίτη ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυχτα, οὔτε μία ὥρα δὲν θὰ ἤρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἠδύναντο νὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων. Οὐχ ἤττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἐκ τῆς αὐθορμητοῦ ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἣτις εἶναι οἰονεὶ φυσικὴ ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα, καὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἰσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν μετὰ τὴν πρώτην ἐκπληξιν, καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύσῃ ἢ παγερὰ πνοή τῆς φιλαυτίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι, ἄλλω, ἐκεῖνοι ἔλαβον τοὺς δαυλοὺς των, καὶ ἔτρεξαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας, καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι τὸν κατήφορον. Οἱ λοιποὶ, μείναντες ἐπάνω, ἠσχαλοῦντο ν' ἀνανεώνωσιν ὅλον ἐν τὴν φλόγα, μὴ παύοντες νὰ ρίπτωσι ξηρὰ κλαδία εἰς τὸ πῦρ.

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τὴν Πρόθεσιν, καὶ ἐμνημόνευσε τὴν πρῶϊαν ἐκείνην ὄσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαχμένα, οὐ μόνον τὰ ἰδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν ἑνοριτῶν του, οὐ μόνον ὄσα εἶχε γραπτὰ, ἀλλὰ καὶ ὄσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώριζε δ' ἐκ μνήμης ὄλα τὰ ὀνόματα τῆς πολιχνῆς, ἀποθαχμένα καὶ ζωντανά. Ἐδεήθη καὶ ὑπὲρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περὶ οὗ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἐξήγησιν, ἀμέσως εἶχεν ἐνοήσῃ τὰ συμβάντα. Τέλος καὶ κραυγαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαυσαν, ἡσυχία ἐπῆλθεν. Ἐφάνη ὅτι βωδὴ συμφορὰ εἶχεν ἐνσκήψει ἢ ὅτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρας. Δύο ἄλλοι ἄνδρες, ἀνησυχήσαντες, ἐξήλθον ἕως τὴν Ἁγίαν Κυριακὴν, πέραν τῆς ξυλλίνας γεφύρας, μὲ δύο πυρσοὺς εἰς τὰς χεῖρας.

Παρήλθεν ὀλίγη ὥρα· ὁ ἱερεὺς ἀργά-ἀργά ἐμβήκεν εἰς τὴν λειτουργίαν, ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῇ μεταξὺ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἄλλ' ἡ λειτουργία προυχώρει, καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος, εἰς τὸ «**Μετὰ φόβου Θεοῦ**», ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξεληθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθον ὁ μπάρμπα - Στεφανῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικὰ ἐνδύματα καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας, Ἐφθασαν ὄλοι ἀκριδῶς ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάθωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐν τῷ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ **Εὐλογῆσω τὸν Κύριον**, οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῶς τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξοκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολεττί* τοῦ Καπετὰν Κωνσταντῆ τοῦ Δημνιαραίου*, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσήλιξ, βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ ἀδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἐξῆς: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὄρμον τοῦ Ἁγίου Ὀρους, ἀλλ' ὁ βοριάς τὸν ἐξορύαζε*, αἱ ἀλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσῶθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθησε μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστὸν ὄρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσχοῦ λαίμου τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἄμα εἰσπλεύσῃ τις δὲν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὄρμος ὁμοιάζει μὲ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὄρατὸν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλῆς. Καὶ τὸ γολεττί* ξυλάρμενον*, μετὰ ματαίας προσπαθείας, παρεσῶθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναυδάται εἶδον ἔξαφνα φῶς, ὡς φάρον

ὀδηγοῦντα αὐτούς, τοὺς πυρσοὺς οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναῦκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι. Ὁ πυρσοὺς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι, οἱ ἀκούσαντες τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις. Ἐπλησίασαν, φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς, δι' ἐπιτηδεῖου χειρισμοῦ ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν, κι' ἐκάθισαν τὸ σκάφος στὰ ῥηχά, ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἤδύνατο νὰ εἶναι μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του, τὰς μεινάσας ὡς ὀμήρους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὄρμου τῆς Δάφνης.

Ἐφεξεν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσουν ἡμέραν, καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἐρίφια, ἐν ᾧ οἱ δύο ὑλοτόμοι εἶχον φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκάδας κοσσύφια ἀλατισμένα· καὶ ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολεττί, τὸ ὅποιον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν, ὅπως ἦτο καθισμένον, ἂν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀνεβίβασε δύο ἀσκούς γενναίου οἴνου καὶ ἐν καλᾷθιον μὲ αὐτὰ καὶ κασκαβάλι* τῆς Αἴνου καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν βυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἠυφράνθησαν, ἐορτάσαντες τὰ Χριστοῦγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου.

Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρκετὰ δὲ σκεπάσματα καὶ καπότες, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχον φέρει μεθ' ἑαυτῶν, καὶ οἱ αἰγοβοσκαὶ εἶχον εἰς τὸ Κάστρον, καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καρδοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψυχρὸς ἠλαττώθη πολὺ, καὶ ἐπωφελοῦμενοι τὴν ἀνοκωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ υἱὸς του [μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανήλθον εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιὰν ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθεῖλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καὶ, κάμψαντες τὸ Κάστρον, τὴν ἔφεραν ἀπὸ «σοφρὰν» εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς θάρκας τοῦ Μπάρμπα-Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελοῦκας* τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολεττί, τὸ ὅποιον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν Ἄλ.εξ. Σοφῆ Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἐκδ. Δ'. 5

κόπων. Καί, ἀποχαιρετίσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβίβασθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολεττί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, τότε ῥυμουλκουμένην, πότε ῥυμουλκοῦσαν, καί μὲ ἱστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλωτέρας εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.
1892.

Ἱστορία ἐνὸς σκύλου.

Ἐμμανουὴλ Ροῦδου.

Ὡς νὰ ἦτο χθεσινὴ ἐνθυμοῦμαι τὴν ἤδη τεσσαρακονταετῆ τοῦ σκύλου ἐκείνου ἱστορίαν.

Ἦμην τότε μαθητὴς τῆς πρώτης τάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸν Λύκειον τοῦ μακαρίτου Χριστοῦ Εὐαγγελίδου.

Ἐρχόμενος ἐξ Ἰταλίας δὲν εὗρέθην ὅσον ἐφοβούμην εἰς τὴν Σύραν ξενιτευμένος. Πολλοὶ τῶ ὄντι ἀπέμενον ἀκόμη εἰς τὴν ὑμνηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὀρφανίδου* ξηρόνησον Ἰταλοὶ πατριῶται ἐκ τῶν φιλοξενηθέντων μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848¹. Οἱ Ἰταλοὶ ἦσαν οἱ πλεῖστοι ἀκονηταὶ ξυραφίων, καθαρισταὶ κηλίδων, συγκολληταὶ σπασμένων πινακίων, ἀνακαινισταὶ παλαιῶν ὑποδημάτων, διακοσμηταὶ τῶν νεκρικῶν φερέτρων, ὑπαίθριοι τηγανισταὶ σμαρίδων, καὶ πάντες ἀνεξαίρετως ζωγράφοι, λιθοξόοι, χοροδιδάσκαλοι καὶ μουσικοί. Αἱ ἀξιώσεις τῶν καλλιτεχνῶν τούτων περιωρίζοντο εἰς τὸ νὰ μὴ ἀποθάνωσι τῆς πείνης, ὃ δὲ βίος δὲν ἦτο τότε ὅπως σήμερον ἀκριδός. Ἄντὶ εἰκοσιπέντε τὸν μῆνα δραχμῶν ἠδύνατό τις νὰ εὕρῃ ὀλόκληρον μονώροφον οἰκίσκον εἰς τὰ Βαπόρια, καὶ ἀκόμη εὐθηνότερον, ἂν εἶχεν ἀμβλείαν τὴν ὄσφρησιν, παρὰ τὰ Βυρσοδεψεῖα, καὶ μὲ ἐν μόνον σφάντζικον* νὰ χορτάσῃ κεφτέδες, στουράδον καὶ καπαμᾶ εἰς τὰ αὐτοκαλούμενα «εὐρωπαϊκὰ» ξενοδοχεῖα.

Ἄνάλογος τῆς τοιαύτης τοῦ βίου εὐθηνίας καὶ τῆς πληθώρας διδασκάλων ἦτο τῶν μουσικῶν μαθημάτων ἢ τιμῆ, οἱ δὲ φιλόμουσοι πάσης κοινωνικῆς τάξεως Ἑρμοπολιταὶ ὠφελούντο τῆς εὐκαιρίας, ὅπως διδασχθῶσιν ἕκαστος ἀπὲς μικρᾶς θυσίας τὸ ὄργανον τῆς ἐκλογῆς του. Οὐδέποτε οὐδαμοῦ ἀντήχησαν ὅσα τότε εἰς

¹ Ἴδε εἰς τὸ Β' παράρτημα τὴν λέξιν Ἰταλίας (σελ. 262).

τὴν Σύραν βιολλία, φλάουτα, τρόμπαι, πίφερα, μανδολίνα, κάρνα καὶ κλαρινέττα. Ὁ περιερχόμενος τὰς στενωποὺς τῆς πόλεως καὶ μάλιστα τὰς Κυριακάς, ἐπνίγετο εἰς κύματα μελωδίας ἐξορμῶντα ἐκ παντὸς παραθύρου. Οὐδ' ἠδύνατο νὰ καθίσῃ εἰς τὴν ἔδραν κουρείου ἢ τὴν τράπεζαν καφενεῖου χωρὶς νὰ εὐρεθῇ ἀντιμέτωπος πατριώτου τοῦ Μιχαήλ Ἐγγέλου* καὶ τοῦ Κορεγίου* ζητοῦντος τὴν ἄδειαν νὰ εἰκονίσῃ ἀντὶ τριδράχμου «τὴν εὐγενῆ καὶ ἐκφραστικὴν κεφαλὴν του», ἢ νὰ ψοφήσῃ ὁ σκύλος, ὁ γάτος, ἢ ὁ ψιττακὸς του, χωρὶς νὰ δεχθῇ αὐθημερόν τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ προτεινόντος νὰ βαλσαμώσῃ τὸ λείψανον τοῦ «ἀξιεράστου ζώου». Ἄν δὲ ἐκινδύνευσεν νὰ μεταβῇ εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς διακεκριμένον τῆς συριανῆς κοινωνίας μέλος, τότε ὄχι νὰ κρυώσῃ, ἀλλ' οὐδὲ κἂν νὰ ξεψυχήσῃ ἐπερίμεναν οἱ προσφερόμενοι νὰ διακωνίσωσι διὰ γυψίνου ἐκμάγματος τὴν ὄψιν «τοῦ ἐπιφανοῦς μεταστάντος», ἢ νὰ ὑμνήσωσι τὰ ἀλησμόνητα ἔργα του εἰς τὰ ἔγκριτα τῆς Ἱταλίας φύλλα...

Ἐξ ὄλων τῶν Ἱταλῶν ἀποίκων διασκεδαστικώτατος ἦτο θεβαίως ὁ πρῶν γαριβαλδηνὸς* λοχίας Γιαμβατίστας, ὁ προτιμήσας παντὸς ἄλλου τὸ ἐπάγγελμα σαλτιβάγκου ἢ θαυματοποιοῦ, τὸ ὅποιον μετῆρχετο ἐπὶ τῆς πλατείας, ἀκριθῶς ἀντικρὺ τοῦ Λυκείου, πρὸς μεγάλην τῶν ὑποτρόφων χαράν. Τὸν θίασον ἀπετέλουν ὁ ῥηθεὶς Γιαμβατίστας, ὁ δωδεκαετής υἱὸς του Κάρλος καὶ μεγαλόσωμος σγουρόσκυλος, φέρων τὸ ὄνομα Πλουτῶν.

Τὰ θαύματα τοῦ θιασάρχου, αἱ λαθροχειρίαι πεσσῶν, αἱ σφαιροβολαίαι, αἱ πυραμίδες καὶ αἱ καταπόσεις φλεγόντων ἀνθρώπων ἦσαν ἐκ τῶν συνηθεστάτων, καὶ ἔτι κοινότερα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὰ «θανάσιμα πηδήματα», ὁ χορὸς μεταξὺ αὐγῶν καὶ αἱ ἐξαρθρώσεις. Πολὺ μᾶλλον τούτων εἴλκυε τὴν περιέργειαν καὶ τὰ πεντάλεπτα τῶν Συριανῶν ὁ σκύλος, ζητωκραυγάζων ἢ μᾶλλον ζητωγαυγίζων ὑπὲρ τοῦ Γαριβάλδη*, ἤτοι πρὸ πασσάλου ἐνδυθέντος κόκκινον χιτῶνα, ἢ ὁρμῶν νὰ σπαράξῃ τὸν Ἰησοῦτην*, ἢ τὸν Ῥαδέσκη*, τὸν αὐτὸν δηλαδὴ πάσσαλον φέροντα μαῦρον ράσον ἢ ἀσπρόχρυσον στολὴν καὶ πῖλον πτερωτῶν αὐστριακοῦ στρατάρχου. Ἀκόμη νοστιμώτερος ἦτο ὅταν, ὄρθιος ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς ἀρχιερατικὸν διάδημα ἐκ χρυσοχάρτου, ἐμιμεῖτο τὸν Πάπαν Πιον* Νόνον, εὐλογῶν διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν του τὰ πλήθη τῶν πιστῶν, καὶ ἐξίσου διέπρεπεν εἰς τὴν λεγομένην

«κρίσιν τοῦ Πάριδος», ἀπονέμων ἀλανθάστως τὸ μῆλον ἢ μᾶλλον πορτοκάλιον εἰς τὴν ὠραιότεραν ἐκ τῶν προσαγομένων πλύστραν ἢ παραμάνναν.

Ἄλλὰ πρὸ πάντων ἀλησμόνητος ἦτο δταν, θαδίζων ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ κρατῶν μεταξὺ τῶν ὀδόντων μικρὸν δίσκον, περιήρχετο μετὰ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως τὰς τάξεις τῶν θεατῶν, ταπεινῶς ὑποκλινόμενος πρὸ ἐκάστου καὶ ἔπειτα προσηλώων ἐπ' αὐτοῦ ἀνεκφράστου γλυκύτητος ἐπαιτικὸν βλέμμα. Κάλιστα δὲ γνωρίζων πόσον ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἠγαπάτο, εὐθύς μετὰ τὴν περιφορὰν τοῦ δίσκου εἰς τὴν πλατεῖαν, εἰσώρμα εἰς τὸ Λύκειον, εὐθυμὸς καὶ θορυβώδης, ἂν διεσκεδάζομεν εἰς τὴν αὐλὴν ἢ τοὺς διαδρόμους, ἄφρων, αἰδήμων καὶ συνεσταλμένος, ἂν εὕρισκόμεθα εἰς τῶν παραδόσεων τὰς αἰθούσας. Ἡμέραν ἐν τούτοις τινὰ ὁ διδάσκαλος τῆς κατηχήσεως, ὁ τότε ἀπλοῦς ἱερεὺς καὶ ἔπειτα ἐπίσκοπος Χαλκίδος αἰδιδιμος Δαβιδ Μολοχάδης, μὴ γνωρίζων τὸν εἰσερχόμενον, ἤγειρε τὴν βράβδον του νὰ τὸν ἀποδιώξῃ. Ἄλλὰ, πρὶν ἢ βράβδος καταπέση, συνηντήθησαν τοῦ καλοῦ ἱερέως καὶ τοῦ καλοῦ σκύλου οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἀποτέλεσμα τῆς συναντήσεως ἐκείνης ἦσαν ἡ ἀπόθεσις τῆς βράβδου καὶ ἡ προσθήκη πενταλέπτου εἰς τὸν ἔρανον τῶν μαθητῶν.

Οὗτοι διεσκεδάζον ἐνίοτε υποβάλλοντες τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Πλούτωνος εἰς δεινὴν ἀληθῶς δοκιμασίαν. Ἄντι χαλκίνου κέρματος εἰς τὸν δίσκον ἐπρόσφερον εἰς αὐτὸν κατὰ γῆς τεμάχιον ἄρτου, κουλούραν, ἢ καὶ κατημέρι*. Ἄλλ' εἰς ποῖον ἄρα ἀνῆκε τὸ οὕτω προσφερόμενον, εἰς τὸν θάσσον ὡς τὰ πεντάλεπτα ἐταιρικῶς, ἢ τὸν εἰσπράκτορα προσωπικῶς; Τοῦτο ἦτο τοῦλάχιστον ἀμφίβολον. Τὸ τίμιον ὅμως τετράποδον, ἀντὶ νὰ λύσῃ αὐθαίρετως τὸ ζήτημα ὑπὲρ ἐχυτοῦ, καταβροχθίζον τὸ προσφερόμενον, ἔθετε κατὰ γῆς τὸν δίσκον, ἐπρόσθετεν εἰς τὰ νομίσματα τὴν εἰς εἶδος προσφορὰν, ἐλάμβανε καὶ πάλιν εἰς τὸ στόμα τὸν δίσκον, καὶ ἔτρεχε νὰ παραδώσῃ ἀκέραιον τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἰς τοὺς κυρίους του. Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ ἦτο τόσον μᾶλλον ἀξιοθαύμαστος, καθόσον οὐδεμία ὑπῆρχε βεβαιότης, ὅτι θὰ ἠμείβετο λαμβάνον ὅλα τὰ φαγώσιμα. Οἱ θαυματοποιοὶ ὑπερηγάπων βεβαίως τὸν σκύλον των, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔτρωγαν ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἐχόρταιναν οἱ ἴδιοι καθ' ἡμέραν.

Ἵπῃρχον ἐν τούτοις καὶ τινες κατ' ἔτος ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας ὄχι μόνον ἔτρωγαν, ἀλλὰ καὶ ἔπιναν οἱ Ἴταλοὶ, μέχρι

κόρου, πανηγυρίζοντες διά συμποσίου τὴν ἐπέτειον ἐπαναστατικοῦ τινος κατορθώματος. Ἀφθόνως τότε ἔρρεεν ὁ οἶνος τῆς Σαντορίνης, ὁ μόνος ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ἐνθυμίζων εἰς τοὺς ἐξορίστους τῆς πατρίδος τῶν τὸ γλυκὺ Δάκρυον τοῦ Χριστοῦ* ἢ τὸ βαρὺ νέκταρ τῆς Μαρσάλας*.

Ἐκ τοιαύτης ἐπιστρέφων ἡμέραν τινὰ ὑπερεύθυμος εὐωχίας ἀπεδύθη εἰς τὴν συνήθη ἐπὶ τῆς πλατείας παράστασιν ὁ Γιαμβατίστας, καὶ κατὰ κακὴν του τύχην δὲν παρέλειψε τὴν πυραμίδα. Αὕτη ἀποτελεῖται, ὡς πάντες γνωρίζουσιν, ἐκ στιβάδος παντοίων ἀλλεπαλλήλων σκευῶν, τραπεζίων, καθισμάτων, θαρελίων, σταμνίων καὶ φιαλῶν, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς πάντων τούτων ἀνύψωσιν ὡς ἀγάλματος τοῦ θαυματοποιοῦ. Τῶν πυραμίδων τούτων ἡ στερεότης δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἕση καὶ ἡ τῶν αἰγυπτιακῶν, καὶ πολλὴ ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ ἀναβάτου ἀσφάλεια πατήματος καὶ προσοχὴ πρὸς διατήρησιν τῆς ἀσταθοῦς αὐτοῦ ἰσορροπίας. Ταύτην καθίστανον τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ ἄνθρωποι τοῦ θηραϊκοῦ οἴνου ἔτι ἀσταθεστέραν. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ Γιαμβατίστας ν' ἀκινήτησιν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ βάρους, ἀλλ' αἴφνης, ἐνῶ ἑσταύρωνεν ἐπὶ τοῦ στήθους τὰς χεῖρας πρὸς ἀπομίμησιν τοῦ Βοναπάρτε*, τὸ ὄλον οἰκοδόμημα ἐσεισθη καὶ κατέπεσε μετὰ φοβεροῦ πατάγου, τοῦ ὁποίου ὑπερεῖχεν ὁ ὀξύτερος ἤχος τῶν συντριβομένων ὑαλίων.

Οἱ θεαταὶ ἐπίστευσαν κατ' ἀρχὰς ὅτι περιείχετο καὶ ὁ σεισμὸς οὗτος εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς παραστάσεως. Ἡ ζῆμια δυστυχῶς ἦτο πραγματικὴ καὶ πολὺ ἀνωτέρα τῆς ἐν ἀρχῇ ὑπολογισθείσης. Πλὴν τῶν σταμνίων καὶ φιαλῶν εἶχον σπάσει κατὰ τὴν πτώσιν καὶ ἀμφότερα τὰ ὄσα τῆς κνήμης τοῦ δυστυχοῦς σχινοβάτου, τὸν ὅποιον, θέσαντες οἱ προσδραμόντες κλητῆρες ἐντὸς φορείου, μετεκόμισαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ἀκολουθούμενον ὑπὸ τοῦ ὀδυρομένου Κάρλου καὶ τοῦ Πλούτωνος, τοῦ ὁποίου δὲν ἐφαίνετο μικροτέρα ἢ ἄφρωνος λύπη.

Ὁ τότε ἀρχίατρος τοῦ συριανοῦ νοσοκομείου ἦτο ὄχι μόνον καλὸς χειρουργός, ἀλλὰ καὶ κάλλιστος ἄνθρωπος. Εὐσπλαγχνισθεὶς τοὺς ἀθλίους ἐκείνους, ἐφιλοξένησε πλὴν τοῦ παθόντος εἰς τὸ κατάστημα τὸν υἱὸν του καὶ τὸν σκύλον.

Τὸ διπλοῦν κάταγμα τοῦ θαυματοποιοῦ ἀπεδείχθη ἀνεπίδεκτον συγκολλήσεως καὶ ἐπεβάλλετο ἀναποδράστως τῆς κνήμης ἡ

ἀποκοπή. Ὁ αἰθῆρ, τὸ χλωροφόρμιον καὶ αὐτὴ ἢ διὰ τοῦ φύχους τοπικὴ ἀναισθησία δὲν ἦσαν ἀκόμη συνήθη ἐν Σύρῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ δὲ παθὼν ἔπρεπε νὰ ὑπομείνῃ ἀμείωτον τῆς ἐγχειρήσεως τὴν ὀδύνην. Πρὶν ἢ προβῆ εἰς ταύτην, διετάξεν ὁ ἰατρὸς ἐκ φόβου συγκινήσεως τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀκρωτηριαζομένου, κατὰ τὴν παράκλησιν ὅμως αὐτοῦ ἔστερξε νὰ μείνῃ ὁ σκύλος.

Ὁ σχοινοβάτης, περιβαλὼν διὰ τοῦ βραχίονος τὴν οὐλότριχα κεφαλὴν τοῦ πιστοῦ συντρόφου του, ἐστήριξεν αὐτὴν εἰς τὴν ἰδίαν κλίνην του, καὶ εὐθὺς ἔπειτα ἤρχισε τῆς μαχαίρας καὶ τοῦ πρίονος ἡ ἐργασία.

Οἱ ἐκ τῆς ὀδύνης τοῦ πόνου στεναγμοὶ τοῦ ἀκρωτηριαζομένου ἠρέθιζον τὸν Πλούτωνα, μὴ δυνάμενον νὰ μαντεύσῃ διὰ τίνα λόγον ἐβασάνιζαν τὸν αὐθέντην του τόσον σκληρῶς. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐγχειρήσεως ἐλιποθύμησεν οὗτος ἐκ τῆς ἀφθόνου τοῦ αἵματος ῥοῆς, ἀπομείνας ὁ σκύλος ἐλεύθερος ὤρμησε νὰ τὸν ἐκδικήσῃ, δαγκάνων τὸν γυμνὸν βραχίονα τοῦ χειρουργοῦ. Ἀλλὰ οὗτος ἦτο, ὡς εἶπομεν, ἀγαθώτατος ἄνθρωπος. Ἀντὶ νὰ θυμώσῃ, ἔσπευσε ν' ἀναχαιτίσῃ τοὺς πρὸς ἐπίδειξιν ζήλου κακοποιοῦντας τὸν Πλούτωνα νοσοκόμους, διατάξας ν' ἀφεθῆ ἀνενόχλητος παρὰ τὴν κλίνην τοῦ κυρίου του.

Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ νοσοκομείου αἵθουσαν ἔτυχε νὰ παραμμένη πρὸς τελείαν ἀνάρρωσιν καὶ ἄλλος Ἰταλὸς, πλανόδιος ἐκκριζωτῆς ὀδόντων καὶ πωλητῆς μαγικῶν φίλτρων, μετερχόμενος τὸ ἐμπόριόν του εἰς τὰ χωρία, ὅπου εὐκολωτέρα ἦτο ἡ εὔρεσις ἀγοραστῶν.

Ὁ ἀγύρτης οὗτος, κάλλιστα γνωρίζων τὴν δεκαροσυλλεκτικὴν τοῦ Πλούτωνος ἱκανότητα, ἐσκέφθη ἐν τῷ πλήθει τῆς ἀσυνειδησίας του νὰ στερήσῃ τῆς μόνης του παρηγορίας τὸν ἠκρωτηριασμένον αὐτοῦ συμπατριώτην. Ὡφελούμενος ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ νέου Κάρλου, τοποθετηθέντος διὰ συστάσεως τοῦ ἰατροῦ εἰς ἱκανῶς ἀπέχον διαφείον, ἠσχολήθη διὰ παντοίων περιποιήσεων νὰ ἐλκύσῃ τοῦ σκύλου τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἐξόδου του ἐκ τοῦ νοσοκομείου κατώρθωσε νὰ προπεμφθῆ παρ' αὐτοῦ μέχρι τῆς ἄκρας τῆς ὁδοῦ. Ἐκεῖ ὅμως ἐπέμεινε ὁ Πλούτων νὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ, οὔτε διὰ θωπειῶν, οὔτε διὰ τῆς ἐπιδείξεως ὀρεκτικοῦ ἀλλᾶντος πειθόμενος νὰ προβῆ περαιτέρω. Ἀποτυχοῦσης τῆς

ἀποπείρας διαφθορᾶς, ἠναγκάσθη ὁ ἄρπαξ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν χρῆσιν σχοινοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου παρέσυρε τὸ ταλαίπωρον ζῷον, ὅτε μὲν θορυβωδῶς διαμαρτυρόμενον, ὅτε δὲ κινδυνεύον διὰ τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ νὰ πνιγῇ. Καθ' ὃδὸν ἔτυχε νὰ συναντήσῃ νοσοκόμον, εἰς τὸν ὁποῖον διηγήθη ἔτι, ἀγοράσας παρὰ τοῦ κυρίου του τὸν σκύλον, εἶχε δικαίωμα νὰ τὸν συμπαραλάβῃ καὶ ἄκοντα εἰς τὰ Χροῦσα.

Ἡ ἐκ τῆς στερήσεως τοῦ συντρόφου του λύπη καὶ ἡ ἐκ τῆς πρῆγν κακῆς διαίτης δυσκρασία τοσοῦτον ἐδεινώσαν τὴν κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς θαυμαστοποιοῦ, ὥστε ἐρχόμενος πρῶϊαν τινὰ ὁ υἱὸς του νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, εὔρε τὴν κλίνην κενὴν καὶ τὸν πατέρα του ἐντὸς φερέτρου ἔτοιμον πρὸς μετακόμισιν εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν.

Ὅκτῳ μετὰ τὴν ἀπαγωγὴν του ἡμέρας καὶ δύο ὥρας μετὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ ὁ Πλούτων, ὅστις εἶχε κατορθώσει νὰ δραπέτευσῃ ἀπὸ τὰ Χροῦσα, ἔξεεν ἐπιμόνως τὴν ἐξώθυραν τοῦ νοσοκομείου.

Ταύτην ἠνοιξε δυστυχῶς εἰς αὐτὸν ἀντὶ τοῦ θυρωροῦ τελειόφοιτος τῆς ἱατρικῆς σχολῆς, προσληφθεὶς ὡς βοηθὸς τοῦ χειρουργοῦ. Ὁ ἀποτρόπαιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἠσχολεῖτο πρὸς διαβόησιν τοῦ ὀνόματός του εἰς πειράματα ζωντοτομίας, τῆς συνισταμένης, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἀντὶ πτώματος ἀνατομὴν ζωντανοῦ θύματος πρὸς ἐπισκόπησιν τῆς λειτουργίας τῶν ἐσωτερικῶν του ὀργάνων, τῆς κινήσεως τῶν μυῶνων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τομῆς τοῦ νεύρου, ἢ τῆς ἐξαιρέσεως ἐγκεφαλικοῦ λοβοῦ. Αἱ θηριώδει αὐταὶ ἐνδέχεται μὲν νὰ εἶναι χρήσιμοι εἰς τοὺς σπουδαστάς, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἐπροκάλεσαν καὶ ἐξακολουθοῦσι προκαλοῦσαι τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς διαμαρτυρήσεις πάντων τῶν ἐχόντων σπλάγχνα.

Ἡ θέα τοῦ καλοῦ ἐκείνου ζῷου, ἀσθμαίνοντος ἐκ τοῦ μακροῦ δρόμου, τοῦ σείοντος τὴν οὐρὰν καὶ μὲ ἀνθρώπινον βλέμμα ἰκετεύοντος νὰ τοῦ ἀνοιχθῇ ἡ θύρα τῆς αἰθούσης, ὅπου ὑπέθετεν ἀκόμη εὐρισκόμενον τὸν αὐθέντην του, δὲν ἴσχυσε νὰ μαλάξῃ τὴν λιθίνην τοῦ ζωοτόμου καρδίαν. Συλλαβὼν τὸν ἀνύποπτον Πλούτωνα καὶ δέσας αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς τραπέζης, ἤρχισε νὰ κρεουργῇ τὰς σάρκας του ἀνηλεῶς.

Ἐνῶ εἰς τοιαύτην παρεδίδητο διασκέδασιν, ἐπέστρεφεν ὁ Κάρ-

λος εις τὸ νοσοκομεῖον πρὸς παραλαβὴν τῆς πενιχρᾶς πατρικῆς κληρονομίας, ἤτοι δέματος θεατρικῶν ἐνδυμάτων. Ὁ ἐκ τῆς μαχαίρας πόνος καὶ ἡ αἰσθησις τῆς προσεγγίσεως τοῦ νεαροῦ κυρίου του μετέδωκαν εἰς τὸν Πλούτωνα δυνάμεις ἱκανὰς νὰ συντρίψῃ τὰ δεσμά του καὶ νὰ προβάλῃ κάτωθεν τῆς θύρας τὸν δασύμαλλον αὐτοῦ πόδα καταματωμένον. Σπαραξικάρδιος ἀντήχησε τότε ἡ διωδία τοῦ πρὸ τῆς κλειστῆς θύρας κλαίοντος παιδίου καὶ τοῦ ὀπισθεν αὐτῆς γοερῶς ὑλακτοῦντος σκύλου. Ὁ θόρυβος ἐκεῖνος προσεῖλκυσε τὸν ἱατρόν, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ θροναφώνημα ἠναγκάσθη ὁ ζωοτόμος νὰ ὑπακούσῃ, ἀνοίγων τὴν θύραν. Ὁ Πλούτων ἐχύθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὄρφανου, ὁ δὲ ἱατρὸς ἐπέδειξε καὶ πάλιν τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς του δις πτύσας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὀδελυροῦ δημίου καὶ ἔπειτα περιδέσας μετὰ πάσης ἐπιμελείας τὰς χαινούσας τοῦ θύματος πληγὰς, εἰς τὸ ὁποῖον διέταξε νὰ προσφέρωσι πινάκιον γάλακτος καὶ νὰ τὸ ἀφήσωσιν ἔπειτα νὰ ἴσυχάσῃ.

Ἄδύνατον ἕμως ἦτο νὰ εὕρῃ ὁ Πλούτων ἴσυχίαν πρὸ τῆς ἀνευρέσεως καὶ τοῦ πρεσβυτέρου του κυρίου. Εὐθύς ὡς ἔμεινε μόνος, ὠρθώθη ἐπὶ τῶν κλονουμένων ποδῶν του καὶ ἔσπευσε εἰς τὸ θεραπευτήριον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μικρὰν ὑπόστεγον αὐλήν, ὅπου ἀπεθέτοντο μέχρι τῆς ἐκφορᾶς των οἱ ἀποθανόντες. Ὁδηγὸν ἔχων τὴν ἀλάνθαστον βίβλάν του καὶ ὅτε μὲν τὴν γῆν, ὅτε δὲ τὸν ἄνεμον ὀσφραϊνόμενος κατώρθωσε ν' ἀνεύρῃ καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ νεκροταφεῖον.

Ἡ ἔλειπνὴ ἐν τούτοις καὶ ἀλλόκοτος ὄψις τοῦ τυλιγμένου εἰς αἰμοβαφῆ πανία ἐκεῖνου σκύλου ἐκίνει τὴν περιέργειαν τῶν διαβατῶν καὶ ἐξήγγειρε τὴν ἀσυνείδητον παιδικὴν ὠμότητα τῶν ἀγυιοπαίδων, οἵτινες ἔτρεχον κατόπιν αὐτοῦ κραυγάζοντες καὶ λιθοβολοῦντες.

Τὴν ὥραν ἐκεῖνην ἐξεληθόντες οἱ μαθηταὶ τοῦ Λυκείου εἰς τὸν συνήθη ἐσπερινὸν περίπατον ἀνήρχοντο ἐν στρατιωτικῇ παρατάξει τὸν ἀνήφορον τῆς Ἄνω Σύρου. Αἱ τάξεις διεσπάρθησαν ἀμέσως, καὶ πάντες ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος φίλου μας, ἐνῶ ἐπρόβαλε πνευστιῶν ὁ Κάρλος ἐξ ἄλλης ὁδοῦ. Ἄλλ' ἦτο πλέον ἄργά. Ὁ Πλούτων, τοῦ ὁποίου ἐξήντηλσαν τὰς τελευταίας δυνάμεις ἡ ὁρμὴ τοῦ δρόμου, ὁ τρόμος καὶ οἱ λιθοβολισμοί, κατέπεσε πλησίον τῆς πύλης τοῦ νεκροταφείου, μόλις προφθάσας νὰ γλείψῃ

τὰς χεῖρας τοῦ παιδίου πρὶν ἢ ἐκπνεύσῃ πρὸ τῶν γονάτων του.

Συλλέξαντες δι' ἐράνου τρεῖς δραχμὰς κατεπέσαμεν δι' αὐτῶν τὸν νεκρεθάπτην ν' ἀποθέσῃ τὸ λείψανον τοῦ Πλούτωνος εἰς λάκκον σκαφέντα πλησίον τοῦ νεκροταφείου, ἀφοῦ ἀδύνατον ἦτο νὰ ταφῇ ἐντὸς αὐτοῦ, διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶχε τέσσαρας πόδας....

1893.

Νῦν ἀπολύεις...

Παύλου Νιοβάνα.

ᾠ Στρατῆς τὸ Στοιχειὸ—ἔτσι ἀκουγότανε τώρα σ' ὄλο τὸ νησί, χρόνια καὶ χρόνια—δὲν ἀγαποῦσε τὸν κόσμον καὶ ζοῦσε πάντ' ἀλάργα ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. Ἄπὸ παιδί, μοῦτσος σιὰ σκοπελίτικα καράβια καὶ πιὸ ὕστερα ναύτης καὶ λοστρόμος* καὶ καπετάνιος, καὶ τῶρ' ἀκόμα ποῦχε παρατήσῃ τις θάλασσες, γέρος ὀγδοντάρης, κι' ἐπίασε τοὺς γιालοὺς, μὲ τῆ μικρὴ του ψαρὸβαρκα, τῆ «Μαχὼ» — τῆς μοναχοκόρης του τῶνομα, — δὲν ἄλλαξε ὄλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου μὲ τῆ μοναξιά του. Ἔτσι τοῦ κόλλησε καὶ τὸ παρανόμι. Ὁ Στρατῆς τὸ Στοιχειὸ μὲ τῶνομα.

Ῥωτῶσο ὁ Στρατῆς δὲν ἦτανε καὶ τόσο μονάχος στῆ μοναξιά του. Εἶχε τοὺς συντρόφους του. Κι' ἂν δὲν τοὺς ἔβλεπε ὁ κόσμος, τί τάχα; Ὁ Στρατῆς γελοῦσε ἀπὸ μέσα του. «Τὰ μάτια τοῦ κόσμου, σὰ δὲν εἶναι στραβά, ἀλλοιωθρίζουν», ἔλεγε κάποτε μὲ τὸν ἑαυτὸ του. «Λίγα πράματα βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας. Κι' ὅσα δὲ βλέπομε, εἶναι τὰ περισσότερα». Καὶ σὰν ἄκουγε τὸ παρανόμι του, ἔλεγε μέσα του περήφανος: «Στοιχειὸ καὶ μὲ τὰ στοιχειὰ ζῶ...»

Ὁ Στρατῆς στῆ μοναξιά του εἶχε τοὺς καλύτερους συντρόφους τοῦ κόσμου. Καὶ πῶς ἀλλοιῶς; Ἄνθρωπος δὲ στάθηκε ποὺ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ μοναχὸς του. Οὔτε τὰ στοιχειὰ, τὰ ληθινὰ στοιχειὰ. Κι' ὁ πιὸ ἔρημος ἀκόμα, καὶ στοῦ βουνοῦ τὴν κορφή καὶ στῆ μέση τοῦ πελάγου νὰ τὸν θάλλῃς, κάθε ψυχὴ, κάθε ἀγρίμι στοῦ λόγγου τὰ βαθιά, καὶ τὸ καψαλισμένο δέντρο καταμεσῆς τοῦ κάμπου, βρῖσκει τὸ σύντροφό του. Πολλὲς φορὲς ἔκανε μὲ τὸ νοῦ του τῆ συλλογὴ τούτη ὁ Στρατῆς τὸ Στοιχειὸ, ὅταν ἄκουγε ἀποπίσω του τὰ λόγια τοῦ κόσμου. «Μὰ ὁ κόσμος εἶναι στραβός», ἔλεγε: «Μὲ ὅ,τι βλέπει μιλάει».

«Μοναχὰ μέσα στους ανθρώπους μπορεί νά βρεθῆ κανένας ἀληθινὰ ἔρημος», συλλογιζότανε. «Τέτοια μοναξιά μπορεί νά σοῦ φέρῃ τρέλλα! Μακριὰ ἀπ' τοὺς ανθρώπους, βρίσκει πάντα κανένας τὸ σύντροφό του. Καί τάχα μοναχὰ οἱ ἄνθρωποι εἶναι συντρόφοι μας; Ἕνα ζωντανό, ἕνα σκυλί, ἕνα γατί, ἕνα πετούμενο, εἶναι κάποιες φορὲς καλύτεροι συντρόφοι ἀπ' τοὺς ἄνθρώπους. Καί μοναχὰ τοῦτα; Ἕνα δέντρο, ἕνας βράχος, ἕνα κούτσουρο ἀκόμα. Τοὺς μιλάς καί σοῦ μιλοῦνε. Τάγαπᾶς καί σ' ἀγαποῦνε. Τύφλα νάχουνε οἱ ἄνθρωποι καί τὰ καλά τους».

Ὡστόσο ὁ Στρατῆς τὸ Στοιχειὸ μήτε τέτοιο σύντροφο δὲν εἶχε κανένα. Οὔτε σκυλί, οὔτε γατί, οὔτε ζωντανό, οὔτε πετούμενο, οὔτ' ἕνα κούτσουρο ἀκόμα.

Τὸ κορίτσι του, τὸ Μαχώ, τὴ μονάκριβή του θυγατέρα, τὴν εἶχε ἀπὸ μικρῆ σὲ μιὰ θειά γερόντισσα, ποὺ τὴν εἶχε ἀναθρέψει ὀρφανούλα. Στὴ χάση καί στὴ φέξη τὴν ἔβλεπε, τὰ πόδια του δὲ βαστούσανε νάνεβαίγη συχνὰ ἀπάνω στὸ χωριὸ καί τὸ ψωμί του ἦτανε κάτω στὸ γιαλό. Μὰ ἡ ἀγάπη κι' ἡ λαχτάρα της ἦτανε πάντα μαζί του. Καί μ' αὐτὴ βαστιότανε στὸν κόσμο.

«Κι' ἡ ἔγνοια κι' ἡ ἀγάπη συντρόφοι μας εἶναι», ἔλεγε μοναχὸς του. «Κι' οἱ καλύτεροί μας συντρόφοι. Αὐτοὶ κι' ὁ Στρατῆς. Τὸν ξέρω καί μὲ ξέρει. Τοῦ μιλῶ καί μοῦ μιλεῖ. Μιχλώνομε κι' ἀγαπῶμε. Ὡς ποῦ νά κλείσωμε τὰ μάτια καί νά χωρίσωμε γιὰ πάντα».

Ἔτσι κάθε βράδυ, σὰ μαγείρευε κανένα ψαράκι μέσ' στὴ δάρκα του καί τραουσοε καί τὴν τσότρα του, ἔβραζε κέφι ὁ Στρατῆς μὲ τὸ Στρατῆ, καί ξαπλωμένος ἀπάνω στὸ πρυμνιὸ σκαμνὶ ἀνάσκελα, κοίταζε τᾶστρα τοῦρκανοῦ κι' ἀρχίζει τὴν κουβέντα μὲ τὸν ἑαυτὸ του καί μὲ τίς ἔγνοιες του. Περνούσανε οἱ ὥρες χωρὶς νά τίς καταλαβαίγη. Κι' ὅταν κατέβαινε γλυκὰ ὁ ὕπνος ἀπὸ τᾶστρα καί τοῦ γλυκοσφαλοῦσε τὰ μάτια, ἔκανε τὸ σταυρὸ του κι' ἀποχαιρετοῦσε τὸ φίλο του: «Πολλὰ εἶπαμε, Στρατῆ. Ὡρα γιὰ ὕπνο, καληνύχτα». Ἐπαιρνε μιὰ εαθειὰν ἀναπνοή κι' ἔχανε τὸν κόσμο. Τὰ κυματάκια τὸν νανουρίζανε μὲ τὰ φιλιὰ τους: «Καληνύχτα, Στρατῆ, καληνύχτα. . .»

Ἕνα μαγιάτικο βράδυ, χαρὰ Θεοῦ, ποὺ τᾶστέρια εἶχανε πληθύνει: στὸν οὐρανὸ — μυριάδες ἄστρα εἶχανε προβάλει ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπ' ὅλες τίς μεριὲς καί στριμώνονταν τρελλὰ τὸ ἕνα κοντὰ

στο άλλο, να χαρούνε την όμορφη νύχτα—ό Στρατής είχε γλέντι σαν πάντα. "Όλη ή τσότρα έγινε θυσία έκείνο τó βράδυ. «Τραύα, Στρατή, άλλη μιάν άκόμα να πάνε τά φαρμάκια κάτω». Και τραουσάνε ό Στρατής με τó Στρατή. Σάν έστρωσε και ξεπλώθηκε και τραύηξε κι' ένα τσιμπουκάκι, έδωσε τά χέρια πίσω απ' τó κεφάλι κι' άρχισε τήν κουβέντα :

«Καλά περάσαμε και σήμερα, Στρατή.

—Δόξα σοι ό Θεός!

—Γιά κοίτα ταστέρια, Στρατή! Σμάρι ταστέρια άπόψε. Γεμίσανε τά ουράνια. Κι' όλο φανερώνονται καινούργια. "Όλο θγαίνουνε και τελειωμό δέν έχουνε.

—Λές κι' έχει πανηγύρι στά ψηλά ό Γέρο-Θεός. "Όλα του ταστέρια τάβγαλε έξω, δέν άφησε κανένα άπόψε.

—Καιρός για άρμένισμα, Στρατή. Σάν έχης τέτοια άστροφεγγιά, τί να τó κάνης τó φεγγάρι; "Απιστο πράμα. Σοϋ ρίχνει στάχτη στά μάτια. Σοϋ μπερδεύει τις στεριές, σοϋ άνακατεύει όλα τά πάντα. Λές και κάνει μάγια άπάνω στις θάλασσες και μαγεύει τούς μαρνέρους. "Ανάθεμά το! Δυό φορές ναυαγήσαμε με τó φεγγάρι, Στρατή. Τό θυμάσαι;

—Τό θυμάμαι, λέει; "Η θύμηση μάς άπόμεινε... Και δέν είναι πού θά σέ φάνε τά ψάρια, μόνο θά σοϋ πούνε και τύφλα! Και θά γελάη και τó φεγγάρι άπό πάνω σου. Είδες άλήθεια, πώς γελάει τó φεγγάρι καμμιά φορά;

—Τό φεγγάρι; Δυό πήχες άνοίγει τó στόμα του, Στρατή, σά θέλει να γελάση».

"Ο Στρατής τέντωσε τά χέρια του και ξεραχαμνίστηκε. Θυμήθηκε τά χρόνια πού περάσανε. Μιά ζωή άπάνω στη θάλασσα, σαράντα τόσα χρόνια. "Εφαγε τó σαλάδο* με τó καντάρι, με τó χουλιάρι ήπιε τή θάλασσα. Φουρτουνες, μπουνάτσες, καρμποτσάκισματα, πέλαγα, ώκεανοί, πολιτείες, χαρές, λύπες, λαχτάρες, άποθυμίες, χαροπαλέματα και πανηγύρια. "Ενα κουφάρι παλαιόθοντας σαράντα τόσα χρόνια άνάμεσα στεριά και θάλασσα, χωρίς άναπαμό, χωρίς άνάσα. Μιά ζωή όρτσα* και πότζα. Μιά ζωή σάλπα* και φούντο. Τώρα στην άνατολή και τώρα στη δύση. Να τά συλλογίζεσαι και να σοϋ γυρίζη τó κεφάλι...

«Και τί άπολάψαμε, Στρατή; Τίποτε.

—Και ποιός άπόλαψε τίποτε στόν ψευτόκοσμο; Είτε και γυρίζεις σαν τόν άνεμο, είτε και μένεις καρφωμένος στο χώμα, σαν

τὸ δεντρί, τὸ ἴδιο ἀπόλαψες. Χαρὲς καὶ λύπες μιὰ στιγμή ἕνα γίνονται. Καὶ δὲν τίς ξεχωρίζεις τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη . . .

— Σὰν παραμῦθι, Στρατῆ, σὰν ξένο παραμῦθι.

— Καὶ σὰν πάρη τέλος τὸ παραμῦθι, τί σοῦ ἀπόμεινε ; Ἕνας καημός. Ἕνας κρυφός καημός. Ἕνας καημός γιὰ τὰ καλὰ τοῦ κόσμου κι' ἕνας καημός γιὰ τ'ἀσχημά του.

— Ὡς πού νὰ κλείσωμε τὰ μάτια, Στρατῆ.

— Πές καὶ πὼς τάχομε κλεισμένα. Τί βγαίνει ; Ὡστόσο, πρὶν τὰ κλείσω, κάτι καρτερῶ νὰ ἰδῶ ἀκόμα. Δὲν μ' ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ τὸ ἰδῶ. Σὰν μ' ἀξιώση, τότε θὰ πῶ κι' ἐγώ : « Νῦν ἀπολύεις τὸν δαυλὸν σου, δέσποτα ». Θὰ τὸ πῶ μὲ τὴν καρδιά μου σὰν τὸ Γέρο-Συμεών, πού λένε τὰ γράμματα.

— Ὁ Θεὸς νὰ δώσει, Στρατῆ.

— Πάει νὰ μαραθῆ τὸ καημένο τὸ κορίτσι ! Ἕνα μοῦ τάφησε ἡ μάνα σου, σὰν ἔφυγε. Μαζί φύγαμε στὸ ταξίδι. Ἐγὼ ξαναγύρισσα, κι' ἐκείνη—Θεὸς χωρέσ' την—δὲν ξαναγύρισε πιά. Βρῆκε καλύτερα καὶ μᾶς ἄφησε. Τί νὰ γένη ; Εἶπα κι' ἐγὼ νὰ μ' ἀξιώση ὁ Θεὸς νὰ τὸ παντρέψω, νὰ τὸ βλογήσω, νὰ πιάσω παιδί ἀπ' τὰ χέρια του, νὰ χαρῆ κι' ἐκείνη ἐκεῖ πού θρίσκειται . . . Δὲν ἦτανε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅλα τὰ κορίτσια παντρευτήκανε, θρήκανε τὴν τύχη τους, ἀκουμπήσανε τὸ κεφάλι τους. Τοῦ σχοινοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ, καὶ θρήκανε τὸ δικό τους. Εἶχανε μαννάδες αὐτά. Τὰ ὄρφανὰ ἴμως ! . . . Ἄς εἶναι. Σὰν τὸν κρίνο στὴ γλάστρα μαράθηκε τὸ Μαχῶ. Κι' ἡ ἔγνοια του μοῦ δίνει ζωὴ ἐμένα.

— Ἐχει ὁ Θεός, Στρατῆ . . . Ποῦ ξέρεις ἀκόμα ; Καθένας μὲ τὴν τύχη του. Μὴν τὸ βάζεις μαράζι. « Ἀργοπαντρεμένη, καλοπαντρεμένη ! » τὸ λέει κι' ἡ παροιμία . . . »

Ἕνας βῆχας ξερός ἀκούστηκε μέσα στὴ σιγαλιά τῆς νύχτας. Ἕνας κόμπος ἔπιασε τὸ Στρατῆ στὸ λαιμό, κάτι τοῦ φάνηκε πὼς τοῦ ἀποστάθηκε στὸ λαρύγγι, κι' ἔβηξε νὰ τὸ πετάξῃ. Ἄκουσε μόνος του τὸ βῆχα του μέσα στὴ σιγαλιά καὶ ξαφνίστηκε.

« Ποιὸς ἔβηξ' ἔτσι ; Χριστὲ καὶ Παναγιά !

— Κανένας. Ἐσὺ ἔβηξες, Στρατῆ.

— Ἀλήθεια, ἐγὼ ἔβηξα. Καὶ ξαφνίστηκα. Νόμισα πὼς ἔβηξε τὸ Μαχῶ. Δὲν μπορῶ νὰκούσω ἄνθρωπο νὰ βῆχη . . . Δὲν μπορῶ . . .

Μιὰ σιωπὴ θανατικὴ ἔπνιξε τὸ βῆχα. Τσιμουδιά δὲν ἀγροικίτανε τριγύρω. Τ' ἀστέρια λαμπυρίζανε βουδὰ στὸν οὐρανὸ καὶ τὰ κυματάκια πού φλοισβίζανε στὰ πλευρὰ τῆς βάρκας ἀποκoi-

μήθησαν κι' αὐτά. Λὲς κι' ὁ Θεός, κουρασμένος ἀπ' τὴν ἀγρόπνια, εἶχε κλείσει τὰ μάτια του μέσα στὰ οὐράνια κι' οἱ ἀγγέλοι στάζαν ἀφιόνια πάνω σὲ στεριά καὶ θάλασσα, καμμιά φωνὴ νὰ μὴν ξυπνήσῃ τὸν Κύριο.

Ἦ Ὁ Στρατῆς σήκωσε τὰ μάτια του πονετικά.

«Ἡ Πούλια ἐγείρε νὰ βασιλέψῃ», εἶπε σιγὰ - σιγὰ, κλείνοντας τὰ μάτια του. «Ἐγνοίεις μου, κοιμηθῆτε, νὰ ξυπνήσωμε πάλι τὴν αὐγὴ . . .

—Καληνύχτα, Στρατῆ, καληνύχτα».

Ἦ Ὀλη τὴν ἡμέρα—ἀνήμερα τοῦ Χριστοῦ—ἡ «Μαχώ», ἡ θάρκα τοῦ Στρατῆ, σάλευε μοναχὴ τῆς, δεμένη στὸν ξύλινο μῶλο. Ἦ Στρατῆς τὸ Στοιχειὸ δὲν εἶχε φανῆ καθόλου στὸ γιालό. Δὲν ἦτανε ἡ μεγάλη σκόλη ποὺ τὸν κράτησε μακριὰ ἀπ' τὴ θάρκα του. Οὔτε Ἦ Ἀπόκρια, οὔτε Λαμπρὴ, οὔτε ἄλλη μεγάλη γιορτὴ τὸν ξελόγιασε ποτέ του. Μονάχα τοῦ Χάρου τὰ πανηγύρια τὸν ξελογιάζανε τὸ Στρατῆ. Κι' ἦτανε τὸ τελευταῖο τοῦτο, ἀνήμερα τοῦ Χριστοῦ.

Βράδυ-βράδυ κατὰ τὸ σούρωμα φάνηκε ὁ Στρατῆς τὸ Στοιχειὸ κατεβαίνοντας στὸ γιालό. Σκυφτός, σκεθρωμένος, μὲ τὸ κομπολόγι κρεμασμένο πίσω ἀπὸ τὰ δεμένα χέρια του, περπατοῦσε τρεκλίζοντας σὰ μεθυσμένος. Μὲ τὸν κοῦκκο κατεβασμένο ὡς κάτω στὰ μάτια, σὰν νὰ μὴν ἤθελε νὰ δλέπη τὸν κόσμο, μ' ἕνα μαῦρο πουκάμισο ποὺ τοῦπνιγε σὰ θηλειὰ τὸ λαιμό, κατέβαινε παραπατώντας ἀπάνω στὰ ξερολίθαρα. Ψυχὴ ὁδὲν ἦτανε στὴν ἀκρογιαλιά. Ἦ ἠλιος εἶχε βασιλέψει, ἀφήνοντας χρυσάφια πίσω του—ὁ Στρατῆς δὲν ἔβλεπε ἄλλο ἀπ' τὸ μουντὸ χῶμα—καὶ τὸ φεγγάρι εἶχε ψηλώσει στὸν οὐρανὸ γεμίζοντάς τον ἕνα γαλάζιο φῶς. Ἦ ἕνα πανηγύρι κάνανε στὸν οὐρανὸ τὰ σμιγμένα χρώματα, σὰ νὰ καλοῦσανε ὅλες τίς ψυχές στὸ γλυκὸ ξεφάντωμα. Ἦ Στρατῆς, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο κάτω, δὲν ἔβλεπε ἄλλο ἀπ' τὸ μουντὸ χῶμα. Ἦ ἕνας λάκκος νεοσκαμμένος δίπλα σ' ἕνα περιβόλι τοῦφερε στὰ ρουθούνια μιὰ μυρωδιὰ παράξενη ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς γῆς, ποὺ τοῦ φάνηκε γλυκειά σὰν παρηγοριὰ καὶ σὰν κάλεσμα νὰ πέσῃ καὶ νὰ κοιμηθῇ ἕναν ἀξύπνητον ὕπνο.

Ἦ ἔφτασε σιγὰ—σιγὰ κάτω στὸ γιालό καὶ πέρασε τὴν ξύλινη σκάλα. Ἦ «Μαχώ» ἡ θάρκα του τὸν περίμενε γλυκοσαλεύοντας παραπονεμένη ἀπάνω στὰ νερά. Σὰν πέσανε τὰ μάτια του ἀπάνω τῆς, τοῦρθανε τὰ κλάματα. Στάθηκε καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του,

τὸ γέρικο κεφάλι: μὲ τᾶσπρα μακρὰ μαλλιά, τὸ κούνησε λυπη-
 τερά καὶ κατᾶπτε μέσα του τὰ δάκρυά του. Ἔλυσε τὸ σχοινὶ καὶ
 πήδησε μέσα, ὅπως ἔκανε πάντα. Οὔτε ὁ ἴδιος δὲν ἤξερε σήμερα
 τί ἔκανε. Ἐπίασε τὰ κουπιά, ἀλαργάργησε λιγάκι, καὶ φουντάρησε
 ἀρόδου*. Σὺν ἔσθησε ὁ κρότος τῆς ἄγκυρας μέσα στὴν ἠσυχία
 τοῦ δειλινοῦ, στάθηκε στὴ μέση τῆς θάρκας σὰ χαμένος. Ποτὲ δὲν
 εἶχε πέσει τόσο βαριά ἢ ἄγκυρα στὴν ἀγκυαλιὰ τοῦ νεροῦ. Στά-
 θηκε πολλὴν ὥρα ἔτσι: σαστισμένος. Ὑστερα ἔκανε τὸ σταυρὸ
 του νὰ πέση νὰ κοιμηθῆ. Μὰ πάλι τοῦ ἤρθε νὰ σηκώσῃ τὴν ἄγκυ-
 ρα, νὰ ζυγώσῃ στὸ μῶλο καὶ νὰ βγῆ στὴ στεριά. Τὸν ἐπινιγε κά-
 ποια στενοχώρια. Πρώτη φορά ἔνοιωθε πὼς ἦτανε μοναχὸς του
 μέσα στὸν κόσμον καὶ μοναχὸς του μέσα στὴ θάρκα. Ἀληθινὸ
 στοιχειό. Κι' ὁ κόσμος τοῦ φάνηκε τώρα δυὸ φορές πιὸ μεγάλος
 κι' ἡ θάρκα του καράβι: τρικάρταρο, ποὺ ἔρισκότανε μέσα μονα-
 χὸς του κι' ἔρημος, μικρὸς, μικρὸς, μικρότερος ἀπὸ ἓνα μαμούρι.
 Καμμιά φωνὴ δὲν ἀποκρινότανε τώρα σὰν τίς ἄλλες φορές στοὺς
 στοχασμούς του. Οἱ ἔγνοιες του εἶχανε πεθάνει κι' αὐτές. Καὶ τοῦ
 ἤρθε φόβος. Ξανάκαμε τὸ σταυρὸ του, καὶ καθὼς δὲν τὸν βαστού-
 σανε πιά τὰ πόδια του ἔγειρε καὶ ξαπλώθηκε χάμου, σὰ ζαλι-
 σμένος. Τὰ γέρικα στήθια του ἀνεβοκατεβαίνανε, σὰ νὰ τὰ τάραζε
 φουρτούνα, τὸ κεφάλι του σάλευε, τὸ ἄσπρο κεφάλι, σ' ἓνα μοιρο-
 λόγι: παράξενο χωρὶς δάκρυα.

«Στὸ καλὸ, Μαχώ, στὸ καλὸ, παιδί μου. Σὲ βλόγησα καὶ σὲ
 πάντρεψα. Νυφούλα μὲ τᾶσπρα σὲ προβόδησα, Μαχώ, μὲ τὸν
 γαμπρὸ τὸν καθαλλάρη. Στὸ καλὸ, Μαχώ, καὶ στὴν καλὴ τὴν
 ὥρα. Αὐτὸ καρτερούσανε νὰ δοῦνε τὰ μάτια μου...»

Ἐνα ποτάμι δάκρυα χύθηκε ξαφνικὰ ἀπ' τὰ μάτια του, σὰν
 μπόρα ποὺ ξεσπάει μέσ' τὴν ἄψη τῆς κουφόβρασης.

«Στὸ καλὸ, Μαχώ μου. Σὲ βλόγησα καὶ σὲ πάντρεψα. Αὐτὸ
 καρτερούσανε τὰ μάτια μου. Ἐφυγες καὶ πήρες μαζί σου τίς
 ἔγνοιες μου καὶ τίς λαχτῆρες μου. Τὸ Στρατῆ μαζί σου τὸν πή-
 ρες. Κι' ἀπόμεινα ἓνα ξερὸ κουφάρι, μονάχος κι' ἀπομόναχος.
 Ἐνα κουφάρι γιὰ πέταμα. Ποὺ οὔτε νὰ τὸ πετάξῃς δὲν ἀξίζει.
 Στοιχειὸ τοῦ στοιχειοῦ. Αὐτὸ καρτερούσανε τὰ μάτια μου. Ἄς
 μοῦ τὰ κλείσῃ τώρα ὁ Θεός...»

Ἐκλείσε τὰ μάτια του καὶ δὲν τᾶνοιξε πιά. Καμμιά φωνὴ δὲν
 τὸν καλονόητισε τώρα. Κι' οἱ συντρόφισσές του, οἱ ἀχώριστες οἱ

έγνοιες κι' οί λαχτάρες, τόν άφήσανε κι' αὐτὲς καί φύγανε μακριά. Τά κυματάκια μόνο φλοισβίζανε στά πλευρά τῆς θάρκας :

«Καληνύχτα, Στρατῆ, καληνύχτα...».

1907.

Τ' ἀκριβὰ καί τιμημένα.

Γιάννη Βλαχογιάννη.

Ἡ τελάλης* ὁ μπάρμπα-Λιγούρας, ὁ μεθύστακας, τῆς ἀγορᾶς ὁ ἀνέξοδος ξεφαντωτής, ποῦ ἔλα τὰ διαλαλοῦσε κι' ἔλα τὰ περιπαίξε, μὰ πρόσφερνε καί τόν ἑαυτό του χάρισμα—γιὰ τὸ κρασάκι μοναχά—στοῦ λαοῦ τὸ περιγέλιο· κι' ἦταν ἔτσι: τὸ κοινὸ κορόιδο κι' ὄλουων ὁ χλευαστὴς μαζί. Ὅμως, ἐνῶ δεχόταν ἀγαθὰ τὸ ξένο πείραγμα, εἶχε ἔτοιμο κι' ἕνα πολὺ συχνὰ πικρὸ κεντρὶ κρυμμένο μέσ' στὸ δικό του χωρατό. Λεῖπὸν ὁ τελάλης ὁ μπάρμπα-Λιγούρας πρόβαλε ξαφνικὰ μὲ τὴν ψηλόλιγνη κορμοστασιά του ἀπ' τὸν ἀνήφορο κι' ἴσα κάτου στὸ παζάρι, καί μὲ τὴ ραγισμένη του κραυγὴ, σὰ βραχνοκόκορα κραυγὴ, σήκωσε τὴ βαρυπνιὰ τοῦ κόσμου ὀλόγυρα στά μαγαζιά.

Νωρὶς ἀκόμα, ἀπομεσήμερο, κι' ἡ ζέστη ἔψηνε τὴ χώρα· μὰ στοῦ παζαριοῦ τὸ στενοδρόμι ἦτανε δροσιά, κι' ἦτανε χαρεῖα γαλήνη. Παζάρι μὲ πολλὰ σημάδια ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Τουρκίας· στενὸ βαθύ σοκάκι, μισοσκέπαστο ἀπὸ πάνω μὲ πανιά καί μὲ σκισμένες τέντες, ποῦ μόλις τόπο βρῖσκανε νὰ μπαίνουνε τὰ χελιδόνια καί νὰ χτίζουν τίς φωλιές τους χαμηλά, ὅσο νὰ μὴν τίς πιάνης μὲ τὸ χέρι. Καί τοῦ δρόμου τὸ πλακόστρωτο, τούρκικο καλντιρίμι* κι' αὐτό, μὲ τὸ χτισμένο αὐλάκι του στὴ μέση, καί χωρὶς κανένα πεζοδρόμι. Κι' ἦταν ἡ ὥρα ποῦ τελείωνε τὸ κατάβρεγμα τοῦ τὸ κάθε μαγαζι, καί τὸ δρομάκι ὀλόδροσο κι' ἤσκιους γιομάτο περίμενε τὸ σπάνιο φωνιστή.

Ὅμως εἶχε λόγος σήμερα, πρᾶμα ἀσυνήθιστο, κάθε μπακάλης ταβερνάρης, νὰ περιμένη ἄχι ἕναν, παρὰ πολλοὺς ἀγοραστὲς· κι' ἀκόμα περισσότερο ὁ ψωμάς, ὅμως καί τῶν δύο παλιοκαφενέδιων οἱ φουστανελλάδες φτωχονοικοκώρηδες, ποῦ σκιζόνταν ὀλημέρα μὲ φωνὲς νὰ προσκαλοῦνε μουστερηδες ποῦ δὲν φτάνανε. Τέλος σήμερα κι' ὁ ψησταρᾶς ὁ Ἀγραφιώτης ἔτοίμαζε γιὰ τὴ φωτιά τετράπυχη ζυγούρα*, μὰ κι' ὁ ξινογαλάς μὲ τὸ δροσιτικὸ

πιστό του, δλόγιμο τ' άσκι, πρόβαινε κι' αὐτὸς ἀπ' τὴν ἀντί-
στροφη ἄκρη, ἐρχάμενος ἀπὸ τὴν ἐξοχή, πρόβαινε ἴσα τῇ στιγμῇ
ποῦ κι' ὁ μπάρμπα-Λιγούρας κατηφόριζε καὶ σήκωνε στὸ πόδι
τὸ παζάρι μὲ τῇ χαλασμένη του φωνῇ.

Πρωί, εἶχε φτάσει στὴν παλιόχωρα μιὰ τετραρχία* δλάκερη,
ἀπὸ Φαλαγγίτες, ὄλους παλιούς Ἀγωνιστές, κι' ἔπιασε κανάκι
τὸν παλιὸ στρατῶνα, ἔρημον ἀπὸ καιρό, τούρκικο χτίσμα ποῦ
στεκότανε στὰ πόδια του γερό.

Ἡ ληστεία τόχε πάρει ἀπάνου της· ἡ πληγῆ αὐτὴ δὲν ἦτανε
παιγνίδι τότε, κρυφτούλι, χωρατὸ παιδιάτικο, ποῦ νὰ τῶπαιζε συν-
τροφικὰ ὁ ληστής, ὁ χωροφύλακας κι' ὁ δημόσιος καλαμαράς.
Ἦτανε πόλεμος μὲ βόλια καὶ σπαθιά. Κι' αὐτὲς τὲς τελευταῖες
βδομάδες ὡς τριάντα παλιοὶ στρατιωτικοί, ὀροφυλάκοι ληστοκυ-
νηγοί, μὰ τώρα «δυσχερεστημένοι», ποῦ πεινοῦσαν παυμένοι ἀπὸ
τὴν ἐνεργὸ Φάλαγγα, βγήκανε στὸ κλαρί καὶ σμίξανε μ' ἄλλους,
λησταδες τῆς δουλειᾶς. Κκι' νά, μιὰ νύχτα ἀνέλπιστα, πατήσανε
τὴ χώρα, πήρανε σκλάβο κάποιον χοντρονοικοκύρη, καὶ ζητοῦσαν
ξαγορὰ χοντρή. Ἐφτασε λοιπὸν ἀπὸ τὴ νύχτα ἡ τετραρχία κι'
ἔβγαλε ἀμέσως παγανιές* τριγύρω, μὰ σκόρπισε καὶ κάμπωση ζωῆ
στὴ χώρα, αὐγὴν-αὐγὴ. Καὶ μ' ὄλο ποῦ οἱ Φαλαγγίτες οἱ «ἐνε-
ργοί» ἦτανε φτωχοί, φτωχότεροι ἀπὸ τοὺς λησταδες, τί τὰ θέλεις,
ἀγαπούσανε σὰ γέροι τὸ κρασάκι, καὶ θροντοῦσε κάπως τὸ κε-
μέρι τους ἢ τὸ σελάχι ἀπὸ τὰ σφάντζικα* τὰ ὀθωνικά κι' ἀπὸ τὸ
κατακαημένο τὸ μνηιάτικο, ποῦ δὲν πληρωνότανε κι' αὐτὸ κα-
νονικά.

— Ὁξω φτώχεια! Ἐδῶ εἶμαι ἴγώ! ἔσκουζε ὁ μπάρμπα-Λι-
γούρας ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ συνηθισμένο του ξεφώνημα.

— Ξινογαλάκι, φρέσκο ξινογαλο! σαλάγησε ἀπὸ τὴν ἄλλην
ἄκρη ὁ γαλατᾶς ὁ Κίτσος.

— Ἐδῶ ὁ Λιγούρας ὁ διαλαλητής! Ἀκούστε τὸ διαλαλητὸ
του! Σήμερα δὲν ἔχει γιοματάρι, σήμερα δὲν ἔχει φρέσκο ψάρι,
ἐλιά καὶ λάδι σαλωνίτικο! Σφίχτε τὴν κοιλιὰ σας, λύστε τὴ σακ-
κούλα σας! Κοιτάχτε, καμαρῶστε με! Ὁξω φτώχεια! Ἐδῶ εἶμ'
ἐγώ!

Οἱ μικρεμπόροι, ποῦ νωθροὶ ξενοσταζάν καθισμένοι ἀπόξω
στὰ σκαμνιά κι' ἀπολαθαῖναν τὴ δροσιά, οἱ λιγοστοὶ διαβάτες ποῦ
μπαῖναν ἀπ' τὰ πλαγινὰ δρομάκια, γυρίζαν τὰ κεφάλια κι' ἄγγαν-

τεῦαν τὸ μάρμπα-Λιγούρα, ἀπρόθυμοι, συνηθισμένοι ἀπὸ τὰ καθημερινὰ τερτίπια του.

Μὰ τώρα ξαφνίζότανε καθένας ἀπὸ κάτι πειρὸ ἀσυνήτιστο ποῦδειχνε ὁ γέρος ὁ μεθύστακας ἀπάνου του. Ντυμένος ἄλος ἄρματα λαμπρά, στρωμένα στὸ λερό του σταυρογέλεκο, ποῦσφιγγε τὸ καμπούρικο κορμί του, εἴτε κρεμασμένα ἀπὸ τὴ μέση του μὲ τὴ λειωμένη φουστανέλλα, καὶ ξεπεταγμένους τοὺς γοφοὺς, καὶ φτάναν ὡς τὰ παλιοτσάρουχά του, τῆνα μὲ μισὴ τὴ φτέρνα, τᾶλλο χωρὶς φούντα. Κι' ἀστράφταν τ' ἄρματα φανταχτερά, τακπράζια* καὶ παλάσκες καὶ σπαθιά, καὶ δυὸ πιστόλες καὶ χαρμπι*, καὶ τέλος καριοφίλι φλωροκάπνιστο ἀπ' τὸν ὦμο κρεμασμένο. Ὅμως ἔλα αὐτὰ του τ' ἀκριβὰ στολισματα τόσο δὲν τοῦ πηγαῖναν ταιριαστά, τόσο τοῦ πέφτανε στραβοφορεμένα, ποῦ θὰ γεννούσανε πικρόγελους συλλογισμούς, ἀν τύχαινε ἐκεῖ πέρα νὰ περνᾶν, ἀνάμεσα στοὺς πρόστυχους, κανένας γυμνασμένος παρατηρητῆς καὶ γνώστης τῶν ἄρμάτων. Καὶ θᾶλλεγε πῶς ἦταν αὐτὰ τ' ἄρματα κάποιου ὄχι ἀσήμαντου πολεμιστῆ.

Καὶ τώρα νὰ, τὰ ντρόπιαζε ὁ τελάλης, περιγέλιο τᾶκανε μὲ τὸ τελάλημά του, τριγυρνώντας τὴν πραμάτεια του σ' ἀνθρώπους μέσα ποῦ δὲν ξέραν ἄλλο νὰ τιμᾶνε παρὰ μονάχα τὸ χρυσάφι καὶ τ' ἀσήμι ποῦ ἦταν ἀπάνου στ' ἄρματα.

— ὦρα καλὴ σου, καπετάνε! εἶπε ἓνας μπακάλης τάχα ταπεινά, τάχα μὲ φόβο· ἔτσι νᾶχω καλὸ ρώτημα, γιὰ ποῦ; Γιὰ πόλεμο;

— Γιὰ πόλεμο, γιὰ τὸ σεφέρι*! Κίνησα καὶ πάω! Ὅλους σᾶς παίρνω τὴ ζωὴ! Αὐτιά καὶ μύτες κάνω κομπολόγια! Μπεκρῆς δὲ θὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴ κόψη μου, κὺρ Βαρελά, καὶ πάρε μέτρα!

— Γιὰ τὸ Θεό, μὴ κάνῃς τέτοιο χαλασμός! Καπετάνε μου, ἔτσι νὰ χαρῆς τὴ λεβεντιά σου, τί θὰ γίνουν τὰ βαρέλια;

Ὁ μάρμπα-Λιγούρας ἔσφιξε στὸ γόνα ἀπάνου τὸ θηκάρι καὶ τραύηξε μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι τὸ σπαθί, δὲν κατάφερε ὅμως νὰ βγάλῃ τὸ λεπίδι. Τότε ἀνέμισε, θηκάρι καὶ λεπίδι μαζί, ἀπάνου ἀπ' τὸ κεφάλι του μὲ τὰ δυὸ χέρια.

— Δὲ σ' ἀκοῦνε τ' ἄρματά σου, γέρο, δὲ σὲ ξέρουνε! Εἶναι γι' ἄλλα χέρια, γι' ἄλλα λεβέντικα κορμιά! εἶπε ὁ μπακάλης.

— Σκύψε νὰ σοῦ πάρω τὸ κεφάλι, ἂς εἶναι καὶ μὲ τὸ θηκάρι! Τὰ κεφάλια τὰ μπακάλικα εἶναι τρυφερά, καὶ κόβονται εὐκολα... Τὰ κεφαλοτύρια τοὺς μονάχα δὲν τὰ πιάνει μήτε τὸ σπαθί τοῦ Ἄλ.εξ. Σορῆ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἔκδ. Δ'. 6

Μάρκο-Μπότσαρη... "Άλλος ἐδῶ στὸν παλικαρά, τὸν ἥρωα, τὸ γέρο-Λιγούρα, ἄλλος ἐδῶ !

— Πόσο τὰ σιδερικά; ῥώτησε κι' ἕνας ἐμποράκος, χίλιω λογιῶνε ψιλικῶνπραματευτῆς.

— Σίδερα δένουν τὰ κεμέρια τῶν καρμίρηδων* . . . "Άλλος τὸ γέρο τὸ λεβέντη τὸν Ἄρματωλό !

— Πόσο ἀσήμι; ἔχει ἀπάνου ἢ πάλα; Τὸ παίρνω μὲ τὸ ζύγι.

— Ἐκατὸ τάλλαρα ! Τραύα ἀνοιχτά ! Ἡ ζυγαριά σου δὲ μετράει ἀπ' τὴς βαρειές, ἀλαφροζυάζει ! Ἐδῶ τ' ἄρματα τοῦ Εἰκοσιένα ! Ἐδῶ ἢ πάλα τοῦ καπετὰν Τρομάρα ! Μὲ μιὰ κατεδατὴ κόβει τὸ κεφάλι τοῦ ἀγιογδύτη, μὰ τώρα θὰ βοηθήσῃ τὸν φτωχὸν Ἀγωνιστῆ, τὸν παραπεταμένο, ποὺ φοφάει στὴ ψάθα . . . Ποιὸς τὰ παίρνει τέτοια ἄρματα, τέτοια ἄρματα τζιμάλι* τζοβαῖρι; Κορώνα νὰ τὰ θάνῃς στὸ ξερὸ κεφάλι σου, εἰκόνισμα στὸ ῥημαδιακό σου ! Νὰ τὰ θλέπης, καὶ νὰ φοβᾶσαι τὸ Θεό; Ἐδῶ τῆς κλεφτουριάς τὸ στόλισμα, τῆς Πέτρας* τὸ καμάρι ! Ἐκατὸ τάλλαρα ! Ἐνενήντα, ὀγδόντα, ἐξήντα τάλλαρα ! Πάρτε τα χάρισμα, χαραμοφάδες* . . . χωριστὰ μονάχα τοῦ κήρυκα τὰ δικαίωματα . . . Πάρτε τα γιὰ κοίφοχροσιά*, σπαγγοδεμένοι, πάρτε τα, τοιφούτηδες* κατακαχημένοι !

— Κόψε με ν' ἀγιάσω . . . Αἶ, καπετὰν ψειροφονιά, κάτι πολὺ μᾶς ἀγρίεψες; ἔλα κοντύτερα νὰ ἰδῆ κι' ὁ κόσμος . . . Κοίτα μὴ μᾶς πάρῃς τὸ κεφάλι μοναχά. Λέγε μου τίνος εἶναι; (Κι' ὁ καφετζῆς, ποῦκανε αὐτὸ τὸ ῥώτημα, χαμήλωσε κάπως τὴ φωνή του). Τοῦ Ψάρου θᾶναι, ξέρω καλά . . .

Γύρος εἶχε γίνε ἀπὸ περιέργους, κι' ὄλοι θάμαζαν τ' ἄρματα, μὰ πειὸ πολὺ καιγότανε νὰ μάθουνε τὸ νοικοκύρη. Ἡ παλιοχώρα ἦτανε γιομάτη ἀπ' ἄρματα, λείψανα παλιῶν Ἀγωνιστῶν, ποὺ ζοῦσαν ἢ πεθάναν. Καὶ πικραίνοντανε καμπόσοι, ποὺ δὲν ντράπηκε αὐτὸς ποὺ τᾶχε νὰ μὴν τὰ σεβαστῆ καὶ στὸ δρόμο νὰ τὰ βγάλῃ.

Ὁ μπάρμπα-Λιγούρας ἔσπρωξε καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸν κύκλο ποὺ τοῦ στήσαν οἱ περιέργοι; ξαναπῆρε τὸ δρόμο του καὶ ξανάρχισε:

— Ἐδῶ μωρέ, οἱ λαμπροὶ ἀνθρώποι, οἱ πατριῶτες οἱ τρανοί, ποὺ τιμᾶνε τοὺς Ἀγωνιστὲς καὶ ποὺ πονᾶνε τ' ἄρματά τους ! Ἄρματα ἀξετίμωτα, γι' αὐτὸ δὲν τ' ἀγοράζουνε, γιὰ νὰ μὴν τὰ μαγαρίσουν ! Ἐδῶ οἱ πατριῶτες οἱ περίφημοι, ἐδῶ οἱ πατριῶτες οἱ φτηνοί, μιὰ σφάντζικα* ἢ ντουζίνα ! Πάρτε, διαόλοι, βάγια ! Στὸ μεζάτι* τᾶβγαλα !

Ἐφερε μιά γυροβολιά μὲ τὴν παλάμη ὀλόνοιχτη στὰ μάτια του τὰ ἴδια, καὶ μὲ τὴν ὀρμή του ἔπεσε ἀπάνου στὸ γαλατᾶ.

— Δὲ δλέπ'ς, οὐρὲ γέρου-μπάρμπα ; Κόντεψες νὰ μὲ ρίξεις καταγῆ ! φώναξε ὁ γαλατᾶς.

— Δῶσε μου ἓνα κατοστάρι, φαρμακίωθηκα, εἶπε ὁ τελάλης καλύτερα ξινογαλαῶς παρὰ ντελάλης.

— Ὅχι, μασκαρεμένος σὰ νᾶναι ἀπόκρια σήμερα ! εἶπε ὁ γαλατᾶς. Μὰ τὴ δ'λειά σ' κάνεις. . . Χόπ, κι' ἓνα κατοουσταράκι ! . . . Τέτοια ἄρματα τὰ τριγυρνᾶς ἔτσι, οὐρέ, στοῦ παλιοπαζαροῦ ; Ἄμαρτία νὰ τὰ ντροπιιά'ῃς ἔτσι γιὰ. . . Πόσου τὰ π'λᾶς ;

— Πόσο δίνεις ἐσύ, ὦρὲ κλωτσούρη ;

— Τὴν πιστόλα θέλου νὰ ἰδῶ δ'λεύει οὐ λούκουσ ;

— Δουλεύει, ποῦ νὰ σὲ φάη.

— Δό' μ' νὰ ἰδῶ. . .

— Βρωμᾶνε ξινογάλο τὰ χέρια σου' οὐρὲ νὰ καπνιστῆς πρῶτα μὲ λιθάνι. . . Κάτου τὸ χέρι, βλάχο, νὰ μὴν τὴ φέρω κατεβατὴ στὴν κόκα* σου !

— Ἐμένα μ' τὸ λὲς αὐτό, οὐρέ ;

Κι' οἱ δυὸ βαστώντας τίςπραμάτειες τους, ἀρπαχτήκανε, φέρανε δυὸ γῦρες ἔτσι ἀγκαλιαστοί, κι' ὁ γέρο-Λιγούρας θροντήχτηκε, φορτωμένος καθὼς ἦτανε, βαριά στὸ χῶμα, καὶ τ' ἄρματα λάσπες γαμίσανε. Σαλαγὴ σηκώθηκε μὲσ' στὸ παζάρι κι' ὄλοι συντρέχανε κατὰ τὴ συμπλοκή, μὰ ἐκείνη τὴ στιγμή ἓνα χέρι δυνατὸ ἄρπαξε τὸ γαλατᾶ καὶ τὸν ἔρριξε ἀνάσκελα. Τὸ ξινογάλο ἄρχισε νὰ χοχλακᾶ ἀπὸ τ' ἄσκι στ' αὐλάκι.

— Σήκου ἀπάνου, γέρο ! εἶπε μιά φωνὴ προσταχτική.

Συχυσμένος καὶ ταπεινωμένος στάθηκε ὁ Λιγούρας στὰ ποδάρια του μὲ τὸ στανιό.

— Προσκυνῶ, καπετάνε. . . κύρ τετράρχη ! Κοίταξε πῶς μ' ἔκαμε ὁ παλιόβλαχος. . .

Ὁ τετράρχης ἦτανε φουστανελλᾶς πλατύστηθος, γέρος γέρος, ἔλος γιομάτος δύναμη, στεκόμενος στὰ πόδια του σὰν παλικάρι, ληστοφάγος ὀνομαστός μὲ τὴν πλατεῖαν ὀλόχρυση, μὰ ξετριμμένη κορώνα τοῦ φεσιῶ κοντὰ στ' αὐτί, μὲ τὴ γαλάζια φούντα ἀναρριχτὴ πίσω στὴν πλάτη. Μιά πληγὴ σημάδευε τ' ἀριστερό του τὸ σαχόνι, τιμὴ ξεχωριστὴ ἀπὸ σπαθὶ τούρκικο.

— Τραυχητῆτε πέρα ! εἶπε ὁ καπετάνος, φέρνοντας γύρα τὴ γοργὴ ματιὰ του στὸν κόσμο ποῦ συνάχτηκε. Τινάξου, ὦρὲ, τινάξε

τ' ἄρματα σου, κοκομοίρη, πήγες νὰ μαλώσης, γέρος ἄνθρωπος, μ' αὐτὸν τὸν πουρναροκέφαλο. Δὲν τραουῦσες, κάλλις, τὸ σπαθί... Φέρε νὰ ἰδῶ . . τί σπαθί εἶναι τοῦτο ; . . . Ποῦ τὸ ξέρω γῶ, ποῦ τὸ εἶδα ; Τί λές, καπετὰν Ὁ Αντώνη ;

Κοντὰ του ὁ υποδιοικητής, Φαλαγγίτης κι' αὐτὸς καλοστεκούμενος, ἔσκυψε ἀπάνου στὸ σπαθί, κι' οἱ δύο τους τὸ ξετάζανε. Σιγὰ τραυιῶντανε κατὰ τὸν τοῖχο, καὶ σιγομιλοῦσαν, καὶ μαλάζαν τ' ἄρματα· τὰ ξετάζανε μὲ γυμνασμένο μάτι, μὲ πιδέξιο χέρι. Κι' ὁ Λιγούρας ἔπαιζε ἕναν κωμικὸ χορὸ τριγύρω τους, μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια, σὰ μουγγά, θέλοντας νὰ βρῆ τρόπο καὶ νὰ τοὺς συστήσῃ τὴν πραγματεία του. Μὰ οἱ δύο τους οὔτε καὶ τονὲ θάνανε στὸ νοῦ.

—Κάπου τὸ εἶδα γῶ αὐτὸ τὸ σπαθί. . . (μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτὸ του), γιαιταγάνι· Ἐλέφ* Σταμπόλ*, πάλα Κορασίαν*, τὸ λεπίδι της ταμπάνι*. . . Πιστόλες, λαμιὰ* καὶ φωτιές σπανιόλικες μὰ λείπουν τὰ μερτζάνια*, παφίλια* τέσσαρα, φυλάχτρες* ὄλο ἀσῆμι. . . Καριοφίλι σαρμάς* ἀρθανίτικος, παλάσκες ὄλο χάρτσα*, γιαννιώτικη δουλειά, σελαχλίκι* χρυσοκέντητο, καὶ λείπει μοναχὰ τὸ χαϊμαλί*. . . Κι' αὐτὰ τὰ γράμματα τὰ κεντημένα στὸ σελάχι... Κακομοίρη Γιώργο Φάρο! Σὲ γνῶρισα! Εἶναι δικὰ του, Ὁ Αντώνη, τ' ἄρματα! Βάνω κάτου τὸ κεφάλι μου!

—Καὶ ποῦ βρεθῆκαν ἐδωπέρα; εἶπε ὁ Ὁ Αντώνης· εἴκοσι χρόνια ἔχουμε ν' ἀνταμωθοῦμε. . .

—Παλιὸς ὀχτρός μου. . . παλικάρι! Χάθηκε ἀπὸ τὸν κόσμο, ἄρρωστος ἀπ' τὴν πληγὴς του, καὶ κανένας πειὰ δὲν ἄκουσε. . . Κρίνε* σύ, ὦρέ, ποῦ τὰδες αὐτὰ τ' ἄρματα;

—Ζῆ, καπετάνε! εἶπε σιγὰ ὁ Λιγούρας· εἶναι σὰ τελευταῖα του. . .

—Αὐτὸς σοῦ τὰδωσε νὰ τὰ πουλήσης;

—Ὁχι, ἢ μαύρη ἢ γυναῖκα του τ' ἀκούμπησε στὸν τοκιστὴ τὸ Στραβαρίδη γιὰ δεκαπέντε κολωνάτα* καὶ γιὰ δύο μῆνες, εἰδεμὴ νὰ τὰ πουλήῃ, Τῶκαμε γιὰ ν' ἀπαντήσῃ τὴν ἀρρώστεια τοῦ γέροντά της, μὰ καῖνος ὄλο καὶ πάει χειρότερα. Ἔτσι ὁ Στραβαρίδης μοῦ τὰδωσε νὰ τὰ πουλήσω. . . Ἄν περισσέψῃ τίποτα, θὰ πάρῃ κι' ἢ γριά. . . Ντελάλης, εἶναι ἡ δουλειά μου, πρῶφ δημοσίως κήρυκας, παυμένος ἀπ' τὴν ἄτιμη τὴν πολιτικὴν.

—Κι' ἐσὺ τὰφερες νὰ τὰ ποδοκυλήσης ἐδωπέρα, εἶπε ὁ καπετάνος ἄγριος. Ἔλα, Ὁ Αντώνη, νὰ, τὰ δεκαπέντε τάλλαρα, κι' ἂν δὲν τὰ δίνῃ αὐτὸς πῶς τονὲ λένε, νὰ μοῦ τὸν πᾶς δεμένο στὴν

καζάρμα*, Ίσα στο μπουντρούμι! Πάρε και τρία παλικάρια μαζί σου... Πώς σε λένε εσύ, ωρέ;

—Λιγούρας, με συμπάθειο, πρόφη δημόσιος κήρυκας, παυμένος απ' τὸ κόμμα ἐδῶ και τρία χρόνια· κάνω τὸ ντελάλη στὴν ἀγορὰ νὰ βγάλω τὸ ψωμί και τὸ κρασάκι μου... Πάρ' τα, καπετάνε, χωρίς δημόσια δικαιώματα, χωρίς τίποτα!

—Νὰ τὰ πᾶς σ' ἐκείνους πού τὰ δῶσαν και νὰ πᾶς νὰ τὰ κρεμάσουν ἐκεῖ πού τᾶχε πρώτα ὁ νοικοκύρης τους, ἔτσι νὰ πᾶς... Και πὼς ὁ καπετὰν Λάμπρο Ζυγούρης ὁ τετράρχης... ὄχι, τίποτ' ἄλλο νὰ μὴν πᾶς! . . . Τραυᾶτε! Ἐδῶ σὲ περιμένω, Ἀντώνη! Κι' ἐσύ πάρε τὸ τάλλαρό σου, πὼς σε λένε, γέρο-μπάρμπα-διάολε, και νὰ πᾶς τ' ἄρματα στὴ νοικοκυρά, στὰ χέρια της νὰ τὰ παραδώσης!

—Πάρε ἀκόμα πέντε τάλλαρα και δὸς της, και μὴν πᾶς ποιὸς της τὰ στέλνει, ἀκοῦς; εἶπε κι' ὁ καπετὰν Ἀντώνης.

—Τὸ καλὸ εἶναι πού σήμερα εἶχαμε μιστό, εἶπε ὁ Ζυγούρης στὸν Ἀντώνη· μὰ δὲ φτάνει αὐτό. Θὰ κάμω ρεφενὲ στὴν τετραρχία, κάτι θὰ βγῆ· τί λές, θὰ συναχτοῦν ἀκόμα εἴκοσι τάλλαρα;

Τὴν ἄλλη μέρα πρωὶ οἱ δυὸ Φαλαγγίτες προχωροῦσαν σοβαροὶ τὸν ἀνήφορο κατὰ τὸ σπῆτι τοῦ Ψάρου. Ὁ καπετὰν Ζυγούρης διηγῶταν ἡσυχᾶ, κάνοντας και μικρὰ στάσιμα στὸ δρόμο, τῶν ἀρμάτων τὰ περιστατικά.

—Ἡμάστε, πού λές—δὲ σοῦ τὴν εἶπα ἄλλη φορὰ τὴν ἱστορία τούτη;—πολεμάγαμε στὸν Ἀνηφορίτη, ἑκατόνταρχοι κι' οἱ δυὸ, στὴν πρώτη χιλιαρχία. Ἀπὸ μέρες πρωτότερα εἶχαμε δεῖ ἕναν Τουρκαλὰ Γριπανησιώτη ψηλὸν ἴσα μ' ἐκειπάνου, πού κάθε μέρα ἔδωκανε μπροστά μας κι' ἕκαν' ἐπίδειξες, πεζός, μὲ λίγους ἄλλους, ἔλοι ἀγαθόπουλα ἀπὸ τὴ Χαλκίδα, και θέλανε νὰ δείχνουν τὴν παλικαριά τους μπρὸς στοὺς ἀγάδες τους. Ἐμεῖς γελάγαμε μ' αὐτά τους τὰ καμώματα, μὰ τ' ἄρματά του ἐκεινοῦ μᾶς κάνανε νὰ χάνομε τὸ γέλιο μας... Περνοῦσε και φώναζε νὰ παραθῶμε στὸν πόλεμο. Δὲ μᾶς ἀγγίζανε τὰ λόγια του, ἔμως τέτοια ἄρματα νὰ τὰ φορῆ αὐτός, τῶχαμε μεγάλη προσβολή. «Πᾶμε οἱ δυὸ μας, μοναχοί, νὰ τοῦ στήσουμε καρτέρι; (μοῦ λέει ὁ Ψάρρος).—Πᾶμε, ἀλλὰ μὲ τὴν ἄδεια τοῦ ἀρχηγού». Παρουσιαστήχαμε στὸν ἀρχηγό. Αὐτὸς χαμογέλασε... «Ἄν βαρεθῆτε», (εἶπε ὁ ἀρχηγός), θὰ πληρωσете ἀκριβὰ τ' ἄρματα τοῦ Τουρκόπουλου.—Τ' ἀξίζου, καπε-

τάνε! (εἶπε ὁ Ψάρος).—Μὲ τὴν ἀδείά σου, καπετάνε (εἶπα ἡ γῶ), ἂν πάη ὁ Ψάρος, δὲ χωρίζουμε! —Σύρτε! (εἶπε ὁ χιλιάρχος), μοναχὰ νὰ μὴ μαλώσετε . . . μὰ ἄς γυρίσετε, μὲ τὴν καλὴ ὥρα. Πῶς θὰ κάμετε τὴ μοιρασιά; Συμφωνήστε ἀπάνου σ' αὐτὸ πρῶτα, κι' ἐλάτε ὕστερα νὰ μοῦ πῆτε.—Σάν καλοὶ συντρόφοι δὲ θὰ μαλώσουμε (εἶπα ἡ γῶ).—Ὅχι, θέλω νὰ ξέρω ἀπὸ τώρα τὴ συμφωνία ποῦ θὰ κάμετε.—Τῶχουμε γιὰ κακό! (εἶπε ὁ Ψάρος), ξένο πράμα νὰ τὸ μοιρασοῦμε, ποῦ ἀκόμα δὲν τὸ δάλαμε στὸ χέρι.—Λοιπόν, σύρτε στὸ δ...—Τὴν εὐχή σου, καπετάνε!» (εἶπα ἡ γῶ). Τὸ ἐλέπαμε, δὲν ἄρесе στὸ χιλιάρχο ἢ ἰδέα μας.

Τὸ πρῶτ' ἦ ἀρχίζε ὁ πόλεμος, μὰ ἔμεῖς ἀπὸ τὸ θράδου εἶχαμε τελειώσει τὴ δουλειὰ ὅπως δὲν τὴν ἐλπίζαμε κι' οἱ δυὸ μας. Ἐνῶ φυλάγαμε νὰ περάσουν τ' ἀγαδόπουλα πεζοί, νὰ τοι, ἔλοι τους καθάλλα, καὶ κάναν τὸν περίπατό τους. Μὲ τὴν πρώτη ντουφεκιά ἔπεσε ὁ μπροστινὸς μὲ τὰ περήφανα ἄρματα, ἀπ' τὸ χέρι τὸ δικό μου. Ὁ δευτερός βαρέθηκε ἀπ' τὸν Ψάρο, κι' ἔπεσε ἀπὸ τ' ἄλογο, μὰ γλύτωσε μὲ τὰ ποδάρια. Ὁ Ψάρος τελείωσε τὸν πρῶτο μὲ τὸ σπαθί, κι' ἐγὼ ἄρπαξα τ' ἄλογο. Οἱ ἄλλοι Τούρκοι ὡς ποῦ νάρθουνε στὰ καλά τους, εἶχαμε πάρει δρόμο. Ἀπόξω ἀπ' τὰ τσαντίρια μας σταθήκαμε. «Ἀδερφέ Ζυγούρη, (εἶπε ὁ Ψάρος), ἄφησέ μου ἐμένα τ' ἄρματα· τ' ἄλογα δικά σου, πούλα τα, θὰ βγάλῃς χιλιάδες γρόσα. Σοῦ δίνω ἀκόμα καὶ πενήντα τάλλαρα.—Ἄρματα κι' ἄλογα θὰ τὰ δάλομε στὴ μέση (εἶπα ἡ γῶ). Μοιρασιά μὲ τὸ λαχνό!—Θᾶχουμε καθγᾶ, καλὰ τόπε ὁ χιλιάρχος! —Ἄς ἔχουμε καὶ καθγᾶ...—Ἄλογα κι' ἄρματα θὰ μᾶς τὰ πάρουν οἱ ἀρχηγοὶ γιὰ λίγα γρόσια! (εἶπε ὁ Ψάρος). Ἐνας θὰ γυρέψῃ τὸ σπαθί, ἄλλος τὸ καριοφλί, ἄλλος τ' ἄλογο. . . καταλαβαίνεις;—Τότε, δικό σου καὶ δικό μου, ἄλογο κι' ἄλογο, σπαθί σου καὶ ντουφέκι μου. Ὁ λαχνὸς θὰ κρίνῃ. —Τί λαχνὸ μοῦ λές, ὦρέ, μικρὰ παιδιὰ εἴμαστε;» Τὰ λάφυρα τοῦ ἀγᾶ βίγμένα καταγῆς, στὴ μέση, καὶ τὰ δυὸ ἄλογα δεμένα ἀπ' τὸ κλαρί πεῖο πέρα. Οἱ δάρδιες ἀκοῦσαν τὸν καθγᾶ καὶ τρέξαν. Ἐκεῖ ποῦ μᾶς κρατοῦσαν μὴ σκοτωθοῦμε, ξέφυγε ὁ Ψάρος ἀπ' τὰ χέρια τους, ἄρπαξε τᾶρματα στὴν ἀγκαλιά του κι' ἐγίνε ἄφαντος. Ἐλειψε τέσσερες μέρες ἀπ' τὴ χιλιαρχία· αὐτὸ τοῦ κόστισε πολὺ· λίγο ἔλειψε νὰ γίνῃ λιποτάχτης, ὅμως ξαναγύρισε, καὶ πολέμησε γερὰ στὴν Πέτρα καὶ πληγώθηκε. Τ' ἄρματα δὲν τὰ βαστοῦσε ἀπάνου του. Οἱ συντρόφοι μᾶς φυλάγανε μὴ σκοτωθοῦμε. Τέλος ἐμένα μὲ στείλανε

στή Δυτική Ἑλλάδα μὲ τὴ χιλιαρχία τοῦ Τζαβέλα. Ἐπὶ τὰ δυὸ ἄλογα τὸνα τὸ χάρισα στὸ χιλίαρχο, τ' ἄλλο τὸ πούλησα ἀκριβά. Ὁ Ψάρος σ' ἔνα χρόνο παρατήθηκε, πήρε σύνταξη, καὶ χάθηκε. Ἐγὼ τὸν εἶχα ξεγράψει πειὰ ἀπ' τὴν καρδιά μου.

—Νά, φτάσαμε, εἶπε σιγὰ ὁ καπετάν Ἀντώνης.

Ἡ κυρὰ Γιωργούσινα, τοῦ Ψάρου ἡ γυναίκα, γριὰ ψηλόλιγνη, λευκή, σὰ φάντασμα, δέχτηκε τοὺς ξένους μ' ἐκείνη τῆς παλιάς νοικοκυρᾶς τὴ στενοχωρημένη προθυμία, ποὺ λὲς ὄχι δὲν ταπεινώνει, παρὰ καὶ κάποια τιμὴ δίνει στὸν ξεπεσμό. Τοὺς χαμογελοῦσε μ' ὄλη τὴν ἄδεια τῆς καρδιά, σὰ νάταν τὸ χαμόγελό της ξαναγουρισμένο πίσω ἀπὸ χρόνια—χρόνια περασμένα. Κι' ἡ μιλιὰ της ἦταν ἄλλη, ξένης μιλιᾶς ξαναζωντανέμα.

—Καλημέρα, κυρὰ καπετάνισσα, εἶπε ὁ τετράρχης μὲ τὸν τρόπο τῶν παλιῶν ἀνθρώπων ποῦχουνε τὴν κοσμικὴ τὴ γνώση, κι' εἶναι ἄξιοι σ' ἕνα ἀπλὸ χαιρετισμὸ νὰ θάλουν ὅσο σεβασμὸ χωρεῖ ἡ ἀπλὴ καρδιά τους.

—Καλημέρα τ'ς ἀφεντιάς σας, καλῶς ἦρθατε! εἶπε ἡ καλὴ γριὰ μὲ σιγαλὴ φωνή, ποὺ συγκρατιώτανε μὴ δειξῆ τὴν τρεμούλα της.

—Πῶς εἶναι ὁ καπετάνος; ρώτησε ὁ καπετάν Ἀντώνης.

—Ὅχι καὶ χειρότερα· γλήγορα θὰ ξαλαφρωθῆ... Ὁ Θεὸς σὰς ἔφερε σήμερα...

Χωρὶς νὰ τῆς εἶχε τίποτε ὁ μπάρμπα-Λιγούρας εἰπωμένο, ἡ γυναίκα εἶχε καταλάβει ποιοὶ εἶχανε κάμει τὸ χτεσινὸ καλὸ. Ἐδειχνε μὲ τὸν τρόπο της, μὰ τῷξερε πῶς θάταν ἀκαιορὸ νὰ πῆ ἕνα λόγο καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ.

—Πές μας γιὰ τὸν ἄρρωστο, εἶπε ὁ Ζυγοῦρης διαστικὰ, θέλοντας καιρὸ νὰ μὴν τῆς δώσῃ νὰ στενοχωρηθῆ ἡ γυναίκα.

—Θὰ σὰς πῶ, μὰ δὲ θὰ πάτε μέσα νὰ τονὲ δῆτε ἐκεῖ ποὺ κεῖται; Καὶ ποῦ νὰ μπῆτε... μιὰ παλιοκάμαρη ἔτοιμη νὰ πέσῃ.

—Νά, μπαίνουμε στὸ μαγεριό, εἶπε ὁ Ἀντώνης πρόθυμος· κάτι ξέρουμε ἀπὸ θάσανα κι' ἐμεῖς. Πές μας μονάχα...

—Τώρα πειὰ εἶν' ἄργὰ νὰ σὰς γνωρίσῃ, ἀν καὶ θὰ τοῦκανε καλὸ. Πόσα χρόνια δὲ σὰς μελετάει...

—Σοῦκαμε λόγο; ρώτησε ὁ Ζυγοῦρης ξαφνιασμένος.

—Ὅλα μοῦ τάπε... Πόσο μετάνιωσε! Παραγγελιά μοῦ ἄφησε νὰ τοῦ θάλω τ' ἄλλα τὰ φτωχικά του τ' ἄρματα στὸ θάνατό του.

Τίς τελευταῖες μέρες μούπε νά τά ξεκρεμάσω ἐκεῖνα (κι' ἔδειχνε τά πλούσια τ' ἄρματα στό τραπέζι ἀπάνου ριγμένα ἄταχτα), νά τά κρύψω, κι' ἅμα βρεθῆ τρόπος νά σοῦ γράψω...

Εἶχε ρίξει τά μάτια κάτου κι' ἔτρεμε ἀπό τήν ταραχή καί τή ντροπή της, μὰ νά βγάλῃ δάκρυ ἀπό τά μάτια της ποτέ δέ θά μπορούσε.

— Μὴν τὰ λές αὐτά, εἶπε ὁ Ζυγούρης· τ' ἄρματα θά βροῦμε τρόπο νά τά δώσουμε γιά νά κοιτάξῃς τὸν ἄρρωστο.

— Μ' ὠρκίσε πῶς τ' ἄρματα εἶναι τ'ς ἀφεντιάς σου! Εἶναι ἡ στερνή του παραγγελιά!

— Καλά, καλά, πᾶμε στὸν ἄρρωστο...

Μπῆκαν οἱ δυὸ ξεσκούφωτοι στό μικρὸ δωμάτιο, κι' ἔτριξε τὸ πάτωμά του, κι' ἔφεγγε ἀπὸ κάτου τὸ ὑπόγειο ἀνοιχτό, τὸ μόνο φῶς ποῦμπαινε μέσα. Τὰ παράθυρα κλειστά, χωρὶς γυαλιά· στὸν τοῖχο, ἀπάνου ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ ἄρρωστου, κρεμόνταν τὰ παλιά του τ' ἄρματα. Πολλὰ καρφιὰ ἦταν ἄδεια. Ὁ ἄρρωστος θρῖσκότανε σὲ βύθισμα βαθύ· μόλις ἀνάσαινε.

— Ἀγνώριστος ἔγινε, εἶπε ὁ Ζυγούρας μὲ πνιχτὸ ἀναστεναγμό· αἰ, καημένε παλιὲ σύντροφε!

Ὁ ἄρρωστος, μὲ τὴ φωνή, ἔδειξε νά συνταράχτηκε ἀνασήκωσε τὸ στήθος του σιγά-σιγά, τὸ κράτησε ψηλά, κι' ὕστερα τ' ἄφησε νά πέσῃ ἀπότομα, σὰ νάχε βάλει κόπο περισσότερο ἀπ' ἄρρώστου δύναμη. Ἐνα δάκρυ χάραξε ἀπὸ τὰ κλειστά του μάτια.

— Πᾶμε, μὴν ξυπνήσῃ! εἶπε ὁ Ἀντώνης· μπορεῖ νά μᾶς γνωρίσῃ, καί νά τοῦ κάμουμε κακό...

Τὸ πάτωμα ἔτριξε· ὁ ἄρρωστος θέλησε νά γυρίσῃ πρὸς τὴν πόρτα· κάποιος βραχνὸ λόγος ἔβγαλε ἀπ' τὸ στόμα του. Ἐσκυψε ἡ γριά νά μπῆ μπροστά του, κι' οἱ δυὸ καπετάνοι δγῆχανε σιγά καί γλήγορα, χωρὶς νά χαιρετίσουν ἀπ' τὴν ταραχή τους.

1929.

3. ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

Τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μου.

Χριστοῦ Χριστοβασίλη.

Τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μου ἦταν—γιατί δὲν εἶναι πλειά—τὸ παραξενώτερο σχολεῖο τοῦ κόσμου ἔλου.

Τὰς πλειότερες φορές δὲν εἶχε οὔτε θύρα, οὔτε παράθυρα, οὔτε στέγη, οὔτε . . . τοίχους, οὔτε τίποτε! οὔτε θρῖσκόνταν σ' ὄρισμένο μέρος! Ἦταν μόνον ἰδέα σχολεῖου καὶ τίποτε ἄλλο. Πότε, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, ἦταν ἓνα ζεστό δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ μας—ποῦ τότε δὲν εἶχε ῥημάξει ἀκόμα—πότε ὁ νάρθηκας τῆς ἐκκλησιᾶς, πότε κανένα προσηλιακό, γύρα στὸ χωριό, καὶ πότε—τὸν πλειότερο καιρό,—ἀπὸ τὸ μέγα Πάσχα, ὡς τὸ Σεπτέμβριο—διακοπὲς δὲν εἶχε τὸ Σχολεῖο μας—τ' Ἀγνάντια.

Τ' εἶναι τ' Ἀγνάντια;

Ἐδῶ σὰς θέλω, ἔσας ποῦ μάθατε τὰ γράμματα σὲ μαρμαρόχτιστα σχολεῖα, νὰ καταλάβετε τί πράγμα εἶναι τ' Ἀγνάντια!

Τ' Ἀγνάντια εἶναι τὸ ὠραιότερο, τὸ μαγευτικώτερο μέρος τῆς πατρίδας μου, ποῦ ὅταν θυμοῦμαι τὸ χωριό μου, μὲ τὸν ὀρίζοντα ἐκεῖνον τῶν βουνῶν γύρα-γύρα, (ποῦ μοῦ φαίνονταν στὴ παιδική μου ἡλικία ὅτι ἀποτελοῦσε τὸ ἔλον τοῦ κόσμου, τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου, τὴν ἐπαφή τῆς γῆς καὶ τοῦρανοῦ), μὲ τὸ ἔρημο σπίτι μου, μὲ τίς παιδικές μου χαρὲς καὶ λύπες μου, μὲ τὰ γλυκώτατά μου παιδικά μου ὄνειρα . . . εἶναι ἀδύνατο ὁ νοῦς μου νὰ μὴ θρονιασθῇ στ' Ἀγνάντια!

Τ' Ἀγνάντια λοιπὸν εἶναι μιὰ προεξοχή τοῦ μικροῦ βουνοῦ, δπου θρῖσκεται τὸ χωριό μου, εἶναι εἶδος ἀκρωτηρίου ψηλοῦ, στρογγυλοῦ, ὁμορφοκαμωμένου, θαμνοφύτου ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, εἶναι ἓνα γιγάντιο ἀμφιθέατρο, ποῦ μπορεῖ νὰ ἰδῇ κανεὶς, σὰν ἀπὸ σκοπιά, ψηλὰ βουνά, μεγάλα δάση, πυκνά λόγγα, βράχες, λιβάδια, χωριά, κοπάδια, ἀγέλες, κάμπους, χωράφια, ζευγηλάτες μὲ τὰ ζευγάρια τους, ποτάμια νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τίς κλεισοῦρες σὰ γιγάντια φίδια, δρόμους μὲ διαβάτες, ἄλλους καβάλλα κι' ἄλλους πεζοὺς. . . μιὰ φύση ἀπαράμιλλη μὲ ἔλες τῆς τὲς ποικιλίες, μὲ ἔλες τῆς τὲς φωτοσκίσεις, μὲ ἔλες τῆς τὲς ἡμεράδες, μὲ ἔλες τῆς τὲς βλάστησες, μὲ ἔλα τῆς τ' ἄνθια, τὰ λουλούδια καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια, κι' ἔναν Κόσμο, γεμάτο ζωὴ καὶ κίνηση.

Τὸ βραχοκέφαλο τῶν Ἀγναντιῶν εἶναι ἓνα πανέμορφο ὄροπέδιο, μιὰ ἀπέραντη στρογγυλή πλατεῖα, γεμάτη αἰωνόβια δέντρα, ποὺ τὰ κλωνάρια τους σμίγουν πέρα-πέρα καὶ κάνουν ἓναν παχὺν καὶ συγκρατούμενον ἥσασιο.

Στὴ μέση αὐτοῦ τοῦ βραχοκέφαλου εἶναι χτισμένη ἡ ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ μου—ὁ Προφήτῃ - Ἡλίας—ταπεινὴ ἐκκλησοῦλα, χτισμένη μ' ἔξωδα τοῦ πάππου μου, κι' ὀλόγουρά της τὸ νεκροταφεῖο, «τὰ μνήματα», τοιχόφραχτο, κι' ἔξω ἀπὸ τὸν τοῖχο, ἀριστερὰ τῆς ἐξώθυρας, τὸ σήμαντρό της εἶναι κρεμασμένο σ' ἓνα δέντρο, ποὺ καμμιά φορὰ μὲ τοὺς δυνατοὺς ἀνέμους χτυποῦν μὲ δύναμη ἀπάνω στὸν κορμὸ τοῦ δέντρου τὰ δυὸ του τ' ἄκρα καὶ λαλοῦν, σάν νὰ τὰ χτυπάη ἄνθρωπος καὶ ξυπνάει τὸ χωριό, τ' ἄκριτα μεσάνυχτα, νομίζοντας ὅτι κάποιος περαστικός παπᾶς—γιατί τὸ χωριὸ δὲν ἔχει ἐγκάτοικο παπᾶ—τὸ προσκαλεῖ στὴ λειτουργία, καὶ τρέχει ἀδίκαια νὰ λειτουργηθῆ, ὅπως τῶχει πάθει πολλὰς φορές.

Αὐτὰ εἶναι τ' Ἀγνάντια καὶ λέγονται Ἀγνάντια, γιατί ἀπ' ἐκεῖ κανεὶς ἀγναντεύει, δηλαδὴ μπορεῖ νὰ βλέπῃ πολλὸν τόπο, καὶ μάλιστα ὄσους ἔρχονται ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά μας, τὰ Γιάννινα, ἢ πηγαίνουν πρὸς ἐκεῖ.

Θὰ ἦσαν τέλη Ἀπριλιοῦ ἢ ἀρχὲς Μαγιοῦ.

Ὁ δάσκαλός μου, ὁ Παπ' Ἀντριᾶς—Θεὸς σχωρῆς' τον—ἀπὸ τὸν νάρθηκα, ὅπου εἶχαμε τὴ γενικὴ συνάθροιση καθεμέρα, μᾶς πῆγε στὴν ἄκρη τοῦ βραχοκέφαλου, ποὺ εἶναι τὰ καθαυτὸ «Ἀγνάντια» ἀπ' ὅπου ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἔλη ἢ βράχη, κι' ἐκεῖ μᾶς ἐκάθισε στὴ γραμμὴ σταυροπόδι.

Ἦμαστε ὅλοι-ὅλοι πέντε μαθητοῦρια κι' ὁ δάσκαλος ἔξῃ. Αὐτὸς καθόνταν λίγο ξέμακρα ἀπὸ τὴ γραμμὴ, μὲ μιὰ ἐλιόβεργα στὸ χέρι—ποὺ θαυματούργουσε καμμιά φορὰ στὲς παλάμες μας,—ὕστερα ἔρχομουν στὴ γραμμὴ πρῶτος ἐγώ, δεύτερος ὁ Ἀναστάσης ἀπὸ ξένο χωριό, τρίτος ὁ Γιάννης, ὁ γείτονας μου, τέταρτος τὸ παιδί τοῦ δασκάλου, ὁ Γιῶργος, κι' αὐτὸς ξενοχωρίτης, καὶ ὕστερα ὁ Μῆτρος ὁ λεγόμενος Μάης, γιὰ περιγέλιο. Δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πέντε μαθητοῦρια, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ σχολεῖό μας, τὰ δύο ἦταν ξενοχωρίτικα. . .

Αὐτὸ τὸ σχολεῖό, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο καὶ τελευταῖο σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μου, τὸ εἶχε συστήσει ἡ μάνα μου,—ὁ πατέρας μου ἔλειπε στὴν ξενιτειὰ τότε—μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μάθω ἐγώ

γράμματα, κι' έπαψε νά ύπάρχει, όταν, —είχε έρθει τότε ό πατέρας μου— «έμαθα έγώ τά γράμματα», δηλαδή όταν «έβγαλα τό ψαλτήρι»
—Ντέτεστε*!

Φώναξε ό δάσκαλος, όταν καλοκαθίσαμε, κι' έμεις άρχίσαμε μεγαλόφωνα νά διαβάζουμε, άλλος πινακίδα*, σάν τόν Γιώργο και σάν τό Μητρο, άλλος χιτώχι:* σάν τόν Άναστάση και τό Γιάννη, τό γείτονά μου, κι' άλλος, ένας και μόνος, έγώ, ό πρωτόσχολος, ψαλτήρι.

Ή πρώτη όρμη ή αυτού του πικρού και άχαρου παρακλειυστικού «Ντέτεστε!» που δε μπορεί νά μεταφραστή σε μιá λέξη μοναχή σε καμμιά άλλη γλώσσα, άρχισε νά πέφτη λίγο-λίγο, και πέφτοντας, κι' όλο πέφτοντας, σιπάσαμε όλωσιόλου. Δάσκαλο και μαθητούρια μ'ας είχε πιάσει μιá βουδαμάρα, μιá έκσταση, ένα «δέν ξέρω πώς νά τό είπω» μπροστά στα κάλλη και τες χάρες της ώραιάς Άνοιξης, και στο θέαμα, που ξετυλίγονταν κάτω, και πέρα από τ' Άγναντια, και στη μοσχοβολιά των άνθιων και λουλουδιων και στα κελαϊδήματα των λογιων-λογιων πουλιων, που μούλωναν* μέσα στα κλαδιά των δέντρων, η φουρτουλούσαν γύρα μας,

Τά κοσούδια, οι σπίνιοι, οι γαλιάντρες, οι κορυδαλοί, και προπάντων τ' άθάνατα άηδόνια είχαν σήσει άρρητη συναυλία, και μέσα σ' αυτή την άρρυθμοέρρυθμη μουσική, που είχαν ως κορώνα τ' άηδονογαλήματα, ξεχώριζε τ' ανθρώπινο λάλημα του κούκκου: «Κούκκου! Κούκκου! Κούκκου!». Οι άετοι ξεπετούσαν από τά κράκουρα* των μακρινων βουνων κι' έπλεαν άργά-άργά στο ουράνιο πέλαγο, σάν καράθια μακρόφαντα, και κάποτε άπολοσαν στριγγιά σουριγματιά, σάν νά ήθελαν κάτι νά σαλαγήσουν άπ' εκεί ψηλά...

Άχ! πώς ζήλευα τους άετους με τό ουράνιο άρμένισμά τους και πώς καλοτύχιζα τά πουλιά, και μάλιστα τ' άηδόνια και τόν κούκκο, που δέν είχαν δάσκαλο, και μάλιστα με βέργα έλίσια στο χέρι, που νά φωνάζη εκείνο τό φοβερό «Ντέτεστε!».

Κάτω, στα ριζά του λόφου των Άγναντιων, σμίγονταν κρία ποτάμια με τό μεγάλο τό ποτάμι της πατρίδας μου, τόν Καλαμά, και βούζαν-βούζαν μ' ένα βουητό μυστηριώδικο, σά ν' άγκομαχοϋσε κανένας Θεός άγνωστος. Οι κάμποι και τά λειβάδια ήταν ντυμένα χίλια-μύρια χρώματα, τά δάση κι' οι λόγγοι μαυρολογοϋσαν, τά ζευγάρια μόχταγαν μέσα στες άνοιγμένες σποριές των

χωραφιῶν, μὲ τοὺς ζευγίτες ἀπὸ πίσω τους, τὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα, ἔκεινα μέσα στὰ λαγκάδια καὶ στὰ γκρέμια, καὶ τοῦτα ἀπάνω στὲς κοντροαχοῦλες ἢ στὲς πλαγιὲς τῶν λειβαδιῶν, βοσκοῦσαν χαρούμενα, τρέχοντας ἀπάνω-κάτω καὶ πέρα-δῶθε, σὰν νᾶνοιωθαν κι' αὐτὰ—κι' ἔνοιωθαν βέβαια πολὺ καλά—τὲς χάρες τῆς λουλουδοφορτωμένης Ἀνοιξης, τὰ κυπροκούδουνα τους ἀχολογοῦσαν ὁμορφα-ὁμορφα καὶ γλυκὰ-γλυκὰ καὶ χαρούμενα-χαρούμενα, τὰ σκυλιὰ κάπου-κάπου γαύγιζαν εἴτε μαλώνοντας συναμεταξύ τους, εἴτε πειράζοντας τοὺς διαβάτες, πού πήγαιναν πέρα—δῶθε, κι' οἱ πιστικοὶ* ἄλλοι σαλαγοῦσαν, ἄλλοι σούριζαν, ἄλλοι τραγοῦδοῦσαν, ἄλλοι προντοῦσαν* τὰ ζωντανὰ ἀπὸ τὲς ζημιές, ἄλλοι τὰ συμμαζεύαν γιὰ τοὺς ἀρμεγῶνες, κι' ἄλλοι λαλοῦσαν τὴ φλογέρα...

Πέρα λαμποκοποῦσαν τὰ κορφοβούνια, σὰν διαμαντένια στεφάνια, σὰν κρυσταλλένιες ζῶνες, κι' ἄνοιγαν τὸ στόμα τους οἱ κλεισοῦρες, σὰν νὰ ζητοῦσαν νὰ χάψουν κανένα θεριό.

Δάσκαλος καὶ μαθητοῦρια ἐπλέαμε σ' αὐτὸ τὸ ἔξοχο θέαμα, κολυμπούσαμε σ' αὐτὴ τὴν ὄνειροφάνταχτη φωτοπλημμύρα, τὴν ἄχανη λουλουδοπλημμονή, τὴ μεθυστικὴ μοσχοβολιά, τὴ μυστηριώδη βουή τῶν ποταμιῶν, τῶν πουλιῶν, τῶν ἀγγελῶν, τῶν κοπαδιῶν, τῶν σκυλιῶν, τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὁ δάσκαλος ὄλο εἶχε καὶ τὸ νοῦ στὴ μελέτη καὶ κάποτε-κάποτε φώναζε τὸ «Ντέτεστε!» ἀλλὰ δὲν τὸν ἄκουγε κανεὶς, κι' ἴσως εὐχαριστιῶνταν κι' αὐτός, πού δὲν τὸν ζαλιζάμε μὲ τὲς φωνές μας, γιὰ νὰ ἐντρυφή σ' ἐκεῖνο τὸ πανόραμα καὶ πανάκουσμα καὶ πανόσμημα καὶ παναίσθημα.

Δὲν γνωρίζω τί ἔνοιωθαν μέσα τους ὁ δάσκαλος ὁ Παπ' Ἀντριᾶς καὶ τ' ἄλλα μαθητοῦρια, ἀλλ' ἐγὼ αἰστάνομουν ἓνα γαργάλισμα μέσα στὴν καρδιά μου, μέσα στὴν ψυχὴ μου, ἤθελα νὰ φκειάσω ἓνα τραγοῦδι δικό μου, καὶ νὰ τὸ τονίσω σὲ μιὰ μουσικὴ δική μου, ἤθελα νὰ ζωγραφίσω μιὰ εἰκόνα μὲ ὄλα ὅσα ἔβλεπα ἀπὸ τ' Ἀγνάντια μου, ἀλλὰ δὲν μποροῦσα, δὲν ἤμουν ἄξιος, οὔτε τὸ τραγοῦδι νὰ φκειάσω, οὔτε τὴ μουσικὴ του νὰ τονίσω, οὔτε τὴν εἰκόνα νὰ ζωγραφίσω, καὶ τὰ φύλαγα μέσα μου σὲ μιὰ κατάσταση πρωτόγονη.

Αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸ αἶσθημα, αὐτὴ ἡ ψυχικὴ ὀρμὴ ἦταν ὁ πρῶτος χαιρετισμὸς τῆς Μούσας μου!

Πλησίαισε μεσημέρι, ἤρθε τὸ μεσημέρι καὶ πέρασε, κι' ἐμεῖς κάρφωμένοι ἀκόμη στ' Ἀγνάντια.... ὅταν μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω—

της μάνας μου—μᾶς ξάφνισε, μᾶς γύρισε ἀπὸ τὸ ταξίδι ποὺ κάναμε μὲ τὴ φαντασία μας, μᾶς ἔφερε στὸν ἑαυτὸ μας, τὸ δάσκαλό μας στὸ «Ντέτεστε!» κι' ἐμᾶς στὰ πινακίδια μας, στὸ χιτώηχι μας καὶ στὸ ψαλτήρι μας.

—Σὲ καλὸ σου, παπᾶ μου! Τ' ἔγινες σήμερα; Μ' ἄφηκες τὸ παιδί νὰ ξαντερωθῆ ἀπὸ τὴν πείνα!

—'Αϊστε!

Φώναξε ὁ δάσκαλος ὁ Παπ' Ἀντριάς μὲ μιὰ χειρονομία ἐκφραστικὴ ὅτι μᾶς ἀπολοῦσε, κι' ἐμεῖς στὴ στιγμὴ γενήκαμε καπνὸς ἀπὸ μπροστά του.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1908.

Ἡ καλύτερή μου ἀρχιχροινιά¹.

Χριστου Χριστοβασίλη.

Εἶχα τελειώσει τὰ μαθήματά μου κι' ἔμεινα στὸ σπίτι μου, ποὺ εἶναι σ' ἓνα χωριουδάκι ἔξ ἀκέρειες ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Μὴν ἔχοντας πλεῖο καμμιά φροντίδα, οὔτε τί νὰ μελετήσω γιὰ νὰ παρουσιασθῶ εὐπρόσωπος στοὺς δασκάλους μου καὶ στοὺς συμμαθητάδες μου, οὔτε τί δουλειὰ νὰ ἐπιχειρισθῶ γιὰ νὰ βγάλω τὸ ψωμί μου, γιὰτὶ μπορούσε τότε τὸ σπίτι μου νὰ θρέψῃ ὄχι μονάχα τοὺς ἀνθρώπους του, ἀλλ' ἔθρεφε καθημερινῶς καὶ πολλοὺς ξένους ἀκόμα, κατὰ τὴν συνήθεια ποὺ εἶχε μείνει ἀπὸ τοὺς πρώτους χιτίτορές του. Σκότωνα λοιπὸν τὸν καιρὸ μου στὰ κοπάδια μου, σὲ περίπατους μέσα στὰ χωράφια, στ' ἀμπέλια καὶ στὰ περίχωρα, στὸ φάρμακα μέσα στὸ μεγάλο μας ποταμὸ, τὸν Καλαμά, καὶ στὸ κυνήγι μέσ' στὰ λόγγα τοῦ χωριοῦ μου, ἢ στ' ἀντικρυνὰ βουνά.

Μ' εἶχε πιάσει μιὰ τέτοια ἀποστροφή πρὸς τὰ γράμματα, ποὺ δὲν ἤθελα νὰ ξέρω καθόλου ἀπὸ χαρτί, πέννα, μελάνη καὶ βιβλία. Τὰ εἶχα ἀποστραφῆ τόσο πολὺ, ἀφόντας βγήκα ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ποὺ μ' ἔπιανε φρίκη στὰ σωστά, ἅμα ἔβλεπα πράγματα ποὺ μοῦ

1. Ὁ συγγραφεὺς σημειώνει: «Ἐγράφα τὰ παρακάτω στὰ 1889, ὅταν βρισκομουν στὴ Θεσσαλία καὶ στὴν Ἀθήνα, καταδικασμένος σὲ θάνατο ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ Γιάννινα καὶ δραπέτης ἀπὸ τὶς τούρκικες φυλακὲς τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τὰ 1882».

θύμιζαν τὸ διάβασμα ἢ τὸ γράψιμο, κι' ἀποροῦσα, ὅταν σκέφτο-
μουν σὲ τί θὰ μοῦ χρησίμευαν τὰ γράμματα, πὺ εἶχα μάθει, ἀν
δὲν θὰ μπορούσα νὰ πιάσω πέννα, χαρτί καὶ βιβλία στὴ ζωῇ
μου. Δὲν ἤθελα νὰ γνωρίζω ἀπὸ ἀνάγνωση, δὲν ἤθελα ν' ἀκούω
ἀπὸ γράψιμο!... Πολὺ λίγο ἔμενα στὸ σπίτι μου, γιατί μὲ στενο-
χωροῦσαν οἱ ἄγριοι καὶ χονδροὶ τοῖχοι του, καὶ δρίσκομουν, πές,
πάντα ἔξω.

Κι' ὅμως τί δὲ θᾶδινα σήμερα, κατάδικος κι' αὐτοεξόριστος
ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη μου πατρίδα, ξένος καὶ ἄγνωστος σὲ ξένα μέρη,
βιοπαλαιστής καὶ στενοχωρημένος, νὰ βρεθῶ μέσα στοὺς ἀκομ-
ψους καὶ ἀκαλαίσθητους τοίχους σου, ὦ πολυαγαπημένο μου Σπί-
τι μου, πὺ τοὺς εἶχαν χτίσει οἱ παπποῦδες μου σὲ πολὺ πονηρὲς
μέρες, γιὰ νὰ φυλάγωνται ὄχι μοναχὰ ἀπὸ τὸ κρύο τοῦ χειμῶνα
κι' ἀπὸ τὴ ζέστη τοῦ καλοκαιριοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ὑπερασπίζουν
τὴ ζωῇ τους καὶ τὴν τιμὴ τους ἀπὸ τὲς ἐπιδρομὲς τῶν ἐχτρῶν
τῆς πίστεως μας καὶ τῆς πατρίδας μας!

Τὴν παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιάς τοῦ 1878 βρέθηκα στὸ χει-
μάδι μου, γιατί εἶχε ἀρχίσει ὁ γέννος τῶν προβάτων μας δεκα-
ριὲς τὴν ἡμέρα. Νόμισα ἀναγκαῖο νὰ μείνω ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ
χειμάδι, μὲ ἓνα σκοπὸ : νὰ τηρᾶω τὲς γεννημένες προβατίνες,
πῶσοσαν μέσα σ' ἓνα κριθάρι, καὶ μ' ἓναν ἄλλον ἀκόμα : νὰ μπο-
ρέσω νὰ σκοτώσω κανέναν αὐτό, γιατί ἐκεῖ κοντὰ ἦταν ἓνα χον-
τρό ψοφίμι κι' ἡ μυρουδιά του τραυοῦσε πολλὰ ὄρνια.

Κατὰ τὸ δειλινὸ ἔπιασε μιὰ φοβερὴ βροχή. Νόμιζε κανεὶς ὅτι
ὁ οὐρανὸς εἶχε γίνει ἓνας ἀπέραντος καταρράκτης κι' ἤθελε νὰ
πνίξῃ τὴ γῆ. Τὰ ὄρνια καὶ τ' ἄλλα πετούμενα πιάστηκαν ἀνεπάν-
τεχα ἀπὸ τ' ἀγριοκαίρι ἐκεῖ πὺ κυνηγοῦσαν ἢ ἐκεῖ πὺ βοσκοῦ-
σαν, κι' ἔτρεχαν ἀγέλες-ἀγέλες στ' ἀντικρυνὰ βουνά, ὅπου εἶχαν
τὲς φωλιές τους· ἀλλὰ τὰ θαριὰ κοράκια, ἐπειδὴ δὲν βαστοῦσαν,
φαίνεται, νὰ ἐξακαλουθῆσουν τὸ δρόμο τους γιὰ τὲς φωλιές τους,
μαζεύτηκαν στὰ πυκνὰ κλωνάρια τῶν αἰωνόδκιων πουργαριῶν, πὺ
ἦταν γύρα-γύρα στὸ χειμάδι μου καὶ κρακράκιζαν μὲ μεγάλον
ἀλαλαγμὸ, σὰν νᾶβλεπαν κανέναν τρομερὸ κίντυνο γιὰ τὴ ζωῇ τους.

Θὰ εἶχαμε ἀκόμα δυὸ ὥρες μέρα, ἀλλ' ἦταν τόσο πυκνὸ τὸ
σκότος, πὺ νόμιζε κανεὶς ὅτι εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος! Κι' αὐτὸ
ἀκόμα τὸ κοπάδι γελάστηκε ἀπὸ τὸ πρῶμο σκοτάδι, καὶ μ' ὅλες
τὲς προσπάθειες τῶν πιστικῶν γιὰ νὰ τὸ μολοδίσουν, πῆγαινε τρέ-

χοντας στο χειμάδι, βελάζοντας «μπάαα! μπάαα! μπάαα!» κι ακολουθώντας το Σιοϋτο, το περιφημότερο γκεσέμι* όλων των κοπαδιών, που θρίσκονταν γύρα-γύρα στα περίχωρά μας, και τόν ζήλευαν όλα τα τσιελεγκάτα, ενώ έρχονταν πολύ μακριά πίσω από το κοπάδι οι τρεις πιστικοί λαχανιασμένοι, μαζί με τα τέσσαρα μαντρόσκυλα: τόν Μούργκα, τόν Γκεσούλη, τόν Λιάρο και τόν Κοράκη.

Ήταν χαλασμός κόσμου, ήταν όργη Κυρίου εκείνη ή ώρα! Κάθε στιγμή χύνονταν στη γη μιá φοβερή και άπαισία λάμψη, ακολουθούμενη από τρομερή ξεκουφαντική βροντή, που τράνταζε τα βουνά και τα θεμέλια της γης. Νόμιζε κανείς ότι έτρεμε όλη ή γη κι ότι κλονίζονταν και κυμαίνονταν σαν βάρκα άπάνω στα κύματα. Σταυροκοπιώταν οι πιστικοί από το φόβο τους, και παρακαλούσαν το Θεό με τα «Γλῶσε μας, Θεέ μου!» να τους σώσει από κείνο το διοσημείο, προντίζονταν* τα πρόβατα σε κάθε βροντή σαν να είχαν μπή στο χειμάδι: δέκα λύκοι, κι ούρλιαζαν τα σκυλιά σαν να προαισθάνονταν κάποιο μεγάλο κακό· αλλά κι εγώ, αν και ήμουν σε θέση να μη παρεξηγήσω καθόλου εκείνη τή θύελλα που μάς παρουσιάζονταν με θεϊκή αγριότητα, άρχισα να στενοχωριούμαι και να φοβούμαι κανένα άναποδογύρισμα των φυσικών νόμων, κανένα δεύτερο κατακλυσμό, και να σκέφτωμαι πώς να πιάσω το συντομότερο δρόμο για τ' αντίκρυνό βουνό.

Ο ποταμός, αν και δέν ήταν μακρότερα από τριακόσια-τετρακόσια μέτρα από μάς, δέν φαίνονταν καθόλου από το σκότος, άλλ' ακούγονταν να βουζίζει άγρια σε μυριόφωνο θειό. Διώχοντας με τή λογική το φόβο, αιστάνομουν μιá όρεξη μέσα μου να κατέσω στον όχθο του ποταμού, για να θαμάξω τή φοβερή μεγαλοπρέπεια της καταθλασίας, αλλά μ' έμπόδιζε ή βροχή. Δέν έβρεχε, ούτε με τή σήττα* ούτε με τήν άργιόσηττα, ούτε με τήν ποκνάδα*, ούτε με τόν κόσκινο, ούτε με το ντρυμόνι*, αλλά με το καρδάρι*. Έβρεχε, έβρεχε, κι' όλο έβρεχε! Δυό πατημασιές αν έπιχειρούσα να κάνω έξω από το χειμάδι, θα χώνομουν στες λάσπες και θα γένομουν παππί από τή βροχή, Σ' αυτήν άπάνω τή σκέψη μου, άκουσα τόν τσιελεγκα να διατάζει το πιστικουδι:

—Νά πῶς στο χωριό ως πούναι γλήγορα, και να πάρης ψωμί!

°Ακους;

—Πού να πάω μ' αυτόν τόν κατακλυσμό; θα πνιγώ! °Απολογήθηκε το πιστικουδι.

—Νά πᾶς γάλι-γάλι, τοῦ ἀπολογήθηκε ὁ τσιέλεγκας, κι' ὅσο πολὺ κι' ἂν βραχῆς, σὲ κουλουριάζω μὲ τὴν κάππα μου τὴ νύχτα καὶ κοιμᾶσαι. Μιὰ χαψιά ἄνθρωπος εἶσαι ἐσύ... Τί νά κάνω ἐγώ, ἂν βραχῶ, ποῦ εἶμαι μεγάλος καὶ δὲν μὲ χωράει ἡ κάππα σου, κι' ἀπὲ σὺ!...

Κίνησε τὸ καημένο τὸ παιδί νά πάη, ἀλλὰ γλυτροῦσε σὲ κάθε του πατημασιά κι' ἔπεφτε καταγῆς. Τὸ λυπήθηκα τὸ καημένο καὶ τὸ γύρισα πίσω, καὶ διάταξα τὸ δεύτερο πιστικὸ νά πάη γιὰ ψωμί, νά πῆ καὶ στὸ σπίτι ὅτι θὰ κοιμόμουν στὸ χειμᾶδι, γιὰ νά μὴ μὲ καρτεροῦν, κι' ὅτι θ'ἄβγαίνα τὸ πρῶτ' ὀλόισια στὴν ἐκκλησιά μὲ τὸ πρῶτο σῆμαντρο.

Θεωρεῖται ὡς θεάρεστο πρᾶγμα νά κοιμᾶται κανεὶς στὰ πρό-
δατα καὶ νά πηγαίνει στὴν ἐκκλησιά, χωρὶς νά μπῆ πρῶτα σὲ
σπίτι. Ὁ ἄνθρωπος ποῦ κοιμᾶται στὰ πρόδατα,—ὄχι ὅμως καὶ
στὰ γίδια, γιατί ἔχει νά κάνῃ ὁ Ἐξαπέδως στὰ γίδια, ἐπειδὴ γέ-
νεται κι' αὐτὸς συχνὰ γίδι καὶ πειράζει τὸν κόσμον—εἶναι μακριὰ
ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Διαβόλου. Κοιμᾶται σὰν νάναι στὸν Παρά-
δεισο, μακριὰ ἀπὸ διαβολικὴ πείραξη. Αὐτὸ θὰ εὐχαριστοῦσε
πολὺ τὴ μάνα μου, ποῦ ἦταν πάρα πολὺ θρησκα... Ἐνας λόγος
ἀκόμα πλειότερος, ποῦ ἀποφάσισα νά μείνω ἐκεῖνη τὴ βραδιά στὸ
χειμᾶδι, εἶναι καὶ τὸ ὅτι δὲν ἔχει καμμιά ἐπισημότητα ἰδιαιτέρη
ἢ παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιάς στὴν πατρίδα μου, ἀλλ' εἶναι σὰν
ἄλλες τὲς κοινὲς βραδιές.

Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ νά σου γυρίζει μὲ τὰ χέρια ἀδειανὰ
καὶ σὰν φάντασμα ὁ πιστικὸς ποῦ εἶχε πάει γιὰ ψωμί.

—Ποῦναι τὸ ψωμί; Τὸν ρώτησα.

—Δὲν μπόρεσα νά περάσω στὸ χωριό... Μοῦ ἀπάντησε ξέ-
καρδα, ἐνῶ ἡ θροχὴ ἔτρεχε πουρνάρια ἀπὸ πάνω του.

—Καὶ γιατί δὲν μπόρεσες; Τὸν ξαναρώτησα.

—Πάει ἡ λειάσα!... Τὴν πῆρε!

Καὶ λέγοντας αὐτὰ, ἔκανε μιὰ χειρονομία ποῦ μᾶθωκε νά
καταλάβω τὴν τύχη τῆς λειάσας.

Λειάσα λέγεται τὸ φτωχὸ γεφύρι, ποῦ ἔνωσε τὸ λειβάδι ποῦ
βρισκόμαστε μὲ τὸ χωριό. Τὸ ποτάμι, ποῦ περνάει κάτω ἀπὸ
τὴ λειάσα, δὲν ἔχει τὸ καλοκαίρι πλειότερο ἀπὸ πεντέξη μυλαύ-
λακα νερό, ἐνῶ τὸ χειμῶνα γίνεται θεριό, κάθε φορὰ ποῦ βρέ-
χει πολὺ. Κι' ἡ φράση: «Πάει ἡ λειάσα» δηλοῦσε ὅτι εἶχε
πλημμυρίσει τὸ ποτάμι καὶ παράσυρε τὸ πλεχτὸ γεφύρι, κι' ἔνεκα

ἀπ' αὐτὸ, θὰ ἤμαστε γιὰ δυὸ τρεῖς ἡμέρες τὸ λιγώτερο ἀποκλεισμένοι ἀπ' τὸ χωριό.

Τὸ πνίξιμο τοῦ πλεχτοῦ γεφυριοῦ, τῆς λειάσας, δὲ στοίχιζε εἴποτε ἄλλο ἀπὸ κόπο, γιατί οἱ χωριανοί, δουλεύοντας ὅλοι μαζί κοινοτικῶς, θᾶπλεχαν σὲ μιὰ μέρα καινούργιο γεφύρι, χωρὶς κανένα ἔξοδο, ἐπειδὴ κι' ὅλη ἡ ἀπαιτούμενη ξυλικὴ θάβγαινε ἀπὸ τὸ χωριάνικο λόγγο, καὶ τὸ μόνο πρᾶγμα ποῦ μοῦ σκότιζε τὸ νοῦ ἦταν πῶς θὰ περνούσαμε ἐκεῖνη τὴ βραδιά χωρὶς ψωμί. Εἶχαμε γάλα ἀνθό, τυρὶ ἀσπίσιο νοστιμώτατο, καὶ γκουλιάστρα ἀφράτη, ἀλλὰ χωρὶς ψωμί ὅλα αὐτὰ ἦταν λειψά. Τὸ ψωμί εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ φαγιοῦ καὶ τοῦ τραπεζιοῦ. Τῇ στιγμῇ ὅμως πῶκανα ἐκεῖνη τὴ σκέψη πέρασε ἀπὸ τὴ φαντασία μου ἡ εἰκόνα τῆς μάννας μου φορτωμένης ἕνα μεγάλο σακκούλι γεμάτο ζωοτροφίες, κι' ἀμέσως μούρθε ἡ ἰδέα ὅτι θὰ σκέφτονταν ἡ μάννα μου, ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸ πνίξιμο τῆς λειάσας, τὸν ἀποκλεισμό μας καὶ τὰ λοιπά, καὶ θᾶκανε κάθε τρόπο νὰ μᾶς στείλῃ ψωμί ἀπὸ τὸ χωριό, σφεντονίζοντας το ἀπὸ τὴν μὴν ἄκρα τοῦ ποταμοῦ ὡς τὴν ἄλλη μὲ κανένα δυνατὸ χωριανό μας. Ἐν τῷ ἄμα, λοιπόν, διατάζω πάλι τὸ δεύτερο πιστικὸ νὰ ξαναπάῃ στὸ λειασοπόρι, καὶ νὰ περιμένη ἐκεῖ νὰ τοῦ ῥίξουν ψωμί ἀπὸ τὸ χωριό.

Στὴ διαταγὴ μου ξεκίνησε πάλι ὁ πιστικὸς ξέκαρδα, καί, πρὶν περάσῃ πολλὴ ὥρα, νὰ σου καὶ γύρισε φορτωμένος ζωοτροφίες, ποῦ τοῦ εἶχε πετάξῃ ἀπὸ τὴν πέρα ὀχτιὰ τοῦ ποταμοῦ μέσα στὸ σακκούλι ὁ ζευγίτης τοῦ σπιτιοῦ μας.

Εὐχαριστήθηκα πολὺ, ποῦ εἶχε νυχτώσει σὰ καλὰ, μπῆκα στὴν ἀνθρωποκαλύβα καὶ κάθισα σταυροπόδι κοντὰ στὴ φωτιά, ποῦ εἶχε ἐτοιμασμένη ὁ γεροπιστικὸς, ὁ τσιέλεγκας.

Ἡ ἀνθρωποκαλύβα, ξέρετε, εἶναι ἐκεῖνη ἡ καλύβα τοῦ χειμαδιοῦ, ὅπου κάθονται καὶ κοιμοῦνται οἱ πιστικοί. Ἐχει σχῆμα τριγωνικῆς σκηπῆς, σκεπασμένη μὲ σάλιμα*.

Ἡ κακοκαιρία μολαταῦτα ἐξακολουθοῦσε ἄγρια καὶ τρομαχτικὴ. Νόμιζες ὅτι θᾶλειωνε ἡ καημένη ἡ γῆ ἀπὸ τὴν πολλὴ νεροποντιὰ, σὰν βῶλος ζάχαρης, ποῦ πέφτει ἀπάνω του μιὰ θαρεῖα σταλαματιὰ νεροῦ. Οἱ ἀστραπὲς κι' οἱ βροντὲς πῆγαιναν ἡ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη σὲ κάθε στιγμῇ, σὰν νὰ ἦταν χινόπωρος ἢ ἀνοιξη, κι' ἡ γῆ κλονίζονταν συθέμελη, σὰν νὰ τὴν ἀναμόχλευαν χίλιοι Θεοί. Ἐρχονταν καμμιά φορὰ τέτοιες φοδερεὲς πνοὲς τοῦ νότου, ποῦ νομίζαμε ὅτι θὰ σήκωναν στὸν ἀέρα χειμάδι, κοπάδι.

* Ἀλεξ. Σαρῆ. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἐκδ. Δ' 7

κι' ἀνθρώπους. Μαίνονταν σὰν λυσισασμένα τὰ Στοιχειά. Γῆ κι' Οὐρανὸς εἶχαν πιστῆ μαλλιά-μαλλιά καὶ γροθοκοπιῶνταν ἀλύπητα καὶ κάθε φορὰ πού θέριευε πολὺ ὁ σάλος, σταυροκοπιῶνταν περίλυπος ὁ γεροπιστικὸς κι' ἔλεγε:

—Γλῶσέ μας, Θεέ μου, τοὺς ἀμαρτωλοὺς!

Βλέποντας στὰ ὕστερνά ὁ γεροπιστικὸς δι: δὲν ἔπαυε τὸ ἀγριοκαίρι, πῆρε τὸ βοηθό του—αὐτόν, πού μᾶς εἶχε φέρει τὸ ψωμί—καὶ τὸ πιστικούδι, καὶ πῆγαν νὰ κόψουν καμπόσο κισσόκλαρο γιὰ τὰ πρόβατα, κι' ἀνέθεσε σ' ἐμένα νὰ ἐπιθεωρήσω μὲ τὸ φαναράκι: τ' αὐλάκια, πού ἦταν γύρα στὸ μαντρί ἀπὸ τὴν ἀπάνω τῆ μεριά, μὴν εἶναι κανένα χαλασμένο ἢ ἀδύνατο, καὶ μπῆ μέσα τὸ νερό καὶ μᾶς πνίξῃ κι' ἐμᾶς καὶ τὰ πρόβατα.

Ἄμα τραύηξαν καὶ βγήκαν ὁ γεροπιστικὸς κι' οἱ ἄλλοι δυὸ πιστικοί, βγήκα κι' ἐγὼ νὰ παρακοιτάξω τ' αὐλάκια, κι' ὅταν μπόρεσα νὰ ἰδῶ καὶ νὰ βεβαιωθῶ δι: ἦταν καλὰ τ' αὐλάκια καὶ δὲν εἶχαμε κανένα φόβο, γύρισα στὴν ἀνθρωποκαλύβα, σταυροποδιάστηκα δίπλα στὴ φωτιά, κι' ἀκούμπησα σ' ἓνα εἶδος σκαμνί, πού χρησίμευε ὡς τραπέζι: στοὺς πιστικούς. Ἐκεῖ πού διαλογίζομαι μόνος μου, ἦρθε καὶ κάθισε στὸ νοῦ μου ὀλάκερο τὸ "Ἔτος, πού τέλειωνε ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα καὶ δὲν ἄφηνε πίσω του ἀκόμα παρὰ λίγες μαῦρες ὥρες χωρὶς ἥλιο, σὰν ἄκρη μαύρης οὐρᾶς. Εἶχε ἓνα πένθιμο ἦθος ἀπάνω του καὶ τὸ λυπήθηκα ἀπὸ τὴν καρδιά μου, πού πῆγαινε νὰ πνιγῇ στὸν ἀπέραντο ὠκεανὸ τῶν περασμένων. Τὸ λυπήθηκα προπάντων, γιὰτὶ αὐτὸ τὸ ἔτος μὲ γλύτωσε ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ σκολειοῦ, τῆς σκλαβιάς τοῦ σκολειοῦ, καὶ πλάκωσε τὴν καρδιά μου μιὰ μεγάλη μελαγχολία. Μοῦ φάνηκε δι: θρίσκομαι μπροστά σ' ἓναν εὐεργέτη μου, πού ψυχομαχοῦσε.

—Τί καλὸ πού στάθηκε αὐτὸ τὸ ἔτος γιὰ μένα! ψιθύρισα. Μὲ παράδωσε στὴν κοινωνία φωτισμένων, ἀνεξάρτητον κι' εὐτυχημένον. Ἄμποτε νὰ μοῦ εἶναι εὐεργετικὸ καὶ τὸ νέο "Ἔτος. Ἄμποτε νὰ φέρῃ τὸν αἰώνιο πόθο τοῦ Γένους μας, πού τὸν καρτεροῦμε τετρακόσια εἴκοσι πέντε χρόνια.

Τότε ἄφησα τὸ πλοιαράκι μου στὸ πέλαγος τῆς χρυσόφτερης φαντασίας μου. . . Χίλιες εἰκόνες, χρυσόντυτες, χαροπές, γελαστές, διάφανες, ἀλαφρὲς σὰν ἀγεράκι μαγιάτικο, πού φυσάει πρὶν ἀνατελεῖν ἀκόμα ὁ ἥλιος, περνοῦσαν ἀπὸ μπροστά μου: κι' ἐνῶ ἔτρεχα μὲ τὸ νοῦ μου καταπόδι: τῆς μιανῆς καὶ τῆς ἀλλήνης, σὰν σικιά, κυνηγῶντας σικιές, ψηλά στὸν κατάχρυσον αἰθέρα, μπῆκαν

θαριοί οί πιστικοί με τὰ κοφτερά τους καί μ' ἔκαναν νά θυῶ ἀπό ἐκεῖνη τή μαγική φαντασμαγορία καί κοιτάζοντας τόν γεροπιστικό, τοῦ εἶπα :

— "Ἐ! γεροτσιέλεγκας! Τί λές; Καθόμαστε ἀπόψε ὡς τὰ μεσάνυχτα γιά νά ἰδοῦμε, πῶς θά φύγη ὁ παλιός χρόνος καί πῶς θάρθῃ ὁ καινούργιος;

— "Ἐγώ, παιδί μου, μοῦ ἀπολογήθηκε μελαγχολικά ὁ γεροπιστικός, εἶμαι ὀγδοήντα χρονῶν ἀπάνω κάτω ἀνθρώπος, πὲ καί τὰ ἑβδομήντα χρόνια, ὡς τὰ τώρα, τὰ πέρασα πιστικός. "Ἐχω περὶττο ἀπὸ πενήντα χρόνια ὡς τώρα, ποῦ εἶμαι συγκρατούμενα τσιέλεγκας. Ξέρεις τί θά εἶπῃ πενήντα χρόνια ὀλο τσιέλεγκας; Μιά ζωὴ ἀκέρια! "Ἐ! πῶς φορτώνονται ἀπάνω μας, τὰ ἔρημα τὰ χρόνια, χωρὶς νά τὸ καταλαβαίνωμε! Μᾶς κλέφτουν τρίχα-τρίχα τὰ γιάτα μας, τὴ λεθεντιά μας, τὴ ζωὴ μας, μᾶς ζαρώνουν τὸ πετοῖ, ποῦ γιαλοκοποῦσε πρίν, μᾶς ἀσπρίζουν τὰ μαῦρα ἢ τὰ ξανθὰ μαλλιά, καί μᾶς τὰ μαδοῦν, μᾶς θγάζουν τὰ δόντια, μᾶς θαμπώνουν τὰ μάτια, μᾶς κουφαίνουν τ' αὐτιά, μᾶς ἀδυνατίζουν τὰ χέρια καί τὰ ποδάρια, μᾶς σκρυμπώνουν* τὸ κορμί, καί . . . — ἄς τὸ εἰπῶ κι' αὐτό! — μᾶς κάνουν μισὰ ζῶα! Τὰ ζῶα ἔχουν τέσσερα ποδάρια, κι' ἡμεῖς οἱ γερόντοι τρία. "Ἐσὺ, καλότυχος, εἶσαι παιδί ἀκόμα! "Ἀλλὰ... ἔγώ γέρασα, ἀκούμπησα, πάει, βασίλεψα!... "Ἐγώ, παιδί μου, ἀφόντας κάνω αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς κλίτσας, δὲ βρέθηκα ποτὲ μετὰ τὰ μάτια κοιμώμενα τὴ στιγμή, ποῦ φεύγει ὁ ἕνας χρόνος καί δίνει τὰ κλειδιά τοῦ κόσμου στὸν ἄλλο, πῶρχεται νά κάτση στὸν τόπο του. "Ἐγώ, τὸ λοιπόν, θά κάτσω, ποῦ θά κάτσω... "Ἐσὺ κοίταξε νά μὴν κοιμηθῆς.

— Θά καθίσω, γέρο, θά καθίσω! Τοῦ εἶπα ἀποφασιστικά.

— "Ἄα! εἶν' ἁμορφο πρᾶγμα, παιδί μου! Γίνεται ἕνας κλονισμός στὴν Πλάση, ἕνα θαθύσου... θουητό, ποῦ πρέπει νάχης πολύσου... πολὺ ἀλεφρὸ αὐτὶ γιά νά τὸ καταλάβης. Γίνεται ἕνα τρομερὸ ἀπόκοσμο κλάμα . . . Δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα νάρχεται ἕνας ἄλλος καί νά σοῦ παίρνη ἀπὸ τὰ χέρια σου τὰ κλειδιά τοῦ κόσμου! Σὺν καλῶρα νάρθῃ ἀπόψε ἕνας ἄλλος καί νά μᾶς πῇ «Φευγάτε ἀπὸ τὸ χεϊμάδι! θά καθίσω ἐγώ!» Εἶδες τί πόλεμος γένηκε ἔξω; Τί ἦταν, παντεχαίνεις, αὐτὴ ἢ τρομερὴ νεροποντὴ; αὐτὸ τὸ στοιχειοπάλεμα; αὐτὰ τ' ἀστροπελέκια; αὐτὰ τὰ τραντάγματα τῆς γῆς μας; Τί ἄλλο ἦταν, παρὰ πόλεμος ἀνάμεσα τοῦ ἑνὸς χρόνου καί τ' ἄλλουνοῦ; "Ἦθελε ἀκόμα νά κυριέψῃ ὁ "Ἀντίχριστος!

“Ἦθελε νὰ χύσῃ ἀκόμα ἀνθρώπινο αἷμα, χριστιανικὸ αἷμα! 1. Ἄλλ’ ὅσο κι’ ἂν ἔκανε, ὅσο κι’ ἂν κάνη ἀκόμα ὡς τὰ μεσάνυχτα . . . δὲν θὰ τοῦ περάσῃ! θὰ κόψῃ τὸ λαιμὸ του, καὶ θὰ γκρεμοσακιστῇ νὰ φύγῃ!

Ἔτσι λοιπόν, ἀφοῦ εἶπαμε καὶ κάμποσα ἄλλα μὲ τὸ γέροντα, παράθηκε ὁ δεῦτερος πιστικὸς τὸ φαγητὸ ψηλὰ στὸ σκαμνί, κι’ ἀρχίσαμε νὰ τρῶμε μὲ τὰ ξύλινα χουλιάρια ἀφράτη πηχτὴ γκουλιάστρα.

Γκουλιάστρα λέγεται τὸ πρῶτο γάλα, εὐθὺς ὕστερα ἀπὸ τὸ γέννο τῆς προβατίνας ἢ τῆς γίδας, κι’ εἶναι τὸ νοστιμώτερο ἀπ’ ὅλα τὰ φαγητά, ποὺ γίνονται ἀπὸ τὸ εὐλογημένο καὶ τρισευλογημένο γάλα.

Στὰ ὕστερνά, τελειώσαμε τὸ φαγὶ κι’ ἀρχίσαμε τὲς ὀμιλίες γιὰ νὰ θαστάξωμε ἄγρυπνοι ὡς τὰ μεσάνυχτα, ἀλλά, βλέποντας ὁ γεροπιστικὸς ὅτι μὲ τὲς κουβέντες του θ’ ἀποκοιμώμουν, πῆρε τὸν γλυκόφωνό του τὸν ταμπουρά κι’ ἄρχισε «ντίγγ—ντίγγ!» νὰ τὸν κουρτίζῃ· κι’ ἀφοῦ τὸν καλοκούρτισε, ἄρχισε νὰ τραγουδάῃ καὶ συνάμα νὰ βρῆ τὸν ταμπουρά μὲ δύνκμη καὶ μὲ γλύκα ἄρρητη.

«Τ’ ἀκούσανταν τί γένηκε στοῦ Φώτου τὰ χειμάδια;

Μπήκανε Τοῦρκοι στὰ μαντριά καὶ πῆραν τὰ κοπάδια,

πῆραν πρατίνες μὲ τ’ ἀρνιά, γίδες μὲ τὰ κατσίκια,

πῆραν τὸ Νιάγγρο* τὸν τρανό, τὸ Μπέλο τὸ γκεσέμι*,

πῆραν τὴ Στρεφοκάλεσα* μὲ τὸ λαμπρὸ κουδούνι,

τέσσερους χρόνους τὸ λαλεῖ κι’ ἀρνὶ δὲν ἔχει κάνει!

καὶ σκότωσαν τοὺς πιστικοὺς μὲ τὴν ἀράδαν ὅλους,

δώδεκα ἀδερφοξάδερφα, καθάρια παλικάρια,

καὶ ῥήμαξαν τὰ μαντριά καὶ ῥήμαξαν οἱ στρουῦγες.

Κλαῖν οἱ μαννάδες τὰ παιδιὰ κι’ οἱ ἀδερφὲς τ’ ἀδέρφια.

Κλαίει κι’ ἡ γυναῖκα τοῦ Γιωβᾶ, παρηγοριὰ δὲν ἔχει,

ποὺ τῆς σκοτῶσαν τὸ Γιωβᾶ, τὸ δόλιο τῆς τὸν ἄντρα,

καὶ δὲν τὸν χάρηκε γαμπρὸν οὔτε καὶ μιὰ βδομάδα».

Αὐτὸ τὸ τραγοῦδι μὲ συγκίνησε καὶ γιὰ τὸ τραγουδοῦσε ὁμορφα ὁ γεροπιστικὸς, καὶ γιὰ τὸ πῆγαινε καλὰ μὲ τὸν ταμπουρά, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεῖστο γιὰ τὴν ἀναφέρονταν στὴν καταστροφὴ

1. Τότε γίνονταν ἀκόμα ὁ ὄψοστουρκικὸς πόλεμος κι’ ὅλοι οἱ ἠπειρωτὲς συμπαθοῦσαν τὴ Ῥωσία. Σημ. τοῦ συγγραφέως.

των κοπαδιών του προπροπάππου μου, πού, χάρια από τὰ γιδοπρό-
δατα πού μᾶς πήραν οἱ Τουρκοσάμηδες ξημερώνοντας τοῦ Βαγ-
γελισμού, ἕκατὸ χρόνια πρὶν, σκότωσαν καὶ καμμιά δεκοχτὼ πι-
στικούς, ἔλους ἀδερφοξάδερφα, παιδιά τοῦ σπιτιοῦ μου, ἀλλ' ὁ
Φῶτος τοὺς πρόφτασε μὲ τοὺς Ῥαβενιώτες ἀπάνω στὴ Βίγλα τῆς
Κεραμίτσας, σκότωσε καμμιά τριανταριά ἀπ' αὐτοὺς καὶ γλύτωσε
καὶ τὰ γιδοπρόδατα ἀπὸ τὰ χέρια τους.

Αὐτὸ τὸ τραγοῦδι μνημονεύει τὸ τέλος τῆς μεγάλης ποιμενι-
κῆς δόξας τοῦ σπιτιοῦ μου, πού δόσκανε ὡς δυσμία χιλιάδες γι-
δοπρόδατα.

Ἦταν ἡ ὥρα 11 1/2 κι' ἡ φωνὴ τοῦ γέροντα, σιγαλὴ καὶ γλυ-
κειά, σμίγονταν ἀκόμα ἀδερφικὰ μὲ τὴ λυγερὴ φωνὴ τοῦ ὀριό-
ηχου ταμπουρά. Ἐξω ἄρχισαν νὰ κοπάζουν καὶ ν' ἀνακωχεύουν
τὰ στοιχεῖα καὶ νὰ συφιλιώνονται ὁ Οὐρανὸς κι' ἡ Γῆ.

Τέλειωσε τὸ τραγοῦδι κι' ἀπόθεκε τὸν ταμπουρά ὁ γέρος λέ-
γοντά μου:

— Πόση ὥρα θέλομε ὡς τὸ ζῦγιασμα τῆς Νύχτας;

— Μισὴ ὥρα! Τοῦ ἀπολογήθηκα.

— Ἀχά! Τότε ἄς καθίσωμε καρσούλι. Σιωπηρῆ ὡς πού νὰ
περάσῃ αὐτὴ ἡ μισὴ ὥρα. Σιωπηρηρηρηρη!

Κι' ἔβαλε ὀρθὸ τὸ δάκτυλό του κάτω ἀπὸ τὴ μύτη του, ἀπάνω
στὴ χωρίστρα τῶν ἄσπρων μουστακιῶν του.

Ὡς πού νὰ περάσῃ αὐτὴ ἡ μισὴ ὥρα, μοῦ φάνηκε πὼς πέ-
ρασε ἕνας χρόνος, καὶ τὴ στιγμὴ πού πάτησε ὁ λεπτοδείκτης τοῦ
ὥρολοιοῦ μου ἀπάνω στὸν ὀροδείκτη, κι' ἔκαμαν οἱ δυὸ δει-
χτες μαζί μιὰ μοναχὴ γραμμὴ ἀπάνω στὸν ἀριθμὸ XII, μοῦ φά-
νηκε ὅτι εἶδα μπροστά μου τοὺς δυὸ Χρόνους σὰν δυὸ ἑκατόχρο-
νους γερόντους, μὲ μακριὰ ἄσπρα γένεια καὶ μαλλιά, πού κρατοῦ-
σαν ὁ καθένας στὸ χέρι του ἀπὸ ἕνα χοντρὸ ραβδί καὶ στήριζαν ἀπά-
νω τὸ σκρυμπὸ* κορμί τους. Τὴ στιγμὴ, πού ἀνταμώθηκαν οἱ δυὸ
γέροι μέσα σὲ ἕνα θεόρατο καὶ ἀπέραντο παλάτι, ἄφηκε ὁ ἕνας
τὸ θρόνο, πού κάθονταν, καὶ τὸν ἐπίασε ὁ ἄλλος. Κατέβαινε ὁ ἕνας
τὰ σκαλοπάτια τοῦ θρόνου ζερβιά καὶ τ' ἀνέβαινε ὁ ἄλλος δεξιά.
Σωστὴ ζωντανὴ εἰκόνα, ζωγραφισμένη μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα
τοῦ καλύτερου ζωγράφου τοῦ κόσμου.

— Καλὴ ἰχρονιά, γέρο. Τοῦ φώναξα καὶ, χωρὶς νὰ γνωρίζω
γιατί, χτυποῦσε «τίκ-τάκ» ἡ καρδιά μου.

— Ζύγιασε ή Νύχτα; Μè ρώτησε.

— Ζύγιασε. Τοῦ ἀπάντησα. Αὐτή τή στιγμή βρίσκειται ἀπάνω-
θιό στή ράχη...

— "Ε! Καλή χρονιά τὸ λοιπόν! Εἶπε καί ὁ γέρος. Νά χι-
λιάσῃ τὸ κοπάδι μας καί νά μυριάσῃ! Σερκὰ παιδιά καί θηλυκὰ
ἀρνιά καί κατσίκια! Χαθωμένοι* ὁ τρισκατάρτος ὁ λύκος. Μα-
κριὰ ἀπὸ μᾶς κι' ἀπὸ τὰ σύνορά μας παρμάρα*, ἀβδέλλα, ψώρα,
βλογιά, αὐγολήτα καί κάθε ἄλλο κακό. Χρόνια πολλά! "Αμήν.

Καί παίρνοντας ἀπὸ πλάγι του ἓνα πουργαρίσιο κλαδί, ἔκανε
τρεις φορές τὸ σταυρό του καί τ' ἀπόθεκε ψηλὰ στή φωτιά. "Ε-
φεξε πλειότερο ἢ ἀνθρωποκαλύβα, καί βάλουμε κι' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι
ἀπὸ ἓνα πουργαρίσιο κλαδί στή φωτιά, ἐπαναλαμβάνοντας τὲς
ἴδιες εὐχὰς τοῦ γεροπιστικοῦ.

Σὰν νάχε λησμονήσει νά εἰπῇ κάτι ἀκόμα ὁ γέρο-πιστικός,
ξανάκανε τὸ σταυρό του καί ξανάειπε :

— Νά ζήσετε, παιδιά μου! Ὁ Θεὸς νά μᾶς ἀξιώσει νά διώξουμε
τὸν ἐχθρό, τὸν Ἀγαρηνό, ἀπὸ τὸν τόπο μας, ποῦ μᾶς τρώει τὰ
σπλάχνα!

Καί λέγοντας αὐτά, ἀναστέναξε θαθιὰ ὁ καημένος ὁ γέρος,
οὐκ νά μὴν τὸ πιστεῦε ὅτι θᾶβλεπε μὲ τὰ μάτια του ἐκείνη τὴν
ὄνειροφάνταχτη μέρα.

Σωπάσαμε ἔλοι τέσσαρα πέντε λεφτά, κι' εἴμαστε οὐκ βου-
βοί. Μᾶς εἶχε πιάσει μιὰ μεγάλη μελαγχολία καί θλίψη. "Εκεί-
νη τή στιγμή εἶχαμε γηράσει ἔλοι κατὰ ἓνα χρόνο κι' εἶχαμε
προχωρήσει ὁ καθένας κατὰ ἓνα σταθμὸ πρὸς τὸν τάφο του!

"Εκείνη ἡ σιωπὴ μὲ βοήθησε ν' ἀκούσω μιὰ δυνατὴ φωνὴ πὸρ-
χονταν πέρα ἀπὸ τὸ χωριό, ἀπάνω ἀπὸ τὴ ράχη τῶν Ἀγναντιῶν...

Βγήκα ἀπὸ τὴν ἀνθρωποκαλύβα κι' ἀφικράστηκα.

"Ἦτανε ἡ μάννα μου, ποῦ βγήκε τὰ μεσάνυχτα στή ράχη καί
φώναζε νά μάθῃ ἂν ἤμουν καλά, κι' ἐγὼ καί τὰ πρόβατα, κι' ἄ-
φοῦ τῆς ἀπάντησα ὅτι εἴμαστε ἔλοι καλά, ξαναμπήκα στὴν ἀν-
θρωποκαλύβα καί ξαπλώθηκα παρεστίας καί κοιμήθηκα.

Πὲς ὅμως καί δὲν κοιμήθηκα καλά—καλά, ὅπως κοιμώμουν,
ἀλλὰ λαγοκοιμήθηκα μόνο.

"Ὅταν ξημέρωσε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα του, χαιρέτισα τὴν πρώτη
μέρα τοῦ καινούργιου χρόνου ἀνάμεσα στὰ συμπαθητικὰ κι' ἀθῶα
θελάσματα τῶν προβατιῶν, καί στ' ἀλυχτήματα τῶν σκυλιῶν"

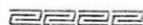
κι' ἀφοῦ ξαναεἶπαμε τὲς πρωτοχρονιάτικες εὐχές, περάσαμε ἀμέσως τ' ἀϊδοσιλιάτικα κουλούρια στὰ κέρατα τῶν κριαριῶν, ξαναθάλαμε πάλι κι' ἀπὸ ἓνα πουρνάρι ἀκόμα στὴ φωτιά καὶ ξαναεἶπαμε τὰ ἴδια :

— «Καλὴ χρονιά μας! Νὰ χιλιάσῃ καὶ νὰ μυριάσῃ τὸ κοπάδι μας. Σερκὰ παιδιὰ καὶ θηλυκὰ ἀρνιά καὶ κατοίκια. Χαθωμένοι ὁ τρισκατάρτος ὁ λύκος. Μικριὰ ἀπὸ μᾶς κι' ἀπὸ τὰ σύνορά μας παρμάρα, ἀβδέλλα, ψώρα, βλογιά, αὐγολήτα καὶ κάθε ἄλλο κακό. Χρόνια πολλά μας! Ἄμην».

Σὲ λίγο ἀνοιξαν οἱ πορεῖες τοῦ χειμαδιοῦ. Ὅλο τὸ κοπάδι πῆρε τὰ πλάγια τοῦ λειβαδιοῦ κι' ἔμειναν μοναχὰ οἱ γεννημένες οἱ προβατίνες γιὰ νὰ τὲς θάλλῃ τὸ πιστικόπουλο στὸ χωράφι, ποῦ ἦταν ἐπίτηδες σπαρμένο κριθάρι γι' αὐτές.

Κι' ἔτσι τελείωσε ἐκείνη τὴ χρονιά ἢ τελετὴ τῆς πρωτοχρονιάς καὶ ἦταν ἡ καλύτερη πρωτοχρονιά πῶχα περάσει στὴ ζωὴ μου.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1922.

4. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ, ἡ ὁποία ἐστάλη πρὸς τὸν φίλον του πρωτοψάλτην Σμύρνης Δημήτριον Λῶτον.

Ἐκ Μομπελίου, τῆ 11ῃ Ἰουλίου 1786.

Ἄδελφέ μου,

Ἡ ἀγαλλίασις τῆς ψυχῆς μου εἶναι τοιαύτη, ὥστε τετράκις ἐπεχείρησα νὰ σὲ γράψω, καὶ τετράκις ἐμποδίσθην ἀπὸ τὰ δάκρυα. Ταύτην τὴν ὥραν ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν, ὥραν ἀρίστου ἄλλ' ἢ χαρὰ ἠφάνισε τὴν ὄρεξιν, καὶ ἀφήκα τὸ γεῦμα διὰ νὰ σὲ περιγράψω τὴν νίκην μου.

Παρέστησα λοιπὸν τὴν θέσιν* μου ἐνώπιον τῶν διδασκάλων μου καὶ μιᾶς συνδρομῆς διακοσίων πενήτηκοντα ἀνδρῶν, τῶν πλειόνων σοφῶν, ἱατρῶν, φιλολόγων. Τὴν προλαβοῦσαν νύκτα δὲν εἶχον καλύψει τοὺς ὀφθαλμούς· τσαύτη ἦτον ἡ ἀμυχανία καὶ ὁ

φόβος μου· καί μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας (ταύτην τὴν ὥραν γίνονται αἱ κοιναὶ διαλέξεις) ἔτρεμον ὡς τὸ ὄψάριον. Ἐπλανώμην· οἱ διδάσκαλοι μου, ὀμοθυμαδὸν ἅπαντες, μὲ ἔκαμαν (δακρῶν πάλιν) τὰ πλέον λαμπρὰ ἐγκώμια· εὗρηκαν τὴν θέσιν μου γραμμένην μὲ μέθοδον, πλήρη ἀπὸ παρατηρήσεις ὠραίας, στολισμένην μὲ πολλήν φιλολογίαν· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀδελφέ μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ περιγράψω τὰ ὅσα εἶπαν οἱ κριταὶ μου. Ἄπ' αὐτοῦ λοιπὸν τοὺς ἐπαίνους ὁ φόβος μετεβλήθη εἰς θάρρος... Ἄπεκρίθη εἰς τὰς ἐρωτήσεις των μὲ σαφήνειαν, ἀνεσκεύασα τὰς ἀντιρρήσεις των· εἶχα γράψειν ὅτι πολλά, νομιζόμενα τῶν νεωτέρων εὐρήματα, τὰ ἤξευρεν ὁ Ἰπποκράτης* πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν. Ἐδιαφέντευσα* τὴν τιμὴν τῶν προγόνων μου, ἐτίμησα τὸ Γένος, τοὺς φίλους καὶ τὸν πρωτοψάλτην μου.

Ὅλη ἡ συνέλευσις ἔμεινεν εὐχαριστημένη. Ἐγὼ μόνον δὲν εἶμαι ἐντελής εὐτυχής. «Τὸ γλυκύτερον», ἔλεγεν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τὴν ἐν Λεύκτραις μάχην, «ἂφ' ὅσα μὲ συνέδησαν εἰς τὴν ζωὴν μου, ἤτο νὰ νικήσω τοὺς Λακεδαιμονίους, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός μου». Τὴν χαρὰν ταύτην μὲ ἐστέρησεν ἡ Πρόνοια. Πολλὰ τοὺς ἐλύπησα καὶ τοὺς δύο· καὶ ἴσως ὁ σημερινός μου θρίαμβος ἤθελεν ἐξαλείψειν τὰ τραύματα τῆς καρδίας των· ἴσως ἤθελε τοὺς πληροφορήσειν ὅτι δὲν εἶχον τοσοῦτον ἀδίκον νὰ τοὺς παρακούσω.

* Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἱκανά. . . .

Ἐρρωσο εὐδαιμονῶν

ὁ φίλατός σου

Κοραῆς.

Πρὸς τὸν Ἰωάννην Βαρδάκην.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Ὁ Κοραῆς ἔγραφε πρῶτον τὰς ἐπιστολάς του ἐν σχεδίῳ, ἔπειτα δὲ τὰς ἐκαθαρογραφεῦσε (ὁ ἴδιος ἢ δι' ἀντιγραφέως). Πολλάκις, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλὴς ὅτι ἡ ἐπιστολή του θὰ φθάσῃ ὅπου τὴν προώριζε, ἔστελλε δύο ἀντίγραφα διὰ διαφόρων ὁδῶν ἢ προσώπων. Ἐνίοτε δὲ εἰς τὸ δευτέρον ἀντίγραφο, ἐὰν τὸ ἔστελλε βραδύτερον τοῦ πρώτου, προσέθετε καὶ ἄλλα πράγματα, ἢ καὶ ὀλόκληρον ἐπιστολήν μὲ νεωτέραν χρονολογίαν.

Ἡ κατωτέρω ἐπιστολή εὐρέθη ἐν σχεδίῳ εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ Κ. Τὴν ἔγραψεν εὐθὺς ὡς ἔμαθεν ὅτι οἱ Σάμιοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Χίον καὶ ἔκλεισαν εἰς τὸ φρούριον τῆς πρωτευούσης τοὺς Τούρκους, ἐνόμισε δὲ ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς νήσου εἶχε πλέον συντελεσθῆ.

6 Μαΐου 1822.

Πολυτίμητε φίλε,

Δύο φορές μ' ἐπρόσφερες πλουσιοπάροχον φιλικὴν βοήθειαν, ἀπατημένος ἀπὸ ψευδῆ φήμην, ὅτι ἔπαυσεν ἡ Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη (1), καὶ δύο φορές τὴν ἀπέβαλα, διότι ἤθελε ἀτιμάσειν καὶ σὲ καὶ τὸν φίλον σου Κοραῖν, ἐὰν ἐξεχόμεν χωρὶς ἀνάγκην τὴν δωρεάν σου, βταν ἡ κοινὴ πατρις εὐρίσκατο εἰς τόσῃν χρεῖαν τῶν δωρεῶν σου.

Μεταξὺ τῶν καλῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος, ὅσοι ἔδραμον εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος καὶ συνήργησαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν της, σὺ χωρὶς ἀμφιβολίαν, φίλε, ἐφάνης ὁ πλουσιοδωρότερος υἱὸς της. Ἡ τόση σου προθυμία (σὲ τὸ λέγω χωρὶς κολακείαν) μὲ κάμνει πολλάκις νὰ ὑπερηφανεύωμαι ὅτι σ' ἔχω φίλον. Μὴ δυνάμενος νὰ ὠφελήσω τὴν πατρίδα, ὁσάκις ἀκούω ὅτι ὁ Βαρδάκης τὴν εὐεργετεῖ, δὲν ἐξεύρω πῶς ἀπατῶμαι καὶ φαντάζομαι ὅτι τὴν εὐεργετῶ κι' ἐγώ. Ἴσως δὲν ἔχω ἄδικον. Ἐὰν εἶναι ἀληθὴς ἡ παροιμία «τὰ τῶν φίλων κοινά», κοινὰί τρόπον τινὰ γίνονται καὶ αἱ εὐεργεσίαι. Καὶ ὅστις ἔχει φίλους τοὺς εὐεργέτας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς ἐνισχύει εἰς βοήθειάν της, δίκαιον εἶναι νὰ συμμετέχη μέρος τι καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν εἰς αὐτοὺς εὐνοίαν τῆς κοινῆς πατρίδος.

Ταῦτα σ' ἔλεγα, φίλε, ἀποκρινόμενος (26 τοῦ περασμένου) διὰ τῶν ἐν Λιθόρῳ κυρίων Ῥοδοκανάκη Υἱῶν καὶ Συντροφίας εἰς τὴν 11 Φεβρουαρίου ἐπιστολήν σου. Δύο σχεδὸν μῆνας πρὸ ἐκείνης (2 Φεβρουαρίου) εἶχα σὲ γράψειν καὶ ἄλλην. Ὑπόθεσις καὶ τῶν δύο ἦτον ἔπαινος ὅσων ἔκαμες πολλῶν καὶ μεγάλων καλῶν καὶ φιλικῆ παρακίνησις εἰς ἄλλα μεγαλύτερα, ὅσα δύνασαι.

1. Τὰς δαπάνας τῆς ἐκδόσεως τῶν τόμων αὐτῆς κατέβαλλον ἐν ἀρχῇ οἱ ἐν Μόσχῃ Ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι.

Τῶν μεγαλυτέρων ὁ καιρὸς, ἀκριβέ μου φίλε, ἐφθασεν. Ἡ ἀγαπητὴ μας Χίος ἐλευθερώθη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Δὲν ἀρκεῖ ὁμως εἰς ἀπέλαυσε τὴν ἐλευθερίαν της, ἀλλὰ χρειάζεται φροντίς καὶ νὰ τὴν φυλάξῃ. Εὐρισκομένη πολλὰ πλησίον τῆς ξηρᾶς, εὕρισκεται καὶ εἰς πολλὰ μεγαλύτερον κίνδυνον παρὰ τὰς ἄλλας νήσους. "Ὅθεν καὶ οἱ εὕρισκόμενοι εἰς τὴν πατρίδα καὶ οἱ ἔξω τῆς πατρίδος σκορπισμένοι εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης Χῖοι ἤρχισαν εὐθὺς νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς κοινῆς των σωτηρίας. Ἀλλὰ τίς ἄλλος παρὰ τὸν Βαρβάκην εἶναι καλὸς νὰ παρηγορήσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς Χίου γρηγορώτερα καὶ προθυμώτερα :

Ἡ Χίος, φίλε μου, εἶναι ἰδική σου. Ἐὰν ὅτε ἦτον ἀκόμη δούλη σ' ἐγνώριζε εὐεργέτην καὶ πατέρα της διὰ τὰς γενναίας εἰς τὸ γυμνάσιόν της δωρεάς, τὴν ἔλευθερωθεῖσα θέλει κηρύξῃ ἐλευθερώτερον τὴν χρεωστούμενην εἰς τὴν γενναιοῦτά σου εὐγνωμοσύνην.

Ἡ παρούσα τῆς Χίου ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀσφαλισθῶσιν οἱ κάτοικοί της ἀπὸ τὰς ἐνδεχομένας ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Διὰ τοῦτο ἔχουν χρεῖαν ὀπλων πυροβόλων ἀρκετῶν, διὰ νὰ ὀπλισθῶσιν ἔχι μόνον οἱ πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν. Ἐχουν ἀκόμη χρεῖαν καὶ ἀπὸ πλοῖα νὰ φυλάσωσι τὰ παραθαλάσσια των καὶ ἐπειδὴ στεροῦνται ἀπὸ πλοῖα, ἐσύμπερε νὰ διορισθῶσιν ὀλίγα τινὰ ἀπὸ τῶν γενναίων μας Ψαριανῶν τὰ πλοῖα νὰ περιέρχωνται πάντοτε πλησίον τῆς νήσου.

Ἀναγκαῖον ἀκόμη ἦτον νὰ ἀνοιχθῇ τὸ γυμνάσιον τῆς Χίου καὶ νὰ ἀρχίσῃ πάραυτα τὰ διακοπέντα διὰ τὰς περιστάσεις μαθημάτων, καὶ τόσον πλέον ἀναγκαῖον, ὅσον τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος τὰ γυμνάσια, κλεισμένα καὶ αὐτὰ διὰ τὰς περιστάσεις, δὲν ἐμποροῦν νὰ ἀνοιχθῶσι τόσον γρήγορα, ἐπειδὴ εὕρισκονται εἰς αὐτὸ τοῦ πολέμου τὸ θέατρον. Ὅταν ἀνοιχθῇ τὸ γυμνάσιον τῆς Χίου καὶ οἱ κάτοικοί της νέοι σοφίζονται, καὶ ἀλλαχόθεν θέλουσι τρέξῃν ὅσοι νέοι ἢ διὰ τὴν ἀπαλὴν των ἡλικίαν ἢ δι' ἄλλας εὐλόγους αἰτίας δὲν εἶναι καλοὶ νὰ πολεμῶσι τοὺς βαρβάρους. Τὴν διακοπὴν τῆς παιδείας, φίλε μου, εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις τὴν κρίνω καὶ τὴν θρηνῶ ὡς πολλὰ μεγάλην δυστυχίαν.

Τώρα μάλιστα ἔχομεν χρεῖαν παιδείας, διὰ νὰ καταλάβωμεν

1. Ὁ Βαρβάκης εἶχε δωρήσει εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Χίου 120.000 χρυσᾶ φράγκα.

καί νά ἐνεργήσωμεν ὅσα μέσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τήν φύλαξιν τῆς ἐλευθερίας. Εἰς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας ἀρκεῖ μόνῃ ἡ ἀνδρεία καί ἡ καταφρόνησις τοῦ θανάτου· ἀλλά διὰ νά τήν φυλάξῃ τις πρέπει νά καλέσῃ βοήθον τήν φρόνησιν συνωδευμένην μέ τὰς ἄλλας ὅλας ἀρετάς. Πολλά ἔθνη τήν ἀπέκτησαν ἀνδρείως· ὀλίγα ἐδουλήθησαν νά τήν φυλάξωσι. Πολλά ἔθνη ἠφάνισαν τοὺς τυράννους τῶν ὀλίγα ἐφάνησαν καλὰ νά ξεριζώσωσι τήν τυραννίαν ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν καί νά ζήσωσιν εἰρηνικῶς καί ἰσονόμως ὡς ἀδελφοί.

Ὁ καιρὸς δὲν μὲ συγχωρεῖ, ἀκριβέ μου φίλε, νά σέ γράψω πλείοτερα. Διὰ τῶν ἐν Λιθόρνῃ φίλων μας κυρίων Ῥοδοκανάκη Υἱῶν καί Συντροφίας, διὰ τῶν ὁποίων σέ στέλλεται καί ἡ παρούσα, σ' ἐπεμψα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, τὰ ὅποια σ' ἔλεγα Πολιτικά τοῦ Ἀριστοτέλους. Τήν ὥραν ταύτην ἀσχολοῦμαι εἰς τήν ἐκδοσιν ἄλλου ἐλληνικοῦ συγγράμματος. Εὐχου με τόσον μόνον νά ζήσω, ὅσον ἀρκεῖ νά τὸ τελειώσω. Ἐγὼ δέ, φίλε μου, σ' εὐχομαι νά ζῆς ὅσον ὠφελεῖς τήν κοινὴν μας πατρίδα, ἣτις διὰ μακροῦ χρόνου ἀκόμη θέλει ἔχειν χρεῖαν τοῦ ἀγαπητοῦ τῆς υἱοῦ Βαρβάκη.

8 Μαΐου ἐπρόσθεσα τὰ ἑξῆς, πέμψας διὰ τοῦ Φραγκιάδη.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολή, πολῦτιμε φίλε, σοῦ ἐστάλη πρὸ δύο ἡμερῶν διὰ τῶν ἐν Λιθόρνῃ κυρίων Ῥοδοκανάκη Υἱῶν καί Συντροφίας. Εἰς τήν παρούσαν ἐνόμιζα ὅτι δὲν ἔχω τι νά προσθέσω. Πλήν, ἐπειδὴ εἶσαι τόσον εὐκόλος νά μοῦ προσφέρῃς δωρεάς, ἐσυλλογίσθην, διὰ νά σέ εὐχαριστήσω, νά σοῦ ζητήσω τέλος πάντων μίαν δωρεάν, τήν ὁποίαν, ἂν μὲ χάρισῃς, μέλλει νά καταγλυκάνῃ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς μου.

Διὰ ποῖαν αἰτίαν, ἀκριβέ μου φίλε, ἐζήσῃς ἕως τώρα ἔξω τῆς πατρίδος; Διὰ τοὺς Τούρκους. Ἄλλ' ἡ πατρίς ἐλευθερώθη τώρα ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ ἀγρίου ἔθνους. Ἐπίστρεψε λοιπὸν εἰς τήν πατρίδα διὰ νά προσθέσῃ εἰς ὅσας ἔκαμες εἰς αὐτὴν δωρεάς τήν μεγαλύτεραν τῶν ἄλλων δωρεάν, τοῦ προσώπου σου. Οἱ Χῖοι θέλουν σέ δεχθῆν μέ τὰς ἀγκάλας ἀνοιχτάς, ὡς ἀγγελὸν ἀπ' οὐρανοῦ, καί σὺ θέλεις ἐκεῖ περάσειν τήν ἐπίλοιπὸν σου ζωὴν εἰς εὐφροσύνην ὅσην δὲν ἐδοκίμασες εἰς τήν περασμένην, περικυκλωμένους ἀπὸ τόσους φίλους, ὅσους ἔχει κατοίκους ἢ νῆσος, καί ἀπὸ τόσα τέκνα, ὅσοι νέοι σπουδάζουν εἰς τὸ γυμνάσιον. Ναί! ἀγαπητέ μου φίλε, μὴν ἀμελήσῃς νά ἀπολαύσῃς καί ταύτην τήν εὐδαιμονίαν, τελευταίαν εὐλογίαν τοῦ οὐρανοῦ. Καί πάλιν υγιαινε.

Ἔρως τὸν Ἰωάννην Βαρβάκη.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Ἀκριβέ μου φίλε,

Σὲ θεσπίζω χωρὶς κολακείαν (τὴν ὁποίαν δὲν ἐγνώρισα ποτέ), ὅτι, ὁσάκις λαμβάνω γράμμα σου, ἡ ἡμέρα ἐκείνη γίνεται δι' ἐμὲ ἡμέρα ἀγαλλιάσεως, ἀληθινῆ ἡμέρα ἑορτῆς καὶ τρόπον τινά ὑπερφηφανεύομαι ὅτι ἔχω φίλον τὸν μεγαλύτερον φίλον τῆς κοινῆς μας πατρίδος.

Ἡ τελευταία σου μάλιστα ἐπιστολὴ 24 Μαΐου ἦλθεν εἰς ἓνα τοιοῦτον καιρὸν, ὅτε εἶχα χρεῖαν παρηγορίας διὰ τὰ μὴν σχάσω ἀπὸ τὸ κακὸν μου διὰ τὴν ἀπαρηγόρητον καὶ ἀπροσδόκητον συμφορὰν τῆς Χίου, τὴν ὁποίαν αὐτοῦ ἀκόμη δὲν ἐγνώριζες. Ἀδελφὲ καὶ φίλε ἀγαπητέ, τόση εἶναι ἡ λύπη μου, ὥστε μοῦ ἐπαράλυσε καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὄρεξιν νὰ τελειώσω δύο ἄλλων συγγραμμάτων ἐκδοσιν, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησα μετὰ τὰ Πολιτικά. Ἠλπίζα νὰ τὰ δημοσιεύσω τὸ ἐρχόμενον φθινόπωρον. Ἀλλὰ τώρα δὲν ἐξεύρω ἂν μὲ ἀφήσῃ ὁ θάνατος νὰ πληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου. Μὲ ἀρρώστησεν ἡ θηριότης τῶν ἀγρίων καὶ ἀνάνδρων τυράννων μας. Εἰς γέροντας ἀόπλους, γυναῖκας καὶ παιδιὰ ἀνήλικα ἔδειξαν δλην αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν.

Ἀγαπητέ μου Βαρβάκη, δὲν τολμῶ πλέον νὰ σοῦ ζητήσω βοήθειαν διὰ τὴν ἀξιοθρήνητον πατρίδα μας. Αἱ εἰς αὐτὴν εὐεργεσίαι σου ἕως τὴν ὥραν ταύτην ἔγιναν τόσον συχναὶ καὶ μεγάλαι, ὥστε πρέπει νὰ ἔχῃ τις ἀναίσχυντιαν ψωμοζήτητων, διὰ νὰ ζητήσῃ τίποτε πλέον ἀπὸ σέ.

Ἡ εὐγενικὴ σου ὁμῶς ἀγανάκτησις διὰ τὴν ἀδιαφορίαν ἢ μᾶλλον ἀσπλαγχτίαν, ὅσων ἡ πέτρινος ψυχὴ δὲν ἐμιμήθη τὴν ψυχὴν τοῦ Βαρβάκη, ἡ εὐγενικὴ σου, λέγω, αὕτη ἀγανάκτησις μὲ θαρρύνει νὰ σὲ παρακαλέσω ἢ μᾶλλον νὰ παραστήσω εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς σου τοὺς εὐρισκομένους τὴν ὥραν ταύτην εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀσεβῶν Μουσουλμάνων αἰχμαλώτους ἀδελφούς μας. Τούτους δλοῦς, φίλε μου, φαντάσου ὅτι τοὺς ἔχεις ἔμπροσθέν σου ἀλυσιδεμένους, θρηγοῦντας καὶ ζητοῦντας ἀπὸ τὸν Βαρβάκην βοήθειαν. Τὴν ἀπροσδόκητον συμφορὰν τῆς πατρίδος μας νὰ ἐξαλείψωμεν ὀλίγε τελα εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἐμποροῦμεν ὁμῶς νὰ τὴν παρηγορήσωμεν ὀλίγον, ἐξαγοράζοντες ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ὄσους ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς δυνηθῶμεν.

Ἀγαπητέ Βαρβάκη, πρόσθεσε εἰς τὰς ἀναριθμήτους εὐεργε-

οίας σου και ταύτην. Εἰς τίνα ἄλλον ἔχει νὰ καταφύγη ἡ πατρίς εἰς τὰς παρούσας τῆς δυστυχίας, παρά εἰς ἐκεῖνον, ὅστις τὴν ἐβοήθησε καὶ ἄλλοτε; Ἐκ τίνος ἄλλου ἔχει νὰ ζητήσῃ ἔλεον, πλὴν ἀπ' ἐκεῖνον, ὅστις τὴν ἠλέησε καὶ ὅτε δὲν εἶχε τὴν χρεῖαν ἐλέου; Ἐνθυμῆσαι, φίλε μου, ὅτι μίᾳ ἀπὸ τὰς ἀγαθοεργίας, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐλέου καὶ οἰκτιρῶν θάλλει τοὺς ἐλεήμονας εἰς τὰ δεξιὰ του, εἶναι τὸ «ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε πρὸς με». Ἡ φυλακὴ λογίζεται παιγνίδιον παραβαλλομένη μὲ ὅσα πάσχουσι τὴν ὥραν ταύτην κακὰ οἱ ταλαίπωροι συμπατριῶταί μας... Σώσε, φίλε μου, ὅσους δυνήθῃς. Ἄς ἐπιστρέψωσι μὲ τὴν βοήθειάν σου εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων τὰ τέκνα, εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἰδίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Εὐαγγελίου, ὅσοι κινδυνεύουσιν νὰ μολυνθῶσιν ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ διδασκαλίαν τοῦ Κοραΐου.

Ταῦτα σὲ παρακαλεῖ ὁ πολλὰ λυπημένος σου φίλος. Ταῦτα παρακάλεσε καὶ ὅσους ἄλλους γνωρίζεις ἱκανοὺς νὰ σὲ μιμηθῶσιν. Λέγεις ὅτι δὲν ἠδυνήθῃς ἕως τώρα νὰ μαλάξῃς τὴν καρδίαν των, Μὴν ἀπελπισθῆς, φίλε μου. Παρακάλεσέ τους καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον, ἵσως κινήθωσιν ἀπὸ ἐντροπήν, ἂν δὲν κινήθωσιν ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν.

Μὲ κακοφαίνεται καὶ πολὺ, ὅτι δὲν ἠτύχησα ἀκόμη νὰ λάβω τὴν εἰκόνα σου. Ἐλπίζω, ὁμῶς, καθὼς λέγεις, ὅτι ἐγγήγορα θέλω τὴν φιλήσειν...

Πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν ἐπρόσμενα νὰ μοῦ ζητήσῃς. Πρὸ τῆς ἐπιστολῆς σου ἐπαρξάλεσα τοὺς ἐν Λιδόρνῳ κυρίου Ῥοδοκανάκην νὰ σοῦ τὰ προφθάσωσιν.

Ἐγγίαινε καὶ εὐτύχει, ἀγαπητέ μου φίλε.

Ἐκ Παρισίων, 11 Ἰουλίου 1822.

Εἰς τὰς προσταγὰς σου πρόθυμος ὁ Κοραΐς.

Ποθεινότατε φίλε,

Ἡ ἀνωτέρω εἶναι ἀντίγραφον τῆς ὁποίας σ' ἔστειλα διὰ τῶν ἐν Βιέννῃ κυρίων ἀδελφῶν Ῥάλλη ἐπιστολῆς, τὴν 11 τοῦ παρόντος μηνός. Ἄλλο τι δὲν ἔχω εἰς τὴν παρούσάν μου παρά νὰ σὲ παρακαλέσω καὶ πάλιν νὰ παρηγορήσῃς τὴν συμφορὰν τῆς Χίου, ὅσον δύνασαι, διὰ νὰ φανῆς καὶ πάλιν, ὅποῖος ἐφάνης ἕως τώρα εὐεργέτης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰατρὸς τῶν πληγῶν τῆς. Ἀσπάζομαί σε καὶ πάλιν.

Ἐκ Παρισίων, 18 Ἰουλίου 1822.

Ὁ φίλος σου Κοραΐς.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΟΙΜΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ.

1. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α΄. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ.

Ἐπιπέσματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον.

Βιτζέντζου Κορνάρου.

Εἰσαγωγή. (Κατὰ τὸν Στέφανον Ξανθουδίδην*). Τὸ περίφημον τοῦτο ἀπὸ 10010 στίχους ποίημα ἐγράφη εἰς τὴν Κρήτην κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ἑνετοκρατίας. Αἱ μόναι πληροφορίαι, τὰς ὁποίας ἔχομεν διὰ τὸν ποιητὴν αὐτοῦ, εἶναι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας δίδει ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς ἕξ τελευταίους στίχους τοῦ ποιήματος: τὸ ἔγραψεν ὁ Βιτζέντζος Κορνάρος, ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Κρήτης Σητεῖαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη καὶ συνέθεσε τὸ ποίημα, κατόπιν δὲ μετόπησεν εἰς τὸ Κάστρον (τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον), ὅπου καὶ ἐνουμφεύθη. Καμμίαν ἄλλην εἰδησιν δὲν ἔχομεν περὶ αὐτοῦ. Τὸ ποίημα ἐκυκλοφόρει εἰς τὴν Κρήτην εἰς χειρόγραφα, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τοῦ Κάστρου ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1669), Κρήτες πρόσφυγες τὸ μετέφεραν εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπ' ἐκεῖ τὸ διέδωκαν εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Πρώτην φορὰν ἐτυπώθη εἰς τὴν Ἑνετίαν τὸ 1713, κατόπιν δὲ εἰς ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις, καὶ ἐγενε προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Ἐπιθέσεις τοῦ ἔργου. Ὁ ποιητὴς ὑποθέτει ὅτι ὅσα διηγεῖται γίνονται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπὶ βασιλείᾳ Ἡράκλῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ποιήματος εἰσάγει πρόσωπα καὶ περιγράφει πράγματα καὶ χώρας μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ σύγχρονά του. Κεντρικὸς πυρὴν τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Ἐ. καὶ τῆς κόρης τοῦ βασιλέως Ἡράκλῃ Ἀρετούσας· γύρω δὲ ἀπὸ τὴν ἀγάπην αὐτὴν τὴν ἀγνὴν καὶ σταθεράν, ὑφαίνονται τὰ διάφορα ἐπεισόδια καὶ ἐξυμνοῦνται ἡ

πιστή καὶ ἄδολος φίλια καὶ ἡ ἱπποτική ἀνδρεία. Ὁ Ἐρωτόκριτος (—ὁ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος κριθεὶς, δηλαδὴ βασανισθεὶς), ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλικοῦ συμβούλου Πεζοστράτου, κατωτέρας δηλαδὴ τάξεως ἀπὸ τὴν βασιλοπούλαν, καὶ ἀπὸ αὐτὸ προήλθον αἱ δυσκολαί· καὶ αἱ περιπέτειαι τῶν δύο ἀγαπωμένων νέων καὶ ἡ πλοκὴ τοῦ ποιήματος.

Εἰς τὸ Α' Μέρος ὁ Ἐ. ἐξομολογεῖται τὴν ἀγάπην του εἰς τὸν ἔμπιστον φίλον του Πολύδωρον, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὸ δλέθριον πάθος του. Ὁ Ἐ. πείθεται εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν συμβουλῶν τοῦ φίλου του καὶ ἀραιώνει τὰς ἐπισκέψεις του εἰς τὸ Παλάτι. Θέλων ὅμως ν' ἀνακουφίσῃ τὸ πάθος του, ἔρχεται μαζί μὲ τὸν Πολύδωρον ἀγνώριστος κατὰ τὴν νύκτα κάτω ἀπὸ τὸ Παλάτι καὶ κρούων τὸ λαγοῦτον ψάλλει εἰς στίχους, τοὺς ὁποῖους αὐτὸς συνέθεσε, τὴν ἀγάπην του. Ἡ βασίλοπούλα ἀρέσκειται μὲ τὰ τραγούδια τοῦ ἀγνώστου τραγουδιστοῦ, μένει ἄγρυπνος, ἀπομνημονεύει καὶ γράφει τὰ τραγούδια, καὶ σιγὰ-σιγὰ αἰσθάνεται συμπάθειαν πρὸς αὐτόν. Ὁ βασιλεὺς εἰς μάτην προσπαθεῖ νὰ μάθῃ ποῖος εἶναι ὁ τραγουδιστής. Ὅρίζει δέκα σωματοφύλακας του νὰ παραφυλάξουν τὴν νύκτα, ἀλλ' ὁ Ἐ. μὲ τὸν Πολύδωρον φωνεύουν τοὺς δύο καὶ τραυματίζουσι τοὺς ἄλλους. Μετὰ τὸ συμβῆναι τοῦτο ὁ Ἐ. μὲ τὸν φίλον του φεύγει εἰς τὸν Ἑγρίπον (=τὴν Εὐβοίαν), ὅπου μάτην ἐζήτησε νὰ διασκεδάσῃ τὸ πάθος του. Ἡ Ἄρετοῦσα ἐν τῷ μεταξύ, ἐπειδὴ δὲν ἀκούει πλέον τὸν τραγουδιστὴν, λυπεῖται καὶ ὑποφέρει, μολονότι ἡ νένα* τῆς Φροσύνη τὴν ἀποτρέπει ἀπὸ τὸ ἀνάρμστον καὶ δλέθριον αὐτὸ αἰσθημὰ τῆς πρὸς ἕνα ἄγνωστον καὶ κατωτέρας τάξεως πρόσωπον. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκ συμπτώσεως ἡ Ἄρετοῦσα μανθάνει ποῖος ἦτο ὁ τραγουδιστής.

Εἶχεν ἀσθενήσει ὁ πατὴρ τοῦ Ἐ. καὶ ἐπήγαν νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν ἡ βασίλισσα μὲ τὴν Ἄρετοῦσαν. Ἡ μητέρα τοῦ Ἐ. τὰς ὠδήγησε χάριν φιλοφροσύνης εἰς τὸν κήπον, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχεν ἡ ὠραία κατοικία τοῦ Ἐ. Λησμονήσασα δὲ τὴν ῥητὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ υἱοῦ τῆς, ἤνοιξεν αὐτὴν διὰ νὰ τὴν ἐπιδείξῃ εἰς τὰς ἐπισκεπτρίας. Ἡ Ἄρετοῦσα ἔμεινε ἐκεῖ πρὸς σιγμὴν μόνη καὶ ἀνοίξασα ἕνα συρτάρι· εὗρηκε ἐκεῖ γραμμένα τὰ

1. Τὴν διαίρεσιν εἰς μέρη ἔκαμε, φαίνεται, ὁ ἐπιμεληθεὶς τὴν πρώτην ἔντυπον ἔκδοσιν.

τραγούδια πού ἤκουε κάθε νύκτα, καθώς και τὴν εἰκόνα τῆς ζωγραφισμένην ἀπὸ τὸν Ἐ. Ἔτσι ἐπέισθη ὅτι ὁ ἄγνωστος τραγουδιστὴς εἶναι ὁ Ἐ., καὶ ὅταν μετ' ὀλίγον ἐκεῖνος ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν διὰ νὰ ἰδῇ τὸν πατέρα του, τοῦ ἔδειξεν ὅτι γνωρίζει τὴν ἀγάπην του καὶ ὅτι τὸν ἀγαπᾷ καὶ αὐτὴ.

Μέρος Β'. Ὁ Ἡράκλης, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν μελαγχολίαν τῆς Ἀρετούσας, εἶχε προκηρύξει ἀγῶνα κονταροκτυπήματος (γιάστρας), διὰ τὸν ὁποῖον προσεκάλεσεν ἀγωνιστὰς ἀπὸ ἅλα τὰ μέρη. Προσῆλθον οἱ διαπρεπέστεροι ἀπὸ τοὺς Ἰππῶτας, Ῥηγάδες καὶ Ῥηγόπουλα. Λαμβάνει μέρος καὶ ὁ Ἐ., ὅστις νικᾷ εἰς τὸ τελικὸν ἀγώνισμα, ἀνακηρύσσεται νικητὴς καὶ στεφανώνεται δημοσίᾳ ἀπὸ τὴν Ἀρετούσαν μὲ πολῦτιμον στέφανον, τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἶχε κάμει.

Μέρος Γ'. Κατόπιν συμβουλῆς τῆς Ἀρετούσας, ὁ Ἐ. στέλλει τὸν πατέρα του νὰ τὴν ζητήσῃ εἰς γάμον ἀπὸ τὸν βασιλέα. Ὁ Ἡράκλης ὅμως ἐξαγριώνεται, καὶ τὸν μὲν Πεζόστρατον διώχνει, τὸν δὲ Ἐ. ἐξορίζει ἀπὸ τὴν χώραν του.

Μέρος Δ'. Ὁ Ἡράκλης, ὑποπτευθεὶς ὅτι καὶ ἡ κόρη του ἀγαπᾷ τὸν Ἐ., ζητεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ ὑπανδρευθῇ τὸ Ῥηγόπουλον τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Ἀρετούσα ἀρνεῖται, τότε δὲ οὗτος ἐξοργισθεὶς τὴν κλείει μέσα εἰς μίαν σκοτεινὴν καὶ ὑγρὰν φυλακὴν μαζὶ μὲ τὴν Φροσύνην. Ὑστερα ἀπὸ τρία χρόνια ὁ βασιλεὺς τῆς Βλαχίας Βλαντίστρατος εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ πολλὸν στρατὸν καὶ προξενεῖ μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Ἡράκλη. Τότε ὁ Ἐ. μεταβάλλει τὴν ὄψιν του μὲ ἓνα μαγικὸν ὑγρὸν καὶ ἔρχεται ἀγνώριστος εἰς βοήθειαν τοῦ Ἡράκλη, εἰς μίαν δὲ συμπλοκὴν σώζει αὐτὸν ἀπὸ βέβαιον θάνατον ἢ αἰχμαλωσίαν. Ὑστερα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἀνοκωχῆς, ἀπεφασίσθη νὰ κριθῇ ὁ πόλεμος μὲ τὴν μονομαχίαν δύο ἡρώων ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο στρατόπεδον. Ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Βλάχων πολεμεῖ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως Ἄριστος, ἀπὸ δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα ὁ Ἡ., ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἀπὸ φοβερὰν πάλην φονεύει τὸν ἀντίπαλόν του. Ὁ Βλάχος ἀναγνωρίζει τὴν ἡττάν του καὶ φεύγει.

Μέρος Ε'. Ὁ Ἐ., ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ αὐτὸς πληγωθῆ βαρέως κατὰ τὴν μονομαχίαν, φέρεται εἰς τὸ παλάτι, ὅπου ἔπειτα ἀπὸ μακροχρόνιον θεραπείαν ἰατρεύεται. Ὁ βασιλεὺς ἀναγνωρίζει αὐτὸν ὡς σωτήρα καὶ τῆς χώρας καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, θέλει νὰ τὸν υἱοθετήσῃ καὶ νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὸ μισὸ βασιλείον του. Ὁ Ἐ.

ὅμως ζητεῖ μόνον τὴν Ἀρετοῦσαν. Ἄλλ' ἐκεῖνη ἀρνεῖται νὰ ὑπανδρευθῆ τὸν ἀγνωστον σωτήρα. Τέλος ὁ Ἐ. ζητεῖ νὰ μεταβῆ ὁ ἴδιος εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐδοκίμασε ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν πίστιν τῆς ἀγαπητῆς του, πλύνεται μὲ ἄλλο μαγικὸν ὑγρὸν καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχικὴν του ὄψιν ἀποκαλύπτεται εἰς αὐτὴν ποτὸς ἀληθινὰ εἶναι. Τότε ἀποφυλακίζεται ἡ Ἀρετοῦσα καὶ τελοῦνται: μέσα σὲ χαρὰς καὶ πανηγύρια οἱ γάμοι τοῦ ζεύγους.

Α'. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ Β' ΜΕΡΟΣ.

1

Εἰσαγωγή. Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν διὰ τὸ κονταροκτύπημα ἡμέραν πλῆθος λαοῦ ἔχει συρρεύσει εἰς τὴν ἀγορὰν. Ἡ βασιλικὴ αἰκογένεια μὲ τὴν Ἀρετοῦσαν ἔχουν καταλάβει τὴν ἐκεῖ κατασκευασθεῖσαν ἐξέδραν. Ὅλοι βλέπουν θαυμάζοντες τοὺς προσερχομένους ἀγωνιστάς. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ

*Ὁ Καραμανίτης**.

Ἐπρόβαλεν ὡσὰ θεοῖο ἓνας Καραμανίτης,
ὅπου ἔχεν ὄχθριτα πολλὴ μὲ τὸ νησί τῆς Κρήτης. 32

Ἦτον ἀφέντης δυνατὸς καὶ πλούσιος καὶ μεγάλος·
ἔς κείνα τὰ μέρη σὰν αὐτὸν δὲν ἐγεννήθη ἄλλος·
δὲν ἐπροσκύναν Οὐρανό, Ἄστρα μηδὲ Σελήνη,
τὸν κόσμον ἐφοβέριζε μὲ τὴν θωριὰν ἐκεῖνη·
εἰς τὸ σπαθί του πίστευγε, καὶ ἐκεῖνον ἐπροσκύνα, 325
πάντα πολέμους καὶ ὄχθριτες, πάντα μαλιῆς* ἐκίνα.

Ἦτονε κακοσύβαστος καὶ δύσκολος περίσσια,
εἰς τὴν μαλιὰν ἐχαίρετο, καὶ τὴν ἀγάπ' ἐμίσα.
Σπιδόλιοντας* ἐκράζετο, καὶ ὡς ἦρθεν εἰς τὸ Ῥῆγα,
μὲ γοῖνιες* ἐχαιρέτισε, καὶ μίλησε καὶ λίγα. 330
Ποτέ ντου δὲν ἐγέλασε, μὰ πάντα ντου λογιάζει*,
καὶ εἶν' ἡ λαλιά ντου ἡ σιγανὴ σὰν ἄλλου ὄντε* φωνιάζει·
μιλῶντας ἐφοβέριζε, μὲ τὴ θωριὰν του βλάπτει,
καὶ μὰ πλεξοῦδα κρέμουντον εἰς τὸ ἄνα ντου ὄιζαυτί*.

Ἐκαβαλλίκευγε ἓνα ζῶ ἀγριώτατο περίσσια, 335

Ἄλεξ, Σοφὴ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἔκδ. Δ'. 8

- ὄπου τὸ φοβηθήκασι στὸ φόρο* ὅσοι κι' ἂν ἦσα.
 Ὅρα ἔχε σὰν κατόπαρδος*, καὶ πόδια σὰ βουβάλι,
 καὶ μάτια σὰν ἀγριόκατος, κι' ἡ γλῶσσα ντου μεγάλη.
 Ἦτον ἡ τρίχα ντου ψαρή, μπαλώματα γεμάτη
 340 κόκκινα, μαῦρα, μούριζινα* σ' ὄλον του τὸ δερμάτι.
 Ἦτο λυγνὸ κι' ἐλεύτερο, στὸ γλάκι* δὲν τὸ σώνει
 νᾶν* κι' ἀπὸ χέρα δυνατὴ σαίτια οὐδὲ βερτόνι*.
 Συχνιά συχνιά ἔσερνε φωνές, μὰ δὲ χιλιμιντριζέει*,
 ἂμ' εἶχεν ἄγρια τὴ φωνή, καὶ σὰ θεριὸ μουγκρίζει.
- 345 Ὅσὰν ἐγράφηι στοῦ Ῥηγός, καὶ τ' ὄνομά ντου λέγει,
 γιὰ νὰ σταθῆ τόπο πολὺ μεγάλη ἀδειά* γυρεύγει
 οἱ κάμποι δὲν τ' ἀρέσουσι, κι' ὁ τόπος δὲν τὸν παίρνει,
 κι' ἐπὰ κι' ἐκεῖ μὲ τὸ φαρι* συχνοπηανοιογιαγέρονει.
- Εἶχεν κι' ἀπάνω στ' ἄρματα βαλμένο ἵνα δερμάτι
 350 ἵνους* λιονταριοῦ, πὸν σκότισε στὰ δάση, πὸν πορπάτει,
 κι' ἐκρέμουνταν τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδια ὀμπρὸς στὰ στήθη
 πολλὰ ἔχε δυνατὴ καρδιά, πὸν δὲν τὸν ἐφοβήθη.
 Συχνιά συχνιά τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδια ἔτσι σαλεύγα,
 πὸν φαίνεται πὼς ἄθρωπο ν' ἀρπάξουν ἐγυρεῦγα.
- 355 Καὶ δίχως νὰ στραφῆ νὰ δῆ τς ἄλλους νὰ χαιρετίση,
 καὶ δίχως νὰ συγκατεβῆ ἀθρώπου νὰ μιλήση,
 ἐγρίνια* πρὸς τὸν οὐρανό, ἐγρίνια στὸν ἄερα,
 ἡ ὄψη ντου φανέρονε τὰ κανε μὲ τὴ χέρα.
 Ἦ φορεσὰ ντου κι' ἡ θωριά καὶ τὸ φαριν ὀμάδι*
 360 ἐδεῖχναν πὼς εἶν' δαίμονας, κι' ἐβγῆκ' ἀπὸ τὸν ἄδη.
 Στὴν κεφολή ἔχε ὀλόμαυρο τὸ Χάρο μὲ δραπάνι,
 καὶ μὲ τὸ αἶμα γράμματα κι' ὄχι μὲ τὸ μελάνι,
 κι' ἐλέγα: «Ὅποιος μὲ θωρεῖ, ἄς τρέμη κι' ἄς φοβᾶται,
 καὶ τὸ σπαθί, ὅπου βαστῶ, κιανένα δὲ λυπᾶται».

2.

Εἰσαγωγή : Ὁ Σπιδόλιοντας, συναντήσας εἰς τὴν ἀγορὰν ἄλλον ἀγωνιστὴν, τὸν Κρητικὸν Χαρίδημον, τὸν ὅποιον θανασίμως μισεῖ, τὸν ὀβριζέει θανασίμως, καὶ ἔτσι, μολονότι ὁ θεοσεβὴς προσεπάθησε νὰ τοὺς συμφιλίωσῃ, ἀρχίζει

Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρητικοῦ καὶ Καραμανίτη.

Ἐτότες λέ' ὁ Κρητικός, ὁ νιὸς ὁ παινεμένος :
 «ὄπου ἀποθάνη, ἀπ' ὄλους σας ἄς εἶν' συχωρεμένος».
 Καὶ μ' ἕνα σάλτο* σὰν αἰτὸς ἐστάθηκε στὸ ζάλο*,
 καὶ βάνει χέρα στὸ σπαθί κι' ἀνίμενε* τὸν ἄλλο. 1050
 Κι' ἐκεῖνος πάλι ἀνάδια* ντου ὀγλήγορος σιμώνει,
 καὶ διχωστάς* παραθεσιμιά* σὰ Δράκος ξεσπαθώνει,
 καὶ σμίγουν* τὰ γδυμνά σπαθιά, σηκώνουν τὰ σκουτάρια*,
 καὶ ἀρχίζουσινε τὴ μαλιά τοῦτα τὰ παλικάρια.

Μὲ μάνιτα* καὶ μ' ἀντρειά ἀγριεύουν καὶ φουσκώνου 1055
 πὺ ὄσοι κι' ἄν τούζε θωροῦ, πονοῦν κι' ἀναδακρῶννου.
 Σὰ δυὸ λιοντάρια ὄντε βρεθοῦ μὲ πείνα μέσ' στὰ δάση,
 καὶ βροῦ φαητό, κι' ἀπάνω ντου τό 'να καὶ τ' ἄλλο ἀράσει*,
 μουγκρίζουν κι' ἀγριεύουσι, πεινοῦν καὶ μὲ τὸ στόμα
 καὶ μὲ τὰ νύχια ράσσουσι, καὶ τρέχουν εἰς τὸ βρῶμα*, 1060
 τό 'να καὶ τ' ἄλλο πολεμᾷ τὸ βρῶμα νὰ κερδαίση·
 ἔτσι ἦχαμαν καὶ τοῦτοι οἱ δυὸ εἰς τοῦ λαοῦ τὴ μέση.
 Τριγυρισμένους τς ἔχουσι, καὶ στέκουν καὶ θωροῦσι,
 τὸν πλειὰ ἀντρειωμένο ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲν ξέρουσι νὰ ποῦσι,
 καὶ μόνο κείνα τὰ σπαθιά, π' ἀνεβοκατεβαίνου, 1065
 κι' ὄρες ζερβά τὰ ζάλα ντως, κι' ὄρες δεξὰ τὰ πηαίνου.

*

Πολλὰ μεγάλη δύναμιν ἔχ' ὁ Καραμανίτης·
 πλειὰ τέχνης καὶ πλειὰ μαστοριάς εἶν' τὸ παιδί τῆς Κρήτης,
 καὶ μὲ τὴν τέχνη συντηροῦ* τὴν ὥρα, πὺ μαλώνει,
 τὴ χέρα τοῦ Σπιδόλιοντα, σὲ ποιά μερὰ ξαμώνει* 1070
 κι' ἐξώφευγε τσι κοπανιές*, κι' ἦβλεπεν τὸ σπαθίν του,
 κι' ὡσὰν αἰτὸς ἔπα κι' ἐκεῖ ἔπέταν τὸ χορμίν του·
 σύρνει* ὀπίσω, πάει ὀμπρός, ζερβά δεξὰ γιγαέρονει*,
 καὶ πρίχου* σώση ἢ κοπανιά, εἰς τὸ σπαθί τὴν παίρνει·
 κι' ὅποιο σπαθί εἶχ' ἔτοια* βαφή*, σίδερο δὲν τὸ πιάνει, 1075
 οὐδὲ ποτὲ τσακίζεται, οὐδ' ἀδοντιὰ δὲν κάνει.
 Πότε καὶ λίγο τοῦ διδε ἀπάνου στὸ σκουτάρι,
 στὴ γῆς κομμάτια τό 'ριχνε τὸ φοβερὸ λιοντάρι.
 Ἦστεκεν ὁ Χαρίδημος σὰν ἄντρας κι' ἀνίμενει,
 καὶ γύρευε νὰ βρῆ καιρὸ ἢ χέρα ἢ τιμημένη. 1080

- Δὲ θέλει δίχως διάφορο* οἱ κοπανιᾶς νὰ πηαῖνου,
 ὡσάν ἐπηαῖνα τοῦ θεριοῦ τ' ἄγριου τοῦ θυμωμένου,
 πού πότε δίδει στὸ σπαθί, καὶ πότε στὸ σκουτάρι,
 μ' αὐτεῖνες οἱ λαβωματιᾶς δὲν ἔχουνε τὴ χάρη.
 1085 Μὰ τοῦτος ἔχ' ἀπομονή, καὶ πολεμᾷ μὲ γνώση,
 κι' ἐγύρευγέν τον ἀνοιχτό, γιὰ νὰ τότε λαβῶση.
 Καὶ πάντα ὀμπρὸς στὰ μάτια ντου μὲ τὸ σπαθί ξαμώνει*
 γιὸ νὰ τότε κρατῆ μακρά, νὰ μὴν πολυσιμῶνη.

- Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Χαρίδημος τὴ χέρα χαμηλώνει,
 1090 κι' ἤφρεν του τὸ μερὶ ἀνοιχτό, δαμάκι* τὸ λαβώνει.
 Ὅσ κείνον τὸν τόπο τοῦ βγαλε τότες τὸ πρῶτον αἷμα,
 κι' ἀρχίσασι κι' ἐχαίρουνταν κεῖν' οἱ πολλοί, πού τρέμα.
 Λιγάκι τὸν ἐλάβωσε, πούρι* τὸ αἷμα βγῆκε,
 καὶ τὸ σπαθίν του στὸ μερὶ λαβωματιᾶ τοῦ φῆκε.
 1095 κι' ὡσάν τεχνίτης στ' ἄρματα πάντα καιρὸ γυρεύγει
 μὲ γνώση καὶ μὲ μαστοριά νὰ κρούγη καὶ νὰ φεύγη.

- Τὴ δεύτερη λαβωματιᾶ στὸ στήθος τοῦ τὴν κάνει'
 κι' ἦτον ἐτουτ' ἀκρόκαλη*, αἷμα πολὺ τοῦ βγάνει.
 Ὅς εἶχε ῥίξει κοπανιά, πάντα του τὸ σκουτάρι
 1100 μὲ τὸ σπαθὶ συντροφίαζε τ' ἀγένειο παλικάρι,
 ὀγιὰ* νὰ βλέπη τὸ κορμί νὰ μὴν τοῦ τὸ λαβῶση
 τ' ἄγριο θεριό, πού κτάσσουντο* θάνατο νὰ τοῦ δώση.
 Γι' αὐτός* δὲν εἶχε δύναμη πολλὴν ἢ κοπανιά ντου,
 ἐβλέποντο, κι' ἐλάβωνε, κι' ἐσίμωνε κοντὰ ντου.
 1105 Γυρεύγει τόπον καὶ καιρὸν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα,
 νὰ κάμη μιὰ μαλιὰ καλὴ ἢ τιμημένη χέρα.

*

- Ὅς εἶδεν ὁ Σπιδόλιοντας τὰ αἷματα καὶ τρέχου
 στὸ στήθος του κι' εἰς τὸ μερὶ, καὶ τὸ κορμίν του βρέχου,
 ἐμούγκρισ', ἐταράχθηκε, καὶ σὰν λιοντάρ' ἀγριοεύγει,
 1110 καὶ νὰ βαρῆ τοῦ Κρητικοῦ τόπο νὰ βρῆ γυρεύγει.
 Μὴδὲ ποτὲ τὸ πέλαγος ἔτοιμας λογιᾶς μανίζει*,
 ὅς τς ἀνεμικῆς* τοῦ Γεναριοῦ, ὄντε βροντᾷ κι' ἀφορίζει,
 ὅς καιρὸ π' ἀνεκατώνεται μὲ ταραχὴ μεγάλη,
 κι' ὄντε σκορπᾷ τὰ κύματα ὄξω στὸ περιγιάλι,

- κι' ἔτοιμας λογιῆς τὶς ἀστραπὲς καὶ τσι βροντὲς γροικοῦνε, 1115
 πού 'κ τὸ σκιασμό ὄλος ὁ λαὸς τὰ μάτια ντωσ κινουῦνε,
 σὰν ἦκαμ' ὁ Σπιδόλιοντας στὰ αἵματα, πού θώρει
 καὶ τρέχαν, καὶ νὰ γδικιωθῆ ἀκόμη δὲν ἐμπόρει.
 Ἐδάγκανε τὰ χεῖλη ντου, μέσ' ἡ καρδιά ντου βράζει,
 δρακόντας, κι' ὄχι ἀθρωπινὸ τὸ πρόσωπόν του μοιάζει, 1120
 κι' ἤσυρε μουγκαλισματιὰ* ἔτσι πολλὰ μεγάλη,
 πού τὸ πατάρι* σείστηκε 'πὸ μιὰ μερὰν ὡς ἄλλη,
 κι' ἐφάνη κι' ἦτονε βροντή, πού ἀπ' τὰ ὕψη ἀρχίζει,
 καὶ κάνει ταραχὴ πολλή, τὰ νέφαλα* ξεσκίζει,
 καὶ μὲ πολὺ συχαλασμό στὰ βάρη κατεβαίνει' 1125
 ἐδέτσι κι' ἀπ' τὸ στόμα ντου ὁ μουγκρισμὸς ἐβγαίνει.
- Μανίζει μὲ τὰ χέρια ντου, καὶ τὸ σπαθὶν του ψέγει'
 θωρώντας τσι λαβωματιῆς νὰ γδικιωθῆ γυρουέγει.
 Λέει: «Θωρῶ δὲν ἔχω μπλεῖο οὐδὲ σπαθὶ οὐδὲ χέρα,
 μὰ ὅλα μ' ἀπαρηθηθήκασιν ἐτούτην τὴν ἡμέρα, 1130
 ἀπειτίς* κι' ἕνας Κρητικὸς τόσ' ὦρα μὲ μαλώνει,
 κι' ἡ χέρα μου πιβούλεψε* καὶ δὲν τόνε σκοτώνει».'
- Ἐμάζωσε σὰν τὸ θεριὸ ὅλη τὴ δύναμίν του,
 κι' ὅσο μπορεῖ ψηλὰ ψηλὰ σηκώνει τὸ σπαθὶν του,
 κι' ἀπόκει* τρέχ' ἀπάνω ντου μὲ τ' ἀγριωμένο χέρι, 1135
 καὶ ξάμωσε νὰ τοῦ βαρῆ ἔς τσι κεφαλῆς τὰ μέρη.
 Κι' ὁ Κρητικὸς ὀγλήγορος σηκώνει τὸ σκουτάρι,
 βάνει το πρὸς τὴν κεφαλὴ, τὴν κοπανιά νὰ πάρη,
 κι' ἐβλέπησε τὴν κεφαλὴ, γιατί ἀπ' ὀμπρὸς τὸ βάνει,
 καὶ δίδει του μιὰν κοπανιά, πού μέσα ἔς δυὸ τὸ κάνει' 1140
 καὶ πέφτει κάτω τὸ μισό, τ' ἄλλο μισὸ πομένει,
 κι' εὐρέθηκεν κι' ἡ χέρα ντου λιγάκι λαβωμένη.
 Τὴν κοπανιά τρομάξασι ὅλοι οἱ ἀπομονάροι*,
 νὰ δοῦν νὰ κόψη μέσα ἔς δυὸ τὸ σιδερό* σκουτάρι.
- Τότες σὰν εἶδ' ὁ Κρητικὸς καὶ τὸ σκουτάρι χάσε, 1145
 εἰς ἄλλο μὸδο* πολεμᾷ, κι' ἄλλη βουλήν* ἐπιάσε.
 Πλειὰ δυνατὸς ἐγίνηκε, καὶ πλειὰ ἀφοβα μαλώνει'
 ζάλο δὲν κάνει ὀπίσω μπλεῖο, μ' ὄλο κι' ὀμπρὸς σιμώνει,
 καὶ δὲν τοῦ φαίνεται καιρὸς νὰ στέκη ν' ἀνιμένη,

1150 πόδας τὸν πόδαν ἤμπωθε*, καὶ πάντα μέσα μπαίνει.

Στρέφεται χάμαι* καὶ θωρεῖ, καὶ τὸ κορμὶ μουλλώνει*,
καὶ μὲ μεγάλη μαστοριά στὰ πόδια τοῦ ξαμώνει.

Ἐθάροειψ' ὁ Σπιδόλιοντας, κι' ἐκεῖ θὲ νὰ τοῦ δώση,
καὶ χαμηλώνει τ' ἄροματα νὰ μὴν τότε λαβώση.

1155 Ἐτότες τοῦ Χαρίδημου τοῦ φάνη νᾶν' ἡ ὥρα,
νὰ δώση τέλος τρι μαλιᾶς, νὰ κατατάξ' ἡ χῶρα,
κι' ἐσήκωσεν ὡς ἀστραπὴ τὸ γλήγορόν του χέρι,
ὡσάν τὸν εἶδεν ἀνοικτὸ 'ς τρι κεφαλῆς τὰ μέρη,
καὶ μῆχνει τ' ὄλο τὸ σπαθὶ εἰς τὸ λαιμὸ ἀποκάτω

1160 ὕπνο τὸν ἀποκοίμισε, παντοτεινὰ κοιμᾶτο.

Ἦπεσε κάτω τὸ θεριό, τὰ μάτια ντου γουλλώνει*,
φαρμάκι φτεῖ μὲ τοὺς ἀφρούς, κλάημ' ἀναδακρυώνει,
κι' ἐμουγκαλίστη* τρεῖς φορὲς τὸ φοβερόν του στόμα,
κι' ἐβρόντηξεν ὁ οὐρανός, κι' ἐσκίστηκε τὸ χῶμα,

1165 καὶ μὲ μεγάλη ταραχὴ καὶ μουγκρισμὸν οὐμάδι
ἔπηε ἡ ἄγρια ντου ψυχὴ στὸ μαυρισμένον ἄδη·
κι' ἐκεῖνος πού' το φοβερός, κι' ὄπ' ὄλοι τὸν ἐτρέμα,
σήμερον ἐκυλίστηκε 'ς τοῖ σάρκας του τὸ αἷμα·
καὶ σήμερο κείν' ἡ ψυχὴ π' ἄθρωπο δὲν εἰδείλια,

1170 πάει νὰ δῆ τοῦ Χάροντα τὰ μαυρισμένα σπῆλια.

Κι' ἓνα μεγάλο θάμασμα κείνην τὴν ὥρα φάνη·
τ' ἄλογο τοῦ Σπιδόλιοντα τσί σάρκες του δαγκάνει·
ὅσ' ὥρα ἐπολέμανε ἀντρειεύγετο νὰ λύση
νὰ πάη στὸν ἀφέντην του ὀγιά νὰ τοῦ βοηθήση·

1175 ὡσάν ἐμίσειψ' ἡ ψυχὴ, κι' ἔπηεν εἰς τὸν ἄδη,
πέφτει κι' αὐτὸ χάμαι, ψοφᾶ, τελειώνουσιν οὐμάδι.

Ἐνίκησεν ὁ Κρητικός, λαβωματιὰ δὲν ἔχει,
μόνο μικρὴ-μικρὴ πληγὴ, καὶ λίγον αἷμα τρέχει,
κι' οὐδὲ γιαιτὸ δὲν ἔχει χρειά νὰ πέψη νὰ γυρέψη,

1180 μὰ πῆε γιὰ ν' ἄρομαθῆ καὶ νὰ καβαλικέψη.

Β'. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ Δ' ΜΕΡΟΣ.

Ἄ Ἐρωτόκριτος σώζει τὸν Ἡράκλην.

- Οἱ τρεῖς χρόνοι περάσασι, κι' οἱ τέσσερεις ἔμπαῖνα, 845
 πού ἡ Ἄρειτ' ἔτο στὴ φλακὴ κι' ὁ Ρώκριτος στὰ ξένα.
 Μακρὰ ἴσα, μακρὰ βρίσκουνταν ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο,
 μὰ ἴσαν κι' οἱ δυὸ σὲ μιὰ βουλή, κι' ἔστεκα ἔς ἕνα ζάλο.
 Ἦ μιά βράσιν ἔκεντούσασι*, τὰ ξύλα ἔτσι συμπαῖνα*,
 πού φτανεν ἡ ἀναλαμπὴ ἔς τὰ δυὸ κι' ὄχι στὸν ἕνα. 850
- *
- Φέρνουν οἱ χρόνοι κι' οἱ καιροί, πού κατατάσσω* λίγα,
 ἔς μάχην ἐπίσστη ὁ Βασιλὸς μὲ τρεῖς Βλαχιάς τὸ Ῥήγα'
 γιὰ μιὰ χώρα ἴχου διαφορά, κι' εἰς ὄχθριταν ἔμπηκα,
 κι' ὁ γεῖς τ' ἄλλοῦ λογαριασμὸ σὲ τοῦτο δὲν ἔγροϊκα. 855
 Καθημερονὸν ἐπλήθαινε ἡ ὄχθριτα κι' ἡ μάχη,
 κι' ὁ γεῖς κι' ὁ ἄλλος ἤθελε ἔς νίκος τὴ χώρα νά ᾄχη.
 Ἐμπαίνουσιν εἰς τὰ βαθιὰ κι' εἰς τὰ κακὰ μαντᾶτα,
 καταρδινιάζουσιν* πόλεμο, μαζώνουν τὰ φουσσᾶτα*.
 Ὁ Βασιλεὺς τῆς Βλαχιάς δὲ στέκει ν' ἀνιμένη'
 λαὸν ἐμάζωξεν πολὺ, κι' εἰς τὴν Ἀθήνα πηαίνει. 860
 Τεντώνει* ἀπόξω στὰ τειχιὰ, τὴ Χώρα φοβερίζει,
 μὲ καβαλλάρους καὶ πεζοὺς τρεῖς κάμπους τριγυρίζει.
 Ἦκαψε δάση καὶ χωριά, κι' ἀθρώπους χμαλωτίζει,
 κι' ὁ πόλεμος ὁ φοβερὸς μὲ σκοτωμοὺς ἀρχίζει.
 Βλαντίστρατον τὸν λέγασι τοῦτον τὸν ξένον Ῥήγα,
 πολλὰ τὸν ἐπαινοῦσανε κεῖνοι πού τὸν ἐσμίγα. 865
 Εἶχε φουσσᾶτα δυνατὰ κι' ἡ μιὰ μερὰ κι' ἡ ἄλλη,
 γιὰτι κι' οἱ δυὸ ἴσα μπορετοὶ καὶ βασιλιοὶ μεγάλοι.
 Στό ἴνα φουσσᾶτον ἦσανε κι' εἰς τ' ἄλλο ἀντρωιωμένοι,
 κι' ὁπού ἴχε χάσει σήμερο, τοδεταχιά* κερδαίνει. 870
- *
- Πᾶν τὰ μαντᾶτα ἔδῳ κι' ἐκεῖ, παντόθες τὸ μαθαίνου,
 πολλοὶ κινοῦν τοῦ ὄριζικοῦ*, κι' εἰς τὰ φουσσᾶτα πηαίνου.
 Γροικᾷ το κι' ὁ Ρωτόκριτος, καὶ στέκει καὶ λογιᾶζει,
 ἡ ἀγάπη πῶχει τρεῖς Ἄρειτῆς νὰ πάη τότε βιάζει,
 καὶ μπιστικὰ σὰ δουλειτῆς τῆς Χώρας νὰ βουηθήση, 875
 κι' ἀνὲ μορῆ τὸ Ῥήγαν του νὰ κάμη νὰ νικήση.
 Μ' ὄλον ὁπού τὸν ἠδιώξε, κατέχει καὶ γνωρίζει

πὸς εἶναι κύρης ἐκεινῆς, πὺ τῆ ζώην τ' ὀρίζει.

- Μὲ κάποια ὀλίδα κίνησε, στὸ λογισμόν του βάνει,
880 μ' ἕναν του ἀφέντη καὶ ὀχθρὸ φιλιὰ κι' ἀγάπη πιάνει.
Ἀποφασίζει νὰ σταθῆ ἀπόξω τοῦ φουσσάτου,
κι' ὡσάν ἰδῆ τὸ Ῥῆγαν του νὰ βγῆ μὲ τ' ἄλογά του,
εἰς τὸ φουσσάτο τὸ ζιμιόν* ὡσαν πουλι νὰ δώση,
κι' ὄσους μπορέση ἀπὸ τς ὀχθρὸν νὰ ὀρίξη νὰ σκοτώση·
885 κι' ὀλημερνὶς νὰ πολεμᾷ κι' ἀπόκει νὰ μισσεύγη,
καὶ ὀόγα* μὴδὲ πλέρωμα ποτὲ νὰ μὴ γυρεύγη,
μῆπως καὶ πάψη ἢ ἀπονιά, ὕστερα σὰν τὸ μάθη
πὸς εἶναι κείνος, πὺ διώξε, κι εἵπασι πὸς ἐχάθη.

- Τοῦτον τὸ λογισμό βале, μὰ ὀμπρὸς θὲ νὰ μαυρίση
890 τὸ πρόσωπο, κι' οὐδὲ κιανεὶς νὰ μὴν τότε γνωρίση.
Ἦτο μιὰ γρά στήν Ἑγριπο ἄλλοτινὴ βυζάστρα,
μάισσα, πὺ κατέβαζε τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα·
μὲ τὰ χορτάρια κάτεχε σὰν τὰ θελε μαλάξει,
νὰ κάμη τ' ἄσπρο μελανό, τὴν πρόσοψη ν' ἀλλάξει.
895 Ἐπῆεν ὁ Ρωτόκριτος τὴ μάισσα καὶ βρῖσκει
μὲ δόσα καὶ μὲ πλέρωμα καὶ μὲ καλὸ κανίσκι*·
ζητᾷ καὶ κάνει του νερό, τὸ πρόσωπόν του πλύνει,
μαυρίζει καὶ μελαχρινὸς βαθειᾶς βαφῆς ἐγίνη·
κι' ἔτοιαις λογιῆς ἐσκήμισε, ἔτοιαις λογιῆς μαυρίζει,
900 πὺ ἢ ἴδια ἢ μάννα ἄν τότε δῆ, ποιὸς εἶναι δὲ γνωρίζει.
Γίνεται μελανόμαυρος πὺ ἕτον ξανθὸς περιόσα,
καὶ τὸ νερὸ τὰ κάλλη ντου ἦκαμε κι' ἐσκημίσα.
Ἦ ἕνα φλασκάκι* ἄλλο νερὸ τοῦ δίδει νὰ φυλάξει,
καὶ λέει, ὄντε τοῦ φανῆ τὴ στόρηση* ν' ἀλλάξει,
905 νᾶρθη στήν πρῶτην του ἀσπριά, νᾶρθη στὰ πρῶτα κάλλη,
ἐκεῖνο τὸ ἴστερο νερὸ στὸ πρόσωπον ἄς βάλη·
καὶ πρὶ μισσέψη, τὰ νερὰ ἔτοῦτα δοκιμάζει,
κι ὄρες τὸ πρόσωπο λαμπε, κι' ὄρες τὸ σκοτεινιάζει.

- Ἦσάν τὰ καταρδίνιασε μπλεῖδ ἄλλο δὲ γυρεύγει,
910 καθαλλικεύγει μιὰν αὐγὴ καὶ μοναχὸς μισσεύγει.
Σὲ λίγες μέρες ἦσωσεν ἀπόξω στήν Ἀθήνα,
κι' ἦστεκε κι' ἔστοχάζετο τὰ δυὸ φουσσάτα κείνα,
καὶ καθαλλάρης τὰ θωρεῖ, κοντύτερα σιμώνει,

καὶ τὸ φουσσᾶτο τς Ἄρετῆς θωρεῖ κι' ἀναδακρυώνει.
 Παραμιλεῖ ὀλομόναχος, καὶ λέει : «Ποῦρι * ἐτοῦτοι 915
 οἱ ἄντρες εἶν' πού βλέπουσι τς Ἄφέντρας μου τὰ πλούτη».
 Τῆ Χώρα στρέφεται θωρεῖ, καὶ λουκτουκιᾶ* ἡ καρδιά ντου,
 κατέχοντας πὼς βρίσκεται μέσ' στῆ φλακῆ ἡ κερά ντου,
 καὶ λέει : «Ἄς ἤμουνε πουλι νὰ πέτουμε τὴν ὥρα,
 καὶ νὰ περάσω τὰ τειχιά νὰ μπῶ μέσα στῆ Χώρα, 920
 νὰ μπῶ τὴν πόρτα τς φλακῆς κουρφά νὰ κατακρούσω,
 τὴν ἐμιλιά, πού πεθυμῶ καὶ ρέγομαι, ν' ἀκούσω,
 νὰ παίρνα τὴν παρηγοριά κείνη, πού παίρνει ἡ μάνα,
 σὰ ζωντανέψη τὸ παιδί, ὅπου νεκρὸ τὸ βγάνα,
 πού ἔχε τὸ στόμα σφαλικτό, τὰ χέρια σταυρωμένα, 925
 καὶ σηκωθῆ κι' ἀγκαλιαστῆ τὴ μάνα γῆ τὴ νένα».
 Τοῦτα βανεν ὁ λογισμός, τοῦτα λεγεν ἡ γλῶσσα,
 ἀναθιβάνοντας* συχνιά τὸν ὄρκον, ὅπου μνόσα*.

Βρίσκει ἕναν τόπο ἀπόκουρφο ἔς ἕνα δεντρὸ ἀποκάτω
 ἐκεῖ τρωε, ἐκεῖ πινε, τὴ νύκτα ἐκεῖ ἐκοιμᾶτο. 930

Κάθε ταχιά* σηκώνετο, κι' ὡς ἤθελε γροικῆσει
 ν' ἀντιλαλήση σάλπιγγα, βούκινο* νὰ κτυπήση,
 ἐκαβαλλίκευγε ὡς αἰτὸς σπουδάζοντας τὴ στράτα,
 καὶ μὲ τὴν ὥραν ἤφτανε, πού σμῖγαν τὰ φουσσᾶτα.

Κι' ἤκαν' ἀνεμοστρόβιλο καὶ ταραχὴ μεγάλη, 935
 κι' ἐβούθηθα πάντα μιᾶς μερᾶς κι' ἐπλήγωνε τὴν ἄλλη.
 Σὰ δράκος τς κυνήγανε, σὰ λιόντας τς ἐπολέμα,
 κι' οἱ Βλάχοι νὰ τότε θωροῦν ἀπὸ μακρὰς ἐτρέμα.

Ἦρρικτε, παραστόλιαζε*, ἐσκότωνε ἀπ' αὐτείνους
 πολλὰ μεγάλος τως ὀχθρὸς ἐφαίνετο ἔς ἐκείνους. 940

Δὲν τὸν ἐγνώριζε κιανεῖς, οὐδ' ἐδικοὶ οὐδὲ φίλοι,
 κι' ὁ τόπος, ὅπου χώνετο, ἦτο μακρὰ ἕνα μίλι
 καὶ τό ἔχε δεῖ κι' ἐβράδιαζε, καὶ πὼς ὁ ἥλιος κλίνει,
 ἐμίσειευγε σπουδακτικὰ κι' αὐτὸς τὴν ὥρα κείνη,
 καὶ τὸ ταχὺ σηκώνετο κι' ἤρχετο μὲ τὴν ὥρα, 945
 πολλὴ βοήθειαν ἤδιδε στὴν πρικαμένη χώρα.

Εἰς τὰ φουσσᾶτα καὶ τὰ δυὸ ἔγνοια μεγάλη μπαίνει,
 ποιός νὰ ν' αὐτός, πού ἔτσι συχνιά σὰ δράκος κατεβαίνει
 πᾶσα ταχιά καὶ πολεμᾶ, καὶ πᾶσα ἀργὰ μισοσεύγει,

- 950 καὶ μηδὲ φίλος τ' ἀκλουθῆ, οὐδὲ σύντροφο γυρεύγει.
Πᾶν' οἱ μεγάλοι στοῦ Ῥηγός, κι' οἱ πρῶτοι ἐκ τὸ φουσσατο
καὶ λέσιν του μὲ τῆ χαρὰ ἐτοῦτο τὸ μαντᾶτο.
«Ἀφέντη, ἕνα θεριό πεψε τὸ δίκιο τς Ἄφεντιᾶς σου,
γιατὶ ἄδικα σὲ πολεμοῦ, καὶ θεὲ νὰ σὲ χαλάσου,
955 καὶ πολεμᾷ γιὰ λόγου σου κι' ἀλύπητα βαρίσκει,
καὶ δὲ γυρεύγει πλέρωμα, μηδὲ ζητῆ κανίσι*».
Μπαίνουν εἰς χίλιους λογισμούς, κι' ὁ Ῥηγας δὲν κινᾶται
νὰ πῆ γιὰ τὸ Ρωτόκριτο, πειδὴ κι' ὄχθροὺς λογαῖται,
κι' οὐδ' ὁ Πολύδωρος ποτὲ ἐτοῦτο δὲ λογιάζει,
960 καὶ τόσο πλειὰ πού τοῦ πασι Σαρακηνὸς πὼς μοιάζει'
κι' ὅλοι οἱ στρατιῶτες τσί Βλαχιᾶς παινέματα τοῦ κάνου,
καὶ τρέμουν ὄντε τοῦ μιλοῦ, κι' ὄντε τ' ἀναθιβάνου,
καὶ λέσινε τοῦ Βασιλιοῦ: «Δὲν ξέρουμε νὰ ποῦμε
ἄθροπος εἶναι γῆ θεριὸ ἐκεῖ πού πολεμοῦμε'
965 κι' ἄλλοι δυὸ νᾶρθουν μοναχάς, νὰ ἔναι σάν εἶναι τοῦτος,
τὸ βασιλίκι σου ἔσβηνε κι' ἐχάνετο τὸ πλοῦτος».

*

- ῬΟ Ῥηγας ὁ Βλαντίστρατος γροικώντιας εἶντα* λέσι*,
ἐβάλθηκε μὲ τοῦ λαοῦ τὸ πλῆθος νὰ κερδαίση,
γιατὶ ἤβλεπε κι' ἐχάνουνταν οἱ ἄντρες κι' ἐφυροῦσα*.
970 μὲ τῆ βοήθεια τοῦ θεριοῦ οἱ λίγοι τς ἐνικοῦσα'
κι' ἔστοντας νὰ ἔχη πλειὰ λαό, ἐβάλθη μιὰν ἡμέρα
ν' ἀρματωθῆ, ν' ἀρδινιαστῆ* τὴν νύκταν ἀποσπέρα,
νὰ μὴν ἀφήση ὀπίσω ντου στρατιώτη ν' ἀπομείνη,
μ' ἀρματωμένοι νὰ βρεθοῦν ὅλοι τὴν ὥρα κείνη,
975 καὶ τῆ βαθειὰ βαθειὰν ἀυγὴ εἰς τὰ γλυκὰ τοῦ ὕπνου,
ὀπού ν' ἀκόμη ἀχώνευτοι ὅλοι οἱ καπνοὶ τοῦ δειπνοῦ,
ἄξάφνου μὲ πολλὰς φωνὰς καὶ ταραχὴν ἀρματά,
νὰ δώσου ζάλη τοῦ ὄχθροῦ νὰ φεύγη ἀπάνω κάτω.
Κι' ἔστοντας νᾶχη πλειὰ λαό, κι' ὅλοι καλοὶ ἀντρωμένοι,
980 ἄσφαλτα* κείνη τῆ φορὰ τὸ νίκος* ἀνιμένει,
καὶ λέει: «Ὅστε νὰ πέμπωμε λίγους νὰ πολεμοῦσι,
νίκος ποτὲ μ' ἔτοιο θεριὸ δὲν ἤμποροῦ νὰ δοῦσι.
Μὰ σὰ σμιχτῆ ὄλος ὁ λαός, τὸ πλῆθος τὸ περίσσο,
μὲ θέλει κάμει σήμερο ἄσφαλτα νὰ νικήσω,
985 κι' εἶντα μπορεῖ ἕνας μοναχὸς σὲ τόσους νὰ βουηθήση,
τσί λίγους, ὄχι τσί πολλοὺς μπορεῖ νὰ πολεμήση».

Ἦκαμεν ὅ,τι λόγιασε, βαθειᾶν αὐγὴ ἄρματώνει
 μὲ σιγανάδα τὸ λαὸ καὶ τοῦ ὄχθροῦ σιμώνει.

Μὲ σάλπιγγες, μὲ βούκινα*, μὲ χτύπους τῶν ἄρμάτων
 τ' ἄλλο φουσσᾶτο* ἔϋπνησε, πὸν ὄλο τὸ πλειὰ κοιμᾶτο, 990
 κι' ὥστε νὰ καταρδινιαστοῦ ἕς ὅ,τι τὼς κάνει χροεῖα,
 ἐχάσασι τὴ δύναμη, τέχνη καὶ τὴν ἀντρεῖα.

Πᾶν τὰ μαντᾶτα τὰ πρικιά* εἰς τοῦ Ἑρηγὸς στὴ Χώρα*.
 Βοήθεια γλήγορα ζητοῦ, γιατί τσι βιάζ' ἡ ὥρα.
 Ὁ Βασιλιός, ὁποῦτονε στὸ στρωῖμα κουμπισμένος, 995
 πάραυτας ἐσηκώθηκε σὰν ξεπεριορισμένος*
 σπουδαχτικά ἄρματώνεται, τς ἀπομονάρους* κράζει
 ν' ἄρματωθοῦ, νὰ τ' ἀκλουθοῦ στὸν πόλεμο τσι βιάζει·
 γέρου καρδιά δὲν ἤδειξε, μὰ νιότη κοπελλιάρη*,
 καὶ δὲ δειλιᾷ τὸ θάνατο, ὄντε κι' ἂν τότε πάρη. 1000
 Βγαίνει ἐκ τῆ Χώρα κι' ἀκλουθοῦ ὄλ' οἱ ἄρματωμένοι·
 πᾶσιν ἐκεῖ πὸν ὁ θάνατος κι' ὁ Χάρος τς ἀνιμένει.

Ἀνακατώνεται ὁ λαὸς καὶ τὰ φουσσᾶτα σμίγου,
 μὰ ἔτον ἀκόμη σκοτεινὰ καὶ δὲν καλοξανοίγου*.
 Δίδου στὰ βούκιν' ἀναπνιά, τσι σάλπιγγες φουσοῦσι, 1005
 πάει ἡ λαλιά στὸν οὐρανό, τὰ νέφη ἀντιλαλοῦσι.

*

Μὲ τὴ βαβούρα* τὴν πολλὴ καὶ χτύπους τῶν ἄρμάτων
 ἐγροίκησ' ὁ Ρωτόκριτος, γιατί δὲν ἐκοιμᾶτο.
 Ὁ λογισμὸς τῆς Ἀρετῆς ὀλίγο τὸν ἀφήνει
 νὰ κοιμηθῆ, γιατί ἀγρυπνᾷ ἕς τς ἀγάπης τὴν ὀδύνη. 1010
 Ἄλλο μαντᾶτο νὰ τοῦ ποῦ δὲ στέκει ν' ἀνιμένη·
 μὲ σπούδα καβαλλίκεψε, στὸν κάμπο κατεβαίνει.
 Σὰν ὄντεν εἶν' καλοκαιριά, μέρα σιγανεμένη*,
 κι' ἀξάφνου ἀνεμοστρόβιλος ἀπὸ τῆς γῆς ἐβγαίνει,
 μὲ βροντισμὸ καὶ ταραχὴ τὴ σκόνη ἀνασηκώση, 1015
 καὶ πάει τὴν τόσο ψηλά, ἔπου στὰ νέφη σώση*,
 ἔτσι κι' ὄντεν ἐκίνησε, μ' ἔτοια ἀντρεῖα πορπάτει,
 ὁποῦ βροντὲς καὶ σκονισμοὺς κάνει στὸ μονοπάτι.
 Μ' ἔτοια μεγάλη μάνιτα* ἤσωσε ἕς τὸ φουσσᾶτο,
 ὅπ' ὅποιος κι' ἂν ἐγλύτωσε, μὲ φόβο τὸ δηγάτο. 1020

Εἰσὲ καιρὸ ὁ Ρωτόκριτος ἤσωσε στὸ λιμῶνα*,
 πού οἱ ἄθηναῖοι φεύγασι κι' οἱ Βλάχοι τὰ ζυγῶνα.
 Μὲ φόβον ἐγλακούσανε*, βοήθεια δὲν εὗρίσκα,
 καὶ οἱ ὀχθροὶ τοῖ διώχνανε κι' ἀλύπητα βαρίσκα*.

1025 Κι' ὡσάν λιοντάρι, ὄντε πεινᾷ κι' ἀπὸ μακρὰ γροικίση
 κι' ἔρχεται βρῶμα*, πού πασκε νὰ βοῆ νὰ κυνηγήση,
 κι' εἰς τὴν καρδιά κινᾷ, ὡς τὸ δῆ, ἢ πεθυμιὰ τὴ μάχη,
 τρέχει ζιμιόν* ἀπάνω ντου, κι' ἀγριεύγει σάν τοῦ λάχη·
 φωτιά πυρὴ στὰ μάτια ντου ἀνεβοκατεβαίνει,

1030 καπνὸς ἐκ τὰ ζουθούνια ντου μαῦρος βραστὸς ἐβγαίνει,
 ἀφροκοπᾷ τὸ στόμα ντου, τὸ κοῦφος του μουγκρίζει,
 ἀνασηκώνει τὴν ὄρα, τὸν κόσμον φοβερίζει,
 καταχτυποῦ τὰ δόντια ντου, καὶ τὸ κορμὶ σφαράσσει,
 ἀναχεντρώνουν* τὰ μαλλιά καὶ τρέχει νὰ τὸ πιᾶση·

1035 ἐδέτσι ξαγριεύτηκε γιὰ τὰ κακὰ μαντῆα,
 κι' ὡσάν αἰτὸς ἐπέταξε κι' ἐμπῆκε στὰ φουσοῦα.
 Βλάχοι, κακὸν τὸ πάθετε, εἰς τὰ σᾶς ἡῦρ' ἀφνίδια*,
 ἐδὰ ῥθασι τ' ἀπαρθινὰ* κι' ἐπάψαν τὰ παιγνίδια.

Ἔπου' λαχε νὰ δῆ ποτὲ σύγκλυση* νὰ φουσκώση,
 1040 νὰ πνίξη ἀθρώπους καὶ θεριά, δεντροὰ νὰ ξεριζώση,
 καὶ νὰ μουγκρίζου οἱ ποταμοί, κι' ὁ κόσμος ν' ἀγριέψη,
 κι' ἀστροπελέκια ὁ οὐρανὸς χάμαι στὴ γῆς νὰ πέψη,
 νὰ τρέμουν ὅσοι τὰ θωροῦ, τὸ πνέμα ντωσ νὰ χάνου,
 νὰ ξεψυχοῦ ἐκ τὸ φόβον ντωσ, πρὶ παρὰ ν' ἀποθάνου,

1045 ἐδέτσι κι' ὁ Ρωτόκριτος κάνει τὴν ὥρα κείνη.
 Πολλὰ μεγάλη σύχυση εἰς τὸ φουσοῦα γίνη·
 τίνος τὸν πόδαν ἤκοβγε, τίνος τὴ χέρα ῥίκει,
 τίνος ἐκόπ' ἢ κεφαλὴ, τίνος τ' ἀστήθι ἀνοίκτη,
 ποῖον ἐκ τὴ μέση χώριζε, τίνος κοιλιὰν ἐτρύπα,

1050 πάντα κάνει αἷμα ἢ κοπανιά, ἐκεῖ πού τὴν ἐκτύπα.

Σάν κάνει ὁ λύκος εἰς τ' ἀρνιά, ὄντε πεινᾷ κι' ἀράσσει,
 καὶ πνίγει τα ὅπου κι' ἂν τὰ βοῆ, καὶ φτάνει τα ὅπου πᾶσι,
 ἔτο' ἤκαν' ὁ Ρωτόκριτος ξετροχόντας* τὸ νίκος·
 οἱ Βλάχοι τρέμουν σάν τ' ἀρνιά, κι' ἐκεῖνος εἶν' ὁ λύκος.

1055 Ζεοβὰ δεξὰ τοὺς πολεμᾷ, κι' ἀλύπητα σκοτώνει,

καὶ σὰ θεριὸ τς ἀπογλακῶ*, σὰ δράκος τς ζυγώνει·
 ἤκοβγε μέσες καὶ μεριά, κορμιὰ ἀπὸ πᾶν ὡς κάτω,
 ἤγλαιγε κείνος ὁ λαός, κι ἤτρεμε τὸ φουσσαῖτο·
 πέφτει ἐκ τῆ χέρα τὸ σπαθί, χάνουν τὸ χαλινάρι,
 τὸ θέλαν δεῖ ἀπὸ μακρὰ τοῦτο τὸ παλικάρι, 1060
 ἀποκουγαῖναν οἱ καρδιές, τὴν ἀντρεϊὰν ἐχάνα,
 ἐφεῦγαν κι ἐγλακούσανε, τὰ μονοπάτια πιάνα.

*

Παίρνει ψυχὴ καὶ δύναμη τς Ἀθήνας τὸ φουσσαῖτο,
 πὸν τό βρεν ὀλοσκόρπιστο, κι ἐγλάκα* ἀπάνω κάτω.
 Τὸ πρόσωπο γυρίσανε, πὸν δείχνασι τὴ ὄραχη, 1065
 κι ὅσο ματώνουν τὰ σπαθιά, τόσο πληθαίνει ἡ μάχη.

Τὶς πέφτει καὶ ψυχομαχεῖ, τὶς πέφτει ἀποθαμένος,
 καὶ τὶς ἐλίγα*, τὶς πολλὰ βρίσκειται λαβωμένος.
 Μεγάλος καλορίζικος ἐκράζοντονε τότες
 ἐκεῖνος, ὁπὸν πόθαινε μὲ τσι πληγές τσι πρῶτες, 1070
 κι ὡς εἶχε πέσει ἀπ τὸ φαρί*, τὴ ζήση νὰ τελειώση,
 κι οὐδ ἄλλο πόνον ὁ πόλεμος κι ἡ μάχη νὰ τοῦ δώση·
 μὰ οἱ ἄλλοι πὸν γκορεμίζονταν, κι εἶχαν πνοὴ κι ἐξοῦσα,
 οἱ καβαλλάροι κι οἱ πεζοὶ τοὺς ἐκλοτσοπατοῦσα,
 κι ἀπάνω ᾶ τσι λαβωματιές τὰ πέταλα βουλοῦσα, 1075
 καὶ τὴν πληγὴ ξεσκίζασι, καὶ πόνους ἐγορικοῦσα,
 καὶ μὲ τσιινιές*, λαβωματιές, κριτήρια* πὸν τὼς δίδα,
 πολλ ᾶσκημα τελειώνασι δίχως ζωῆς ὀλπίδα.

Κεῖτεται τ ἄλογο, ψοφᾶ στ ἀφέντη του τὸ πλάι,
 στρέφεται ὁ φίλος καὶ θεωρεῖ τὸ φίλο πὼς ἐσφάη· 1080
 σύντροφος μὲ τὸ σύντροφο νὰ ξεψυχοῦν οὐμάδι,
 τὸ αἶμα εἶν ἡ κλίνη ντως, κι ἡ γῆς προσκεφαλάδι.
 Κεῖτετ ἀπάνω στὸ νεκρὸ ὁ ζωντανός, κι ἀκόμη
 δὲν ἤρθαν τοῦ ξεψυχισμοῦ οἱ ἴδρωτες κι οἱ τρόμοι.
 Ἦλεφτεν ἔτσι, ὁπού ᾶχανεν, ὡσὰν κι ὁπού κερδαίνει, 1085
 κι ὄντεν ὁ γεῖς* ψυχομαχεῖ, ὁ ἄλλος ἀποθαίνει.
 Βαβούρα* κακορίζικιᾶς, λόγια θανατωμένα
 ἐσυντυχαῖναν τὰ κορμιὰ τὰ κακαποδομένα*.
 Λυπητερὰ καὶ θλιβερὰ τὸν πόνον τως ἐλέγα,
 θάνατο γληγορύτερο καὶ πλειὰ εὐκόλο γυρεῦγα. 1090

Πολλοί, ἄπεις* σκοτώσασι μ' ἀντρεία τὸν ὀχθρόν τως,
τότες κι' αὐτοὶ κρυγιοὶ νεκροὶ πέφταν ἐκ τ' ἄλογόν τως.
Οἱ καρβαλλάροι πᾶν πεζοί, τ' ἄλογα σκοτωμένα,
κι' ἄλλα γλακοῦσι μοναχὰ στὸν κάμπο σκοροπισμένα.

- 1095 Τὰ αἵματα κινούσανε χειμωνικὸ ποτάμι·
τῷ σκοτωμένῳ τὰ κορμιά, ποὺ κείτονταν ἀντάμη,
τράφους* ἐκάναν καὶ βουνά· κι' ὁ Ρώκριτος στὴ μέση
ἀλύπηκα τσι πολεμῶ καὶ πάσκει νὰ κερδαίση·
κι' ὅπου κι' ἂν ἐπορπάτηξεν ἐκείνην τὴν ἡμέρα
1100 ἦτονε Χάρος τὸ σπαθί, καὶ Θάνατος ἡ χέρα.
Ἦ γῆς, ὀπού τον πράσινη μὲ χόρτα στολισμένη,
ἐγίνικ' ὀλοκόκκινη τὰ αἵματα βαμμένη.

- Ἦ πόλεμος ἐπλήθαινε μὲ ταραχὴ μεγάλη,
κι' ὄρες ἐνίκα ἢ μιὰ μερά, κι' ὄρες ἐνίκα ἢ ἄλλη.
1105 Σὰν τοῦ γιालοῦ τὰ κύματα 'ς καιροῦ ἀνακατωμένου,
ποὺ οἱ ἀνέμοι τὰ φυσοῦ καὶ πρὸς τὴ γῆς τὰ πηαίνου,
κι' ὄρες ἀφρίζουν καὶ σκοροποῦν ὄξω στὸ περιγιαλί,
κι' ὄρες στὸ βάθος τοῦ γιालοῦ ξαναγιαγέρονουν πάλι·
ἔτσι καὶ τὰ φουσσᾶτ' αὐτά, τ' ἄγρια, τὰ θυμωμένα,
1110 ὄρες ὀπίσω ἐσύρονουνταν, κι' ὄρες ὀμπρὸς ἐπαιῖνα.

*

- Γίνονται ματοκυλισές, πολλῶ λογιῶ θανάτοι,
καὶ τὸν Ἡράκλη ὀλημερνὶς τρομάρα τὸν ἐκράτει,
μὴ χάση τὸ φουσσᾶτον του, κι' εἰς τὴν καρδιά τὸν πιάνει,
καὶ σκλαβωθῆ, κι' εἰς τὴ σκλαβιά σὰ σκλάβος ν' ἀποθάνη.
1115 Δὲν ἠμπορεῖ ὁ Ρωτόκριτος νᾶναι σὲ κάθε τόπο,
μὰ ὀπού 'χε σώσει, θάνατο ἠδιδε τῶν ἀνθρώπω.
Μπλειὸ τὴ ζωὴ του δὲν ψηφῶ, πολλά βραζε τὸ αἷμα,
σὰν εἶδεν τὸν Ἀφέντην του μὲ τς ἄλλους κι' ἐπολέμα.
Ἦ ἀγριότη τῆς ἀντρεῖᾶς, κι' ὁ φόβος τοῦ θανάτου,
1120 ποὺ τῶν ὀχθρῶν του ἠδιδε μὲ τὰ καμώματά ντου,
παρὰ τὸν ἴδιο θάνατο 'ς πλειὰ φόβο τούσε βάνει,
καὶ τὸ κορμί ἤφηνε ἢ ψυχὴ, πρὶ παρὰ ν' ἀποθάνη.
Ἦ ἐλέσασιν ἀριφνητοι* δίχως ψυχὴ στὸ χῶμα,
τῷ λύκων ἐγενήκασι καὶ τῶν κοράκω βρωῶμα.

Εἰς τούτους τς ἀνακατωμοὺς εἰκοσιδύο ἀντρείωμένοι 1125
 εἶχαν ἐκ τὸ Βλαντίστρατο μιὰν ὀρδιναί* παρμένη
 νὰ βροῦν τὸν ἄλλο βασιλιό, νὰ τότε πολεμήσου·
 κι' ἄν δὲν τὸν πιάσου ζωντανό, νεκρὸ νὰ τὸν ἀφήσου·
 καὶ συντροφιάζει τους κι' αὐτός, κι' ὁμάδι συνοδεῦγα,
 κι' ἀπάνω κάτω σὰ θεριά τὸ Ῥῆγαν ἐγυρεῦγα, 1130

Εὐρήκασι τὸ γέροντα κι' ὡς λιόντας ἐπολέμα,
 με τὸ σπαθὶ ὀλοκόκκινο ἀπὸ τὸ τόσον αἶμα.
 Ἐκεῖ ἔτον κι' ὁ Πολύδωρος στῆ συντροφιάν του, κι' ἄλλοι,
 τὸ Ῥῆγα παραβλέπασιν εἰς ἔτοια χρειά μεγάλη.
 Ὡς ἦσωσε ὁ Βλαντίστρατος, ὡς ἂν λιοντάρι τρέχει 1135
 ἀπάνω ντου με τ' ἄλογο, κι' ἀπομονὴ δὲν ἔχει,
 κι' ὀπίσω ντου ἄλλοι εἰκοσιδύο, κι' ὡς δράκοντες ἐράσσα,
 κι' ὀκτώ κοντάρια στοῦ Ῥηγὸς στὸ κούτελο ἐχαλάσα.

Ἦπεσεν ἀπὸ τ' ἄλογο ὁ Ἡράκλης κι' ἐξαλίστη,
 χάμαι στῆ γῆς ἐξάπλωσε, στὰ αἶματα κυλίστη. 1140

Πεζὸς εἶν' κι' ὁ Πολύδωρος, μὰ ἔκανε σὰ λιοντάρι,
 κι' ἤβλεπε τὸν ἀφέντην του, κιανεὶς μὴν τότε πάρη.
 Ἐξεξαλίστη ὁ Βασιλιός, κι' ὀγλήγορα σηκώθη,
 κι' ἤκραξε τὸν Πολύδωρο, ἔς ἐκεῖνο παραδόθη.

Μὲ τὸ σπαθὶ στῆ χέραν τως σὰ λιόντες πολεμοῦσι 1145
 κι' ἀπὸ τοῖ Βλάχους ζωντανοὶ πάσκου νὰ μὴν πιαστοῦσι.

Μὰ σανε τόσοι οἱ ὀχθροί, ὀποὺ τοὺς τριγυρίζου,
 ὀποὺ κιανένα γλυτωμὸ γιὰ τότες δὲν ὀλπίζου.
 Μὲ δυὸ κακιὲς λαβωματιὲς στὴν κεφαλή, στῆ χέρα,
 εὐρίσκετο ὁ Πολύδωρος ἐκείνην τὴν ἡμέρα. 1150

Ὁ Ἀφέντης μὲ τὸ δοῦλον του τὸ θάνατο θωροῦσι,
 ὄντε φωνὴ καὶ ταραχὴ παλικαριοῦ γροικοῦσι.

Τούτ' ἢ φωνὴ κι' ἢ ταραχὴ τῆς μάχης τὸ σημάδι
 ἦτονε τοῦ Ρωτόκριτου, ποὺ ὡς εἶδε, κι' εἶν' ὁμάδι
 ὁ Ἀφέντης μὲ τὸ φίλο του σὲ κίνδυνο θανάτου, 1155
 τοῖ σκάλες* ἀντιπάτησε, καὶ σφίγγει τ' ἄρματά ντου.

Ὁ πρῶτος, ποὺ τοῦ πάντηξε, ἦτο δικὸς τοῦ Ῥῆγα
 τοῦ Βλάχου, καὶ καθημερὸν σὲ μιὰ βουλὴν ἐσμίγα,
 καὶ δίδει του μιὰ κονταρά, καὶ τὸ κοντάρι μῆχτει
 εἰς τὸ λαιμὸ ποκατωθιό*, καὶ χάμαι τότε ὀρίκτει 1160

κρυγιὸ νεκρὸ κι' ἀσάλευτο καὶ καταματωμένο·
τὰ μαθημένα ντου καμε τὸ χέρι τ' ἀντρειωμένο.
Σκοτώνει καὶ τὸ δεύτερο, τὸν τρίτο ξεσελλώνει,
καὶ τὸ κοντάρι ἐτσάκισε, καὶ τότες ξεπαθώνει,
1165 κι' ἤκαμε πράματα φορικτά, καμώματα μεγάλα.
Θάνατο τὸν ἐλέγασι, Χάρο ὄνομα τοῦ βγάλα.

Σὰν τὸ γεράκιν, ὄντε δῆ στῆ λίμνη καθισμένο
πλήθος πουλιῶ, κι' ἐκεῖ χυθῆ ἄγριο καὶ θυμωμένο,
κι' ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦθρανοῦ τὴν ταραχὴν ἀρχίση,
1170 γρουλλώσουσι τὰ μάτια ντου καὶ τὰ φτερὰ κυπήση,
δῶση στῆ μέση τῶν πουλιῶν, κι' ἐκεῖνα τρομασμένα
νὰ σκορπιστοῦ καὶ νὰ χαθοῦ καὶ νὰ χωστοῦν πού κι' ἕνα,
εἰς τὸ νερὸ ἄλλα νὰ βουτοῦ, στὰ ὕψη ἄλλα νὰ πᾶσι,
γιὰ νὰ γλυτώση τῆ ζωῆ πᾶσα πουλι ν' ἀράσση,
1175 νὰ φεύγουν ὅσο τὸ μποροῦ τῆ μάνιταν ἐκείνη,
καὶ τὸ γεράκι μοναχὸ ν' ἀφήσου ν' ἀπομείνη·
ἐδέτσι γίνη κι' εἰς αὐτοὺς ἐκείνην τὴν ἡμέρα·
πολλὰ τὴν ἐτρομάξασι τοῦ Ρῶκοιτου τῆ χέρα·
τόσους νὰ δῆ νὰ πολεμοῦ τὸ φίλο καὶ τὸ 'Ρῆγα,
1180 ὡσὰ γεράκι χύθηκε, κι' ὡσὰν πουλιὰ τοῦ φύγα.

Γλυτώνει, ξεγκουσεύγει* τσι, ἄλογα τὼς γυρεύγει,
εὐρίσκει τως καὶ δίδει τως, κι' ὁ Ρῆγας καρβαλκεύγει·
καὶ τῆς Βλαχιᾶς ὁ βασιλιὸς θωρώντας εἶντα κάνει,
φεύγει ἀποκεῖ, γιατί θωρεῖ πὼς στέκει ν' ἀποθάνη.

1185 Δὲ θέλει πλειὸ ὁ Ρωτύκριτος τ' Ἀφέντη νὰ μακρύνη,
πάννα κοντά ντου πολεμᾷ, καὶ σπλαχνικὸς ἐγίνη.
'Εμίσειψ' ὁ Πολύδωρος, δὲ στέκει ν' ἀνιμένη,
γιατί 'χε δυὸ πληγὲς κακές, καὶ μέσ' στῆ Χώρα μπαίνει.
Βαρᾶ* πολλὰ γροικάτονε, λαβωματιὰ μεγάλη
1190 εἶχε σιμὰ στὸ κούτελο, κι' ὄμπρὸς στὸ στήθος ἄλλη.
'Ολημερνὶς ὁ πόλεμος πολλοὺς θανάτους κάνει,
κι' ἐκεῖνος, ὁποῦ κέρδαινε τὴ μιὰ, τὴν ἄλλη χάνει.

'Εβράδιασε κι' ἡ σάλπιγγα ἤπαιξε νὰ σκολάσου,
οἱ σκοτωμοὶ νὰ πάψουσι, γιὰ τότες νὰ περάσου.

Κάθε φουσσάτο σύρθηκε στὰ μέρη τὰ δικά ντου 1195
 πᾶς ἕνας στέκει ὀληνυκτὶς ζωσμένος τ' ἄρματά ντου.

Σὰν ἐσκολάσα οἱ σκοτωμοὶ ὄγιά τὴν ὥρα κείνη
 καὶ τὸν ὀχθρόν του πασανεὶς ἔς ἀνάπαφιν ἀφήνει,
 ἤκραξεν τὸ Ρωτόκριτο ὁ Ῥῆγας καὶ σιμώνει,
 καὶ σπλαχνικὰ τοῦ μίλησε, μιλῶντα ἀναδακρῶνει 1200
 λέει του: «Σὺ μ' ἐγλύτωσες, πὺ ποθαμένος ἡμου,
 καὶ σὺ μοῦ τὴν ἐχάρισες σήμερο τὴ ζωὴ μου,
 κι' ἀπὲι ἔτοιο πρᾶμα ἀπὸ σὲ κι' ἔτοιο καλὸ γνωρίζω,
 θέλω καὶ νὰ μοιράσωμε τρεὶ χῶρες ὅπ' ὀρίζω,
 καὶ νὰ ἴσαι πάντα μετὰ μέ, ἀπείτις ξεψυχῆσω, 1205
 τέκνο καὶ κληρονόμο μου εἰς ὄλα νὰ σ' ἀφήσω».

Ὡς ἤκουσ' ὁ Ρωτόκριτος, με τάξη γονατίζει,
 καὶ γνωστικά καὶ φρόνιμα ἔτοιαι λογῆς ἀρχίζει :

«Ἀφέντη, τὰ ὀηγᾶτα σου, κράτειέ τα μετὰ σένα,
 καὶ χρέος κιανένα σήμερο δὲν ἔχεις μετὰ μένα. 1210

Ἄν ἤρθα κι' ἐπολέμησα γιὰ σὲ καὶ γιὰ τὴ χώρα,
 τὸ ἴκαμα γιὰ τὸ δίκιο σου, ὄχι νὰ θέλω δῶρα.

Ἀπόστιαν ἀνεθράφηκα, κι' ἤπιασα τὸ κοντάρι,
 πάντα τὸ δίκιον ἀγαπῶ, καὶ μὴ μοῦ τὸ ἴχης χάρη 1215
 καὶ τ' ἄδικο τοῦ βασιλιοῦ τοῦ Βλάχου εἶναι τόσο,
 ὅπ' ἂν μπορέσω θάνατο ξετρέχω νὰ τοῦ δώσω,
 καὶ τὴ ζωὴ προθυμερὸς στὴ ζυγαρὰ τὴ βάνω,
 χαιράμενος κάθε καιρὸ στὸ δίκιο ν' ἀποθάνω».

Ἐκράτειεν τον ὁ Βασιλιός, ἔς τρε ἀγκάλες του τὸν ἔχει,
 ἐθῶρειεν τον στὸ πρόσωπο, ποιός εἶναι δὲν κατέχει. 1220

(Ἐγράφη κατὰ τὸ 1650 περίπου).

Ἔργον Ἰ. Καρακατσάνη.

Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

«... Ἐκοψε Τούρκους ἄπειρους κι' ἑφτά μπουλουκμασηδες
καὶ τὸ σπαθὶ του κόπηκεν ὅπιν' ἀπὸ τὴ φύχτα...»

Ἐθανάσης Διάκος.

Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου.

Εἰσαγωγή: Τὸ ποίημα ἐδημοσιεύθη τὸ 1867, συνοδευόμενον μὲ μακρὰ προλεγόμενα, λεπτομερῆ βιογραφίαν τοῦ ἥρωος καὶ πολλὰς σημειώσεις· ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ ἕξ «ἄσματα».

Ὁ ποιητὴς εἶδε κάποτε μίαν γυναῖκα νὰ θύρεται ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ μονογενοῦς τῆς τέκνου· κατὰ τὸν τραγικὸν δὲ διάλογον ποῦ εἶχε συνάψει ἐπάνω εἰς τὸ μνήμα ἢ ἀπαρηγόρητος μητέρα μὲ τὸ παιδάκι τῆς, ἤκουσεν αὐτὴν νὰ λέγῃ, ὡς νὰ ἀπαντοῦσε τὸ παιδί εἰς τὰ δικά τῆς μοιρολόγια, καὶ τὸ περίφημον δίστιχον τοῦ Διακόου :

Γιὰ δὲς καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,

τώρα π' ἀνθίζουσι τὰ κλαδιά καὶ βγάνει ἡ γῆ χορτάρι!

Ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην τοῦ ἐγεννήθη ἡ ἰδέα νὰ ὑμνήσῃ μὲ τὴν Μουσάν του τὸν θρυλικὸν ἥρωα τῆς Ἀλαμάνας. Ἐρεῦνησε λεπτομερῶς τὸν βίον, τὴν δράσιν καὶ τέλος τὸν τελευταῖον ἀγῶνα καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Διακόου· καὶ κατόπιν μακρᾶς ζητήσεως, μελέτης καὶ ἐξακριβώσεως τῶν συμβάντων συνέθεσε τὸ ποίημα, προσπαθῆσας ὥστε νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ Διάκος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἄνω Μουσουλίτσαν τῆς Παρνασσίδος κατὰ τὸ 1786—1792, ἀπὸ πατέρα τὸν ποιμένα Νικόλαον Γραμματικόν. Ὅταν ἦτο ἀκόμη μικρὸς, οἱ γονεῖς του τὸν εἰσήγαγον εἰς τὸ πλυσίον τῆς πατρίδος τοῦ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἐκεῖ ἔμαθεν ὀλίγα γράμματα καὶ ἐχειροτονήθη κατόπιν διάκονος. Μετ' ὀλίγον, ἐπειδὴ ἠπειλήθη ἡ ζωὴ του ἀπὸ ἓνα ἰσχυρὸν Τοῦρκον, ἔφυγεν ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ ἔγινε κλέφτης εἰς τὴν συμμορίαν τοῦ Σκαλτσᾶ, τοῦ ὁποίου ἀργότερα ἔγινε καὶ πρωτοπαλίκαρν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ ὑπογράφεται Ἐθανάσης Διάκος. Τὸ 1814 μετέβη εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ὑπηρέτησεν εἰς τὸν λόχον τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Ἁλῆ πασᾶ. Ὅτε ὁ Ἁλῆς διώρισεν τὸ 1816 τὸν Ὀδυσσεᾶ ἀρματωλὸν τῆς Λεβαδείας, ὁ Διάκος παρηκολούθησεν αὐτὸν ὡς πρωτοπαλίκαρν του. Τὸ 1818 ἐμυήθησεν καὶ εἰς δύο εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν. Ὅτε δὲ ἀργότερον ὁ Ἄνδρουτσος ἀνεχώρησεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὁ Διάκος ἀνηγορεύθη αὐτὸς ὄπλαρχηγὸς τῆς Λεβαδείας καὶ ὡς τοιοῦτος ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν τὴν 1ην Ἀπριλίου 1821. Ἡ σημαία, τὴν ὁποίαν ὕψωσε, ἦτο λευκῆ,

καὶ ἔφερον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἰς τὴν ἄλλην δὲ τὰς λέξεις: «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος». Ἡ πολεμική του σφραγὶς (εἰς τὸ δακτυλίδι του) ἔφερε χαραγμένον τὸν Σταυρόν, κάτωθεν δὲ αὐτοῦ τὸν δικέφαλον ἀετὸν μὲ τὰ γράμματα ΟΘΝΚ (ὁ Θεὸς νικά). Ὅτε μετ' ὀλίγον ἐπῆλθον κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ καὶ ὁ Ὅμηρ Βριώνης, ὁ Διάκος εἶχε καταλάβει μὲ 400 περίπου μαχητὰς τὴν Γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὰς Θερμοπούλας ἀπέναντι τῆς γεφύρας ταύτης πλησίον εἰς τὴν θέσιν Ποριά, ἔπου ἦτο καὶ τὸ μοναστήριον τῆς Δαμάστας. Ὅταν ὁμοῦ ἐπλησίασαν οἱ ἐχθροί, οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς συντρόφους τοῦ Διακού (ὁ ὁποῖος ἐμάχετο εἰς τὰ Ποριά) ἐδειλίασαν καὶ ἔφυγαν, ἐκτὸς ὀλιγίστων, τῶν ἑσώων τὰ ὀνόματα ἀμφισθητοῦνται. Ἐξ αὐτῶν, μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Διακού ἔκρινεν εὖλογον ὁ ποιητής, ὅπως λέγει εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἔργου του, νὰ μνημονεύσῃ. «Ἐθεράπευσε δὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ποιήσεως δι' ἑνὸς ἢ δύο πλαστῶν ὀνομάτων, πρὸς ἀποφυγὴν ἀντιλογιῶν».

ΛΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἡ ΠΑΡΑΜΟΝΗ.

- «Ἄνεβα, Μῆτρε*, στοῦ βουνοῦ κατάκορφα τὴ δάχη.
 Πάρε τὸ μάτι ταῖτοῦ καὶ τάλαιφιῦ τὸ πόδι
 καὶ τὴν ἀγρύπνια τοῦ λαγοῦ, καὶ στήσε καρσαῦλι*.
 Κι' ἂν δῆς χιλιάδες τὸν ἐχθρό, ἄλογο καὶ πεζούρα*,
 5 μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασαῖ, τὸν ὕπνο μὴ μοῦ κόψῃς·
 στάσου, πολέμα μοναχός. Κι' ἂν δῆς μέσ' στοῦ φουσαῖτο*
 νὰ πιλαλάη τάλογο τοῦ Ὁμέροπασα* Βριόνη,
 πέτα, ῥοβόλα*, κράξε με . . . Σύρε μὲ τὴν εὐχή μου».
- Ἄστραψε ἂπ' ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη,
 10 ἐβρόντησαν τὰ χαιμαλιά*, ἀνέμισε ἡ φλοκατὴ*,
 ἔλαμπε ὁ Μῆτρος μιὰ στιγμή κι' ἐσβήστηκε σὰν ἄστρο.
- Ὁ Διάκος τὸν συντρόφεινε γιὰ λίγο μὲ τὸ μάτι,
 κι' ὕστερα πέφτει κατὰ γῆς γονατιστὸς στὴν πέτρα·
 «Ἀδέροφια, παλικάρια μου! Ἐλάτε δλόγουρά μου

καὶ γονατίσετε μ' ἐμέ. Ὁ κόσμος στὴ χαρὰ του 15
εἶν' ἀνθοστόλιστη ἐκκλησιά, κι' ἐδῶ μᾶς παραστέκει
Ἐκείνος, πού τὴν ἔχτισε, γιὰ νὰ τὸν προσκυνοῦμε».

Ἦτανε νύχτα. Τὰ βουνά, οἱ λαγκαδιές, τὰ δέντρα,
οἱ βρύσες, τ' ἀγριολούλουδα, ὁ οὐρανός, τ' ἀγέρι,
στέκουν βουβά ν' ἀκούσουνε τὴν προσευχὴ τοῦ Διακίου: 20

«Ὅταν ἦ μαύρ' ἢ μάννα μου, ἔμπρὸς σὲ μιὰν εἰκόνα,
Πλάστη μου, μ' ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια
καὶ μῶλεγε νὰ δεηθῶ γιὰ κειούς, πού τὸ χεῖμῶνα
σὰ λύκοι ἐτρέχαν τὰ βουνά, μὲ χιόνια, μ' ἀγριοκαίρια,
γιὰ νὰ μὴ ζοῦνε στὸ ζυγὸ, ἐννοιωθα τὴ φωνή μου 25
νὰ ξεψυχᾷ στὰ χεῖλη μου, ἐσπάραζε ἡ καρδιά μου,
μοῦ ἐτρέμανε τὰ γόνατα, σὰν νᾶθελε ἡ ψυχὴ μου
νὰ φύγη μὲ τὴ δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου.

Ἦστερα μῶλεγε κρυφὰ νὰ σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
νὰ μ' ἀξιώσης μιὰ φορὰ ἕνα σπαθὶ νὰ ζῶσω 30
καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὔρη, νὰ μὲ πάρῃ
πρὶν πολεμήσω ἐλεύθερος, γιὰ σὲ πρὶν τὸ ματώσω.
Πατέρα παντοδύναμη! Ἄκουσες τὴν εὐχὴ μου
μοῦ φύτεψες μέσ' στὴν καρδιά ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
ἔδωκες μιὰν ἀχτίδα σου, ἀθέρα* στὸ σπαθὶ μου, 35
καὶ μουῖρες: τώρα πέθανε γιὰ μέ, γιὰ τὴν πατριδα!

Ἔτοιμος εἶμαι, Πλάστη μου! Λίγες στιγμὲς ἀκόμα
καὶ σβῆῶνται τ' ἄστρα σου γιὰ μέ. Γιὰ μέ θὰ σκοτιδιάσῃ
τῶμορφο γλυκοχάραμα. Θὰ μοῦ κλειστῇ τὸ στόμα,
πὺν ἐκελαδοῦσε στὰ βουνά, στὴ ῥεματιά, στὴ βρύση, 40
θὰ μαραθοῦν τὰ πεῦκα μου. Ἀραχνιασμένη* ἡ λύρα,
πὺν μοῦταν ἀδερφοποιτῆ* κι' ὁποῦ μ' ἐμὲ στὴ φτέρη
ἀγκαλιασμένη ἐπλάγιαζε, τώρα θὰ μείνῃ στεῖρα
καὶ στ' ἄψυχο κουφάρι* τῆς θὰ νὰ βογγᾷ τ' ἀγέρι.

Ὅλα τ' ἀφήνω μὲ χαρὰ, χωρὶς ν' ἀναστενάξω. 45
Καὶ τῶχῳ περηφάνεια μου, πὺν ἐδιάλεξες ἐμένα
αὐτὴ τὴν ἔρημ τὴν ποριά* μὲ τὸ κορμὶ νὰ φράξω.
Εὐχαριστῶ σε, Πλάστη μου! Δὲ θὰ χαθοῦν σπαρμένα
καὶ δὲ θὰ μείνουν ἄκαρπα τ' ἄχαρα* κόκκαλά μου.

50 Εὐλόγησέ τηνε τὴ γῆ, ὁποῦ θὰ μ' ἀγκαλιάσῃ,
καὶ στοίχειωσε κάθε κλωνὶ ἀπὸ τὰ χρώματά μου,
νὰ γένη ἀδιάβατο βουνὸ τὸ μνήμα τοῦ Θανάσῃ.

Θέ μου! Ξημέρωσέ τηνε τὴν αὐριανὴ τὴ μέρα!
Θὰ μᾶς θυμᾶτ' ἢ Ἄρβανιτιὰ καὶ θὰ τὴν τρώγ' ἢ ζῆλεια.

55 Θὰ χλιμιτᾶνε τ' ἄλογα, θὰ καῖνε τὸν ἀγέρα
μὲ τᾶγρια τὰ χνότα* τους γκέκιχα* καριοφίλια*,
θὰ γένουν πάλε τὰ Θεριμιὰ* λαίμαργη καταβόθρα*.
Χιλιάδες ἤρθαν θερισταὶ καὶ Χάρος ὀργοτόμος* . .
μουγκρίζουν, φοβερίζουνε πὼς δὲ θὰ μείνη λόθρα*

60 σ' αὐτὴ τὴ δύστυχη τὴ γῆ, φωτιά, δρεπάνι, τρόμος . . .

Κι' ἐμεῖς θὰ πᾶμε μὲ χαρὰ σ' αὐτὸν τὸν καταρράχτη.

Ἐπάνωθὲ μας θάσαι Σύ, καὶ τὰ πατήματά μας
θὰ νᾶχουνε γιὰ στήριγμα τὴ φοβερὴ τὴ στάχτη,
πῶμεινε σπὶθ' ἀκοίμητη βαθιὰ στὰ σωθικά μας.

65 Δυνάμωσέ μας, Πλάστη μου! Γιὰ ν' ἀκουστῆ στὴ Δύση
πὼς δὲν ἀπονεκρώθηκε καὶ πὼς θ' ἀνθοβολήσῃ
τώρα μὲ τὰ Μαγιαίπριλα ἢ δουλωμένη χώρα.

Εὐλογημένη ἢ ὦρα!»

*Ἐσκυψ' ὁ Διάκος ὡς τὴ γῆ, ἔσφιξε μὲ τὰ χεῖλη

70 κι' ἐφίλησε γλυκὰ-γλυκὰ τὸ πατρικὸ του χῶμα.

*Ἐβραζε μέσα του ἢ καρδιά, καὶ στὰ ματόκλαδά του
καθάριο, φωτοστόλιστο, ξεφύτρωσ' ἓνα δάκρυ . . .
Χαρὰ στὸ χόρτο πῶλαχε νὰ πιῆ σὲ τέτοια βρῦση!

Πλαγιάζει ὁ λιονταρόψυχος! Τὰ νιότα, τὴ θωριά του

75 τ' ἀστέρια βλέπουν μὲ χαρὰ καὶ κάπου-κάπου ἀφήνουν
κρυφὰ τὸ θόλο τ' οὐρανοῦ γιὰ νὰ διαβοῦν σιμά του.
Μοσχοβολαεὶ τριγύρω του καὶ τὸν σφιχταγκαλιάζει
στὸν κόρφο της ἢ Ἄνοιξη, σὰν νᾶτανε παιδί της.
Χαρούμενα τὰ λούλουδα φιλοῦν τὸ μέτωπό του.

80 Χάνει μὲ μιὰς τὴν ἀσχημιὰ καὶ τὴν ταπεινοσύνη
ὁ ἔρμος ὁ ἀζώηρος*, ἢ ποταπὴ ἢ λαψάνα*,
γλυκαίνει τὸ χαμαίδρυο*, στοῦ χαμαιλιῶ* τὴ ῥίζα
ἀποκοιμῆται ὁ θάνατος, καὶ τὸ περιπλοκάδι,

πὸ πάντα κρύβεται δειλὸ καὶ τ' ἄπλερο* κορμί του
 ἄλλοῦ στυλῶνει τὸ φτωχό, δυναμωμένο τώρα, 85
 τρολλό, περηφανεύεται καὶ θέλει νὰ κλαρώσῃ*
 σὶ ἀνδρειωμένο μέτωπο γιὰ ν' ἀκουστῆ πὼς ἦταν
 στὴ φοβερὴ παραμονὴ μιὰ τρίχ' ἀπ' τὰ μαλλιά του.
 Πλαγιαίξει ὁ λιονταρόψυχος! Τοῦ ὕπνου του οἱ ὄρες,
 ὅσο κι' ἂν φύγουν γρήγορα, μεσότοιχο θὰ γένουν 90
 ν' ἀποστομώσουν τὸ θολό, τ' ἀγριωμένο κῦμα
 τοῦ χρόνου ποῦ μᾶς ἐπνίξε. Μ' ἐκείνη τὴ θανάδα
 πῶσταξ' ἀπὸ τὰ μάτια του θὰ ξεπλυθῆ ἡ μαυράδα
 ποῦ ἐλέρωσε τῆς μοίρας μας τὸ νεκρικὸ δεφτέρι*.
 Ὁ Διάκος στὸ κρεββάτι του, ζωσμένος τὴ φλοκάτη*, 95
 σὰν αἰτὸς μέσ' στὴ φωλιά, ὀλάκερο ἓνα Γένος
 ἔκλωθε* κείνη τὴ βραδιά. Ὅταν προβάλ' ἡ μέρα,
 θὰ νάβγουν τ' αἰτόπουλα μὲ τροχισμένα νύχια,
 μὲ θεριεμένα τὰ φτερά, ν' ἀρχίσουν τὸ κυνήγι. . .
 Πλάστη μεγαλοδύναμε! Ἀξιώσέ μας ὅλους 100
 πρὶν μᾶς σκεπάσῃ ἡ μαύρη γῆ, στὰ δουλωμένα πλάγια
 νὰ κοιμηθοῦμε μιὰ νυχτιὰ τὸν ὕπνο τοῦ Θανάση!

ΔΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ.

ΔΙΑΚΟΣ, ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ*, ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ*.

«Διάκε, χαρὰ στὸν ὕπνο σου!

— Καλῶς τὸ Δυοβουνιώτη.

Καλὴ σου μέρα, Πανουριᾶ... Μὴ μὲ προπῆρ' ἡ ὥρα;

*Ἐξέχασα, ἐγελάστηκα, γλυκὰ κρυφομιλῶντας,

ἀδέρφια, μὲ τὴ μάννα μου, ποῦρθε νὰ μ' εὔρη ἀπόψε.

—Θανάση, ἂν δὲ σοῦ ζήλεσα τὰ νιότα, τὴν ἀνδρεία σου, 5

τ' ἄρματα τ' ἀξέτιμωτα*, τὸ μάτι, τὸ τραγοῦδι,

ζηλεύω αὐτὴ τὴν ξαστεριά, πῶχει τὸ μέτωπό σου!

*Ἔστησε στὸ κατώφλι μας τὸ νεκροκρέββατό του

ὁ Χάρος καὶ μᾶς καρτερεῖ. Ξήπλεγες, τρομασμένες,

μαννάδες ἀναρίθμητες μὲ κουφωμένα* στήθια 10

φεύγουν στὰ πλάγια νὰ κρυφτοῦν μὲ τὰ βυζασταροῦδια.
Τὰ ὄρνια ἐμυριστήκανε τὸ σκοτωμὸ ποῦ θᾶρθη
καὶ γρούζουν* ἀνυπόμονα τροχίζοντας τὰ νύχια,
καὶ σὺ κοιμᾶσαι σὰν ἀρνὶ !.. Θανάση, σὲ ζηλεύω !

- 15 —Δὲν ἔχω πέτρινη ψυχὴ. Τοῦ κόσμου τὴ λαχτάρα
μέσα στὴ φλέβα τῆς καρδιάς σὰ σίδηρο λειωμένο
τὴ νοιώθω π' ἀναδέυεται* καὶ μὲ σαρακοτρώγει.
Συχῶρσέ με, Πανουριᾶ. Πρώτη φορὰν ἀπόψε
ἀφ' ὄτου ζῶνω τ' ἄρματα, μ' ἐξάφνισε τ' Ἀστέρι*.
- 20 Μὴ μῶχετε βαρύνωμο. Ποιὸς ξέρει μὴν ἢ Μοῖρα,
ἀδέρφια, μ' ἀποκοίμισε γιὰ νὰ μὲ συνηθίσῃ
στοῦ τάφου τὸ τρισκότιδο. Ἐγὼ κι' ὁ γέρο Χάρος
ἐπὲς λογαριαστήκαμε, καὶ στὸ κατάστιχό του
ἓνα μικρὸ κατεβατὸ μένει ἄγραφο γιὰ μένα.
- 25 Γνοιαστῆτ' ἔσεῖς τοὺς ζωντανούς. Ἐγὼ θὰ πολεμήσω
γιὰ τὰ παλιά μας κόκκαλα. Στὴ φλόγα τοῦ πολέμου,
σὰ μέσα σ' ἓνα θυμιατό, θὰ ὄξω τὸ κορμὶ μου
νὰ γένω νεκρολίβανο στὸ φοβερὸ τρισάγιο.

—Μὴν τὰ ξεσυνερίζεσαι τοῦ Πανουριᾶ τὰ λόγια.

- 30 Θυμήσου, Διάκε, μοναχὰ πὼς ἄδειασεν ἡ φλέβα
τοῦ δύστυχου τοῦ Γένους μας, καὶ μιὰ θανίδα τώρα
ἂν στάξῃ ἀπὸ τὸ αἷμά μας στὴ γῆ χωρὶς ἐλπίδα,
ἀντὶ νᾶναι μνημόσυνο, μπορεῖ νᾶναι κατᾶρα.
Ξέρω τί κρύβεις σιὴν καρδιά, γνωρίζω τί θὰ κάμῃς...
—Ποιὸς μ' ἔμαρτύρησε σ' ἐσᾶς :

- 35 —Κανένας, μὴ θυμώνῃς...

Εἶδα κι' ἐγὼ τὴ μάννα σου ἀπόψε στὸνειρό μου
καὶ μοῦπε νᾶρθω νὰ σ' εὐρῶ καὶ νὰ σοῦ πῶ, Θανάση,
ποῦ ἂν χαλαστοῦμε σήμερα, θὰ νὰ δειλιάσῃ ὁ κόσμος
καὶ θὰ χουμήσῃ* ἡ Ἀρβανιτιά πυκνὴ σὰν τὴν ἀκρίδα,
40 καὶ τᾶλογο τοῦ Ὁμέρπασα ποιὸς θὰ τ' ἀποστομώσῃ ;
—Ὁ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτζου* στὴ Γραβιά !..

Τί θέλεις, Δυοβουνιώτη ;

Νὰ πάῃ τὸ Γοργοπόταμο, θολὸ κι' ἐντροπιασμένο,
νὰ πῆ στὴν ἄγρια θάλασσα, πὼς δὲν εὐρέθηκ' ἓνας
τὰ ξακουσμένα του νερὰ μὲ δυὸ θανίδες αἶμα

σ' αὐτὸ τὸ πρῶτο βάφτισμα ν' ἀγιάση, νὰ μυρώση ; 45
 κι' ἢ θάλασσα μουγκρίζοντας νὰ τρέξη στ' ἀκρογιαλία,
 σὰ φοβερός διαλαλητής, κι' Ἐνατολὴ καὶ Δύση
 νὰ μάθουν πῶς γιορτάζομε τὴ νεκρανάστασή μας !...
 Νάσαι ὁ Βορίωνης στὰ Θεομιὰ καὶ νὰ μὴν εὖρη ἐμπρός του
 δέκα κουφάρια* ξαπλωτὰ γιὰ νὰ σκοντάψη ἐπάνω ! 50
 Νὰ μὴ βαφῆ τὸ πέταλο στοῦ ἀλόγου του τὸ νύχι !...
 Ἐδέρφια, τ' ἀποφάσισα· καὶ μοναχὸς ἂν μείνω,
 θ' ἀπλώσω ὄργυιὰ τὰ χέρια μου, τὰ πόδια θὰ ῥιζώσω,
 κι' ἂν δὲ μὲ ξεχωριάσουνε* κι' ἂν δὲ μὲ κατακόψουν,
 δὲ θὰ μὲ διώξουν ἀπ' ἐκεῖ, δὲ θὰ μοῦ ἴδουν τὴ φτέρνα. 55

Καὶ σὺ τί λέγεις, Πανουριᾶ ;

—Μ' ἐθάμπωσε ἡ ἀχτίδα,
 π' ἀστράφτει ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τριγύρω στὰ μαλλιά σου
 παίζει τὸ γλυκοχάραμα. Μοῦ φαίνεσαι μεγάλος,
 ψηλὸς ὡσάν τὸν Ὀλυμπο καὶ στέκω καὶ προσμένω
 ἐμπρός σου ἀκίνητος, βουβός, Διάκε, νὰ ἴδῶ τὸν ἥλιο 60
 πῶραν τὴν ὥρα θὰ προβῆ ἀπ' τ' ἀντικεφάλο σου.

—Τί λόγος, γέρο Πανουριᾶ, τί φοβερὴ βλαστήμια
 ξαγλίστησε* ἀπ' τὰ χεῖλη σου ! Αὐτὸ τὸ φῶς, ποῦ βλέπεις,
 ἄς μὴ τὸ σκοτιδιάσωμε... Ἐσὺ στὴ Χαλκομάτα
 σύρε νὰ ῥίξης θέμελο. Στείλε τὸν Παπαντριά* 65
 νὰ πάη στοῦ Μουσταφάμπεη μὲ τὸν Κορνᾶ τὸν Τράκα.
 Καὶ πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, θυμήσου, ὁ Ἡσαΐας*
 νὰ βγῆ ψηλὰ στὸ ξέφαντο* κι' ἐκεῖθε νὰ κηρύξῃ
 τὸ φοβερὸ τὸν ὄρκο μας, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος
 ὅτι τὸ ράσο τοῦ πατᾶ κι' ἡ μήτρα τοῦ δεσπότη 70
 θὰ γένουν Χάρου φλάμπουρο* καὶ σκιάχτρο* καὶ σκοτάδι
 καὶ κατασάρκι* μελανὸ στὴν Ἁγία Τράπεζά μας,
 ὅσο σ' αὐτὰ τὰ χῶματα δαφνοστεφανωμένη
 ἢ δουλωμένη Ἐκκλησιὰ τὸ μέτωπο δὲ δείξῃ.

—Δὲν εἶμαι, Διάκε, Πανουριᾶς, νᾶμαι γυναῖκα χήρα 75
 καὶ νὰ μὲ πνίξῃ τὸ ψωμί*, ποῦ ἐφάγαμε στὰ πλάγια,
 ἂν λησμονήσω σήμερα τὸ βάφτισμα, τὸν ὄρκο.

—Ἐσὺ τὸ Γοργοπόταμο θὰ πιάσης, Δυοβουნიώτη,
 καὶ πολεμῶντας τὸν ἐχθρό, λησμόνησε πὼς ἔχεις

- 80 κλεισμένο μέσ^ς στά Γιάννινα τὸ Γιώργο, τὸ παιδί σου.
 Βλέπε τὸ ὄραμα τοῦ νεροῦ, κάμε το ν^ς ἄρμυρση
 μὲ δάκρυ τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Στεῖλε το ματωμένο
 στά μακρινὰ τ^ς ἀδέρφια μας τὸν τρύγο σου νὰ φέρῃ
 ὡσάν πρωτόλουβο* καρπὸ, μαζί μὲ τ^ς ὄνομά σου.
- 85 Ὁ Βακογιάννης* στά ῥιζά, καὶ πλευρά στο γαφύρι
 τῆς Ἀλαμάνας, Πανουριᾶ, θὰ στήσω τὸν Καλύβα*.
 Εἰς τὴ Δαμάστα μένω ἐγώ, σᾶς τὸ ζητῶ γιὰ χάρη,
 κι' ὅταν ἀρχίσουνε... Σιωπή!.., Μοῦ κάστηκε* πὼς εἶδα
 σάν ἕναν ἥσιο νὰ διαβῆ.. Ἐσ^ς εἶσαι, μῶρε Μῆτρε;
- 90 —Ἐγῶμαι, καπετάνε μου.
 —Πατεῖς βουβά τὴ νύχτα
 καὶ δὲ σ^ς ἐγνώρισα μὲ μιᾶς. Μὲ δίκιο νυχτοπούλι*
 σὲ κράζουν οἱ συντρόφοι μας. Τί φέρνεις, παλικάρι;
 —Ἐκίνησε ὁ Ὁμέρπασας ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι.
 —Πέτα, ῥοβόλα, Πανουριᾶ... Στ^ς ἄρματα, Δουβουνιώτη...
- 95 Χριστὸς ἀνέστη, ἀδέρφια μου! Καλῶς ν^ς ἀνταμωθοῦμε
 ἀπόψε πάλι νικηταί. Κι' ἄν δὲ μὲ μεταϊδίητε,
 δὲν θέλω νὰ μὲ κλάψετε. Θέλω σάν πολεμᾶτε,
 τὴν πρώτη σας τὴν τουφεκιά, τὸ πρῶτο σας τὸ βόλι
 γιὰ μένα νὰ τὸ ῥίχνετε, γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Διάκου.
- 100 Ἐφιληθήκανε καὶ οἱ τρεῖς. Τὰ χεῖλη τοῦ Θανάση
 ἐλουλουδίζανε χαρά, σπιθοβολοῦν τὰ μάτια.
 Στὸ κρῦο τ^ς ἀγέρι τοῦ βουνοῦ καπνίζει ὁ ἀνασασμός του,
 λὲς ὅτι ἀπὸ τὸ στόμα του ὀρμοῦν καὶ ξεθυμαίνουν
 σάν ἀπὸ βράχου σχισματιὰ οἱ ἀκοίμητες οἱ φλόγες
- 105 ὁποῦ κρυφόβραζαν βαθιὰ στοῦ Γένους μας τὰ σπλάχνα.

ΑΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Μνήμη τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος
 Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου.

Ἀλαοῦν οἱ πέρδικες γλυκὰ κι' ὁ ἥλιος στὴ χαρά του
 ἀπλώνει μιὰν ἀχιτίδα του καὶ ψηλαφίζει ὁ κλέφτης
 τὰ παρδαλά* τὰ στήθια τους κι' αὐτὲς ἀναγαλλιᾶζον*.

Κατάκορφα στὸν οὐρανὸ πετιέται κι' ὁ πετρίτης*,
τᾶϊτοῦ πρωτοπαλίκαρο, νὰ βάψη τὰ φτερούγια 5
μέσ' στὸν ἀθέρα τῆς αὐγῆς πρὶν ἔβγη στὴν παγάνα*.
Πλένουν τὰ φύλλα στὴ δροσιά χαρούμενα τᾶρείκη,
καὶ στὸ ἔλαφρὸ τὸ φύσημα τοῦ ἀγέρα, ποὺ διαβαίνει,
συναπαντοῦσε φιλικὰ μὲ τὸν ἀνασασμὸ του
τὸ θροῦμπι* τὴν ἀλφασκιά*, τὸ σφελαχτὸ* ἢ μυρτούλα. 10
Δακρῶζουνε τ' ἀπάρθενα* τὰ χιόνια στὸ λιοπύρι,
ἀκούοντ' οἱ νεροσυρμὲς ἀπὸ ἐγκρεμὸ σὲ βράχο
νὰ παραδέρνουνε γοργὰ καὶ λὲς μὲ τὴ γαργάρα
πάνάκραζαν τὴν κλεφτουριά καὶ τὴν ἀποζητοῦσαν.
Ἐκυματίζαν τὰ σπαρτά, χαρὰ τοῦ ζευγολάτη, 15
καὶ κάπου-κάπου ἀνάμεσα ξεπρόβαιν' ἕνα στάχυ
κι' ἔγερν' ἔδῶ, κι' ἔγερν' ἐκεῖ τὸ τρυφερὸ κεφάλι
ὡσάν νὰ παραμόνευε νὰ ἰδῆ κι' αὐτὸ τὸ Διάκο.

Κι' ὥστόσο ἀνθρώπινη φωνὴ μέσα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο
ποὺ φαίνεται ὀλοζώντανος, καμμιὰ δὲν ἀγροικιέται, 20
οὔτε φλογέρα πιστικοῦ*, οὔτε χαρᾶς τραγουδί,
οὔτ' ἀγωγιάτη σάλαγος*. Ἐφαίνετο ὅλη ἡ φύσις
λουλουδί χωρίς μυρωδιά, κόρη γλυκειά, πανώρια,
ὅπου γεννήθηκε βουβὴ κι' ὅπου τὴν παραστέκει
ἡ μαυρισμένη ἡ μάννα της νὰ ἰδῆ μὴ ξεχαράξῃ 25
μαζὶ μ' ἕνα χαμόγελο στὰ χεῖλη κι' ἡ λαλιά της.

Ἄστράφτουνε, λαμποβολοῦν τριγύρω στὴ Δαμάσια
ἄλλοι στρωμένοι κατὰ γῆς, ἄλλοι τὸ διπλοπόδι,
περήφανοι, σιωπηλοί, τρακόσιοι ἀντρειωμένοι.
Ἐπάνωθί τους κάτασπρο τὸ φλάμπουρο τοῦ Διακού 30
ἀνέμιζε τρομαχτικὸ, καὶ στὸ ξεδίπλωμά του
λεβέντης ἀστραπόμορφος ἐπρόβαινε ὁ Ἄι Γιώργης
μὲ τ' ἄγριό του τ' ἄλογο κρατῶντας καρφωμένο
τ' ἄσπλαχνο τὸ κοντάρι του στὸ διάπλατο λαρύγγι
τοῦ φοβεροῦ τοῦ δράκοντα, ποὺ δέρονται στὸ χῶμα. 35
Ποιὸς ἐσυντύχαινε* κρυφὰ μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴν κόψη
κι' ἐπάνω της ἔξεσερνε γοργὰ τὸ δάχτυλό του,
ποιὸς ἐπελέκαε τεχνικὰ τὴ στουρναρόπετρά* του
στὸ λῦκὸ τοῦ καριοφιλιοῦ, ποιὸς τρίβει τὰ παφήλια*

- 40 συγγενιασμέν' ἀπὸ νοτιά, καὶ ποιὸς γιὰ νὰ ξεδώσῃ*
ἐθόλωνε μὲ τὸν ἀχνὸ τοῦ μαχαιριοῦ τῆ λάμψη.

Κανένας δὲν ἀνάσαινε. Σ' ἓνα κοντρί* μονάχος
κοιτάει ὁ Διάκος σιωπηλὸς κατὰ τὸ Λιανοκλάδι.

- Ἐξυπνος κι' ὄνειρεύεται. Ἐπὸ τὸ ριζοβούνι
45 ἀνέβηκε κι' ἡ καταχνιά, ψιλὸς ἀφρὸς τοῦ ἀγέρα,
καὶ μιὰ στιγμή τὸν ἔκρουσε στὴν δροσερὴ ἀγκαλιά της*
λὲς ὅτι ἐκεῖνη τὴν αὐγὴ λησμονημέν' ἀχνάρι*
ἔσμίξαν σ' ἓνα σύγγεφο κι' ἤρθαν ἀπὸ τὸν Ἄδη
νὰ μυριστοῦν τὸ σκοτωμό, νὰ ἰδοῦνε τὸ Θανάση.

- 50 Μέσ' στὰ τριφύλλια τὰ παχειὰ σιδέρικη* φοράδα,
μαρμάρ* φίδι φτερωτό, δροσιζεται καὶ βόσκει
στρωμένη, ἐτοιμοπόλεμη. Τὴν εἶχε πάρει ὁ Διάκος
χρονιαρίκη στὰ Γιάννινα, κι' ἀπὸ τ' ἀστέρι, ποῦχε
καταμεσῆς στὸ μέτωπο, τὴν ἔκραζεν Ἄ σ τ ἔ ρ ω.

- 55 Ἐβραζ' ὁ πόλεμος μακρὰ καὶ κούφια τὴ βοή του
τὴν ἔφερν' ὁ ἀντίλαλος σὰ μούγκρισμα πελάγου.
Ὅλοι προσμένουνε βουβοί... Κανένας πεζοδρομὸς
στὸ ξάγναντο* δὲ φαίνεται. . . Ὁ Μῆτρος, ποῦν' ὁ Μῆτρος ;

«Γέρο Διαμάντη, δὲ μιλεῖς, δὲ μᾶς καλημερίζεις ;

- 60 Ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται γιὰ τὴν ἀνάστασή μας
καὶ στολισμένος μᾶς θωρεῖ. Σὲ λίγο τὸ σπαθί σου,
ποῦ ἐσκούριασε στὴ θήκη του, θὰ πιῇ νὰ ξεδιψάσῃ,
καὶ σὺ τὸ ξυπνητήρι μας, σὺ τοῦ βουνοῦ τ' ὀρνίθι*,
ἐκλείδωσες τὰ χεῖλη σου ;... Τί σ' ἔπιασε, Διαμάντη ;

- 65 — Σαραντα χρόνια πολεμῶ. Ἐπ' τὴν κορφὴ στὰ νύχια
μ' ἔγδαρε, μὲ ξεφλούδισε τὸ βόλι, τὸ λεπίδι...
Μ' ἔφαγε ἡ γύμνια κι' ἡ ἔρμιά. Ἐβαψε τὰ παλιούρια*
ἡ ξεσχισμένη φτέρνα μου... Μ' ἔδειρε τὸ χαλάζι...
Ἐστρωσα τὸ κρεβάτι μου μέσ' στὴ μονιά* τοῦ λύκου...

- 70 Κυνηγημένος σὰ θεριὸ τὴ νύχτα στὰ λαγκάδια
ἔβγαινα κι' ἔβροσκ' ἀρπαχτὰ τὰ κούφια βελανίδια*
ποῦ ἔσέποντο στὰ χώματα, κι' ἔζοῦσα μ' ἀποφάγια,
π' ἀφήναν τ' ἀγριογούρουνα. Κι' ὅταν τὸν Ἄλωνάρη

μοῦχαν πιασμένα τὰ νερὰ καὶ μ' ἔφρυγεν ἡ δίψα,
ἀκοῦστέ το, μωρὲς παιδιὰ, ἐξύμωνα στὰ δόντια 75
κι' ἐχόρταινα βυζαίνοντας μιὰ φλοῦδ' ἀπὸ μολύβι·
καὶ δὲ θυμοῦμαι νᾶνοιωσα ποτέ μου τῆ λαχτάρα,
ὁποῦ μὲ σφάζει σήμερα, καὶ σὰ μονομερίδα*
ἀπὸν' ἀρομὸ στὸν ἄλλονε κρυφά-κρυφά χωνεῖει*
καὶ μοῦ ῥουφάει τῆ δύναμη καὶ μὲ νεκρώνει, Λάμπρε. 80

—Γέροντα, τ' εἶναι πῶπαθες ! Ἐνάθεμα τὴν ὥρα,
ποῦ ὁ γούμενος τ' Ἄι Γιαννιοῦ ἀπὸ τὴν Ἄροτινά
τὸ λαμπριάτικο τ' ἀρνὶ θυμῆθηκε νὰ στείλῃ.
Καὶ τρεῖς ἀνάθεμάτηνε τὴν ὥρα ποῦ οἱ συντρόφοι
σοῦ ἔδειξανε τὴν πλάτη του !...Πές μας, τί γράφ' ἡ Μοῖρα;» 85

Ἐστρώθηκαν στὴ χλωρῶσά τριγύρω στὸ Διαμάντη,
ὁ Λάμπρος κι' οἱ συντρόφοι του. Ἄπλωσε ὁ γέρο κλέφτης
κι' ἐπῆρε ἀπὸ τὴ ζώστρα του τὸ φοβερὸ τὸ χτένι*,
τὸ πέρασε δυὸ τρεῖς φορὲς ἀπὸνα χέρι σ' ἄλλο,
μὲ φόβο τὸ ψηλάφησε, τὸ κοίταξε στὸν ἥλιο, 90
κι' ὕστερα, σὰν νὰ εὐρέθηκε μὲ μιᾶς σὲ ξένον κόσμο,
σὰν νὰ λησμόνησε μὲ μιᾶς σκοντάμματα καὶ πάθη,
ἕνα πρὸς ἕνα ἐδιάβαζε τὰ μυστικὰ σημάδια
καὶ τὰ παιδιὰ ἀκουρμαίνονται*. Τοὺς ἔδειξε μιὰ φλέβα*
μέσ' στὴ διχάλα, κόκκινη... Δεξιά, ζερβιά μαυρίλες 95
σὰν κυπαρίσσια νεκρικά, κι' ἐδῶ κι' ἐκεῖ λειψάδες*
καὶ σκοτεινὰ κοιλώματα. Τοὺς ἔδειξε μιὰ σκλήθρα*
κι' εἶπε πὼς ἦτανε κεντρί... Κι' ὅταν ὁ γέρο μάντης
ἐξάνοιξε στὴν ἀγκωνή, μελαχρινὴ λουρίδα,
ποῦ πρόβαινε σὰ σεραπετό, τοῦ θόλωσαν τὰ μάτια, 100
τοῦ πιάστηκε ἡ ἀναπνοή, τοῦ ἀχνίσανε* τὰ χεῖλη,
βαριά βαριά ἀναστέναξε κι' ἐκόπηκε ἡ φωνή του...
«Διαμάντη, τί σ' ἐξάφνισε ;...

—Ἄρχια μὲ τὸν ὀσκρό* της».

Ἄρχίζει πάλ' ὁ γέροντας τὸ πρῶτο διάβασμά του,
καὶ μέσ' ἀπὸνα σύγνεφο τοὺς ἔκραξε νὰ ἰδοῦνε 105
ὁποῦ ξεφύτρωνε πουλὶ ποῦχε διπλὸ κεφάλι...
πλατιά φτερούγια δάανοιχτα. Στὴ μιὰ τὴν ἀπαλάμη

βαστοῦσε δίστομο σπαθί καί με τήν ἄλλη σφίγγει
 στεφανωμένονε Σταυρό. Ὀλόγυρά του ἀχιτίδες
 110 καί ξημερώματα γλυκά, καί ξαστεριά καί λάμψη...

Τ' ἀπίστευτο τὸ θέαμα γυροτοί, συμπυκνωμένοι,
 ἐκοίταζαν ἀχόρταγα ὁ Λάμπρος κι' οἱ συντρόφοι.
 Κι' ἐνῶ με χίλιες ξέλεξες* ἐπνίγανε τὸ μάντη,
 ἀκούσανε πού ἐφρυμάζεε* συχνά-συχνά ἡ Ἀστέρω
 115 σὰν κάτι νᾶθελε νὰ πῆ κι' ἐχτύπασε τὸ ποδάρι,
 κι' ὅλοι φωνάζουσε με μιᾶς: «Ὁ Μῆτρος!... τὸ ξιφτέρι*!
 —Στ' ἄρματ', ἀδέρφια, στ' ἄρματα! Κι' ἐπλάκωσε ὁ Βριόνης.

—Καί σὺ πῶς εἶσαι, Μῆτρε, ἀχνός*;... Ἐπὶ τὴν τραχηλιά σου
 ῥένε τὰ αἵματα στὴ γῆ. Ποῦ σ' ἔχουνε βαρέσει ;
 120 —Μᾶγλειψε, Διάκε, ξώδεσμα τὸ βόλι ἓνα παιδί,
 κι' ὁ δρόμος τὴ λαβωματιά μου ξάναψε λιγάκι...
 Θανάση, μᾶς ἐχάλασαν.

—Πάψε... Γέρο Διαμάντη,
 δός μου τὸ μήλι* σου νὰ ἰδῶ... Μὴν κρένης*. Ξεστηθώσου.
 Καλὰ σοῦ τὴν ἐφύτεψαν... Ὁ Χάρος ἀπὸ τρίχα...
 125 Ξαντό... Φρυμένη* πηγανιά... ὅ,τι εἶναι... Τώρα πές μου.

—Θανάση, μᾶς ἐχάλασαν... Δὲν εἶχε σκάσει ὁ ἥλιος,
 πού ἐχύθηκε ὁ Ὁμέρπασας... Χτυπάει τὸ Δυοβουνιώτη
 καὶ τότε παίρνει στὸ φτερό*... δὲν ἐπαιξε λεπίδι.
 —Θᾶχε τὸ νοῦ του στὸ παιδί. Κι' ἦτανε τετρακόσοι !
 Εἶδες ἐκεῖ τὸν Κόκκαλη ;

130 —Ἐθόλωσε τὸ φῶς μου.
 Μ' ἐπῆρε τὸ παράπονο κι' ἐδάκρυσά... δὲν εἶδα...
 Ἀκούστηκ' ἓνα ὀυάσιμο* ἀπὸ τὴ Χαλκομάτα,
 καὶ ῥίχνονται τοῦ Πανουριᾶ. Πρώτη φωτιά κι' ἐσμῖξαν.
 Ἐζήλεψα κι' ἐχούμησα*... Τὸ ρᾶσο τοῦ Δεσπότη
 135 ἀντάρα*, μαύρη θάλασσα... Ἐκεῖ κι' ὁ Παπαγιάννης...
 Ὀλόγυρά τους σκοτωμός. Ἀθεμωνιά* κουφάρια.
 Βόσκει* τοῦ Γούρα τὸ σπαθί... ἀστροπελέκι, Χάρος...
 Οἱ λαβωμένοι σφάζονται στὸ χῶμα με τὸ δόντι...
 Μᾶς ἐπνίξε ἡ Ἀρβανιτιά... Τᾶλογο τοῦ Βριόνη
 140 ἀνεμοστρόβιλος, ὀργή... τὰ δυὸ του τὰ θουθούνια

Ξεροῦν ἀντάρρα καὶ καπνό... Πλακώνουν κι' ἄλλοι... κι' ἄλλοι' λὲς κι' ἀναβράνε ἀπὸ τῆ γῆ... Δριμόχολο*, τρομάρα...

Μὲ κράζει ὁ γέρο Πανουριᾶς : « Τρέχα νὰ πῆς τοῦ Διάκου, ποὺ ἂν εἶμαι ζωντανός, δέ φταίω γώ., τὸ βόλι ».

Κι' ἐμούγκριζε σὰ δράκοντας... Τὸν ἄραξε ὁ Μανίκας. 145

Ἐκεῖνος ἀνδρειεύεται... Τοῦ πέφτει κι' ὁ Καπλάνης...

Οἱ δυὸ τους τὸν ἐλύγισαν*... Φεύγουνε πολεμῶντας...

* Ριπίζω*... μ' ἐκυνήγησαν... ματόνομαι... μὲ χάνουν.

— Τὸν εἶδες τὸν Παπαντριᾶ ;

— Μὲ τὸν Κορνᾶ τὸν Τράκα

κρατοῦν τοῦ Μουσταφάμπεη.

— Καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτη ; 150

— Τὸν εἶχα ἰδῆ ποὺ ἐμούδιασε. Τοῦ μύρισε ὁ Καλύβας

στῆς Ἀλσμάνας τὰ νερά. Τοῦ Βακογιάννη ὁ ἥσκιος

εἶναι βαρὺς, θανατερός κι' ὅποιος περάσῃ ἐκεῖθε

σκοτάδι κι' ἀποκάρωμα*. Θὰ τῷμαθε καὶ μένει

ἄρθη μὲ τὸν Ὁμέρπασα..

— Καλῶς ν' ἀνταμωθοῦμε. 155

Δὲν εἶναι ἀλήθεια, ἀδέρφια μου ; Ἐψὲς στὴν προσευχὴ μας

τὸ τάξαμε στὸν Πλάστη μας... Στὴ θέση του καθέννας..*

Νερό, νὰ μὴ διψάσετε.. Κανεῖς σας δὲ θὰ ὀίξει,

πρὶν δώσω ἐγὼ τὴν προσταγή. Θέλω μιὰ τέτοια μέρα

νὰ μετρηθοῦν τὰ βόλια μου μὲ τόσους σκοτωμένους. 160

Μὴ σημαδεύετε ψηλά... Κι' ἂν πέσω, θυμηθῆτε

τ' ἄρατα, τὸ κεφάλι μου. Ἄς τᾶχη ὁ γυιὸς τ' Ἀνδρούτζου,

νὰ μὴ τὰ πάρῃ ἢ Ἀρβανιτιά. Στὸν κόρφο κρεμασμένο

ὅποιος μοῦ ψάξῃ τὸ κορμί, θὰ βρῆ τὸ φυλαχτό μου...

Μοῦ τῶχει ὀίξει στὸ λαιμὸ ἢ μάννα μου, τὴ νύχτα 165

ποὺ ἐβγήκα κλέφτης στὰ βουνά... Πάραυτα νὰ τὸ πᾶτε

στὸ μοναστήρι τ' Ἄι Γιαννιοῦ... Θέλω τὸ δαχτυλίδι,

θέλω νὰ μείνῃ μαρτυριὰ στὸ χέρι τὸ δεξιὸ μου,

νὰ μὲ γνωρίσῃ ὁ Ὁμέρπασας. Ἐκεῖ θὰ βρῆ γραμμένη

τὴν πίστη μας σ' ἓνα Σταυρό, τῶνιερὸ, τὴν ἐλπίδα 170

σ' ἓνα δικέφαλο πουλί... Τοῦπε ὁ Θεὸς θὰ γένῃ...

Σήμερ' ἀρχίζει ὁ κάματος*. Ἡρῶθαν τὰ πρωτοβρόχια,

θᾶμεθα μεῖς ἢ προσιμιά*. Ἄφαντος ζευγολάτης,

ποὺ δὲ δειλιάζει στὴ σπορά, κρατεῖ τὸ χερολάτη*.

- 175 Ἦ γ' ἀλέτροι τρίζει στ' ὄργωμα... Ἦταν ἡ γῆ χερσάδα
καὶ τὸ γενεὶ θὰ μπῆ βαθιά... Τὸ γήμορο* δικό μας...
Ψυχὴ, παιδιὰ μου, στ' ἄροματα!... Τοῦπε ὁ Θεὸς θὰ γένῃ!
Νὰ μὴ σὰς λείψῃ τὸ νερό... Γέρο Διαμάντη, Μῆτρε,
σταθῆτε σεῖς ἐδῶ μ' ἐμέ... Στὴ θέση του καθένας!
- 180 Ἐσχόρπισαν ὀλόγουρα. Ποιὸς πιάνει ἓνα θυμάρι
καὶ ποιὸς κρατεῖ μιὰ λοιδοριά*, τ' ἀφωρεσμένο δέντρο.
Τὰ καριοφίλια δείχνουνε μέσ' στὰ κλαριά τὸ στόμα
σὰν ἄγρουπνες δεντρογαλιές*. Ἐδῶθ' ἐκεῖθ' ἀστράφτουν
ἄγρια μάτια φλογερά, ἀνάμεσα στὰ φύλλα,
- 185 λὲς κι' ἦταν θράκια σκεπαστά. Πρώτη πνοὴ θ' ἀνάψουν.
Ἔνοιωθε κι' ἀναγάλλιαζε τὴ δύναμή του ὁ Διάκος.
Μένει μὲ μιᾶς ἀκίνητος. Ἐσταύρωσε τὰ χέρια
καὶ κατὰ τὴν Ἀγάθωνα* τὸ πρόσωπό του στρέφει.
Στὸ μέτωπό του τὸ πλατύ, πού τὸ φωτίζ' ὁ ἥλιος,
- 190 ἐπέρας' ἓνα σύγνεφο. Τὸ μάτι του κατάρα...
Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς ἀνέβηκε ἡ πικράδα
σιτὰ δροσερὰ τὰ χεῖλη του καὶ τοῦ τὰ φαρμακεύει,
σὰν νᾶχε πιῆ τὴν ἀλοή*.
«Ἄχ! Μῆτρε Κοντογιάννη*,
στὸν Ἄδη πού θὰ κατεβῶ, ἂν μ' εἶρη ὁ γέροντάς σου
195 καὶ μὲ ῥωτήσῃ, τί θὰ πῶ; Πῶς μ' ἓνα ἄροματωλίκι...»
Εἶπε κι' ἐστέναξε βαριά... Ἐδιάβηκε ἡ μαυρίλα
κι' ἔρχεται πάλι ἡ ξαστεριά. Θολός, συγνεφιασμένος
δὲ μένει τέτοιος οὐρανός, ὥρα πολλὴ δὲ μένει.
«Καινοῦρα, Μῆτρε, καταχνιά*... δὲ μᾶς χασομερᾶνε.
200 Ὅθε περάσουν, ἐρημιά, μένει τὸ χῶμα στεῖρο.
—Ἐρχεται ἐμπρὸς ἡ Λιαπουριά* μὲ τὸν Ὅμηρ Βριόνη...
Διαμάντη, κοίταξε καὶ σύ, σὰν καὶ νὰ σταματῆσαν.
—Χωρίστηκε ὁ Κιοσὲ πασᾶς... Χτυπάει τὴν Ἀλαμάνη.
Ἄστραψ' ἡ πρώτη τουφεκιά... Χαρὰ στὸ καριοφίλι!
205 Νὰ μὴν πεθάνω ἐδῶ μὲ σὰς, ἂν δὲν εἶν' τοῦ Καλύβα.
Τοῦχα γνωρίζει στ' Ἄγραφα... Ποῦσαι, καημένε Δίπλα*,
νὰ ἰδῆς πού δὲν ἐβράχνιασεν ὁ λάουγγάς του ἀκόμα!
Ἔψησ', ἐμαύρισε καρδιές... Θὰ ἐδάγκασε κουφάρι...

- Τὸ βόλι δὲν ἐδιάβηκε... Γονάτισ' ἕνας... πέφτει...
 Καλὴ ἀρχή... ματώθηκαν... ἀνάφτει τὸ γεφύρι... 210
 Πῶς πολεμοῦνε τὰ σκυλιά !... Διάκε! καπνός... δὲ βλέπω.
 —Καλύτερα γιὰ σένανε. Τοὺς βλέπω ἐγώ, Διαμάντη.
 Στοῦ Βακογιάννη τὰ πλευρά, στὰ στήθια τοῦ Καλύβα
 χτυπάει τὸ κῦμα καὶ σκορπᾷ. Τοὺς ἔξωσε ἡ πλημμύρα
 καὶ δὲ σπαράζουν* ἀπ' ἐκεῖ. Τρέχα νὰ πῆς τοῦ Λάμπρου 215
 νὰ πάη μ' ἐξήντα διαλεχτούς... Φτερά... κι' ἡ ὥρα σφίγγει.
- Μῆτρε μου ! τὸ μιλλιόνι* μου... Μᾶς εἶδανε... Ὁ δερβίσης
 στάθηκ' ἐμπρὸς καὶ ὀυάζεται*... Κρατεῖ καὶ δυὸ κεφάλια !...
 —Ἐδῶθε τοῦ Λεσπότη μας, ζερβὰ τοῦ Παπαγιάννη.
 —Δὲ μοῦπες πὼς τοὺς ἔκοψαν !... Νάχουμε τὴν εὐχή τους... 220
 Κοίταξε, Μῆτρε, τὸ σκυλί, γιὰ νὰ μᾶς φοβερίσῃ,
 τώρα τὰ πέταξε στὴ γῆ καὶ τὰ ποδοκυλάει...
 Τὰ πῆρε παραμάσχαλα*... Ἐπρόβαλ' ἕνας ἄλλος...
 Ἄνέβηκε στὸ ψήλωμα... Διαλαλητής... Τί θέλει ;
 «Θανάση Διάκε !... Εἶς' αὐτοῦ ;
 —Ἐδῶμαι... Ποιός μὲ κράζει ; 225
 —Ὁ ἀφέντης ὁ Ὁμέρπασας...
 —Στὴ γῆ δὲν ἔχω ἀφέντη.
 Κι' ὄθε περάση ὁ ἥσκιος μου, ὀρίζω ἐγώ. Τὸ ξέρει.
 —Δῶσε μας διάβα, κι' ὅ,τι πῆς, τιμές... καὶ βιό... καὶ χάρες.
 —Πόλεμο θέλω... πόλεμο... Ποιός εἶσαι σὺ πού κρένεις ;
 —Πιστεύω ὅ,τι πιστεύετε...
 —Ἄφωρεσμένος νᾶσαι, 230
 πῶχεις ψυχὴ στὴ γλῶσσα μας, σ' αὐτὸν τὸν Ἅγιο Τάφο*
 νὰ βλαστημήσης προδοσές... Ἄφωρεσμένος νᾶσαι !...»
 Κι' ὁ ἀντίλαλος ἑπτὰ φορὲς ἀπὸ σπηλιὲς σὲ βράχους
 ἀπὸ βουνὰ σὲ λαγκαδιὲς φαρμάκεψε τ' ἀγέρι
 μ' ἐκεῖνον τὸν ἀφορεσμό. Τὰ χεῖλη τοῦ Ἡσαΐα 235
 ἀραχνιασμένα* καὶ βουβὰ στὸν ὕπνο τους σπαράζουν*
 καὶ μουρμουρίζουνε βραχνά: «Ἄφωρεσμένος νᾶναι !...»
 Ἐφτυσεν αἷμα κατὰ γῆς τοῦ Παπαγιάννη ἡ γλῶσσα
 κι' ἀνταποκρίθηκε κι' αὐτῆ: «Ἄμην.. ἀφωρεσμένος !»
 Ἐχάθηκε ὁ διαλαλητής... Ἀνατριχίλα... τρόμος. 240
- Μυρομήγχιαζε ἡ Ἀρβανιτιά. Τᾶλλογο τοῦ Βριόνη
 Ἄλεξ. Σαοῦ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἔκδ. Δ', 10

- τοὺς διαχωρίζει ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ τοὺς δαγκάει τὴν πλάτη.
 Σαλάγα* τους, 'Ομέρπασα! Σπρῶχνε, βοριά, τὸ κῦμα,
 νὰ φάη τὴν πέτρα τοῦ γιालοῦ. Θὰ ξαφνιστῆς μιὰ μέρα
 245 νὰ ἰδῆς τὴ νεκροθάλασσα τὸ βράχο ν' ἀγαπήση.
 Θ' ἀγκαλιαστοῦν τὰ δυὸ θεριά καὶ τότε ἀδερφωμένα
 θὰ χλιμιτίσουν φοβερά, κι' ὁ ἄνεμος θὰ πέση,
 Σαλάγα τους, 'Ομέρπασα! Μάτωνε τὴ βουκέντρα
 νὰ τρέχουν τὰ καματερά*. Θὰ νῆρθη ἐκεῖν' ἡ ὥρα
 250 ποὺ ἀγριομένα θὰ τὰ ἰδῆς. Θὰ ν' ἀντιστηλωθοῦνε,
 θὰ νὰ τινάξουν τὸ ζυγὸ, θὰ φύγουν μὲ τ' ἀλέτρι
 καὶ θᾶρθουνε μουγκρίζοντας, στὸ πρῶτο βουκολεϊό* τους.
 Σαλάγα τους!... Σαλάγα τους!... Τᾶλογο πάντ' ἀστράφτει
 μέσα στὴ μαύρη συγνεφιά... 'Εμπρὸς τὰ δυὸ κεφάλια.

- 255 'Ακούστηκε σὰ μιὰ βροντή. Στὰ σωθικά τοῦ Διάκου
 κρυφὰ λὲς κι' εἶχαν σωριαστῆ φαρμακεμένοι πόνοι,
 χίλιων χρονῶν ἐκδίκησες, στεῖρες εὐχές, ὀρφάνια,
 τοῦ βρόχου τὸ λαχτάρισμα, τυραγνισμένη φτώχεια,
 κατάρτες, ψυχομάχημα, βάσανα, μοιρολόγια,
 260 κι' ἐξέσπασε μὲ μιὰ φωνὴ τὸ βογκητὸ τοῦ Γένους :
 «'Αδέρφια μου!... Φωτιά! Φωτιά!...»

- Τὸ βόλι τοῦ Θανάση
 δὲ θέλει σάρκα ἀνθρωπινή. Γυρεύει ν' ἀπαντήση
 τᾶλογο πάνδρειεύεται. Θέλει νὰ πιῆ τὴ φλόγα
 πῶβραζε μέσ' στὴ φλέβα του καὶ σι' ἄγριο πέρασμά του
 265 τοῦ χάραξε τὸ λάρυγγα, τοῦ θέρισε τὸ σφάχη*,
 τοῦ ῥούφηξε τὴ λεβεντιά, τοῦ σβεῖ τὴν περηφάνεια
 καὶ μεθυσμένο ἀπὸ χαρὰ φυσομανάει καὶ φεύγει.
 Τὸ ἄτι ἀναστηλώθηκε, στεγρὴ παλικάριά του,
 τὰ λάγανά* του αἱμάτωσαν, λυγᾶνε οἱ κλειδώσες του
 270 καὶ ῥοβολᾷ νεκρὸ στὴ γῆ. Ψυχομαχάει, κι' ἀκόμα
 κρατεῖ τ' αὐτιά του τεντωτά...

- «'Ομέρπασα Βοιόνη,
 σοῦ στέλνει χαιρετίσματα τοῦ Διάκου τὸ μιλλιόνι.
 —Μῆτρε, τὰ μετωρίσματα* παλικάριά δὲν εἶναι,
 ὅπου εἶν' ὁ Χάρος βασιλιᾶς... Διαμάντη! τὸ δερβίση!
 275 —Θανάση, ὡς τώρα τρεῖς φορές τὸν ἔβαλα στὸ μάτι

καὶ δὲ μοῦ δείχνει μέτωπο*. Θὰ νὰ τὸν τρώγῃ τὸ αἷμα*.
 —Νὰ τοσ... ἔξεσκεπάστηκε... Φωτιά! Διαμάντη, ῥίξε!...».
 Βογκάει τ' ἀρμούτι* τὸ παλιό... Ἐρρέκαξε* ὁ δερβίσης,
 ἀπλώθηκε τὰπίστομα κι' ἀκόμα μὲ τὰ νύχια
 κρατεῖ σφιχτ' ἀπὸ τὰ μαλλιά τὰ δυό του τὰ κεφάλια. 280
 «Μῆτρε, μὴν ἐπαράδραμα;

—Μέσ' στη ῥαφή, Διαμάντη,
 τοῦ ξήλωσες τὰ καύκαλα*. Τᾶνοιξες τρίτο μάτι
 γιὰ νὰ διαβαίῃ θαρρετά, νὰ περπατῇ στὸν Ἄδη.
 —Μῆτρε, μ' ἀρέσει νὰ μ' ἀκοῦς... κι' ἐγὼ τὸ θάνατό του».

Λυσομανάει ἡ Ἀρβανιτιά τριγύρω στὸ κουφάρι. 285
 Βάφουν στὸ αἷμα τὰ σπαθιά... Παραδαρμός, φοβέρες,
 βουβάλια πλὴ ἀγριέψανε... Τρώγονται συνατοὶ τους...
 Στέκουν καὶ ξεδιαλέγονται... ἀθέρας*... ἕνας κι' ἕνας.

Τὰ χρόνια τους πρωτομαγιές. Ὅτι καὶ ξεφυτρῶναν
 τῆς νιότης τὰ τριαντάφυλλα. Λουλούδια, βλασταράκια, 290
 τὰ κύλησε ἡ νεροποντὴ καὶ στὸν καταποτῆρα
 τὰ παρασέρνει ὁ πόταμος. Παιδιά, τὰ πῆρε ἡ τύφλα
 καὶ χύνονται μέσ' στη φωτιά... Τοῦ Διάκου τὰ λιθάρια
 μὲ τὰ λεπίδια πελεκοῦν νὰ τὰ ξεθεμελιώσουν.

Ἀρπάζουνε γιὰ ν' ἀνεβοῦν τὴν πέτρα μὲ τὰ νύχια 295
 κι' ὅτι φανοῦν τὰ δάχτυλα, τὸ σίδερο θερίζει.
 Τρεῖς ὄρες ἀνδρειεύονται. Πλακώνει κι' ὁ Βορίνης
 σὰ μαύρη βαρυχειμωνιά... Χαλάζι τὸ μολύβι...

Σκάφτουν τὸ χῶμα τ' ἄλογα... Σίφοντας, συντελεία.
 Χνότο* μὲ χνότο πολεμοῦν. Ἀδερφωμένο βρέχει 300
 τὸ αἷμα τ'αρβανίτικο τῆ γῆ μὲ τὸ δικό μας...
 Ἔχουν τὴν ἴδια τὴ βαφή*... Ἄν σμίξουν πεθαμένα,
 πῶς δὲ θὰ σμίξουν ζωντανά;

«Διαμάντη, τί μὲ θέλεις;

Πῶς ἄφησες τὸ σκοτωμὸ καὶ πῶς μὲ τὴν Ἀστέρω
 μοῦ παίρνεις τὰ πατήματα;...—Θανάση... μὲ γνωρίζεις... 305
 δὲν παρακάλεσα ποτέ... Κι' ἐμπρός σου.. γονατίζω.
 —Πές μου, τί θέλεις; γρήγορα...—Αὐτὸ τὸ ἔρμο χῶμα
 ἂν εἶν' ἀλήθεια πάγαπᾷς, Θανάση... γλύτωσέ το...
 —Σοῦ φαίνεται νὰ δείλιασα;

Φύγε, Θανάση, φύγε.

310 —Μὴ φαρμακεύης, γέροντα, τὸ ψυχομάχημά μου.
—Δὲν βλέπεις πόσοι ἐμείναμε;... Στὸ χάνι ὁ Βακογιάννης
μὲ τὸν Καλύβα ἐκλείστηκαν...

—Κ' ἐγώ... χειρότερός τους;

—'Όχι, Θανάση, μένω ἐγώ, πῶφαγα τὸ ψωμί μου
καὶ δὲ μ' ἀποζητάει κανεὶς... Μένει μ' ἐμὲ κι' ὁ Μῆτρος.

315 Ἐκεῖνος εἶναι νιώτερος... Θὰ πάρη τὸνομά σου¹
καὶ δὲ θὰ σ' ἐντροπιάσωμε.

—Πῶς εἶπες;... τὸνομά μου;!...

Δὲ θὰ κοτήση* ὁ θάνατος, Διαμάντη, νὰ τὸ πάρη,
καὶ σεῖς θὰ μοῦ τὸ κλέψετε;

—Θανάση, σχώρεσέ μας.

—Ἐσεῖς μ' ἐμὲ κι' ἐγὼ μὲ σᾶς... Συχωρεμένοι νᾶσθε».

320 Κι' ἐκεῖ πού ὁ ἀνεμοστρόβιλος μουγκρίζει τοῦ πολέμου
πηδοῖν οἱ λιονταρόψυχοι καὶ κολυμποῦν μιὰν ὥρα
μέσ' στὴ φωτιά, μέσ' στὴ σφαγή... Παράδερονε ἡ Ἀστέρω.
«Ὅσοι εἶστε ἀκόμα ζωντανοί, ἐλάτε ὀλόγουρά μου!..»,
φωνάζει ὁ Διάκος, κι' ἔρχονται... Δὲ μένουν παρὰ δέκα...

325 Ὁ ἥλιος στέκει γιὰ νὰ ἰδῆ. Κάθε στιγμή πού φεύγει
τοὺς ἔσφιγγε στενά-στενά στὴν ἀγκαλιά του ὁ Χάρος.

Μέσα σὲ τέτοιο πέλαγος, βαθύ, μελανιασμένο,
ἐν' ἀκρογιαλί μακρινό, τὸ μάτι τοῦ Θανάση

ξανοίγει πού τοὺς ἔκραζε: «Παιδιά, στὸ Μοναστήρι!²»

330 Καὶ δρασκελίζουν πεταχτὰ τὴ σιδερένια φράκτη
πὸλόγουρά τους ἔπηξε*. Σεισμός τὸ πέρασμά τους.

1. Ὁ Δίπλας, ἰδὼν ποτε τὸν Κατοσαντώνη προκινδυνεύοντα, τοὺς δὲ πολεμίους ἀθρόους ἐπιπεσόντας ἐπ' αὐτὸν ἅμα ἐξαγγεῖλιντα τὸ ἴδιον ὄνομα, καὶ ἐλπίζοντας νὰ τὸν ζωγήσωσιν ἢ ἀποκτείνωσιν, εἰσορμησας ἐκραύγασε: «Μὴ τὸν πιστεύετε, ἐγὼ εἶμαι ὁ Κατοσαντώνης. Ἄν σᾶς βασιτᾶ, βαρεῖτε μου!». Τότε δὴ στρέψαντες οἱ ἐχθροὶ κι' αὐτοῦ τὰ ὄπλα ἐθανάτωσαν τὸν ἐκονοῖως ἑαυτὸν προσενεγκόντα θῆμα ὑπὲρ τῆς φιλίας.— Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

2. Ἐννοεῖται ἡ μονὴ τῆς Δαμάστας, ὅπου ὁ Διάκος πολεμῶν ἀπεσώθη καὶ ἔμεινε μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς.—Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

Τὰ ὄρνια ἀναφτερούγιασαν... Τοὺς κυνηγοῦν... προφτάνουν
καὶ πλημμυρίζουν τὴν αὐλή... Ἡ ἐκκλησιὰ στὴ μέση
παραιτημένη, ὀλόκλειστη... Ἰδρώνει ὁ τοῖχος αἷμα...
Τρίζουνε τὰ κονίσματα... Τὰ βόλια ποὺ ἀνεμίζουν 335
ἐδέρονανε τὰ σήμαντρα, καὶ τὰ βουβά γλωσσίδα
ξυπνοῦν, λαλοῦνε νεκρικά... Λὲς κι' εἶχε νὰ περάση
κανένα λείψανο ἀπ' ἐκεῖ...

«Θανάση!.. Παραδώσου!

Ἐπέσανε οἱ συντρόφοι σου... δὲ σῶμινε κανένας.
—Θὰ παραδώσω τὴν ψυχὴ, τ' ἄρματα δὲν τὰ δίνω. 340
Ἄν δὲν τὸ ξέρης, μάθε το... Ποιὸς εἶσαι; τὴ φωνὴ σου...
—Θανάση, εἴμ' ὁ διαλαλητής...

—Προδότη, ἀφωρεσμένη!..

Μὴ μοῦ πατῆς τὰ μνήματα!.. Ἄκόμα ζῆς ἔμπρός μου;...»
Καὶ τὴ στερνὴ του πιστολιὰ τὴ ῥίχνει ἀστροπελέκι
καὶ τοῦ βουβαίνει τὴν καρδιά...

Πέφτουνε τὰ κοράκια 345

νὰ τότε φᾶνε ζωντανόν... Στηλώνει στᾶγιο βῆμα
τὴν πλάτη ὁ Διάκος... Καρτερεῖ... Δὲν τῷμινε στὸ χέρι
παρὰ μιὰ σπιθαμὴ σπαθί... Τὸν ἔχουν στὸ σημάδι.
Τὸ πρόσωπό του ἀνάσταση... Ἐμπρός του ἀγκαλιασμένα
δυὸ λείψανα ξαπλωταριά... Ὁ Μῆτρος κι' ὁ Διαμάντης... 350
Δὲν τὸν ἀφήνουν οὔτ' ἐκεῖ... Κανένας δὲ σιμώνει...

Τ' ἀνδρειωμένα κόκκαλα συντρίβουν τὰ μολύβια,
καὶ ὁ πύργος μένει πάντα ὀρθός... τὸ μάτι του ἄλλος κόσμος.
Τὸν τουφεκίζουνε μὲ μιὰς... Τ' ἀδειάζουνε* τὴ φλέβα
καὶ χίλιοι τὸν ἀρπάζουνε... Δεμένο τὸ λιοντάρι 355
τῶχουν στὴ γῆ καὶ τὸ πατοῦν. Τοῦ στρίφουνε τὰ χέρια
πιστάγκωνα μὲ τὴν τριχιά*. Προβαίνουνε στὸν ὄμο
οἱ σχίζες* ἀπ' τὴν κλειδωση... Αἷμα ῥονιά*... μεδούλι.
Κι' ἐνῶ τὸν ἐμαρτύρευαν, κρυφὰ-κρυφὰ τὸ στόμα
ἀπλώνει ὁ Διάκος καὶ φιλεῖ τὸ Μῆτρο, τὸ Διαμάντη. 360

Χιλιάδες τότε σέρνουνε. Ἐμπρός του λαβωμένη
ἐμούγκριζε ἡ φοράδα του. Τὴν ἀνακράζει ὁ Διάκος,
κι' αὐτὴ μ' ἓνα χλιμίτισμα τὸν χαιρετάει καὶ πέφτει.

Ἐστάθησαν νὰ τόνε ἰδοῦν... Τοὺς φαίνεται σὰν ψέμα.
365 Στὴν Ἀλαμάννα ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυεν ἀκόμα.

Τὸ χάνι τὸ τοιμόροπο σ' ἕναν Κιοσσὲ Μεχμέτη
δὲ θέλει νὰ παραδοθῆ. Ἄπ' τὴ χαρὰ του ὁ Διάκος
νοιώθει βαθειὰ στὰ σωθικὰ τὴν πρώτη δύναμή του,
ποῦ ἀναγεννήθηκε μὲ μιᾶς...

«Καλύβα!.. Βακογιάννη!..

370 Δέκα χιλιάδες μὲ κρατοῦν... Σχωρᾶτέ με, πεθαίνω».

Καὶ δὲν ἐπρόφτασε νὰ πῆ τὸν ὕστερό του λόγο
ποῦχανε βγῆ τὰ δυὸ θεριὰ καὶ τᾶχε ἀρπάξει ἡ φλόγα ¹.

Κρύβεται ὁ ἥλιος στὰ βουνά. Τὰ πλάγια σκοτιδιάζουν
καὶ μένουν ἔρημα τὰ Θερμιά ²... Νεκρίλα... βουβαμάρα.

375 Δὲ σεῖεται φύλλο στὰ κλαριά. Κανένα νυχτοπούλι
μοιρολογαίει τὸ σκοτωμὸ καὶ κάπου κάπου οἱ λύκοι
ποῦ ἀνάμεσὸ τους γρούζουνε* ποιὸς νὰ πρωτοχοριάση
μὲ τὰ πηχτὰ τὰ αἵματα... Ἐδῶ κι' ἐκεῖ κουφάρια
καὶ ὄχαλιάσματα βαθειά...

Στάγεραι κρεμασμένα

380 ὡσὰν καντήλια τοῦρανοῦ, ἀποβραδὶς δύο φῶτα
ἐφάνηκαν στὴ σκοτεινιά... Κανεὶς δὲν τᾶχε ἀνάψει...

Κι' ἕνας ποῦ ἐπέρασε ἀπ' ἐκεῖ, καλόγερος διαβάτης,
κι' εἶδε τὸ θᾶμα κι' ἔδραμε, στὴ λάμψη δύο κεφάλια
ἦυρε ποῦ πλάγιαζαν γλυκά... τῶνα τοῦ Παπαγιάννη

385 καὶ τᾶλλο τοῦ Δεσπότη του... Γονατιστὸς ἔμπρός τους
ἔμειν' ὁ γέρος κι' ἔκλαψε... Τοὺς ἔρριξε τρισάγιο,

1. Ὁ Καλύβας καὶ ὁ Βακογιάννης ἀντέσχον σχεδὸν μόνοι κατὰ πολυκρήμων ἐχθρῶν ὄχρωσμένοι ἐντὸς τοῦ μικροῦ ξενοδοχείου τῆς Ἀλαμάννας. Ἄλλ' ὅτε εἶδον τὸν ἀρχηγὸν αἰχμάλωτον, τότε ξιφῆρεις πεσόντες κατὰ τῶν πολεμίων ἐθανατώθησαν. Βλέπων αὐτοὺς μακρόθεν ὁ Διάκος καὶ ἐκτιμῶν τὴν ἀπαρδειγματίστην γενναϊότητα ἀνέκραξε : «Δέκα χιλιάδες μὲ κρατοῦν», τοῦτέστι μὲ καλύουσι νὰ δράμω εἰς βοήθειαν.—Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

2. Μετὰ τὴν νίκην ὁ τουρκαλβανικὸς στρατὸς ἐπανῆλθεν εἰς Ζητούνη φέρων ἐν θριάμβῳ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων καὶ δέσμιον τὸν Διάκον. Τὰ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἔξομασιν ἱστορούμενα θεωροῦνται ἐπομένως ὡς συμβάντα ἐν Λαμῖα.—Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

τὰ φίλησε στὸ μέτωπο καὶ μὲ τὸ δοκανίκι
ἔσκαψε λάκκο κι' ἔθαψε τ' ἀχώριστα τ' ἀδέρφια.
Βλογαίει τὸ χῶμα τρεῖς φορές... Ἐκανε τὸ σταυρὸ του
καὶ χάνεται στὴν ἐρημιά... Ἐσβήστηκαν τὰ φῶτα.

390

ΑΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ.

Κοιμᾶται ἀκόμα ἡ Ἀρβανιτιά, χορτάτη, ἀποσταμένη,
μέσ' στὴν πυκνὴ τὴ χλωρῶσά. Τόσες χιλιάδες κόσμος
κι' οὐτ' ἓνα ὄνειρο γλυκό, οὐτ' ἓνα καρδιοχτύπι!
Στοῦ ὕπνου τῆς τὴ συγνεφιά δὲν ἔλαμπαν ἐλπίδες,
δὲ φέγγει πόθος μακρινός. Στὰ μάτια τῆς μαυρίλα
καὶ στὴν καρδιά τῆς ἐρημιά. Τ' ἀνθρώπινα κοπάδια
ἀπ' τὸ βαρὺν τὸν κάματο βουβιά, ἀποκαρωμένα*,
μέσ' στὰ λουλούδια τ' Ἀπριλιοῦ μαυρολογοῦν, πλαγιάζουν,
σὰν νᾶτανε συντρίμματα, χορταριασμένες πέτρες
ὅπου εἶχε πάρει ὁ χαλασμός ἀπὸ κανένα πύργο
καὶ τᾶχε σπείρει ἐδῶ κι' ἐκεῖ μὲ τοῦ σεισμοῦ τὸ χέρι.
Ἄκόμα ἡ Πούλια εἶναι ψηλά καὶ τῆς αὐγῆς ἀκόμα
τ' ὀρνίθι δὲν ἐλάλησε. Προτοῦ νὰ βασιλέψη
τὸ δρέπανο τοῦ φεγγαριοῦ σ' ἐνὸς βουνοῦ τὴ ὄραχη
ἔστάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή καὶ πικραμμένο ὀίχνει
τὴν ὕστερή του τὴ ματιὰ στὸ ἔρρο τὸ Ζητούνι.
Ἐμαύρισαν οἱ λαγκαδιές. Στὸ μελανό του κῆμα
τᾶγέρι πνίγει τὰ σπαρτά, τὰ δέντρα, τὰ λειβάδια,
γένονται θάλασσα οἱ στεριές, λὲς ὅτι αὐτὸ τὸ βράδυ
ἦρθε μὲ δυὸ μεσάνυχτα κι' ἄργεϊ νὰ ξημερώση.

Μέσ' στὸ σκοτάδι τὸ βαθὺ χιλιόχρονο ἄουπάκι*
φοβέριζε τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἀγριομανιτό* του.
Στοιχειὸ τῆς γῆς περήφανο, βουλήθηκε νὰ φτάση
τὰ σύγνεφα μὲ τὰ κλαριά, τὸν Ἄδη μὲ τὴ ῥίζα,
καὶ δὲν ἀνανοήθηκε πὺρ ὁ χαλαστής ὁ Χρόνος
τοῦχε φαλιάσει στὴν καρδιά καὶ τᾶσκαφε λαγούμι
δουλεύοντας σιγὰ-σιγὰ μὲ τὰ σκυλόδοντά του.

- Εἰς τὸν βαρὺν τὸν ἥσκιο του περίχτρο λουλούδι
 ποτὲ δὲν ἔξεφύτρωσε. Οὔτε τὸ χαμομήλι
 30 οὔτε ἡ χολάτη* ἢ κυκλαμιά. Ὀλόγυρά του σπλόνοι*
 καὶ δρακοντιῆς* φαρμακερές. Στὸ χῶμα κάπου-κάπου
 σπαρμένα ἡαχοκόκκαλα, ποὺ τὰχε ξεσσαρκῶσει
 ὁ τραπεζίτης τοῦ σκυλιοῦ, τοῦ κόρακα τὸ νύχι,
 ἐσέποντο χωρὶς ταφή. Κι' ἀνίσως πλανεμένος
 35 κανεὶς ἐδιάβαινε ἀπ' ἐκεῖ κι' ἐνοιῶθε τὰ σαράκια
 νὰ προιονίζου ἀγρυπνα τὰ κούφια κατακλείδια*,
 κι' ὀλονυχτὶς νὰ τρίζουε, ἔκανε τὸ σταυρὸ του
 κι' οὔτε ποὺ γύριζε νὰ ἰδῆ τὸ φοβερὸ τὸ δέντρο.
- Στὴ μαύρη τὴν κουφάλια του ἐμόνιαζε* ἕνας γύφτος*,
 40 γέροντας, κακοτράχαλος, βουβός, φωτοκαμένος*,
 ἀνάθρεμμα τῆς εὐλογιᾶς, τῆς λώβας στερνοπαίδι.
 Τὸν ἔβροσκε βαθὺ χτικιό, τοῦ θέρριζε τὰ σπλάχνα
 ἔχθρα κρυφῆ, παντοτεινῆ, γιὰ τάνθη, γιὰ τὰστέρια,
 γιὰ τοῦ παιδιοῦ τὴν εὐμορφιά, κι' ἔτρωγε μὲ τὸ μάτι
 45 ὅ,τι τὸ χέρι τὸ σκληρὸ δὲν ἔφτανε νὰ φθειρῆ.
 Ἐκλωθε* τὴ σαπίλα του στρωμένος στὰ ξεσκλίδια*,
 ποὺ τ'ᾔφερε πᾶσα φορὰ τὸ κλεισιμιό, ἢ κορεμάλα.
 Ἀχώριστοὶ του σύντροφοι σφυριά, τριχιές, ἀμόνι,
 στουρνάρια* γιὰ τὸ γδάρσιμο, παλιόκαρφα, ψαλίδες,
 50 μιὰ νυχτερίδα, ἕνας σκορπιός, μιὰ κίσσα, μιὰ χελώνα.
 Κανένας δὲν ἐγνώριζε στὴ Λιβαδεῖα πῶς ἦρθε.
 Τὸν εἶχε ἴξει σύγγεφο;... τὸν εἶχανε ξεράσει
 τὰ χῶματα τοῦ ἄουπακιοῦ; Κανένας δὲν τὸ ξέρει.
 Ὅταν τὴν νύχτα στὸν τροχὸ τὰ σύνεργα ἐπερνοῦσε
 55 κι' ἀνάδευε τὰ χέρια του κι' ἔτρεμε τὸ κεφάλι,
 παρασαρκίδια* ἀφύσικη μέσ' στὴν κοιλιὰ τοῦ δέντρου,
 ἐφάνταζεν ἀπὸ μακρὰ ὅτι ἦτον θεριεμένο
 χιαπὸδι στὴ θαλάμη του, ποὺ πρόσμενε κυνήγι
 κι' ἀνήσυχο παράδερνε μὲ τοὺς ἀποκλαμούς του.
- 60 Σ' αὐτὸν τὸν λάκκο ἀπὸ βραδὺς θαμμένος εἶν' ὁ Διάκος.
 Τὰστροπελέκι τοῦ βουνοῦ σβῆεται σ' αὐτὸ τὸ μνήμα.
 Χαρούμενο στ' ἀρπάγια του τὸν ἔχει τὸ σφαλάγγι*
 καὶ τοῦ βυζαίνει τὴν ψυχὴ. Ξερὲς παλαμονίδες*

τοῦ στρώνει μέσα στή σπηλιά καί τότε ῥίχνει ἅπάνω.
 Μὲ δαγκανάρια*, μὲ σχοινί, τὰ χέρια ξεκλειδώνει 65
 καί τὰ φορτώνει σίδερα, τοῦ δένει τὰ ποδάρια,
 χαλκᾶ τοῦ σφίγγει στὸ λαιμό. Τὰ στήθια του πλακώνει
 μ' ἔν' ἄγκωνάρι κοφτερό. Τὰ σεραπετὰ μαυλίζει*
 καί τὰ τινάζει ἐπάνω του... Ὑστερα, διπλοπόδι,
 τὰ παραμόνευε ὁ φονιάς μὴν ἀποκοιμηθοῦνε 70
 κι' ἀφήσουν ἀτελείωτο τὸ νυκτοκάματό τους.

Ἄκοίμητο, ἀγρυπνοῦς* ἐκεῖ καί τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι...
 Χιλιάδες ἤρθανε μὲ μιὰς τριγύρω στὸ Θανάση
 ψυχὲς μεγαλοδύναμες ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο
 μὲ τὰ παλιά τους βάσανα, μὲ τὴν παλικαριά τους, 75
 καί τοῦ φιλοῦν τὸ μέτωπο καί τὸν περιδροσιζοῦν.
 Στὴ σκοτεινὴ του φυλακῆ, γαλανοφορεμένες,
 ἀπλώνουν τὰ φτερούγια τους κι' ἀπάνωθὲ του ἀνοίγουν
 βσθὴν, ἀπέραντο οὐρανὸ καί τοῦ τὸν ἀστερώνουν
 μ' ἀθάνατες ἐνθύμησες, μοσχοβολιὲς τοῦ τάφου. 80

Κατέβηκε ὁ Φιλόθεος* μὲ θυμιατὸ στὸ χέρι
 καί λιβανίζει κι' εὐλογᾷ. Μαζί του κι' ὁ Δημήτρης
 κρατῶντας στὸ δισάκκι του κρυμμένα τοῦ Δεσπότη
 τ' ἀγαπημένα λείψανα, σὰ νὰ ζητοῦσε ναῦρη
 λιγάκι χῶμα, ψυχικό, ἐλεύθερη μιὰν ἄκρη 85
 γιὰ νὰ τὰ θάψῃ ὁ δύστυχος. Τοὺς συντροφεύει ὁ Κούρμας,
 πλατύς, ψηλὸς σὰν ἔλατος κι' ὁ Πάνος Μειντάνης
 μὲ τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο καί μὲ τὸ Σπαθογιάννη.
 Εἶδε τοῦ Βάλτου τὸ θεριό, τὸ Χρῆστο τὸ Μιλλιόνη*,
 μὲ τὴ στερνὴ του τὴν πληγὴ. Τὸ Γιάννη Μπουκουβάλα*, 90
 γυμνὸ βασιῶντας τὸ σπαθὶ σὰ νᾶφτανε τρεχᾶτος
 ψηλ' ἀπὸ τὸ Κεράσοβο. Σιμά του ὁ Μητρομάρας.
 Ἐφάνηκε ὕστερα ὁ Σταθᾶς*, θολός, ἀνταριασμένος*,
 θαλασσοπούλι πῶσταζεν ἀφροὺς ἀπ' τὴν Κασσάνδρα.
 Ὁ Ζηδρος* ὁ ἀνήμερος. Ὁ Θύμιος ὁ Βλαχάβας*, 95
 ποῦχε παράπονο κρυφὸ γιὰ τ' ἦτον πεθαμένος
 καί δὲν μποροῦσε μιὰ φορὰ νὰ μαρτυρήσῃ ἀκόμα
 γιὰ τὸνειρό του τὸ γλυκό. Ὁ Βλαχαρμάτας* Βέργος.
 Ὁ Λιάς* ἀπὸ τὴ Βίδαβη. Ἐπέρασε ὁ Λαμπέτης*

- 100 καὶ δείχνει τ' Ἀστροπόγιαννου τὴν κέρα ματωμένη
 στὴν ἀγκαλιά του τὴν πιστή. Ἐκεῖ κι' ὁ Ἀμπελογιάννης*
 μὲ τρεῖς θηλιές, πού ἐσφίγγανε τὸν ἄγριο τὸ λαιμό του.
 Ὁ Κωνσταντάρης* πῶφερνε στὸν ὄμο τὸ παιδί του,
 σφαιμμένο μὲ τὰ χέρια του, μονάκριβή του κλήρα*,
 105 γιὰτί, κακούργιο, ἐντροπίαζε τάρματα, τὴ γενιά του.
 Ὁ Λάζος*, ὁ Βρυκόλακας*, ὁ γέρο Κώστα Πάλλας*,
 ὁ Καλιακούδας*, ὁ Λουκάς, ὁ Χρόνης*, ὁ Γυφτάκης*,
 τ' Ἀνδρούτζου τ' ἄσπρο φάντασμα, τρανὸ σὰν τὸ Βελούχι*
 μὲ τὸν ψυχοπατέρα του τὸ Βλάχο* τὸ Θανάση,
 110 λιοντάρια, πού δὲν ἄφηναν τὸν Ἄδη σ' ἡσυχία...
 Ὁ Διάκος* ἀπ' τὸν Ὀλυμπο. Ἐκεῖ κι' ὁ Κοντογιάννης*
 πού γύρευε συχώρεση νὰ πάρη γιὰ τὸ Μῆτσο.
 Ὁ Κατσαντώνης*, πῶδειχνε μὲ κρυφοπερηφάνεια
 στὰ κόκκαλά του τὸ σφυρί... Ὁ Δίπλας στὸ πλευρό του.
 115 Ὁ Ἀλέξης* ὁ Καλόγερος, οἱ Κατσικογιανναῖοι*,
 ἀχώριστοι στὸ σκοτωμό, στὸ μνημ' ἀδερφοφωμένοι.
 Τῆς Λάμιας ὁ σταυραῖτὸς πλακώνει ὁ Χρῆστος Γρίβας*.
 Σὲ φλογισμένο σύγνεφο διαβαίνει θρονιασμένος
 ἐμπρὸς στὸ Διάκο ὁ Σαμουήλ*, τῆς Κιάφας ὁ προφήτης.
 120 Κρατεῖ στὴ ζώνη τὰ κλειδιά, πού πῆρε ἀπὸ τὸ Κούγκι
 ὅταν τὸν ἔφαγε ἡ φωτιά. Ἀχιτίδες τὰ μαλλιά του,
 τὰ γένεια σπίθες καὶ καπνός. Οἱ πέντε του συντρόφοι
 στὸν ὄμο τους τότε βαστοῦν. Ἀνέμιζαν τριγύρω
 στὸ φοβερὸ καλόγερο παιδιὰ βυζασταρούδια,
 125 ἀγράφελες, πού ἐφύτρωσαν στὸ βράχο τοῦ Ζαλόγγου*
 καθένα τοῦχε ἡ μάννα του στὴν τραχηλιά της ὁδο.
 Κι' ἀνάμεσό τους φαίνεται ὁ γέρο πολεμάρχος
 σὰν περατάρης* γερανός, πού σέρνει στὰ φτερούγια
 τὰ χελιδόνια τοῦ Μαρτιοῦ δαρμέν' ἀπ' τὴν ἀντάρα*.
- 130 Μ' ἀνέλπιστη παρηγοριά ὁ πεθαμένος κόσμος
 τὸ πονεμένο τὸ κορμὶ θαντίζει τοῦ Θανάση,
 κι' ἐπίστεψεν ἀπὸ μακρὰ ὅτ' εἶδε τὸ λημέρι,
 πού τὴν ψυχὴ του ἐπρόσμενε. Ἐρροῖωσε ἡ καρδιά του
 βαθύτερα στὰ σωθικά, τοῦ φώλιασε στὰ μάτια
 135 γλυκεῖα τῆς μάννας του ἡ εὐχή. Σκοτίδιασε τὸ φῶς του
 κι' ἀποκαρώθηκε* ὁ φτωχός. Τὰ σεργετὰ δειλιάζουν

στο άγώγι τους και φεύγουνε. Νεκρώνεται κι' ό γύφτος.
'Ο φύσις όλη έσίγησε, λές κι' ήθελε ν' αφήση
έλευθερα νά κατεβούν τά όνειράτα του Διάκου.

Κι' ιδου του κάστηκε* με μιās ότ' είδε την κουφάλα 140
του δέντρου ν' αναδύεται* του ρουπακιου τά φύλλα
νά πέσουν όλα καταγής, νά μεταμορφωθοῦνε,
νά γένουν σάρκες ζωντανές, και τ'άψυχο τό ξύλο
νά λάβη άνθρωπινή μορφή. 'Η φλούδα μοναχή της
χωρίζει, ξεδιπλώνεται, και τότε με τó χέρι, 145
τό σιωπηλό τó φάντασμα, που στέκει επάνωθέ του,
τή σήκωσε, την έροίξε στην πλάτη του σά όραιο,
κι' έμειν' εμπρός του ακίνητο... Τριγύρω στο λαιμό του
χαράκι κόκκινο βαθύ, σαν νάθελε περάσει
έκειθε ή κόψη του σπαθιου...

«Χριστός άνεστη, Διάκε! 150

— Παπá, τί θέλεις από μέ;... Ποῦθ' έρχεσαι;... Ποιός είσαι;

— Ποιός είμαι, Διάκε; και όωτáς; κοιτάξε, ό 'Ησαίας.

“Ελα μαζί μου γρήγορα, μη μās προλάβ' ή μέρα...

— Δεσπότη μου, μ' έδέσανε... Τά σιδερά μου κόψε.

— Θανάση, μην είσ' άπιστος... Δέ σε κρατεί κανένας». 155

“Ανέβηκαν μεσουρανής. Πετοῦν... πετοῦν ακόμα...

“Αφήνουν πίσω τους βουνά και πέλαγα κι' αστέρια.

Τρυγόνια διαβατάρικα, που πήγαιναν στη Δύση,

τους άπαντοῦν στά σύγνεφα και τους καλημερίζουν.

“Ο Διάκος τά χαιρέτισε, ταῦλόγησε ό Δεσπότης, 160

και τά όωτá που θά σταθοῦν νά ξεκαλοκαιρέσουν,

κι' εκείν' άπηλογήθηκαν: «Στά Σάλωνα, στη Γκιώνα,

στη Διάκουρα τή δροσερή, στής Γκούρας τ' ακροβούνια.

— “Αλλάξετε τó δρόμο σας, πουλιά μου εύλογημένα'

συρέτε άλλοῦ νά ζήσετε και νά ζευγαρωθήτε. 165

“Εκει έθολώσαν τά νερά, είναι φωτιά τά γέρι,

και δέ θαῦρητε για φωλιά οὔτε κλωνί χορτάρι».

Οί δυό ψυχές πάντα πετοῦν... Πετοῦν όλίγο ακόμα
και φτάνουν σ' ένα ψήλωμα...

«Θανάση, στάσου τώρα

κι' ὀλόγουρά σου κοίταξε.

- 170 — Δεσπότη!... Ποιά εἶν' ἐκεῖνη
ἢ χώρα πού μαυρολογᾷ, χτισμένη σ' ἐφτά ῥάγες;...
Μοῦ φαίνεται ἄγρια θάλασσα, καί τὸ ῥοχάλιασμά της
τ' ἀκούω πού φτάνει ὡς ἐδῶ...

- Προσκύνησε τὸ θρόνο
τοῦ πρώτου μας τοῦ Βασιλιᾶ, τὸ μνήμα τοῦ στεροῦ μας...
175 Πῶς τρέμεις, Διάκε; Γιατί κλαῖς;... Θανάση!... εἶναι δική μας.
— Ἐλεημοσύνη... ἕνα σπαθί! Πρὶν φέξη τήνε παίρνω...
— Διάκε, δὲν ἦρθ' ἢ ὦρα μας. Θὰ βαφτιστοῦμε πρώτα
στὸ αἶμα, στὰ παθήματα, καὶ κοφτερὰ στουρνάρια*
στὸ μετερίζι* τοῦ βουνοῦ τὸ γόνα μας θὰ τρίβουν.
180 Θὰ πιοῦμε τὸν ἰδρωτὰ μας. Θὰ μείνη μαύρη χήρα
ἢ γῆ μας ἢ ταλαίπωρη, καὶ τὰ κοιλόρφανά της
θὰ μάθουν νὰ χορταίνουνε λαθύρια*, βρακανίδες*,
καὶ τοῦ νεροῦ τὰ κάρδαμα, παρὰ νὰ τὰ σαρκῶνη
τοῦ ξένου τᾶτιμο ψωμί, πῶχει προζύμι πάντα
185 φαρμάκια, καταφρόνεςες, περιέγελα καὶ δάκρυ.
Τότε θάρθῃ περήφανο τὸ Γένος νὰ χτυπήσῃ
τὴ θύρα τῆς Ἀγίας Σοφίᾶς μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴ φούχτα.
Τὰ σιδερένια μάνταλα σὴν προσταγὴ θὰ πέσουν,
κι' ἐκεῖ, πού τῶρ' ἀνάσκελα, μ' ὀλόρθα δαγκανάρια*,
190 μὲ τὸ λαρύγγι διάπλατο, θρασσομανάει καὶ χάσκει
τὸ μισοφέγγαρο χρυσό, σὰν νᾶθελε μὲ πείσμα,
ἄφ' οὗ μᾶς ἔφαγε τὴ γῆ, νὰ πιῇ τὸν οὐρανὸ μας,
ὁ Σταυρωμένος θὰ σταθῇ... Μὴν κλαῖς... εἶναι δική μας.

- Κι' ἐμεῖς, πατέρα μου, οἱ φτωχοί, θάμεθα πεθαμένοι;
195 — Θὰ νὰ χτιστῇ μὲ κόκκαλα τὸ μακρινὸ γεφύρι.
Μὴν εἶσαι, Διάκε, ἀχόρταγος. Κοίταξ' ἐκεῖ ποιὸς ἄλλος
μὲ τὸ κορμί τὰ θέμελα θὰ νὰ στοιχειώσῃ τώρα.
Θανάση μου! Γονάτισε... κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη!»

- Ἐγονάτισαν βουβοί. Κι' εὐθύς στὴν ἔρημη χώρα
200 ἔβρεξε φῶς ἀπὸ ψηλά καὶ τήνε πλημμυρίζει.
Καὶ κόσμον εἶδαν πολύν, σιμὰ στὸ περιγιάλι
νὰ μερμηγκιάζῃ* ἀνήσυχος καὶ μέσ' ἀπὸνα ξύλο,
ὅπου εἶχε ἀράξει βιαστικά, τὸ Γέρο νὰ προβάλλῃ

μέ τ' ἀνανωκαλύμμαυκο, μέ τὸ ῥαβδί στὸ χέρι.
 Τὰ βιάσανά του, οἱ ἀγρουπνιές, τὰ χρόνια του, οἱ νηστείες, 205
 τὸ φοβερὸ τὸ μυστικὸ, ποῦ ἐκράτει κλειδωμένο
 βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια του, τὸν εἶχανε συντρίψει
 κι' εἶναι τὸ πάτημά του ἀργό. Φονιάδες λυσσασμένοι
 τὸν ἔσπρωχναν νὰ περπατῆ καὶ τὰ γεράματά του
 περιγελοῦσανε σκληρά:—«Τὴ λαγουδιά*... σου χτύπα... 210
 Ἐμπρός... κι' οἱ λύκοι, πιστικέ, θὰ φᾶν τὰ πρόβατά σου».
 Τὸν ἔσυραν σὲ μιὰν ἀδειά*... Πέφτει στὴ γῆ. Σταυρώνει
 τὰ χέρια νὰ τὸν κόψουνε. «Ἐμπρός!... ἔμπρός!... Δεσπότη,
 δὲν ἔχεις σβέγκο γιὰ σπαθί... Ἄκεριος θὰ πεθάνης».
 Μουγκρίζει ὁ ἀνεμοστρόβιλος. Σφιχτὰ τὸν ἀγκαλιάζουν 215
 καὶ τότε διώχνουν παρεμπρός: «Μόχτα*, Δεσπότη... Μόχτα,
 καὶ στὸ πατριαρχεῖο σου θαυρῆς νὰ ξαποστάσης...»
 Κι' ἀνεμοδέρνει τάλαιφρό, τὸ μαραμμένο φύλλο...
 Ἄφοῦ τὸν ἔφεραν ἐκεῖ κι' ἀφοῦ τὸν παραδῶκαν,
 ἔβουβαθήκανε μέ μιᾶς. Ἐνας στὸν ἄλλο ἐπάνω 220
 λαχομανοῦν*, ἀφρίζουνε... Στὴ μεσινὴ τὴ θύρα
 σὲ λίγο τρίζει τὸ σχοινί... Ἄλαλαγμός, κατάρες...
 Σπαράζει* τᾶγιο λείψανο. Τάχορταγα τὰ ὄρνια
 ὀλόγουρά του σφίγγονται... Τοῦ ξέσχισαν τὰ ῥάσα...
 Ξεγύμνωσαν τὰ στήθια του κι' ἐφάνηκε στὸν ἥλιο 225
 ἀπόκουφη λαβωματιά... Πλευρώνουν τὴν κρεμάλα
 γριές ἀρκουδογύφτισσες καὶ μέ τὰ δοκανίκια
 τοῦ δέρνουνε τὸ πρόσωπο... Πλακῶσαν κι' οἱ Ἐβραῖοι
 καὶ ξεκρεμάσαν τὸ νεκρό. Ἄρπάζουν τὴν τριχιά του,
 δαιμονισμένοι τρέχουνε... Ὅπισωθε ἀλυχτοῦσαν 230
 χιλιάδες σκύλοι νηστικοί... Ἐφιάσαν στάχρογιάλι.
 Στοῦ Πατριάρχη τὸ λαιμὸ δένουν σφιχτὰ μιὰ πέτρα
 καὶ μ' ἓνα ἑνάσιμο* βραχνό, ποῦ τᾶκουσαν οἱ τάφοι
 καὶ τὰ παιδιὰ μέσ' στὴν κοιλιά, στὰ χέρια τότε παίρνουν
 καὶ τὸν πετοῦν στὴ θάλασσα... Νυχτώνει... Ὁ πεθαμένος 235
 προβαίνει στὴν ἀστροφεγγιά. Σιωπηλὰ τᾶγέρι
 φυσᾷ μέσ' στᾶσπρα του μαλλιὰ. Τὸ λείψανο ἀρμενίζει...
 Τάκολουθοῦν τὰ κύματα... Ἡ νεκροσυνοδεία
 σ' ἓνα καρᾶβι σταματᾷ... Τοῦ μάτρωρα τὰ πόδια
 χτυποῦν τὴν πρύμη μιὰ φορὰ... χτυποῦν πάλε τὴν πλώρη, 240
 Ἐτρίζανε οἱ ξυλοδεσές... Ξυπνοῦν... τὸν ἀνεβάζουν.

Ἐμπρός του γονατίζουνε... Ὁ πρωτοσύγγελλός του
τόνε γνωρίζει... τοῦ φιλεῖ τὸ μέτωπο, τὰ χέρια...
Σηκώνουνε τὸ σίδερο... Μὲ τὰ πανιά ἀπλωμένα
245 σχίζει τὴν ἄβυσσο ὁ νεκρὸς στὸ ξυλοκρέββατό του.

«Θανάση μου, ἐνίκησαμε!... Τὸ ψυχομάχημά του
μεταλαβὴ κι' ἀντίδωρο...—Πατέρα, δὲ θὰ νάρθῃ
γιὰ μᾶς πού προσιμίζομε*, Δευτέρα Παρουσία
σ' αὐτὴ τὴν ἀκροπελαγιά; Αὐτὸ τὸ ἔξομο χῶμα
250 δὲ θὰ τὸ ἰδοῦν ἐλεύθερο μιὰ μέρα οἱ πεθαμένοι :
—Πίστευε, Διάκε, στοῦ Θεοῦ τὴν παντοδυναμία.
—Δεσπότη μου! πνευματικέ! Στοῦ δέντρου τὴν κουφάλα
πρὶν ξημερώσῃ νὰ μὲ πᾶς... Καὶ μὴ μὲ παραιτήσης...
—Θὰ σοῦναι πάντα στὸ πλευρὸ μ' ἐμὲ κι' ὁ Πατριάρχης».

255 Ἀπλώνουν πάλε τὰ φτερά. Συχνὰ συχνὰ ὁ Θανάσης
πετώντας ἔστρεφε νὰ ἰδῇ στὴ νεκρωμένη χώρα
τὸ θόλο τῆς Ἁγιᾶς Σοφίᾶς, ὅπου φεγγοβολοῦσε
στὸ πρῶτο γλυκοχάραμα, ὅσο πού λίγο-λίγο
τὸν ἔχασε ἀπ' τὰ μάτια του... Ἐλάλησε τὸρνίθι
260 καὶ τὸνειρό του ἐσβήστηκε... Ἐυπνᾶ καὶ βλέπει ἀκόμα
τὸ γύφτο, πού ῥοχάλιαζε κι' ἐπάνωθὲ του μαῦρα
τοῦ φοβεροῦ τοῦ ῥουπακιοῦ τὰ φύλλα, τὰ κλωνάρια.

Περίληψις τῶν ἐπομένων. Εἰς τὸ πέμπτον ἄσμα ὁ Βα-
λαωρίτης ἐκθέτει ποιητικῶς τὴν συνάντησιν τοῦ Ὁμῆρ Βριόνῃ καὶ
τοῦ Κισσὲ Μεχμέτ μὲ τὸν Διάκον καὶ τὰ κατ' αὐτὴν διαμειφθέντα,
τὰ γνωστά ἐκ τῆς ἱστορίας. Κατὰ τὸ ποίημα, ὁ Ὁμῆρ Βριόνῃς,
ἐνῶ ἦτο ἀκόμη νύκτα, διέταξε τὸν ὑπηρέτην του νὰ φέρῃ εἰς τὴν
σκηνὴν του τὸν Διάκον. Ἐκεῖ τοῦ ἐκφράζει τὸν θαυμασμόν του
διὰ τὴν ἀνδρείαν του, τοῦ ὑπενθυμίζει τὴν παλαιάν των γνωριμίαν
εἰς τὰ Ἰωάννινα, τέλος δὲ τοῦ ἀποκαλύπτει τὰ μυστικὰ σχέδια
πού εἶχε κάμει μὲ τὸν Ἀνδρουτσοῦν περὶ κοινῆς ἐξεγέρσεως τῶν
Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ ὑπόσχε-
ται τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀδελφικὴν σύμπραξιν, ἐὰν δεχθῇ νὰ συνεργα-
σθῇ μαζί του ὑπὲρ τῶν σχεδίων τούτων. Ὁ Διάκκος ὁμοίως ὡς πρῶτον
ἔρον θέτει νὰ γίνῃ Χριστιανὸς ὁ Βριόνῃς, ὅπως ἦσαν καὶ οἱ πρό-
γονοί του. Ὁ Ὁμῆρ διστάζει. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐμφανίζεται

μετὰ συνοδείας ὁ Κισσὲ-Μεχμέτ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε καταγγεληθῆ ἢ μυστηριώθης αὐτῆ προσαγωγῆ τοῦ Διάκου εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ὁμέρ, καθησυχάζει ἕως ὅτε ἐλέπει τὸν Διάκον σιδηροδέσιμον. Ὁ Ὁμέρ δίδει βιαστικὰ ἐξηγήσεις (ὁ Διάκος δὲν τὸν προδίδει), ὁ δὲ Μεχμέτ ὑπόσχεται εἰς τὸν Διάκον νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν ζωὴν, ἐὰν δεχθῆ νὰ προσκυνήσῃ καὶ ν' ἀλλαξοπιστήσῃ. Ἄλλ' ὁ Διάκος ὑπερηφάνως ἀρνεῖται. Τότε ὁ Μεχμέτ τὸν παραδίδει εἰς τὸν πρόκριτον τῆς Λαμίας Χαλήλ-μπεην πρὸς θανάτωσιν.

Εἰς τὸ ἕκτον ἄσμα ὁ ποιητὴς περιγράφει τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ ἥρωος ἐπάνω εἰς τὴν πυρὰν, κοντὰ εἰς τὸ ρουπάκι. Ὁ γύφτος ἐκτελεῖ τὰ χρέη τοῦ δημίου, ἐνῶ γύρω του ὁ τουρκικὸς ὄχλος ἀλαλάζει.

1867.

Β. ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ.

Ἡ Γαλιέριος.

Ἰωάννου Πολέμη.

Εἰσαγωγή. Καθὼς εἶναι γνωστὸν, περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὁ Γαλιέριος, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε Καῖσαρ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐξώθησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἔκδοσιν (τὸ 303 μ. Χ.) αὐστηροτάτων διαταγμάτων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐπεδιώκετο ἢ τελεία ἐξολόθρευσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὰ διατάγματα ταῦτα ὁ μὲν ἐν τῇ Δύσει Καῖσαρ Κωνσταντῖος ὁ Χλωρὸς ἐφήρμοσε μετρίως, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ φανατικὸς Γαλιέριος προέδωκε μετ' ὀμότητα καὶ λύσσαν εἰς φοβερὸν διωγμὸν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν· ἐπυρπόλησε ναοὺς, πολλοὺς ἐφυλάκισε καὶ ἐξώρισεν, ὅχι ὀλίγους παρέδωκεν εἰς τὸ μαρτύριον. Ὅτι ὅμως τίποτε δὲν κατώρθωσε καὶ ὅτι ἡ νέα θρησκεία, παρ' ὅλον τὸ χυθὲν αἷμα καὶ τὰς ποικίλας διώξεις, ἐπεκράτησε θαυμάσιον εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἀνεγνώρισεν μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου του κλίνης ὁ Γαλιέριος, ὅτε ἦτο Αὐγουστος πλέον. Ἐπειδὴ δὲ ἠσθάγεται θαρείας τύψεις δι' ὅσα ἄλλοτε εἶχε διαπράξει ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, ἐξέδωκε τὸ διάταγμα τῆς 307ης Ἀπριλίου τοῦ 311, διὰ τοῦ ἑποίου ἔπαυε μὲν πᾶσα διώξις τῆς νέας θρησκείας, προσεκαλοῦντο δ' ἐν τέλει οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἀπευθύνωσιν εἰς τὸν Θεὸν

αὐτῶν δεήσεις πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ σωτη-
ρίαν τῆς πολιτείας. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τοῦτο ὁ Γαλέριος ἀπέθανε.

1

Μερόνυχτα στὴ νεκρική του κλίνη
ὁ ἀντίχριστος Γαλέριος παραδέρνει.
Ὁ Χάρος τὴν ψυχὴν του μιὰ τὴν παίρνει
καὶ μιὰ σπαρταριστὴ τοῦ τὴν ἀφήνει.

2

Τὰ βότανα, τὰ βάλσαμα, τὰ μῦρα
τοὺς ἄγρυπνοὺς ἂν τοῦ κοιμίζαν πόνους,
ἄχι ἓνα θρόνο μόνον, χίλιους θρόνους
θὰ παρατοῦσε... Ξάφνω ἀνοίγει ἡ θύρα.

3

Στὰ μάτια του, ποῦ τοῦ θανάτου ἡ σκέπη
τὰ θάμπωσεν, ἀγαλινὰ προβάλλει
πλῆθος νεκρῶν μαρτύρων. Στὸ κεφάλι
τοῦ καθενὸς χρυσὸ στεφάνι βλέπει.

4

Κρυσταλλωμένα δάκρυα σὰν διαμάντια
λάμπουν στὸν αἱματόλουστο χιτῶνα.
Ἄπλώνοντας ἀργὰ τὸ χέρι τῶνα
δείχνουν πρὸς τὸ παράθυρον ἀγνάντια.

5

Τὴν ὄψη τρομαγμένη ἐκεῖνος στρέφει
πέρα. Σὰν ὀλοφάνερη ὀπτασία
θωρεῖ τῶν Χριστιανῶν τὴν ἐκκλησία
στὶς φλόγες μέσα, στοῦ καπνοῦ τὰ νέφη.

6

Τὸν θάινει ὁ κρύος ἰδρῶς στάξῃ πρὸς στάξῃ,
νοιώθει τίς φλόγες μέσ' στὰ σωθικά του,
καὶ ῥίχνοντας βαριὰ τὰ μάτια κάτου
θυμᾶται πὼς αὐτὸς τὸ εἶχε προστάξει.

7

Βραχνόφωνα τὰ χεῖλη ἀνοιγοκλείνει
μὲ ῥόγγους ποῦ ἀνεβαίνουν νὰ τὸν πνίξουν :
«Οἱ ἐκκλησίες τῶν Χριστιανῶν ν' ἀνοίξουν!»
εἶπε, κι' ἀνάγυρε νεκρὸς στὴν κλίνη.

1920.

Ἡ φυγή τοῦ Ἀλλή πασαῦ.

Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου.

Εἰσαγωγή: Τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὴν πανωλεθρίαν, τὴν ὁποίαν ἔπαθον τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλλή Πασᾶ ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τὸ 1792, ὅτε στρατηγὸς των ἦτο ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας.

«**Τ**ᾶλογο ! τᾶλογο ! Ὁμῆρ Βριόνη. 1

Τὸ Σούλι ἐχοῦμησε* καὶ μᾶς πλακῶνει.

Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ἀκοῦς σουρίζουν

ζεστά τὰ βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.

Γιὰ δές, σὰ δαίμονες μᾶς πελεκᾶνε ! 2

Κάτου ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ἠοβολᾶνε*!

Δές τὰ κεφάλια μας, δές τὰ κουφάρια*,

κυλᾶνε ἀνάκατα*, σὰν νᾶν λιθάρια.

Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ἀκοῦς πῶς σκούζουν* ! 3

Οἱ λύκοι φθάσανε, ἠυάζονται*, γρούζουν.

Ἄνοιξ' ἢ κόλαση καὶ μοῦ ξερνάει

τὸν μαῦρο κόσμο της γιὰ νὰ μὲ φάη.

Βριόνη, πρόφτασε· ἀκόμα λίγο, 4

κι' ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲν θὰ ξεφύγω·

Τᾶλογο!... Γνώρισα τὴ φουστανέλλα

τοῦ ἐχθροῦ μου τᾶσπονδου Λάμπρου Τζαβέλλα.

Δὲν τότε βλέπετε ; Σὰ Χάρος φθάνει 5

ψηλ' ἀνεμίζοντας τὸ γιαιταγάνι*.

Νοιώθω τὸ χέρι του μέσ' στὴν καρδιά,

ποὺ πάει σπαράζοντας τὰ σωθικά.

Ἄνεμοστρόβιλος, θεοποντή, 6

ὅλα σὰ σίφουνας* θὰ καταπιῆ.

Τὸ μάτι ἐπάνω μου ἄγριο στυλώνει·

μαχαίρι δίκωπο μέσα μου χώνει.

Ἄλ.ξ. Σοφῆ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἐκδ. Δ'. 11

- 7 Κρούο τὸ σίδερο χωνεύει*, σφάζει.
 Ἐκοῦτε, ἀκοῦτε τον πῶς μου φωνάζει·
 νοιώθω τὸ χνότο* του φωτιά ζεστό,
 πῶρχει ἔπάνω μου σὰν νᾶναι φιδό*.
- 8 Τᾶλογο ! Τᾶλογο ! Ὁμὲρ Βοιόνη.
 Ὁ ἥλιος ἔπεσε, νύχτα σιμώνει...
 Ἄστρα, λυτρῶστε με· αὐτὴ τὴ χάρη
 ζητάει ὁ Ἄλῃ πασᾶς, πιστὸ φεγγάρι».
- *
- 9 Ἐμπρός του στέκεται, καμαρωμένο,
 μαῦρο σὰν κόρακας, χρυσᾶ ντυμένο,
 ἄτι ἀξετίμωτο*, φλόγα, φωτιά,
 καθάριο ἀράπικο· τὸ λὲν Βοριᾶ.
- 10 Χτυπάει τὸ πόδι του, σκάφτει τὸ χῶμα·
 δαγκάει τὸ σίδερο, πῶρχει στὸ στόμα·
 ῥουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
 ἀχνίζουν* κόκκινα σὰν ματωμένα.
- 11 Ἀκούει τὸν πόλεμο καὶ γλιμιτροάει*.
 Ταῦτιά του τέντωσε, ἄγρια τηράει.
 Ὀλόρθη ἡ χήτη του, ὀλόρθ᾽ ἡ ὀρά,
 λυγáει τὸ σῶμα του, σὰν τὴν ὀχιά*.
- 12 Σκῶνεται λαίμαργο στὰ πισινά του·
 λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του·
 λὲς καὶ δὲν ἔγγιζε κάτου στὴ γῆ...
 Κοῖμα, ποῦ τῶθελαν γιὰ τὴ φυγή!...
- 13 Ὁ Λάμπρος τῶβλεπε, κι ἄπὸ τὴ ζήλια
 κρυφὰ ἀναστένανε, δαγκάει τὰ χεῖλια.
 «Ἄτι περήφανο, νὰ σ᾽ εἶχα ἰγώ,
 μέσα στὰ Γιάννια ἤθελα μῶ».
- *
- 14 Ὡς τόσο ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἀπὸ τὸν τρομό
 τὴ χήτη του ἀρπαξε, πετάει στὸν ὄμο...

Σὰ βόλι γλήγορο, σὰν ἀστραπή,
τὸ ἄτι χάθηκε μὲ τὸν Ἄλῃ.

Φεύγουνε! Φεύγουνε! Δίκαιη κατάρα!
Τοὺς ἐκυνήγαε ἀχνη* τρομάρα·
νύχτα κατάμαυρη καὶ συγνεφιά
γύρω τους στέκονται γιὰ συντροφιά.

Λόγκους περάσανε, χαντάκια μύρια·
αἵματα στάζουνε, τὰ φτερονιστήρια·
ἄφρους σὰ θάλασσα τᾶλογο χύνει·
σκιάζεται ὁ Ἄλῃ πασᾶς, καιρὸ δὲ δίνει.

Καθὼς διαβαίνουνε, τρίζει ἓνα ξύλο·
φυσάει ὁ ἄνεμος, πέφτει ἓνα φύλλο·
πουλάκι ἐπέταξε, φεύγει ζαρκάδι·
νεράκι πῶτρεχε μὲς· στὸ λαγκάδι*.

Ἦλα ὁ Ἄλῃ πασᾶς, ὅλα τρομάζει·
κρύος ὁ ἴδρωτας βρύση τοῦ στάζει.
Τᾶλογο αὐτιάζεται, δὲν ἀνασαίνει,
τὰ πόδια ἐστύλωσε· λύκος διαβαίνει.

Καὶ κειὸς τὰ δάχτυλα σφίγγει στὴ σέλλα·
τὰ μάτια του ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλλα·
παντοῦ τοῦ φαίνονταν πὼς εἶν' κρυμμένα
σπαθιά ποὺ λάμπανε ξεγυμνωμένα...

Μακρὰ τὰ γένεια του, ἄσπρα σὰ χιόνι,
τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος, σκόρπια τ' ἀπλώνει
ἐμπρὸς στὸ στόμα του καὶ στὸ λαιμό·
λὲς καὶ τὸν ἔχουνε γιὰ πινιμό*.

Καθὼς τὰ κύματα μὲ τὴ νοτιὰ
τὴ νύχτα χάνονται στὴ σκοτεινιά
καὶ δὲν χωρίζουνε παρὰ οἱ ἄφροί των
ψηλά ποὺ ἀσπρίζουνε στὴν κορυφή των,

- 22 ἔτσι καὶ τᾶλογο κείνο τὸ βράδν
σὰν κῦμα ἐδιάβαινε μέσ' στὸ σκοτάδι,
κῦμα ὀλοφούσκωτο καὶ σκοτεινό,
πῶχει τ' Ἄλῃ πασᾶ τὰ γένεια ἀφρό.

*

- 23 Φεύγουμε, φεύγουμε! Πάντα τρεχᾶτοι.
Φθάνει, κι' ἐδείλιασε τὸ μαῦρο τᾶτι·
φθάνει, καὶ τρέμουμε τὰ γόνατά του·
ἀκοῦς πῶς βράζουνε τὰ σωθικά του!

- 24 Λυσσάει ὁ Ἄλῃ πασᾶς καὶ βλαστημᾶ.
Τὸ φτερονιστήρι του χώνει βαθιά.
Τὸ ἄτι φούσκωσε, βαριά μουγκρίζει,
δίνει ἓνα πήδημα καὶ γονατίζει.

- 25 Ἡ καρδιά μέσα του χτυπάει σφυρί·
ταῦτιά του γέροννε, πέφτει στὴ γῆ·
σπαράζει, ἀνδρειεύεται καὶ ὀχοαλιάζει*,
ἀπ' τὰ ῥουθούνια του τὸ αἷμα στάζει.

- 26 Κι' ἐκεῖ πού τ' ἄλογο ψυχομαχάει,
βουβὸς στὴ λύσσα του ὁ Ἄλῃς τηράει·
τηράει ἀνήσυχος, ἀχνός*, νὰ ἰδῆ...
τ' αὐτιά του ἐτέντωσε ν' ἀκουρμασιῆ*...

- 27 Ἀκόμα σκιάζεται* τοῦ ἐχθροῦ τὰ βόλια
καὶ ἀρπάζει τρέμοντας τὰ δυὸ πιστόλια...
Τᾶτι τὸ δύστηχο δίπλα στὸ χῶμα
χτυπιέται, δέρονται, βογκάει ἀκόμα

- 28 καὶ δὲν τὸν ἄφηνε καλὰ ν' ἀκούση
ἂν κείνοι οἱ δαίμονες τὸν κυνηγοῦσι.
Ἄφρῖασ' ὁ Ἄλῃ πασᾶς, καίετ', ἀνάφτει,
τὰ βόλια τῶφτεψε μέσ' στὸ ῥιζαῦτι*...

- 29 Τὸ ἄτι ἐταράχτηκε σὰν τὸ στοιχειὸ
καὶ μ' ἓνα μούγκρισμα μένει νεκρό.

Τὸ μάτι ἀκίνητο καὶ καρφωμένο
ἔμειν' ἐπάνω του θολό, σβημένο.

*

Ἄκουει πατήματα, φωνές πολλές... 30

Ἄχ! τὸν ἐπρόδωκαν οἱ πιστολιές!
Σιμώνει ὁ θόρυβος, τὸ αἷμα του πήζει
ἔπιασε τᾶλογο γιὰ μετερίζι*.

Γιομίζει τᾶρματα, καὶ στὸ μαχαίρι 31

σιγὰ καὶ τρέμοντας ὄχνει τὸ χέρι.
Ἄκουει πὺ φώναζαν: «Βεζύρη Ἄλῃ!»
κι' ἐκεῖνος ἔλειωνε σὰν τὸ κερί.

Πάλε φωνάζουνε! Κάθε φορὰ 32

ἀκούεται ὁ θόρυβος πλέον σιμά:
τὸ μάτι δλάνοιχτο ὁ Ἄλῃς καρφώνει:
«Βόηθα με», φώναξε, «Ὅμῆρ Βριόνη!».

Ἔτσι ὁ Ἄλῃ πασᾶς κυνηγημένος 33

μπαίνει στὰ Γιάννινα σὰν πεθαμένος...
Ὅσο κι' ἂν ἔζησεν, ἦ φουστανέλλα
τοῦ Λάμπρου τῶστεκε στὰ μάτια φέλα*.

1857.

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΜΥΘΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.

Ἡ ἄρπαγὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκριτοῦ.

Δημοτικόν.

ὦς ἔτρωγα κι' ὡς ἔπινα σὲ μαρμαρένια τάβλα*,
ὁ μαῦρος μου χλιμίντρησε, ῥάγισε τὸ σπαθί μου.
Κι' ἐμένα ὁ νοῦς μου τῶβαλε, παντρεύουν τὴν καλή μου!
Μὲ κάποιον ἄλλον τὴ βλογοῦν κι' ἐκεῖνη δὲν τὸν θέλει,
παντρευαρραβωνιάζουν τὴν κι' ἐμένα μᾶστοχοῦνε*. 5

Περῶ καὶ πάω στοὺς μαῦρους μου, τοὺς ἑβδομηταπέντε.
«Μαῦροι μου ἀκριβοτάγιστοι καὶ μοσκαναθρεμμένοι,

- ποιός εἶν' ἄψυς* καὶ γλήγορος, νὰ τὸν καβαλλικέψω,
ν' ἀστράψῃ στὴν Ἀνατολή καὶ νὰ βρεθῆ στὴ Δύση;»
- 10 Οἱ μαῦροι μου ὅσοι τᾶκουσαν, οὔλοι βουβοὶ ἀπομείναν...
Κι' ἓνας γοῖβας*, παλιόγοιβας, σαρανταπληγιασμένος,
κεῖνος ἀπολογήθηκε, γυρίζει καὶ μοῦ λέει:
«Ἐγώ εἰμαι ἄψυς καὶ γλήγορος νὰ πάγω ὅθε κι' ἂν εἶναι.
Ὅπου εἶναι γάμος καὶ χαρὰ πάνε τὰ νιά μουλάγια,
- 15 ὅπου εἶναι πόλεμος φορικτὸς παίρνουν ἐμὲ τὸ γέρο.
Ἐγώ εἰμαι γέρος κι' ἄχαρος*, ταξίδια δὲ μοῦ πρόπευν'
μὰ γιὰ χατίρι τῆς κυρᾶς νὰ μακροταξιδέψω,
ὁποῦ μ' ἀκριβοτάγιζε στὸ γῦρο τῆς ποδιᾶς τῆς
κι' ὁποῦ μ' ἀκριβοτότιζε στὴ χούφτα τοῦ χεριοῦ τῆς.
- 20 Μόν' δέσε τὸ κεφάλι σου μὲ δυό, μὲ τρία μαντήλια,
καὶ σφιξε τὴ μεσούλα σου μὲ δυό, μὲ τρία ζουνάρια
νὰ μὴ σὲ φάῃ ἢ βουὴ καὶ ντραλιστήσ* καὶ πέσης.
Καὶ μὴ σὲ πάρῃ κουρτεσιᾶ* καὶ βάλῃς φτερονιστήρι,
μὴ θυμηθῶ τὴ νιότη μου καὶ κάμω σὰν πουλάρι,
- 25 καὶ σπείρω τὰ μυαλούδια σου σ' ἐννιά μοδιῶ* χωράφι.

Στρώνει γοργὰ τὸ μαῦρο του, γοργὰ καβαλλικεύει.
Δίνει βιτσιᾶ* τοῦ μαύρου του καὶ πάει σαράντα μίλλια,
καὶ μεταδευτερώνει του καὶ πάει σαρανταπέντε.

- Στὴ στρατάν ὅπου πήγαινε τὸ Θιὸν ἐπαρακάλει:
- 30 «Θέ μου, νὰ βρῶ τὸν κύρη μου στ' ἀμπέλι νὰ κλαδεύῃ!»
Σὰ χριστιανὸς ποὺ τᾔλεγε, σὰν ἅγιος ἔξακούστη,
κι' ἀπάντησε τὸν κύρη του ποὺ κλάδευε στ' ἀμπέλι.
«Καλῶς τὰ κάνεις, γέροντα' καὶ τίνος εἶν' τὰμπέλι;
— Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιᾶς, τοῦ γυιοῦ μου τοῦ φευγάτου.
- 35 Σήμερα τῆς καλίτσας του τῆς δίνουν ἄλλον ἄντρα'
ἐψὲς ἐπῆραν τὰ προικιά καὶ σήμερα τὴ νύφη.
— Παρακαλῶ σε, γέροντα, ἀλήθεια νὰ μὲ δώσης,
τάχα θὰ φτάσω στὴ χαρά, θὰ φτάσω καὶ στὸ γάμο;
— Ἄν ἔχῃς μαῦρο γλήγορο, στὸ σπίτι τοὺς προφτάνεις,
- 40 ἂν εἶν' ὀκνὸς ὁ μαῦρος σου, στὴν ἐκκλησιᾶ τοὺς βοΐσκεις.»

Δίνει βιτσιᾶ τοῦ μαύρου του καὶ πάει σαράντα μίλλια
καὶ μεταδευτερώνει του καὶ πάει σαρανταπέντε.

Στὴ στράτιαν ὁποῦ πῆγαινε, τὸ Θιὸν ἐπαρακάλει :

«Θέ μου, νὰ βρῶ τὴ μάννα μου στὸν κῆπο νὰ ποτίξῃ!»

Σὰ χριστιανὸς ποὺ τῶλεγε, σὰν ἅγιος ἐξακούστη· 45

καὶ βρῆκε τὴ μαννούλα του ποὺ πότιζε τὸν κῆπο.

«Ὡρα καλή, γερόντισσα, καὶ τίνος εἶν' ὁ κῆπος;

—Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιάς, τοῦ γιουῦ μου τοῦ φευγάτου,
ποὺ σήμερα ἡ γυναῖκα του θὰ πάρη νᾶλλον ἄντρα· 50

ἐπὶς ἐπῆραν τὰ προικιά καὶ σήμερα τὴ νύφη.

—Πές μου νὰ ζῆς, γερόντισσα, φτάνω κι' ἐγὼ στὸ γάμο;

—Ἄν ἔχῃς μαῦρο γλῆγορο, στὸ σπίτι τοὺς προφτάνεις'
κι' ἂν εἶν' ὀκνός ὁ μαῦρος σου, στὴν ἐκκλησιά τοὺς βρῖσκεῖς».

Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαύρου του, στὴ χώρα κατεβαίνει.

Ἐκεῖ σιμά, ἐκεῖ κοντὰ στὸ σπίτι του νὰ φτάση, 55

ὁ μαῦρος του χλιμίντρησε κι' ἡ κόρη ἀναστενάζει.

«Τί ἔχεις, κόρη, καὶ θλίβεσαι, καὶ βαριαναστενάζεις;

Τὰ ἑοῦχα σου δὲν εἶν' καλά, ἢ τὰ φλωριά σου λίγα;

—Φωτιά νὰ κάψ' τὰ ἑοῦχα σου καὶ λάβρα τὰ φλωριά σου,
τὶ ὁ μαῦρος ποὺ χλιμίντρησε σὰν τοῦ καλοῦ μου μοιάζει. 60

—Ἄν εἶν' ὁ πρῶτος ἄντρας σου νὰ βγῶ νὰ τὸν σκοτώσω!

—Δὲν εἶν' ὁ πρῶτος ἄνδρας μου νὰ βγῆς νὰ τὸν σκοτώσης,
μόν' εἶν' ὁ πρῶτος μου ἀδερφός, μοῦ φέρνει τὰ προικιά μου.

—Ἄν εἶν' ὁ πρῶτος σου ἀδερφός, ἔβγα νὰ τὸν κερᾶσης».

Χρυσὸ ποτήριον ἄρπαξε νὰ βγῆ νὰ τὸν κερᾶση. 65

«Δεξιά μου στέκα, λυγερή, ζεοβὰ μου πέρινα, κόρη!»

Τὸ μαῦρο του χαμήλωσε κι' ἡ κόρη ἀπάνω εὐρέθη.

Βγάνει καὶ τὸ χρυσὸ σπαθὶ καὶ τ' ἀργυρὸ μαχαίρι.

Δίνει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ κι' ἐπῆρε χίλια μίλλια.

Μηδὲ τὸ μαῦρον εἶδανε, μηδὲ τὸν κορνιαχτό* του. 70

Ἵποῦ εἶχε μαῦρο γλῆγορον, εἶδε τὸν κορνιαχτό του'

κι' ὁποῦ εἶχε μαῦρο κι' εἶν' ὀκνός, μηδὲ τὸν κορνιαχτό του.

Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ.

Δημοτικόν.

Σημείωσις. Τὸ ἐπόμενον πανελλήγιον ἄσμα εἶναι διαδεδομένον καὶ εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου. Ὁ Νικ. Πολίτης* ἀπέδειξεν ὅτι τὸ πρότυπον αὐτοῦ ἦτο ἐλληνικόν.

Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιουὺς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴν μονάκριβη τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶ κι' ἥλιος δὲν σοῦ τὴν εἶδε!
Στὰ σκοτεινά τὴν ἔλουζες, σι' ἀφεγγα τὴ χτενίζεις,
5 στᾶστρι καὶ στὸν αὐγερινὸ ἔπλεκες τὰ μαλλιά της.

Προξενητάδες ἦρθαν ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα,
νὰ πάρουνε τὴν Ἄρετὴ πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
Οἱ ὄχτῳ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
«Μάννα μου, κι' ἄς τὴ δώσωμε τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα»
10 στὰ ξένα κεὶ ποὺ περπατῶ, στὰ ξένα ποὺ πηγαίνω,
νᾶχω κι' ἐγὼ παρηγοριά, νᾶχω κι' ἐγὼ κονάκι*.
— Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντῆ, μ' ἄσκημα ἀπιλογήθης*.
Κι' ἂν μῶρθη, γυιέ μου, θάνατος, κι' ἂν μῶρθη, γυιέ μου, ἀρρώ-
κι' ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, ποιός πάει νὰ μοῦ τὴ φέρη; [στεια,
15 — Τὸ Θεὸ σοῦ βάλλω ἐγγυητὴ καὶ τοὺς Ἅγιους μαρτύρους,
ἂν τύχη κι' ἔρθη θάνατος, ἂν τύχη κι' ἔρθη ἀρρώστεια,
ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, ἐγὼ νὰ σοῦ τὴ φέρω».

Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα,
κι' ἔμπηκε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὄργισμένοι
20 κι' ἔπεσε τὸ θανατικὸ, κι' οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεθάναν,
βρέθηκε ἡ μάννα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.
Σ' ὅλα τὰ μνήματα ἔκλαιγε, σ' ὅλα μοιρολογιῶταν,
στοῦ Κωσταντῖνου τὸ μνημεῖο ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.
«Ἀνάθεμά σε, Κωσταντῆ, καὶ μυριανάθεμά σε,
25 ὅπου μοῦ τὴν ἔξωρίζες τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα!
Τὸ τάξιμο ποὺ μοῦ ταξες πότε θὰ μοῦ τὸ κάμης;
Τὸ Θεὸ μοῦ βάλες ἐγγυητὴ καὶ τοὺς Ἅγιους μαρτύρους,
ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρὰ νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης!»

Ἐπὸ τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαρεῖά κατάρα,
ἢ γῆς ἀναταράχτηκε κι' ὁ Κωσταντῆς ἐβγήκε. 30
Κάνει τὸ σύγγεφο ἄλογο καὶ τᾶστρο χαλινάρι,
καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιὰ καὶ πάει νὰ τῆς τὴ φέρη.
Παίρνει τὰ ὄρη πίσω του καὶ τὰ βουνὰ μπροστά του.

Βρίσκει την κι' ἐχτενίζονταν ὄξου στὸ φεγγαράκι.
Ἐπὸ μακριὰ τὴ χαιρετᾷ καὶ ἀπὸ μακριὰ τῆς λέγει : 35
«Ἄιντε, ἀδερφή, νὰ φύγωμε, στὴ μάννα μας νὰ πᾶμε.
— Ἄλιμονο, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα ;
Ἐν ἴσως κι' εἶναι γιὰ χαρὰ, νὰ στολιστῶ καὶ νάρθω,
κι' ἂν εἶναι πίκρα, πές μου το, νὰ βάλω μαῦρα νάρθω.
— Ἐλα, Ἀρετῆ, στὸ σπίτι μας, κι' ἄς εἶσαι ὅπως κι' ἂν εἶσαι». 40
Κοντολυγίζει τᾶλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει.

Στὴ στράτα ποῦ διαβαίνανε πουλάκια κελαιδοῦσαν
δὲν κελαιδοῦσαν σὰν πουλιά, μήτε σὰ χελιδόνια,
μόν' κελαιδοῦσαν κι' ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ δμιλία :
«Ποιὸς εἶδε κόρην ὄμορφη νὰ σέρνη ἀποθαμένος ! 45
— Ἄκουσες, Κωσταντῆνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια ;
— Πουλάκια εἶναι κι' ἄς κελαιδοῦν, πουλάκια εἶναι κι' ἄς λένε».
Καὶ παρεκεῖ ποῦ πηγαινάν κι' ἄλλα πουλιά τοὺς λένε.
«Δὲν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο, παρὰξενο μεγάλο,
νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀποθαμένους ! 50
— Ἄκουσες, Κωσταντῆνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια ;
πὸς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀποθαμένους !
— Ἀπρίλης εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φαλεῦουν.
— Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιβανιῆς μυρζιζεις.
— Ἐχτὲς βραδὺς ἐπήγαμε πέρα στὸν Ἄι Γιάννη, 55
κι' ἐθύμισέ μας ὁ παπᾶς μὲ περισσὸ λιβάνι».
Καὶ παρεμπρὸς ποῦ πηγαινάν, κι' ἄλλα πουλιά τοὺς λένε :
«Γιὰ ἰδὲς θάμα κι' ἀντίθαμα* ποῦ γίνεται στὸν κόσμο,
τέτοια πανώρια λυγερὴ νὰ σέρνη ἀποθαμένος !»
Τᾶκουσε πάλι ἡ Ἀρετῆ κι' ἐράγισε ἡ καρδιά της. 60
«Ἄκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια ;
— Ἀφησ', Ἀρέτω, τὰ πουλιά κι' ὅ,τι κι' ἂ θέλ' ἄς λέγουν.
— Πές μου, ποῦ εἶναι τὰ κάλλη σου, καὶ ποῦ εἶν' ἡ λεβεντιά σου,
καὶ τὰ ξανθιά σου τὰ μαλλιά καὶ τ'ὄμορφο μουστάκι ;
— Ἐχω καιρὸ π' ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιά μου». 65

Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντά στήν ἐκκλησιά προφτάνουν.
Βαριά χτυπᾷ τ' ἀλόγου του κι' ἀπ' ἔμπροστά της χάθη.
Κι' ἀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾷ, τὸ χῶμα καὶ βοῦζει.

Κινάει καὶ πάει ἡ Ἄρετὴ στὸ σπίτι μοναχὴ της.

- 70 Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνοὺς, τὰ δέντρα μαραμμένα·
βλέπει τὸ μπάλαμο* ξερὸ, τὸ καρυοφύλλι* μαῦρο,
βλέπει μπροστὰ στὴν πόρτα του χορτάρια φυτρωμένα,
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα.
Χτυπᾷ τὴν πόρτα δυνατά, τὰ παραθύρια τρίζουν.
- 75 «Ἄν εἶσαι φίλος, διάβαινε, κι' ἂν εἶσαι ἐχθρὸς μου, φύγε,
κι' ἂν εἶσαι ὁ Πικροχάροντας, ἄλλα παιδιὰ δὲν ἔχω,
κι' ἡ δόλια ἡ Ἄρετούλα μου λείπει μακριὰ στὰ ξένα.
— Σήκω, μαννούλα μου, ἄνοιξε, σήκω, γλυκειά μου μάννα!
— Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ μοῦ χτυπάει καὶ μὲ φωνάζει μάννα ;
- 80 — Ἄνοιξε, μάννα μου, ἄνοιξε, κι' ἐγὼ εἶμαι, ἡ Ἄρετὴ σου!»
Κατέβηκε, ἀγκαλιάστηκαν κι' ἀπέθαναν κι' οἱ δύο.

Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρετας.

Δημοτικόν.

Εἰσαγωγή. Εἰς πολλοὺς λαοὺς ἐπικρατεῖ ἡ δοξασία ὅτι, διὰ
νὰ εἶναι στερεὸν καὶ προφυλαγμένον ἀπὸ κάθε κίνδυνον ἓνα αἰον-
δήποτε οἰκοδόμημα, πρέπει νὰ κτισθῇ εἰς τὰ θεμέλια του ἢ εἰς τοὺς
τοίχους του ἓνα ζῦρον· ὅσον δὲ εὐγενέστερον εἶναι τὸ ζῦρον, τόσον
μεγαλύτεραν δυνάμιν νομίζεται ὅτι ἔχει διὰ νὰ προστατεύῃ τὸ
οἰκοδόμημα. Συμφώνως πρὸς τὴν δοξασίαν ταύτην καὶ εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν ἐποχὴν καὶ εἰς τοὺς θυζαντινοὺς χρόνους ὑπάρχουν παρα-
δόσεις ὅτι ἐθυσιάσθησαν ἀνθρώπινα ὑπάρξεις κατὰ τὴν θεμελίω-
σιν μεγάλων οἰκοδομημάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος ὑπετίθετο ὅτι,
μὲ τὰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἔχουν αἱ παραμένουσαι
εἰς τὴν γῆν, ἐλεύθερα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος, ψυχαί, ἤμπο-
ροῦσε νὰ προσλαμβάνῃ κατὰ βούλησιν παντὸς εἶδους μορφάς, καὶ
εἶχε ῥώμην ὑπεράνθρωπον· προωρισμένη δὲ νὰ φυλάττῃ καὶ προ-

στατεύη τὸ οἰκοδόμημα, εἰς τὸ ὅποιον προσηλώθη, ἦτο φοβερὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐπεχείρουν νὰ τὸ ἐλάψουν, καὶ ἱκανῆ νὰ ἀποτρέπη τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὸ κινδύνους. Τὸ θῦμα ἐγένετο τὸ στοιχειὸ τοῦ οἰκοδομήματος, διὸ καὶ στοιχειώσεις ἐλέγετο ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἢ διὰ θυσίας οἰκοδόμησις.

Εἰς τοιαύτην παράδοσιν στηρίζεται καὶ τὸ ἐπόμενον πανελλήνιον τραγούδι, τοῦ ὁποίου παραλλαγὰι ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλας γεφύρας, ἢ ἄλλα οἰκοδομήματα· π. χ. τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχεῖου, τοῦ Πηνειοῦ, τῶν Ἀδάνων, τὴν θρύσιν τῆς Ἀράχωβας, τὸ ὕδραγωγεῖον τῶν Δέρκων, κτλ. Τὴν ἐλληνικὴν δὲ ταύτην παράδοσιν παραλαβόντες προσήρμοσαν εἰς ἰδικὰ τῶν οἰκοδομήματα καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου.

Σαράντα πέντε μάστοροι κι' ἐξήντα μαθητάδες
γεφύρι νῆθεμέλιωναν στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.
Ὀλημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδῳ ἐγκρεμιζόταν.
Μοιρολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες :
« Ἄλιμονο στοὺς κόπους μας, κρῖμα στὶς δούλεψές μας, 5
δλομερὶς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδῳ νὰ γκρεμίζεται ! »

Πουλὰκι ἐδιάβη κι' ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι·
δὲν ἐκελαΐδε σὰν πουλί, μὴδὲ σὰ χελιδόνι,
παρὰ ἐκελαΐδε κι' ἔλεγε ἀνθρωπινὴ λαλίτσα :
« Ἄ δὲ στοιχειώσετε ἀνθρώπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει· 10
καὶ μὴ στοιχειώσετε ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὄμορφη γυναῖκα,
πὸρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχύ*, καὶ πάρωρα* τὸ γιόμα* ».

Τ' ἄκουσε* ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλί τ' ἀηδόνι : 15
« Ἀργὰ ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάη καὶ νὰ διαβῆ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι ».
Καὶ τὸ πουλί παρᾶκουσε, κι' ἄλλιως ἐπῆγε κι' εἶπε :
« Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἄλλαξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι ». 20

Νά τινε κι' ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ῥαγίζεται ἡ καρδιά του.

- Ἄπο μακριὰ τοὺς χαιρετῶ κι' ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει :
- 25 «Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι, καὶ σεῖς οἱ μαθητᾶδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι' εἶναι βαρῶμισμένος*;
—Τὸ δαχτυλίδι τῷπεσε στὴν πρώτη τὴν καμᾶρα,
καὶ ποιὸς νὰ μπῆ καὶ ποιὸς νὰ βγῆ, τὸ δαχτυλίδι ναῦρη;
—Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι' ἐγὼ νὰ πᾶ' σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ, κι' ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι ναῦρω».
- 30 Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέση ἐπῆγε.
«Τραῦα, καλέ μ', τὸν ἄλυσσο, τραῦα τὴν ἄλυσίδα,
τί ὄλον τὸν κόσμον ἀνάγειρα καὶ τίποτε δὲν ἤυρα».
Ἔνας πιχάει* μὲ τὸ μυστρί, κι' ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι' ὁ πρωτομάστορας καὶ ὀίχνει μέγα λίθο.
- 35 «Ἀλίμονο στὴ μοῖρα μας, κρῖμα στὸ ῥιζικό μας!
Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε, κι' οἱ τρεῖς κακογραμμένες'
ἢ μιὰ ἄχτισε τὸ Δούναβη, κι' ἡ ἄλλη τὸν Ἄφρατη,
κι' ἐγὼ ἢ πλιὸ στερονότερη, τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι'
Ἔς τρέμει τὸ καρυόφυλλο*, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
40 κι' ὡς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες!
—Κόρη, τὸν λόγον ἄλλαξε, κι' ἄλλη κατάρα δῶσε,
πῶχαις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάση».
Κι' αὐτὴ τὸν λόγον ἄλλαξε, κι' ἄλλη κατάρα δίνει:
«Ἄν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
45 κι' ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
τί ἔχω ἀδερφό στὴν ξενιτειά, μὴ λάχη καὶ περάση».

Τὸ δοκίμιον* τῆς ἀγάπης.

Δημοτικόν.

- Σαράντα δυὸ ἀρχοντόπουλα μιὰ κόρην ἀγαποῦσαν,
κόρη πανώρια κι' ὁμορφη καὶ στὰ φλουριά χωσμένη.
Κι' ὄλοι ν' ἐκαλεστήκανε μιὰ μέρα γιὰ νὰ πάνε.
Γεμίζου οἱ στάβλοι νᾶλογα, τὰ παραθύρια σέλλες,
5 καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σκάλες καὶ χαλινάρια.

*

Στρώνει τὴν τάβλα* νὰ γευτοῦν πολλῶ λογιῶ τραπέζι.
«Τρῶτε καὶ πίνετε, ἄρχοντες, κι' ἐγὼ νὰ σᾶς φηγοῦμαι.
Μέσα στὸ περιβόλι μου, στὴ μέση τῆς αὐλῆς μου,
μάρμαρον ἔχει ὁ ἀφέντης* μου, δοκίμιν τῆς ἀγάπης·
Κι' ὅποιος βρεθῆ καὶ πιάση το, κι' ὀπίσω του τὸ ὄξει, 10
ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἄντρας μου κι' ἐγὼ εἶμ' ἡ ποθητή του».

Κι' οὔλοι μονοσυνάγονται*, κι' οὔλοι τὸ δοκιμάζουν,
κι' ἓνας τὸ παίρνει δάχτυλο*, κι' ἄλλος μοῦτε καθόλου·
καὶ τῆς Μαριᾶς ὁ ψυχογιός, τᾶξιο τὸ παλικάρι,
μονοχεριάρι* τόπιασε κι' ὀπίσω του τὸ ὄχτει. 15
«Ἐγὼ εἶμαι, κόρη, ὁ ἄντρας σου καὶ σὺ εἶσαι ἡ ποθητή μου».

Τοῦ Χάρου καὶ τοῦ Λεβέντη.

Δημοτικόν.

Λεβέντης ἐρροβόλαγε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια
μὲ τὸ μαντήλι στὸ λαιμό, τὸ βαριοκεντημένο.
Εἶχε τὸ φέσι του στραβά καὶ τὰ μαλλιά κλωσμένα,
κι' ἔστριφε τὸ μουστάκι του καὶ ψιλοτραγουδοῦσε.

Κι' ὁ Χάρος τὸν ἀγνάντεψεν* ἀπὸ ψηλὴ δαχούλα· 5
καρτέρι πάει καὶ τόβαλε σ' ἓνα στενὸ σοκάκι.
«Γειά σου, χαρά σου, Χάροντα.—Καλῶς τον τὸ λεβέντη.
Λεβέντη μ', ποῦθεν ἔρχεσαι, λεβέντη μ', ποῦ πηγαίνεις;
—Ἀπὸ τὴ μάντρα μου ἔρχομαι, στὸ σπῆτι μου πηγαίνω·
πάω νὰ πάρω τὸ ψωμί καὶ πίσω νὰ γυρίσω. 10
—Λεβέντη μ', μ' ἔστειλε ὁ Θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.
—Χωρὶς ἀνάγκη κι' ἄρρωστιά ψυχὴ δὲν παραδίνω.
Μόν' ἔβγα νὰ παλαίψουμε σὲ μαρμαρένιο ἄλώνι,
κι' ἂ μὲ νικήσης, Χάροντα, νὰ πάρης τὴν ψυχὴ μου.
κι' ἂ σὲ νικήσω πάλι ἐγὼ, πῆγαινε στὸ καλὸ σου». 15

Πιαστῆκαν καὶ παλεύανε ἀπ' τὸ πουρνὸ ὡς τὸ βράδυ.

Κι' ἐκεῖ στὸ γύρισμα τοῦ ἡλιοῦ ποὺ τρέμ' νὰ βασιλέψη,
ἀκοῦν τὸ νιὸ ποὺ βόγγιζε καὶ βαριαναστενάζει:

- « Ἄσε με, Χάρε μ', ἄσε με, παρακαλῶ νὰ ζήσω·
 20 τί ἔχω τὰ πρόβατα ἄκουρα* καὶ τὸ τυρὶ στὸ ζύγι*,
 τί ἔχω γυναῖκα παρανιαὶ καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει,
 τί ἔχω παιδὶ κι' εἶναι μικρὸ κι' ὄρφάνια δὲν τοῦ μοιάζει.
 — Τὰ πρόβατα κουρευόνται καὶ τὸ τυρὶ ζυγίζεται.
 καὶ τ' ὄρφανὸ πορευέται*, κι' ἡ χήρα κυβερνιέται*».

Τοῦ Χάρου καὶ τοῦ νιοῦ.

Δημοτικόν.

- Τρωῖτε καὶ πίνετε ἄρχοντες, κι' ἐγὼ νὰ σᾶς δηγοῦμαι,
 κι' ἐγὼ νὰ σᾶσε δηγηθῶ γιὰ ἕναν ἀντρειωμένον,
 γιὰ ἕνα νιόν, ποῦ εἶδα ἐγὼ στοὺς κάμπους κι' ἐκυνήγα*
 κυνήγα κι' ἐλαγώνευεν* ὁ νιὸς κι' ἀγοιμολόγα*.
 5 Στὸ γλάκιο* πιάνει ὁ νιὸς λαγὸ, στὸν πῆδο πιάνει ἀγρίμι*,
 τὴν πέρδικα τὴν πλουμιστὴ ὀπίσω τὴν ἀφήνει.

- Μὰ ὁ Χάροντας ἐπέρασε κι' ἦτονε μανισμένος.
 « Ἐβγαλε, νιέ, τὰ ῥοῦχα σου καὶ θέσε τ' ἄρματά σου,
 δέσε τὰ χέρια σου σταυρό, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.
 10 — Δὲ βγάνω γὼ τὰ ῥοῦχα μου, δὲ θέτω τ' ἄρματά μου,
 μηδὲ τὰ χέρια μου σταυρό, νὰ πάρης τὴν ψυχὴ μου.
 Μ' ἄντρας ἐσύ, ἄντρας κι' ἐγώ, κι' οἱ δυὸ καλὰ ἀντρειωμένοι
 κι' αἴντε νὰ πᾶ ἅ παλαίψωμε στὸ σιδερόν ἀλώνι,
 νὰ μὴ θραίσουν τὰ βουνὰ καὶ μὴ χαλάσῃ ἡ χώρα».
 15 Καὶ πᾶνε κι' ἐπαλεύγανε στὸ σιδερόν ἀλώνι.

- Κι' ἐννιά φορὲς τὸν ἔβαλεν ὁ νιὸς τὸ Χάρο κάτω.
 Μ' ἀπάνω στὶς ἐννιά φορὲς τοῦ Χάρου βαροφάνη.
 Πιάνει τὸ νιοὺ ἀπὸ τὰ μαλλιά, χάμω τὸν γονατίζει.
 « Ἄφες με, Χάρο, τὰ μαλλιά, καὶ πιάσ' μ' ἀπὸ τὴ μέση·
 20 καὶ τοτεσὰ σοῦ δείχνω ἐγὼ πῶς εἶν' τὰ παλικάρια.
 — Ἀποκειδὰ τὰ πιάνω ἐγὼ οὔλα τὰ παλικάρια·
 πιάνω κοπέλλες ὁμορφες κι' ἄντρες πολεμιστάδες,
 καὶ πιάνω καὶ μωρὰ παιδιὰ μαζὶ μὲ τίς μαννάδες».

Τοῦ Χάρου καὶ τῆς Λυγερῆς.

Δημοτικόν.

Ἡ Εὐγενούλα ἢ μοσκονιά* κι' ἢ μικροπαντρεμένη,
 ἐβγῆκε κι' ἐπαινεύτηκε πὼς Χάρο δὲ φοβᾶται·
 γιατί εἶν' τὰ σπίτια της ψηλά, κι' ὁ ἄντρας της παλικάρι,
 γιατί ἔχει τοὺς ἐννιά ἀδερφοὺς. τοὺς καστροπολεμίτες,
 πὺ ὄλα τὰ κάστρα πολεμοῦν κι' οἱ χῶρες παραδίνουν. 5
 Κι' ὁ Χάρος ὁποῦ τ' ἄκουσε, πολὺ τοῦ βαρυφάνη.
 Μαῦρο πουλὶν ἐγίνηκε, σὰν ἄγριο χελιδόνι,
 ἐβγῆκε κι' ἐσαίτηψε τὴ μοναχὴ τὴν κόρη
 μέσ' στὸ λιανὸ τὸ δάχτυλο ποῦχε τὴν ἀρραβῶνα.

Καὶ μπαινοβγαίνουν οἱ γιατροί, καὶ γιατροὶ δὲ βρίσκουν, 10
 καὶ μπαινοβγαίνει ἡ μάννα της μὲ τὰ μαλλιά λυμένα:
 «Τί ἔχεις, μαννούλα μου, καὶ κλαῖς, τί ἔχεις κι' ἀναστενάξεις;
 —Πεθαίνεις, Εὐγενούλα μου, καὶ τί μοῦ παραγγέλνεις;
 —Σ' ἀφήνω, μάννα, τὸ ἔχε γειά, καὶ ντύσε με σὰ νύφη·
 κι' ὅταν θὰ σοῦρθη ὁ Κωσταντῆς, νὰ μὴ μοῦ τὸν πικράνης· 15
 μόν' στρωῶ' του γιόμα νὰ γευτῆ καὶ δεῖπνο νὰ δειπνήση,
 κι' ἀπλωσε μέσ' στὴν τσέπη μου καὶ πάρε τὸ κλειδί μου,
 καὶ βγάλ' τὴν ἀρραβῶνα του καὶ τὰ χαρίσματά του,
 καὶ δῶσ' του τα τοῦ Κωσταντῆ, ἄλλοῦ ν' ἀρραβωνίση,
 ὡσὰν κι' ἐγὼ παντρεύομαι, παίρνω τὸ Χάρον ἄντρα». 20

Κι' ὁ Κωσταντῆς ἐπρόβαλε στοὺς κάμπους καβαλλάρης,
 μὲ δεκαπέντε φλάμπουρα*, μ' ἐννιά ζυγιές* παιχνίδια,
 μὲ τετρακόσιους ἄρχοντες, πεζοὺς, καβαλλαραίους.
 Βλέπει μεγάλη σύναξη, ὅποῦναι μαζωμένοι.
 «Γιὰ χαμηλῶστε, φλάμπουρα, πάψετε σεῖς, παιχνίδια, 25
 γιατί σταυρὸς ἐπρόβαλε ἀπ' τὸ πεθερικό μου·
 γιὰ πεθερός μου πέθανε, γιὰ πεθερά μου χάθη,
 γιὰ ἀπ' τὰ γυναικαδέρφια μου κανένα νέοκοτώθη».
 Καὶ τ' ἄλογό του βάρεσε στοῦ πεθεροῦ νὰ πάγη.

Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ βαστοῦσε μοναστήρι. 30
 Βρίσκει τὸν πρωτομάστορη κι' ἔκανε τὸ κιβούρι.
 «Νὰ ζήσης, πρωτομάστορη, τίνος εἶν' τὸ κιβούρι;
 —Εἶναι τ' ἀνέμου, τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς ἀνεμοζάλης.

- Γιά πέ μου, πρωτομάστορη, καθόλου μὴ μοῦ κρύψης.
35 —Ποιός ἔχει γλῶσσα νὰ σ' τὸ πῆ, στόμα νὰ σοῦ μιλήσῃ;
Τούτῃ ἢ φωτιά πού σ' ἄναψε, ποιός θὲ νὰ σοῦ τῆ σβήσῃ;
Ἡ Εὐγενούλα πέθανεν ἢ πολυαγαπημένη.
—Νὰ ζήσης, πρωτομάστορη, κάμε το πιὸ μεγάλο,
νᾶναι πλατύ, νᾶναι μακρὺ, νᾶναι γιὰ δυὸ νομάτους».
- 40 Βιτσιὰ βαρεῖ τ' ἀλόγου του, στοῦ πεθεροῦ του πάει.
Βρίσκει παπάδες ποῦψελναν, μοιρολογίστρες κλαῖνε.
«Μεριά σταθῆτε, ψάλτηδες, μεριά, μοιρολογίστρες!».
Χρυσὸ μαντήλι σήκωσε, τὴν εἶδε πεθαμένη.
Σκύφτει, φιλεῖ γλυκὰ-γλυκὰ, γλυκὰ τὴν ἀγκαλιάζει·
- 45 χρυσὸ μαχαίριν ἔβγαλεν ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
ψηλὰ-ψηλὰ τὸ σήκωσε καὶ στὴν καρδιά τὸ χώνει.
Ἐκεῖ πού θάψανε τὸ νιὸ φύτρωσε κυπαρίσσι,
κι' ἐκεῖ πού θάψανε τὴ νιά ἔβγῆκε καλαμιῶνα.
Λυγογυρίζει ἢ καλαμιὰ, σκύφτει τὸ κυπαρίσσι.
- 50 Κι' ἔνα πουλί κελάδαε, σ' ἄλλο πουλί ξηγιώταν·
«Γιὰ δές τα τὰ κακόμοιρα, τὰ πολυαγαπημένα!
δὲ φιληθῆκαν ζωντανά, φιλιοῦνται πεθαμένα».

Ἅ Ο Χάρος καὶ οἱ ἀποθαμένοι.

Δημοτικόν.

- Γιατί εἶναι μαῦρα τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκομένα* ;
Μὴν ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, μήνα βροχὴ τὰ δέρνει ;
Κι' οὐδ' ἄνεμος τὰ πολεμᾷ κι' οὐδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
μόνο διαβαίνει ὁ Χάροντας μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
- 5 Σέρνει τοὺς νιούς ἀπὸ μπροστά, τοὺς γέροντες κατόπι,
τὰ τρυφερὰ παιδόπουλα στὴ σέλλα ἀραδιασμένα.
- Παρακαλοῦν οἱ γέροντες, τ' ἀγόρια γονατίζουν·
«Χάρε μου, κόνειψ* εἰς χωριό, κόνειψ' εἰς κρῦα βρύση,
νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερὸ κι' οἱ νιοὶ νὰ λιθαρίσουν,
10 καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα νὰ μάσουνε λουλούδια.
Κι' οὐδ' εἰς χωριὸ κονεύω ἕγώ, κι' οὐδὲ σὲ κρῦα βρύση·
ἔρχοντ' οἱ μάννες γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιὰ των,
γνωρίζονται τ' ἀντρόγενα καὶ χωρισμοὺς δὲν ἔχουν».

Ὁ γάμος τῆς Λιογέννητης.

Γεωργίου Δροσίνη.

«**Ἄ**λί του κι' ἄν τὸν ἤξερα σὰν ποιός μπαίνει στ' ἀμπέλι,
καὶ μοῦ πατεῖ τὰ κλήματα, καὶ μοῦ χαλᾷ τὴ φράκτη,
καὶ τρώει καὶ τὰ σταφύλια μου τὰ μοσκομυρωδάτα.
Ἄν εἶναι σκύλος τοῦ χωριοῦ, νὰ φάῃ τὴν κεφαλή του,
κι' ἄν ἴσως εἶναι κι' ἄλεποῦ, κακὴ προβιά νὰ γίνῃ, 5
κι' ἄν ἴσως εἶναι κι' ἄνθρωπος, νὰ μὴν τὸν εὔρη ὁ χρόνος!
Μὰ ἄγώ ἄω στήσει δόκανο καὶ τσάκες σιδερένιες,
κι' ὅποιος νὰ πάῃ θὲ νὰ πιαστῇ καὶ θὲ νὰ ἰδῶ ποιός εἶναι».

Αὐγὴν αὐγὴ σηκώθηκε, κινᾷ καὶ πάει στ' ἀμπέλι.
Βρίσκει τὸ δόκανο ἀνοικτό, τὴν τσάκα μαγκωμένη, 10
μηδὲ σκυλί, μηδ' ἄλεποῦ, μηδ' ἄνθρωπο πιασμένο.
Ἡ τσάκα δὲ βαστᾷ μαλλί, μόνο βαστάει ἀχτίδες
κι' ἀνάμεσα στὰ δόντια τῆς ἢ πούλια χρυσοφέγγει.
Θαμπώνει ὁ νιὸς πού τὴ θωρεῖ, σφαλᾷ τὰ δυό του μάτια,
καὶ πάλι τὴ ματαθωρεῖ καὶ ξεπετᾷ ἡ καρδιά του. 15
Σκύφτει, κρατᾷ στὰ χέρια του γυναικεῖο πασουμάκι,
μικρὸ καὶ χρυσοκέντητο, διαμαντοστολισμένο.
Τὸ βάνει μέσ' στὸν κόρφο του καὶ σπίτι του πηγαίνει.
Κι' ὅλο καὶ τὸ ματακοιτᾷ καὶ τὸ γλυκορωτάει :
«**Ἄ**χ, πασουμάκι μ' ὄμορφο μὲ τὰ πολλὰ διαμάντια, 20
σὰν ποιά κυρὰ νὰ σὲ πατῇ, ποῖο ποδαράκι σ' ἔχει ;
—Μένα ἢ κυρὰ πού μὲ πατεῖ δὲν εἶναι γιὰ τὰ σένα.
Δὲν εἶναι μηδὲ χωριανή, μηδὲ καὶ βοσκοπούλα,
μόν' εἶναι ἡ Λιογέννητη, τοῦ Ἥλιου ἢ θυγατέρα,
πού κοιμισμένη περπατεῖ κι' ὀλογυρνᾷ τὶς νύχτες». 25

Ὅλοι τοῦ λένε στὸ χωριὸ νὰ πᾶ νὰ τὸ πουλήσῃ,
νὰ κἀνῃ βιὸς ἀμέτρητο, νὰ γένη νοικοκύρης,
κι' ἢ μάννα του ἢ διαβόλισσα μονάχα δὲν ἀφήνει :
«**Σ**ύρε στ' ἀμπέλι, γιόκα μου, τὶς τσάκες σου νὰ στήσῃς,
νὰ πιάσῃς καὶ ταῖταίρι του γιὰ νὰ τὰ ζευγαρώσῃς». 30
Κι' ὁ νιὸς ἀκούει τὴ μάννα του καὶ δὲν ἀκούει τὸν κόσμο.
Ἄλεξ, Σοφῆ *Νεοελληνικά Ἀγανώματα Γ' Γυμνασίου* ἔκδ. Δ'. 12

- Πάει στ' ἀμπέλι τὴν αὐγὴ καὶ φέρνει καὶ τὰιταίρι.
Κι' ὄλοι τοῦ λένε στὸ χωριὸ νὰ πᾶ νὰ τὰ πουλήση,
νὰ κἀνὴ βιδὸς ἀμέτρητο, νὰ γένη νοικοκύρης,
35 κι' ἡ μάννα του ἡ διαβόλισσα μονάχα δὲν ἀφήνει:
«Ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα πάρε τὸν ταμπουρᾶ σου
καὶ σύρε στῆς Λιογέννητης τὰ ψηλοπαραθύρια,
καὶ πὲς τραγουδία τῆς καρδιάς καὶ λόγια τῆς ἀγάπης.
Καὶ μέσ' στὰ λόγια τὰ καλὰ καὶ τὰ γλυκὰ τραγουδία
40 πὲς τῆς πὼς ταῦθηκες ἐσὺ τὰ δυό της πασουμάκια.
Καὶ νὰ μὴ μ' ἔχης μάννα σου κα! νὰ μὴ σ' ἔχω γυιό μου,
ἂν δὲν τὴν κἀνης ταίρι σου, κι' ἂν δὲν τὴν κἀνω νύφη».

Κι' ὁ νιὸς ἀκούει τὴ μάννα του καὶ δὲν ἀκούει τὸν κόσμο.

- «Ξύπνα, κυρὰ Λιογέννητη, τοῦ Ἥλιου θυγατέρα,
45 κι' ἔβγα στὸ παραθύρι σου νὰ γέν' ἡ νύχτα μέρα.

Ἄσπρη γλυκειά σὰ ζάχαρη, ξανθούλα σὰν τὸ μέλι·
τὴ νύχτα τ' ἤθελες νὰ μπῆς μέσα σὲ ξένο ἀμπέλι;

Κορίτσι ῥοδοζύμωτο καὶ δαφνοφουντωμένο·
ὁ νοικοκύρης εἶχ' ἐκεῖ τὸ σίδερο στημένο.

- 50 Ἐσὺ ἔχεις Λάμιας πονηριὰ κι' ἔχεις Νεραίδας χάρη·
ἐπιάστηκε στὸ σίδερο τὰφρᾶτο σου ποδάρι.

Φεύγεις, πετᾶς σὰν τὸ πουλί καὶ ξεγλιστροῦς σὰν χέλι·
ἐγλίστρησες καὶ ξέφυγες ἀπ' τὸ δικό μου ἀμπέλι.

- Μέρα καὶ νύχτα ξαγρυπνῶ γιὰ νὰ σὲ καμαρώνω·
55 κι' ἀπόμεινε στὸ σίδερο τὸ πασουμάκι μόνο.

Θὰ γένω σκλάβος ταπεινὸς στ' ἀτίμητά σου κάλλη·
πῆγες καὶ δεύτερη νυχτιὰ καὶ πιάστηκες καὶ πάλι.

Ἐγὼ ἔχω πόνο γιὰ τὰ σέ, κι' ἔχω καημὸ μεγάλο·
καὶ πάλι ματαγλίστρησες κι' ἀπόμεινε καὶ τᾶλλο.

Πεθαίνω, σβήνω, χάνομαι καὶ σὺ γελᾷς μὲ μένα· 60
 ἔγωγ τὰ βροῆκα καὶ τὰ δυὸ καὶ τάχω φυλαγμένα.

«Ἐβγα στὸ παραθύρι σου νὰ φέξ᾽ ἡ γειτονια σου·
 πάρε τὰ πασουμάκια σου καὶ δός μου τὴν καρδιά σου!».

*

Γλυκοξημέρωσ᾽ ἡ αὐγὴ κι᾽ ἐσκόρπισαν τᾶστέρια,
 κι᾽ ἐσκόρπισαν καὶ τὰ πουλιὰ καὶ πᾶνε στὴ βοσκή τους. 65

Πᾶν᾽ οἱ λεβέντες στὴ δουλειὰ κι᾽ οἱ λυγερὲς στὸν τρύγο.
 Κι᾽ ἡ κόρη πάει στὸ βασιλιᾶ καὶ τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι:

«Πατέρα μου, θὰ παντρευτῶ καὶ δός μου τὴν εὐχή σου.

—Πενήντα βασιλόπουλα προξενητάδες στεῖλαν
 καὶ τὰ πενήντα εἶναι καλὰ κι᾽ ὅποιο σ᾽ ἀρέσει πάρε. 70

—Δὲν θέλω βασιλόπουλο καὶ καστροπολεμάρχη,
 νὰ σκοτωθῆ στὸν πόλεμο καὶ ν᾽ ἀπομείνω χήρα.

Μόν᾽ θέλω τὸν τραγουδιστὴ πού τραγουδᾷ τὴ νύχτα,
 ὅπῳχει μέλι στὴ φωνὴ καὶ ζάχαρη στὰ λόγια,
 ὅπῳχει ἀγάπη στὴν καρδιά καὶ χάνεται γιὰ μένα. 75

—Μιά κόρη μοῦδωσ᾽ ὁ Θεός, κι᾽ ὅτι θελήσῃ ἄς κἀνή.
 Κι᾽ ὅποιον διαλέξῃ γι᾽ ἄντρα της, τὸν κἀνω ᾽γὼ παιδί μου».

Διαλαλητάδες βγαίνουνε καὶ διαλαλοῦν στὴ χώρα:
 «Χαρήτε κάμποι καὶ βουνά, χωριὰ καὶ βιλαέτια!
 Παντρεύετ᾽ ἡ Λιογέννητη, τοῦ Ἥλιου ἡ θυγατέρα 80
 καὶ παίρνει τὸν τραγουδιστὴ, τὸν ὁμορφο λεβέντη!».

1890.

Ὁ Σιδερόκαρδος.

Γεωργίου Δροσίνη.

«᾽Ωρα καλή σου, γέροντα, καὶ τὴν εὐχή σου νᾶχω.
 Γιατ᾽ εἶν᾽ ἡ χώρα θλιβερὴ κι᾽ οἱ ἄνθρωποι κλαμένοι,
 κι᾽ ὅλα τὰ σπίτια σφαλιστὰ κι᾽ ὀλόμαυρα βαμμένα;
 Μὴν ἔπεσε θανατικὸ κι᾽ ὠρφάνεψε τὸν κόσμο,
 ἢ μὴν ἐγίνη πόλεμος κι᾽ ἐρήμαξε φαμίλιες; 5

—᾽Ωρα καλή σου, μορφονιέ, καὶ τὴν εὐχή μου νᾶχης.
 Δὲν ἔπεσε θανατικὸ κι᾽ ὠρφάνεψε τὸν κόσμο
 καὶ μὴδ᾽ ἐγίνη πόλεμος κι᾽ ἐρήμαξε φαμίλιες.

- Ἐπῆρ' ὁ Γεροδράκοντας τοῦ βασιλιᾶ τὴν κόρη
10 κι' ἐπῆγε καὶ τὴ σφάλισε στὸ σιδερένιο πύργο.
Κι' ὁ βασιλιᾶς πού τῷμαθε πολὺ τοῦ βαρυφάνη.
Στέλνει στὸ Γεροδράκοντα γιὰ νὰ τὴν ξαγοράσῃ,
στέλνει σωρὸ τὸ μάλαμα, φορτώματα τᾶσήμι,
στέλνει καὶ τὴν κορώνα του μὲ τὰ πολλὰ διαμάντια.
- 15 Μ' αὐτὸς τὴν κόρη τὴν κρατᾷ, τὴν ξαγορὰ γυρίζει,
ζητᾷ τᾶθάνατο νερὸ νὰ πιῇ νὰ ξαναγιώσῃ.
Σαράντα μέρες καρτεροῦ καὶ στὴ σαρανταμία,
σὰν δὲν τοῦ πᾶνε τὸ νερὸ, τὴν κόρη θὲ νὰ σφάξῃ
καὶ θὲ νὰ πιῇ τὸ αἷμά της, νὰ γίνῃ παλικᾶρι.
- 20 Κι' ὁ βασιλιᾶς διαλάλησε στὰ πέρατα τοῦ κόσμου :
«Ποὺ λευτερώσῃ ἀπ' τὸ θεριὸ τὴν ἀκριβὴ μου κόρη,
γαμπρὸς δικός μου θὰ γενῆ καὶ βασιλιᾶς τῆς χώρας!»
Σαράντα μέρες σήμερα κι' οὐδὲ κανεὶς ἐφάνη
καὶ κλαίει ὁ δόλιος βασιλιᾶς καὶ κλαίει ὁ κόσμος ὅλος.
- 25 — Ἄν ἴσως κλαῖνε σήμερα, ταχιά θὲ νὰ χαροῦνε.
Ἐγὼ εἶμ' ὁ Σιδερόκαρδος, τῆς Ἀστραπῆς ἡ γέννα.
Τᾶστροπελέκι ἔχω σπαθί, τὸ σύννεφο φοράδα,
κι' ἀλλ' στὸ Γεροδράκοντα πού θὰ βρεθῆ μπροστά μου !»

*

- «Καλῶς τὸ Σιδερόκαρδο, τὸν ἀκριβὸ τὸ γυιό μου!
30 Πῶς ἦταν καὶ θυμῆθηκε καὶ τὴ φτωχὴ του μάνα ;
Τί θέλει ; ἄς πῆ καὶ θὰ γενῆ — τί θέλει ; ἄς τὸ προστάξῃ.
Κι' ἂν πῆ τὸ σιδερόχορτο, σκαντζόχορτος τὸ φέρνει.
Κι' ἂν πῆ τὸ γάλα τοῦ πουλιοῦ, τὸ φέρν' ἡ νυχτερίδα.
Κι' ἂν πῆ καὶ τᾶστρι τοῦρανοῦ, τὸ φέρνω μοναχὴ μου.
- 35 — Δὲν θέλω σιδερόχορτο καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα
καὶ μηδὲ τᾶστρι τοῦρανοῦ στὴ γῆ νὰ κατεβάσῃς,
Θέλω τ' ἄθάνατο νερὸ πού τὴ ζωὴ χαρίζει.
Μαρμαρωμένοι βρέχονται καὶ διπλοζωντανεοῦν,
ἀρρωστημένοι τὸ ῥουφοῦν καὶ Χάρο δὲ φοβοῦνται,
40 κι' οἱ γερασμένοι πίνουνε καὶ ξαναγιώνουν πάλι».

Σωοιάζει τὰ δαυλόξυλα, τρανὴ φωτιὰν ἀνάβει
καὶ μὲ τὸλόχρυσο ῥαβδί γυρνοβολᾷ τὶς φλόγες :

«Ἐσεῖς ἀγοίμια τοῦ βουνοῦ καὶ ψάρια τοῦ πελάγου,
κι' ἐσεῖς πουλιὰ π' ὀλημερῆς γυρνᾶτε στὸν ἀγέρα,
ποιὸς ἦπιδ ἀθάνατο νερὸ καὶ φλόγα δὲ φοβᾶται;» 45

Κι' ἡ Κουκκουβάγια ἀντιλαλεῖ μέσ' στῆς σπηλιᾶς τὰ βάθη :
«Ἐγὼ πια ἀθάνατο νερὸ καὶ φλόγα δὲ φοβᾶμαι!» !
Πετᾶ στὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς κι' ἡ φλόγα δὲν τὴν καίει.

Κι' ἀπλώνει ἡ γριά Μάγισσα κι' ἀπ' τὸ φτερὸ τὴν πιάνει :
«Μωρὴ στραβὴ, μωρὴ κουτσὴ, μωρὴ νυχτοπατοῦσα, 50
ξέρνα τὰ θάνατο νερὸ μέσ' στ' ἀργυρὸ ποτήρι,
νὰ μὴ σοῦ βγάλω τὰ φτερὰ καὶ τὰ ποδόφυλά σου !...»

*

Τ' εἶν' ἡ βοή πὺν γίνεται κι' ὁ βρόντος π' ἀγροικιέται ;
Μὴν ἦρθ' ὁ τελειωμὸς τῆς γῆς κι' ὁ χαλασμὸς τοῦ κόσμου ;
Δὲν ἦρθ' ὁ τελειωμὸς τῆς γῆς κι' ὁ χαλασμὸς τοῦ κόσμου, 55
μόν' ἦρθ' ὁ γυιὸς τῆς Ἀστραπῆς στὸ σιδερένιο πύργο.
Μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ κουρταλεῖ κι' ἀστράπτουν οἱ ἀμπάρες.

Ξυπνάει ὁ Γεροδράκοντας, τὰ μάτια ξεροτρίβει :
«Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁπὺν βροντᾶ καὶ τί καλὸ γυρεῖει ;
—Ἐγὼ μαι ὁ Σιδερόκαρδος, τῆς Ἀστραπῆς ἡ γέννα, 60
Φέρνω τὰ θάνατο νερὸ μέσ' στ' ἀργυρὸ ποτήρι.
νὰ πιῆς νὰ γίνης πάλι νιὸς, νὰ γίνης σὰν κι' ἐμένα
καὶ νᾶρθης νὰ παλέψωμε στὸν μαρμαρένιο κάμπο».

*

Σπιθοβολοῦνε τὰ σπαθιά κι' ἀστράπτουν τὰ κοντάρια
κι' ἡ νύχτα ἡμέρα γίνεται στὸν μαρμαρένιο κάμπο. 65
Κι' εἶναι τοῦ Δράκου τὸ σπαθὶ στουρνάρι ἀκονισμένο,
κι' εἶναι τοῦ Σιδερόκαρδου φωτιὰ κι' ἀστροπελέκι.
Χτυπᾶ στοῦ Δράκου τὸ σπαθὶ, τὸ κόβει σὰν βλαστάρι·
χτυπᾶ καὶ στὸ κεφάλι του, τὸ σχίζει σὰν κουτσούρι.

*

Σ' ὄλον τὸν τόπο εἶναι γιορτῆ, σ' ὄλη τὴ χώρα σκόλη, 70
στ' ἀρχοντικὸ τοῦ βασιλιᾶ χαρὲς καὶ πανηγύρια.
Ἵρθὸς προσμένει ὁ βασιλιᾶς στ' ὀλόχρυσο θρόνι του
κι' ἐμπρὸς ὁ Σιδερόκαρδος μὲ τὴ βασιλοπούλα
τὸ γόνα γέρνει καὶ φιλεῖ τοῦ βασιλιᾶ τὸ χέρι.

- 75 «Χαρὰ σ' ἐσένα, βασιλιᾶ, καὶ σ' ὅλη σου τῆ χώρα.
Τὴν κόρη σου τὴν ἔφερα κι' εἶναι δική σου πάλι,
κι' ὁ Δράκοντας ψυχομαχᾶ στὸν μαρμαρένιο κάμπο.
— Καλῶς τὸν ὄμορφο τὸ νιὸ καὶ τᾶξιο παλικάρι,
γιὰ τὸ καλὸ ποὺ μοῦκανε μεγάλη χάρη νᾶχη.
- 80 Κι' ἐγὼ τὸ λόγο πῶβαλα τὸν ματαδευτερώνω :
ποὺ λευτερώση ἀπ' τὸ θεριὸ τὴν ἀκριβὴ μου κόρη,
γαμπρὸς δικός μου θὰ γενῆ καὶ βασιλιάς τῆς χώρας !
- Τί λές, καημένε βασιλιᾶ, τί μελετᾶς νὰ κάνης ;
Ἐγὼ ποτὲ δὲ ζήλεψα βασιλικὴ κορώνα.
- 85 Ἐχω θρονί μου τὰ βουνὰ καὶ τὶς σηλιῆς παλάτια.
Κι' ἐγὼ μὴδὲ παντρεύομαι, μὴδὲ γυναῖκα παίρνω.
Ἐγὼ εἰμ' ὁ γυιὸς τῆς Ἀστραπῆς κι' ἀστράφτω καὶ τὴν
[καίω».

Κι' ἡ κόρη ὅπου τὸν ἄκουσε πολὺ τῆς βαρυφάνη :
«Κι' ἂν εἶς ὁ γυιὸς τῆς Ἀστραπῆς κι' ἀστράψης καὶ μὲ κάψης,
90 ἐγὼ σὲ θέλω, σ' ἀγαπῶ, καὶ ταίρι μου σὲ κάνω !».

Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε κι' ἀστροπελέκι πέφτει,
χτυπᾶ τὴν κόρη στὴν καρδιά κι' εὐθύς τὴ μαρμαρώνει...

Κρῖμα στὴ νιὰ τὴν ὄμορφη τὴν ἀστροποκαμένη !

1890.

Κώνστας.

Ἰωάννου Πολέμη.

Εἰσαγωγή. (Κατὰ τὸν Γεώργιον Κεδρηγόν*, ἐν τῇ Συνόψει Ἱστορικῶν αὐτοῦ, σελίς 726 τοῦ Β' τόμου τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως).

Κόσμου ἔτος 987, τῆς θείας σαρκώσεως ἔτος χμ'. Ἐρωμαίων βασιλεὺς Κώνστας, ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου, υἱοῦ Ἡρακλείου, ἀφρετικός*, ἔτη κζ'...

Τῷ ἱεῖ ἀνεῖλε Κώνστας ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίον τὸν ἴδιον ἀδελφόν* σκανδαλιζόμενος γὰρ εἰς αὐτὸν ἔχειρε πρότερον αὐτὸν διὰ Παύλου πατριάρχου διάκονον, ὃς καὶ μετέδωκε τῷ βασιλεῖ τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐν ἀγίῳ ποτηρίῳ. Ὁς μετὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ καθ' ὕπνου συχρῶς ἐφαίνετο αὐτῷ, διακόνου φορῶν στολήν*

καὶ ἐπιδιδούς ποτήριον αἵματος ἔλεγε: «πίε, ὦ ἀδελφέ». Ὁθεν ἐκκακήσας* ὁ ἄθυμος ταῦτα ὄραν ἐσκέψατο καταλθεῖν ἐν Σικελίᾳ. Καταλιπὼν οὖν ἐν τῇ πόλει τὴν τε γυναῖκα καὶ τοὺς τρεῖς υἱούς, καὶ εἰσελθὼν εἰς ἓνα τῶν δρομώνων καὶ ἀναχωρῶν, στραφεὶς ἐνέπτυσσε τῇ θασκυλευσῆ πόλει, καὶ οὕτως ἀπέπτη. Ἄλλ' οὐδὲ ἐν Σικελίᾳ διατρίβοντι ἀπέπτη ὁ ὄνειρος ἀπ' αὐτοῦ...

1

Διαμάντια ἀστράφτουν στὸ χρυσὸ κλινάρι·
ἔξω ὁ παρακοιμώμενος προσμένει
τὸ βασιλιᾶ πού ἀργοπατώντας μπαίνει
καὶ σβήνει τ' ἀργυρόχρυσο λυχνάρι.

2

Τὸν ἀδελφό του πειὰ δὲν τὸν φοβᾶται.
Στὸ μοναστήρι πού τὸν εἶχε βάλει
πρόσταξε καὶ τοῦ πῆραν τὸ κεφάλι.
Στὸν τάφο τώρα ἀξύπνητα κοιμᾶται.

3

Ἄμοιραστος, δικός του πλέον ὁ θρόνος,
ἄκέρια κι' ἡ κορώνα κι' ἡ πορφύρα.
Τὴν εὐτυχία, πού ἴσως μοίραζεν ἡ Μοῖρα
σὲ δυὸ ἀδελφούς, τὴ χαιρεται αὐτὸς μόνος.

4

Καὶ σβήνει τὸ λυχνάρι καὶ πλαγιάζει
νά κοιμηθῆ. Μὰ πρὶν τὰ μάτια κλείσῃ,
τὴ σκοτεινιά ποῖό φῶς ἔχει σκορπίσει;
Ὀλόρθος ὁ ἀδελφός του τὸν κοιτάζει.

5

Ὀλόρθος, ὄασοφόρος. Στὸ ἓνα χέρι
κρατεῖ ποτήρι, αἶμα ἀχνιστὸ γεμάτο·
μὲ τ' ἄλλο, δείχνοντάς το, κράζει: «Νάτο,
πίε, ἀδελφέ· γιὰ σένα τόχω φέρει.

6

Ἐγώ, δὲ θὰ ξυπνήσω ἐγὼ ποτέ μου,
μὰ ἐσένα ὕπνος ποτέ δὲν θὰ σὲ πάρῃ.
Θὰ σβήνῃς τ' ἀργυρόχρυσο λυχνάρι
κι' ὄλόρθο θὰ μὲ βλέπῃς. Πίε, ἀδελφέ μου».

1919.

31η Δεκεμβρίου.

Ἰωάννου Πολέμη.

1

Ἄπόψε στὸ παλάτι τοῦ ψυχομαχάει ὁ Χρόνος
τρακόσων τόσων ἡμερῶν γέρος ὀκνός, βαρὺς·
τὸν συνταράζει σύσσωμο τοῦ χωρισμοῦ του ὁ πόνος
κι' ἀγκομαχᾷ παλαίβοντας καὶ βόγγει ὀλημερίς.

2

Στὸ πλάγι ἡ θυγατέρα του, ἡ Λήθη ἡ μαρμαρένια
τὸν παραστέκει ἀσάλευτη μὲ χεῖλη σφαλιστά·
δὲ δείχνει μέσ' στὰ μάτια της οὔτε φροντίδα, οὔτ' ἔννοια,
κι' ἔτσι βουβῆ ξετύλιγο τὸ σάβανο βαστᾷ.

3

Παρέκει ἡ Μνήμη θαρρετὴ μὲ πέννα σιῶνα χέρι
στρέφει, κοιτάζει ὀλόγυρα σὰν κάτι νὰ ζητῇ.
ἀναγελάει* τὸ θάνατο καὶ κάνει τοῦ καρτέρι
καὶ γράφει, γράφει ἀκούραστα σὲ κάτασπρο χαρτί.

4

Κι' ἄλλοτε γράφοντας κουνεῖ μὲ πόνου τὸ κεφάλι
καὶ δείχνει θλίψη ἢ ὄψη της καὶ πίκρα περισσή,
ἄλλοτε πάλι πρόσχαρη γελᾷ, κι' ἄλλοτε πάλι
σκορπίζεται στὰ μάτια της λάμψη γλυκειά, χρυσή.

5

Πίσω ἀπ' τὴ θύρα βιαστικὸς ὁ Χάρος περιμένει
κι' ἀφωτα μάτια στρέφοντας ἀντίκρου τοῦ θωρεῖ
ἓνα ρολόγι ἀκοίμητο πὺ βροντερὰ σημαίνει
κι' ἀκούραστο καρδιοχτυπᾷ κι' ἀγάλια προχωρεῖ.

6

Ξάφνω, τίκ-τάκ, μεσάνυχτα σημαίνουν. Μπαίνει ὁ Χάρος,
παίρνει τὸ Χρόνο ἀνάρπαστο μ' ἀγκάλιασμα γοργό.
Κι' ἡ Μνήμη ναμαρώνοντας στρέφει, τοῦ λέει μὲ θάρρος·
«Τί μὲ κοιτᾷς; Στὴ θέση του θὰ μείνω τώρα ἐγώ».

1921.

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

Ἡ βαρκούλα.

Γιάννη Περγιαλίτη.

- Ῥιγμένη στ' ἀκρογιάλι ἢ πλανεμένη 1
βαρκούλα, σὰν ἐρείπιο τοῦ χρόνου,
ἐκείτετο ὡς τὰ χθῆς σκελεθρωμένη*
κομματί τῆς ζωῆς, ξεσκλίδι* πόνου.
- Ἄνεμοι στοὺς ἀρμούς τοὺς ἀνοιγμένους, 2
φυσῶντας ἀπ' τὴν πλώρη ὡς τὴν πρύμη,
περνοῦν καὶ παίρνουν πόθους πεθαμένους*
περνοῦν, σὰν ὄρνια τρώγοντας ἀγρίμι.
- Τὰ κύματα, ἀπαλὰ εἴτε μανιασμένα 3
φιλοῦνε τὴ βαρκούλα ἢ τὴ χτυπᾶνε*
τὰ μυστικά της παίρνουν νεκρωμένα
καὶ στὸ βυθὸ τὸν ἀφαντο τὰ πᾶνε...
- Μὰ τώρα οἱ ξυλοκόποι τὴ χαλνοῦνε* 4
ὁ γέρο ναύτης εἶπε στὰ παιδιὰ του :
τὰ κόκκαλά του θέλει νὰ κλειστοῦνε
στὰ ξύλα πού εἶχαν κλείσει τὴν καρδιά του.
- Καὶ τώρα νεκροκρέββατο στὸ μνῆμα 5
μέσα ἢ βαρκούλα ἀγνώριστη ἔτσι ἐθάφτη,
νὰ ταξιδεύῃ αἰώνια, δίχως κῆμα,
στὸ ἀτέλειωτο ταξίδι μὲ τὸ ναύτη.

1903.

Ἡ λιποτάκτης.

Ἰωάννου Πολέμη.

1

Ἐνας μονάχα ἐλιποτάκτησε*
πέταξε κάπου τὸ τουφέκι,
στῆς νύχτας τὸ σκοτάδι μπλέκει*
τρέμει ὅπως θάτρεμε στὸν ἄνεμο,
πρὶν σβῆση, ἢ λάμψη τοῦ κεραιοῦ...
Παίρνει τὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ.

2

«Ποιός κρούει τῆ θύρα; — "Ανοιξε, μάνα μου,
δὲν εἶναι κλέφτης, μήτε ξένος·
ὁ γυιός σου κρούει καταδιωγμένος.
"Ανοιξε, μάνα μου. Μ' ἐβράχιασεν
ὁ τρόμος, μ' ἐπνιξε ὁ ἰδρώς,
μ' ἔβαλε ὁ θάνατος ἐμπρός.

3

— Ἐμένα ὁ γυιός μου εἶναι στὸν πόλεμο·
νά το τὸ ξέστρωτο κρεββάτι·
τῆ θύρα ἐλάθειες, διαβάτη.
Ἐμένα ὁ γυιός μου εἶναι στὸν πόλεμο
κι' ἴσως ποτὲ δὲ θά τὸν δῶ.
Δὲν εἶσαι σύ· φύγε ἀπ' ἐδῶ».

1913.

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α'. ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

Μπαλλάντα.

Γεωργίου Βιζυηνοῦ.

1

Γιὰ εὐτυχία ἐμβῆκα, γιὰ ζωῆς χαρά,
κι' ἐγὼ σ' αὐτὴ τὴν πλάση, καθὼς ἄλλοι,
παιδί τὴν ἔχω ἀδράξει μ' ἑλαφρὰ φτερά,
σὲ κάθε μύσχο, κάθε ἀνθὸ πού θάλλει.
Κι' ἂν εὐτυχῆ κανένας δὲν μ' ἐκάλει,
χαρὰ τὸ εἶχα κἂν τὸ βράδυ στὴ φωλιά
ἀμέριμνο νὰ γέρονω τὸ κεφάλι
στὴν ἀγιασμένη τῆς μαννούλας μου ἀγκαλιά.

2

Παλικαράκι, πλειότερο ἀπὸ μιὰ φορὰ
ἢ ἐλπίδα καὶ τοῦ πόθου ἢ παραζάλη
ἀπ' τῆς ζωῆς μ' ἐσύραν τὰ ῥηχὰ νερὰ
καὶ στῆς ξανθῆς ἀγάπης μου τὰ κάλλη
ἢ εὐτυχία, μ' εἶπαν, θὰ προβάλλῃ.
Μά, ἀπέθανε ἡ χαριτωμένη κοπελιά,
καί, ναυαγός, εὐρῆκα παραγιάλι
στὴν ἀγιασμένη τῆς μαννούλας μου ἀγκαλιά.

3

Λεβέντης ἐξερίζωνα τὰ γλυκερὰ
αἰσθήματα ἀπὸ τὴν καρδιά πού πάλλει,
κι' ἄν ῥίπτω τῆς πικρῆς ἀλήθειας τὴ σπορά,
ἄχ, πότε, πότε ἓνα καρπὸ θὰ βγάλῃ;
Τοῦ βίου μ' ἐγονάτισεν ἡ πάλη,
λαχτάρησα ἡσυχία μιὰ σταλιά,
μὰ δὲν τὴν ἔχω πειά, νὰ γύρω πάλι
στὴν ἀγιασμένη τῆς μαννούλας μου ἀγκαλιά.

*Ὡ Φύσις, δέσποινά μου σὺ μεγάλη,
δὲν ἔχω πειά στὸν κόσμον αὐτὸ δουλειά.
*Ἡ ἀγάπη σου στὸν τάφο πειά ἄς μὲ βάλῃ,
στὴν ἀγιασμένη τῆς μαννούλας μου ἀγκαλιά.

1893.

Στὸ σπίτι μας.

Γεωργίου Στρατήγη.

1

Σύ, τῆς καρδιάς κρυφὸ μαργαριτάρι,
καὶ τῆς ζωῆς σεμνὸ προσκνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ,
ὅταν σ' αὐτὴ τὴν ἔρημ ἤθελε πλάση,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἑδέμ, ὅπου εἶχε χάσει,
τὴ θεϊκὴ νὰ μαλακώσῃ ὀργή.

2

*Ἀπαρτο κάστρο, πού ποτὲ δὲν μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία, προδοσία κρυφῇ.

πού αιώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα,
κρατεῖ ἀναμμένην ἄγρουπνη τριάδα,
πατέρας καὶ μητέρα κι' ἀδελφοί.

3

ὦ σπῖτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς ὡς εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέρφια μου νὰ θραίνῃ μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά!

4

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεῦω,
καὶ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἔσὺ καὶ τὴ Φιλία νὰ λαχταρῶ·
σὺ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτὸ σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς Ἀγάπης τὸ μυστήριον,
πού μὲ κερνᾷ τῆς Λήθης* τὸ νερό.

5

Πόσες φορὲς μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
σὰν ἔνοιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
πού οἱ τρικυμίες μᾶς φέρουν τῆς ζωῆς,
σὰν ἔμπαινα μέσ' στὴν καλὴ σου θύρα
μ' ἐγιάτρευες ἀμέσως μὲ τὰ μύρα
μιᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς!

6

Πόσες φορὲς μέσ' στὴ θερμὴ σου ἀγκάλη,
ἔστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν πάλη,
γαλήνη εὐρῆκα καὶ παρηγοριά,
γιατὶ στὸ στήθος μέσα μὲ φωτίζεις
καὶ κάλλιο τὴν ψυχὴ μου ἔσὺ γνωρίζεις
ἀπὸ τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά!

7

Ἡ κάθε σου γωνιά κι' ἡ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
χαρὰ τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό.
Στὶς κάμαρές σου μέσα καὶ στοὺς τοίχους
θωρῶ ὅλα τὰ ὄνειρά μου καὶ τοὺς στίχους,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

8

Καὶ τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
 κι' ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,
 τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σαμνί'
 χαμόγελο μου δείχνει κάθε εἰκόνα,
 τὴν ἀγκαλιὰ μου ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
 πὺ κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

9

Χαῖρε, ὦ, χαῖρε, σπίτι τιμημένο,
 χίλιες φορὲς ἄς εἶσαι εὐλογημένο,
 καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
 τ' ἀδέρφια μου νὰ ῥαίνη μ' εὐλογία,
 καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
 τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά!

1901.

Ὁ Τάκη - Πλούμας.*Μιλτιάδου Μαλακάση.*

1

Στὰ παιδικά μου χρόνια, ὁ πειρὸς μεγάλος
 ἐξάδερφός μου μ' ἐπαιρνε μαζί
 στὰ πανηγύρια, πὺ ἦτανε παρ' ἄλλος
 πρῶτος στὴν ὁμορφιά καὶ στὴν ὀρμή.

2

Τί ὠραῖος! Τὸν θυμοῦμαι, ἀστροβολοῦσε
 καβάλλα στὸ φαρί* του. Βυσινιὰ
 φέρμελη* χρυσοκέντητη ἐφοροῦσε,
 γκιορτάνια* ἀπὸ βενέτικα φλωριά.

3

Τοῦ Καπετὰν Πασᾶ φόραε τὴν πάλα
 καὶ τὸ χαρμπι* τοῦ Μπότσαρη, καὶ δύο,
 στῆς σέλλας του δεξόξερβα τὴ σμπάλα*,
 πιστόλια ἀπὸ τ' Ἄλῃ τὸ θησαυρό.

4

Φουστανελλίτσα φόραε ζυγισμένη*
 καὶ κάλτσες καὶ τσαρούγια φουντωτά,
 παραγγελιὰ ἀπ' τὰ Γιάννενα φερμένη,
 γαντζούνια* πρεβεζιάνικα ἀσημιά.

5

"Ἐτσι σιαγμένος κι' ἔχοντας στὸν ὄμο
τὸ καριοφίλι*, χαίτη καὶ λουριά
στὸ χέρι, ἀνατριχύμιζε τὸ δρόμο
χυμῶντας* ἀπ' τὴν Πύλη τὴν πλατειά.

6

Κι' ἐγὼ λίγο ξοπίσω του, ὄλο θάμπος,
στὸ γλήγορο ἀλογάκι μου κι' ἐγὼ,
δυνόμουν νὰ τὸν φτάνω, κι' ἤμουν σάμπως
νᾶχα φτερά, κορμάκι ἀερινό.

7

Κι' ὡς τρέχαμε, θυμᾶμαι, τὰ κλεισμένα
στὸ τουνεζι* φεσάκι του σγουρά,
σκόρπια τριγύρα φέγγανε σὰν ἓνα
γνεφάκι ἀπ' ἀναμμένη ἀθημωνιά*.

8

Κι' ὡς πύρωγεν ἀκόμα στὴ φευγάλα,
λαμπαδισμένος κι' ὄλος μέσ' στὸ φῶς
χρυσόχυτος, μοῦ ἐφάνταζε καβάλλα
σὰν τὸν "Αἰ-Γιώργη, λίγο πειδὸ μικρός.

9

"Ω! Τὸ λεβέντη τοῦ Μεσολογγιοῦ μας!
Τὸν ἤλιο τῆς αὐγούλας μου ζωῆς!
Καὶ νὰ μετρῶ καὶ νᾶναι ὁ Τάκη Πλούμας
τριαντατρία χρόνια μέσ' στὴ γῆς!

1918.

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.

'Ο φιλόπατρις.

Ἀνδρέου Κάλβου.

1

Ω φιλιτάτη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα!

2

Καὶ σὺ τὸν ὕμνον δέξου·
ἐχθαίρουσιν οἱ ἀθάνατοι
τὴν ψυχὴν καὶ βροντάουσιν
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
τῶν ἀχαρίστων.

3
 Ποτὲ δὲ σ' ἔλησμόνησα,
 ποτὲ.—Καὶ ἡ τύχη μ' ἔρριψε
 μακρὰ ἀπὸ σέ' μὲ εἶδε
 τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
 εἰς ξένα ἔθνη.

4
 Ἄλλὰ εὐτυχῆς ἢ δύστηνος,
 ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
 τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
 σὲ ἔμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
 πάντοτε εἶχον.

5
 Σύ, ὅταν τὰ οὐράνια
 ᾄδα μὲ τὸ ἀμαυρότατον
 πέπλον σκεπάζῃ ἡ Νύκτα,
 σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
 ἡ χαρὰ μόνη.

6
 Τὰ βήματά μου ἐφώτισε
 ποτὲ εἰς τὴν Αὔσονίαν*,
 γῆ μακαρία, ὃ ἥλιος·
 κεῖ καθαρὸς ὁ ἀέρας
 πάντα γελάει.

7
 Ἐκεῖ ὁ λαὸς ἠτύχησεν·
 ἐκεῖ οἱ παρνάσσαι* κόραι
 χορεύουν, καὶ τὸ λύσιον*
 φύλλον αὐτῶν τὴν λύραν
 κεῖ στεφανώνει.

8
 Ἄγρια, μεγάλα τρέχουσι
 τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης,
 καὶ ῥίπτονται καὶ σχίζονται
 βίαια ἐπὶ τοὺς βράχους
 ἀλβιονεῖους*.

9
 Ἄδειάζει ἐπὶ τὰς ὄχθας
 τοῦ κλεινοῦ Ταμησοῦ*,
 καὶ δύναμιν, καὶ δόξαν,
 καὶ πλοῦτον ἀναρίμητον*
 τὸ ἀμαλθεῖον*.

10
 Ἐκεῖ τὸ αἰόλιον φύσημα
 μ' ἔφερεν· οἱ ἀκτῖνες
 μ' ἔθρυσαν, μ' ἔθεράπευσαν
 τῆς ὑπεργλυκυτάτης
 Ἐλευθερίας.

11
 Καὶ τοὺς ναοὺς σου ἐθαύμασα,
 τῶν Κελτῶν* ἱερὰ
 πόλις· τοῦ λόγου ποία,
 ποία εἰς ἔσὲ τοῦ πνεύματος
 λείπει Ἀφροδίτη;

12
 Χαῖρε, Αὔσονία, χαῖρε
 καὶ σύ, Ἀλβιῶν, χαιρέτωσαν
 τὰ ἔνδοξα Παρίσια·
 ὦραία καὶ μόνη ἡ Ζάκυνθος
 μὲ κυριεύει.

13
 Τῆς Ζακύνθου τὰ δάση,
 καὶ τὰ βουνὰ σκιώδη,
 ἤκουον ποτὲ σημαίνοντα
 τὰ θεῖα τῆς Ἀρτέμιδος
 ἀργυρὰ τόξα.

14
 Καὶ σήμερον τὰ δένδρα
 καὶ τὰς πηγὰς σεβάζονται
 δροσερὰς οἱ ποιμένες·
 αὐτοῦ πλανῶνται ἀκόμα
 οἱ Νηρηίδες.

15

Τὸ κῦμα ἰόνιον πρῶτον
ἐφίλησε τὸ σῶμα·
πρῶτοι οἱ ἰόνιοι ζέφυροι
ἐχάιδευσαν τὸ στήθος
τῆς Κυθρείας*.

16

Κι' ὅταν τὸ ἐσπέριον ἄστρον
ὁ οὐρανὸς ἀνάπτῃ,
καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
καὶ φωνῶν μουσικῶν
θαλάσσια ξύλα,

17

φιλεῖ τὸ ἴδιον κῦμα,
οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν ζέφυροι,
τὸ σῶμα καὶ τὸ στήθος
τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων
ἄνθος παρθένων.

18

Μοσχοβολαεὶ τὸ κλίμα σου,
ὦ φιλιτάτῃ πατρίς μου,
καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
ἀπὸ τὴν μυρωδίαν
τῶν χρυσῶν κίτρων.

19

Σταφυλοφόρους ῥίζας,
ἐλαφρά, καθαρὰ,
διαφανῆ τὰ σύγγεφα
ὁ βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε
τῶν ἀθανάτων.

20

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει* τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς· καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἔσθ' κρίνοι.

21

Δὲν ἔμεινεν εἴαν ἔπεσε
ποτὲ εἰς τὸ πρόσωπόν σου
ἡ χιῶν· δὲν ἐμάρανε
ποτὲ ὁ θερμὸς Κύων*
τὰ σμάραγδά σου.

22

Εἶσαι εὐτυχής· καὶ πλέον
σὲ λέγω εὐτυχεστέραν,
ὅτι σὺ δὲν ἐγνώρισας
ποτὲ τὴν σκληρὰν μάλιστα
ἐχθρῶν, τυράννων.

23

Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα*
εἰς τὴν πατρίδα.

1824.

Τὰ ἠφαιίστεια*.

Ἀνδρέου Κάλβου.

1
Χλωρά, μοσχοβολοῦντα
 νησία τοῦ Αἰγαίου πελάγους,
 εὐτυχησμένα χώματα,
 ὅπου ἡ χαρὰ κι' ἡ εἰρήνη
 πάντα ἔκατοίκουν,

2
 τί τὰ θαυμάσια ἐγίνηκαν
 κοράσια σας, ὅπ' εἶχαν
 ψυχὴν σὰν φλόγα, χεῖλη
 σὰν δροσισμένα ῥόδα,
 λαιμὸν σὰν γάλα;

3
 Στὰ πλούσια περιβόλια σας
 βασιλικὸς καὶ κρίνοι
 ματαίως ἀνθίζουν· ἔρημα,
 οὐτ' ἓνα χέρι εὐρίσκεται
 νὰ τὰ ποτίζη.

4
 Τὰ δάση, τὰ λαγκάδια σας,
 ὅπου οἱ φωναὶ ἀντιβόουν
 τῶν κυνηγῶν, σιωπῶσι·
 σκύλοι ἐκεῖ τῶρα ἀδέσποτοι
 μόνον βαβύζουν*.

5
 Ἐλεύθερα, ἀχαλίνωτα
 μέσα εἰς τὰ ἀμπέλια τρέχουν
 τ' ἄλογα, καὶ εἰς τὴν θάχην τους
 τὸ πνεῦμα τῶν ἀνέμων
 κάθεται μόνον.

* Ἄλεξ. Σοφῆ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἔκδ. Δ'. 13

6
 Εἰς τὸν αἰγιαλὸν
 ἀπὸ τὰ οὐράνια σύγνεφα
 ἀφόβως κατεβαίνουν
 κραυγάζοντες οἱ γλάροι
 καὶ τὰ γεράκια.

7
 Βαθιά εἰς τὴν ἄμμον βλέπω
 χαραγμένα πατήματα
 ζώντων παιδιῶν καὶ ἀνθρώπων.
 Ὅμως, ποῦ εἶναι οἱ ἀνθρώποι,
 ποῦ τὰ παιδιά;

8
 Φοικτῶν, θλιβερὸν θέαμα
 τριγύρω μου ἔξανοίγω·
 ποίων εἶναι τὰ σώματα,
 ποῦ πλέουσ' εἰς τὸ κύμα;
 ποίων τὰ κεφάλια;

9
 Αὐγερινὰ τοῦ ἡλίου
 ἀκτίνες, τί προβαίνετε;
 τάχα θγαπάει νὰ βλέπη
 ἔργα ληστῶν τὸ μάτι
 τῶν οὐρανίων;

10
 Δημιουργὲ τοῦ κόσμου,
 πατέρα τῶν ἀθλίων
 θνητῶν, ἂν σὺ τοῦ γένους μας
 ὄλου ζητῆς τὸν θάνατον.
 ἂν σὺ τὸ θέλῃς,

11

τὰ γόνατά μου ἔμπρός σου,
νά, πέφτουν· τὸ ὑπερήφανον
κεφάλι μου, πὺν ἀντίκρου
τῶν βασιλέων ὑψώνετο,
τὴν γῆν ἐγγίζει.

12

Ἰδοὺ εὐλαβεῖς οἱ Ἕλληνες
σκύπτουσιν ὅλοι· πρόσταξε,
κι' ἐπάνω μας ἄς πέσωσιν
οἱ φλόγες τῆς ὀργῆς σου,
ἂν σὺ τὸ θέλῃς.

13

Πλὴν πολυέλεος εἶσαι,
καὶ βοηθὸν σὲ κράζω...
Βλέπω, βλέπω εἰς τὴν θάλασσαν
πετώμενον τὸν στόλον
ἀγροίων βαρβάρων.

14

Κοίταξε πῶς ὁ ἥλιος
χρυσώνει τὰ πανιά των·
κοίταξε πῶς τὸ πέλαγος
ἀπὸ σπλαθίων ἀκτῖνας
τρέμον ἀστράπτει.

15

Ἀπὸ τὰς πρύμνας χύνεται
γεμίζων τὸν ἀέρα
κρότος μυρίων κυμβάλων*·
καὶ μέσα ἀπὸ τὸν θόρυβον
ψάλματα ἐκβαίνουν·

16

«Στάζουσι τὰ μαχαίρια μας,
ἀπὸ τὸ αἷμα ἀκάθαρτον
τῶν Χριστιανῶν· πρὶν πῆξι,
ἔλατε, ἔλατε εἰς νέον
αἷμα ἄς τὰ πλύνωμεν.

17

Ἐλαῖτε νὰ ξεστάσωμεν
τὰ χέρια μας στὰ σπλάγχνα
ἔσων θυσίας προσφέρουσιν
εἰς τὸν σταυρὸν καὶ σέβονται
Ἁγίων εἰκόνας.

18

Ἐλαῖτε, ἔλατε, ὁ κόπος
ἂν μᾶς καταδαμάσῃ,
ἐπὶ σωροὺς σφαγμένων
καθίζοντας, ἀνάπαυσιν
θέλομεν εὔρει.

19

Τὰ ῥόδα τῆς Ἑλλάδος
εἰς τὸ αἷμα τῆς βαμμένα
θέλει φανοῦν τερπνότατον
δῶρον τῶν γυναικῶν μας
κι' ἔργον ἡρώων».

20

Σκληρὰ, δειλὰ ἀναθρέμματα
τῆς ποταπῆς Ἀσίας.
ἔργων ἡρώων, ναί, βέβαια,
ποῖος τὸ ἀμφιβάλλει, ὑπάρχει
τὸ τρόπαιόν σας.

21

Ἔργων ἡρώων, ἂν σφάξῃτε
ἀδύνατα παιδιά·
ἔργων ἡρώων, ἂν πνίξῃτε
τὰς τρουφεράς γυναῖκας
καὶ τὰ γερόντια.

22

Ἰδοὺ κι' ἄλλα νησία
τὴν λύσσαν σας προσμένουσι·
πόλεις ἰδοὺ καὶ ἀλίκυπος
ξηρὰ κατοικημένη
ἀπ' ἔθνη ἀθῶα.

23

Διὰ σᾶς ἡρώων κοπάδια
δὲν φθάνει ἢ Χίος, ἢ Κύπρος·
τῶν Κυδωνιῶν δὲν φθάνουσι,
τῆς Κάσου καὶ τῆς Κρήτης
οἱ κατοικίαι.

24

*Ἄμετε, μὴ ἀφήσετε
ζῶντα κανένα· ἀπ' αἴμα
τὰ αἰγιαῖα νερὰ βαμμένα
κύματ' ἄς ἔχουν γέμοντα
ἀπὸ σφαγάδια.

25

*ὦ Ἕλληνες, ὃ θεῖται
ψυχαί, πού εἰς τοὺς μεγάλους
κινδύνους φανερώνετε
ἀκάμαντον ἐνέργειαν
καὶ ὑψηλὴν φύσιν!

26

Πῶς ἀπὸ σᾶς καμμία
δὲν τρέχει τώρα; Πῶς
κεῖ μέσα εἰς τὰ πλεόμμενα
δὲν ῥίχνεσθε καρᾶβια
τῶν πολεμίων;

27

Πῶς, πῶς τῆς τάλαιπύρου
πατρίδος δὲν πασχίζετε
νὰ σώσητε τὸν στέφανον
ἀπὸ τὰ χέρια ἀνόσια
ληστῶν τοσοῦτων;

28

Εἶναι πολλὰ τὰ πλήθη των
καὶ φοβερὰ εἰς τὴν ὄψιν,
ἀλλ' ἓνας Ἕλληγ δύναται
ἓνας ἄνδρας γενναῖος
νὰ τὰ σκορπίση.

29

*Ὅποιος τὴν δάφνην θέλει
ἀθάνατον τῆς δόξης,
ὅποιος δάκρυα διὰ τὸ ἔθνος του
ἔχει, διὰ δὲ τὴν μάχην
νοῦν καὶ καρδίαν,

30

ἄς ἔκβη αὐτός.—Νά, βλέπω,
ταχεῖαι, ὡς τ' ἀπλωμένα
περὰ τῶν γερανῶν,
ἔρχονται δύο κατάμαυροι
τρομεραὶ πρῶραι.

31

Παύει ὡς τόσον ὁ κρότος
τῶν μουσικῶν ὀργάνων·
τ' ἀγαρηνὰ τραγουδία
παύουν καὶ τὰ ὑπερήφανα
βλάσφημα μέτρα.

32

Μόνον ἀκούω τὸ φύσημα
τοῦ ἀνέμου ὁπού περνῶντας
εἰς τὰ κατάρτια ἀνάμεσα
καὶ εἰς τὰ σχοινία σχισμένους
βιαίως σφυρίζει.

33

Μόνον ἀκούω τὴν θάλασσαν
πού ὡσάν μέγα ποτάμι
ἀνάμεσα εἰς τοὺς βράχους
κυτῶντας μυρμουρίζει
γύρω εἰς τὰ σκάφη.

34

Νά, οἱ κραυγαὶ καὶ ὁ φόβος,
νά, ἡ ταραχὴ καὶ ἡ σύγχυσις
ἀπὸ παντοῦ σηκώνονται,
καὶ ἀπλώνουν πολυάριθμα
πανία νὰ φύγουν.

35

Στενόν, στενόν τὸ πέλαγος
ὁ τρομός κάμνει· πέφτει
ἕνα καράβι ἐπάνω
εἰς τ' ἄλλο καὶ συντριβονται·
πνίγονται οἱ ναῦται.

36

ᾠ! Πῶς ἀπὸ τὰ μάτια μου
ταχέως ἐχάθη ὁ στόλος·
πλέον δὲν ξανοίγω* τώρα
παρὰ καπνοὺς καὶ φλόγας
οὐρανομήχεις.

37

Ἐξω ἀπὸ τὴν θαλάσσιον
πυρκαϊὰν νικήτριαι
ἰδοὺ πάλιν ἐκβαίνουν
σωσμένοι αἱ δύο κατάμαυροι
θαυμάσαι προῦραι.

38

Πετάουν, ἀπομακρύνονται.
Στὸ διάστημα τοῦ ἀέρος
χωσμένοι γίνονται ἄφαντοι.—
Διαβαίνουσαι ἐπαιάνιζον,
κι' ἤκουεν ὁ κόσμος:

39

«Κανάρη!» Καὶ τὰ σπήλαια
τῆς γῆς ἐβόουν, «Κανάρη».
Καὶ τῶν αἰώνων τὰ ὄργανα
ἴσως θέλει ἀντηχήσουν
πάντα: «Κανάρη».

1826.

Ἡ ἐπιστροφή.

Ἀριστομένους Προβελεγγίου.

1

Μὲ δάκρυα σὲ χαιρετῶ, πατρίδα μου μικρή,
ποὺ σὲ γαλάζια θάλασσα κοιμᾶσαι δροσερή,
κι' οἱ ἄνεμοι σὲ νανορίζουν.

Ποὺ κῦμα ταξιδιάρικο αἰώνια σὲ κτυπᾷ
καὶ στὰ ψηλὰ περγιάλια σου ἀσημωμένο σπᾷ
καὶ οἱ ἀφροὶ του σὲ θαντίζουν.

2

ᾠ, δέξου με στίς ἡσυχες νὰ τρέξω λαγκαδιές,
νὰ πίνω τὸ γλυκό σου φῶς, νὰ πίνω μυρωδιές,
νὰ νοιώθω γύρω τ' ἀγγελούδια,
ποὺ φθάνουν ἀπ' τὰ χρόνια μου ἐκεῖνα τὰ παλιά,
καὶ χρυσοπτέρουγα πετοῦν ἐδῶ στη σιγαλιά,
μὲ ἄγια, κρυφὰ τραγούδια.

3

Ἄσπριζει μέσ' στὰ πράσινα τὸ σπῆτι μας κλαδιά·
ἄχ, πῶς πηδᾷ καὶ λαχταρᾷ στὸ στήθος ἢ καρδιά,
καὶ στρέφεται στὰ περασμένα!
Τί ὄνειρα κι' ἐνθύμησες στὸ πνεῦμα μου ξυπνοῦν!
Ἔτσι στὸν κάμπο τὰ πουλιά σηκώνονται, γυροῦν
σὲ βῆμ' ἀνθρώπου ξαφνισμένα.

4

Ἐδῶ τὸ φῶς ἀντίκρυσσε τοῦ ἡλίου μιὰ φορὰ,
ἔδῶ τὴν πρώτην ἐνοιῶσα τῆς γῆς αὐτῆς χαρὰ,
τὸ πρῶτο δάκρυ ἔχω χύσει.
Ἐδῶ ἐπρωταγνάντεψα τ' ἀτέλειωτο νερὸ
κι' ἔτρεξα ἔδῶ κι' ἐπήδησα παιδάκι ζωηρό,
μέσ' στὴ νησιώτικη τῆ φύση.

5

Νὰ κι' ἡ κατοχρονίτικη μεγάλη μας μουριά,
ὅπου μικρὸ μ' ἐχόρειψε στὰ δυνατὰ κλαριά
κι' ἄπλωσε πάνω μου τὸ σκίὸ της.
Αὐτὴ μοῦ γλυκοξύπνησε τὸ στήθος τ' ἀπαλὸ
καὶ μ' ἔμαθε τὸ πρῶτο μου τραγούδι νὰ λαλῶ
μὲ τὸν κρυφὸ μουρμουρισμὸ της.

6

Χορταριασμένο στέκεται τὸ ἔρημο σκολειό·
ἐμάδησαν οἱ τοῖχοι του ἀπὸ τὸ γηρατειό.
Φωλιάζουν τώρα νυχτερίδες
ἐκεῖ πού δίνανε ζωὴ παιδάκια τοῦ χωριοῦ
κι' ἐλάμπανε σμικτὰ-σμικτὰ, σὰν ἄνθη κηπαριοῦ,
τόσες μικρὲς χαρὲς κι' ἐλπίδες.

7

Ἀκόμ' ἀνθίζ' ἡ φοινικιά μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά
ὅπου τὰ βάρια κόφταμε, λουσμμένα στὴ δροσιά.
Ἀπάνω στὸ παλιὸ της δῶμα
τὰ χελιδόνια κτίζουνε, σὰν τότε, τὶς φωλιές,
καὶ βλέπω τὶς εἰκόνες της ἀκόμα τὶς παλιές,
πὺ μ' ἀνθηρὸ φιλοῦσα στόμα.

8

Κι' ὁ γέρο μύλος στέκεται τὸν βλέπω καὶ θαρρῶ,
πὼς νὰ γυρῶ δὲν ἔπαυσε ἀπ' τὸν παλιὸν καιρὸ
μὲ τὰ κατάλευκα ξεφτέρια*.

Ὀλόγυρα ἢ θάλασσα στὰ μάτια μου μπροστά
σὰ ζωγραφιὰ θεόρατη ἀνοίγει, πὺν βαστᾷ
ἀπὸ τοὺς βράχους ὡς τ' ἀστέρια!

9

Καράβια μέσ' στὰ κύματα περνοῦν τὰ γαλανά.
ὦ, τί λαχτάρα μ' ἄρπαζε γιὰ μέρη μακρυνά,
σὺν τ' ἄβλεπα, παιδάκι ἀκόμα!

Πάλι τὰ βλέπω· ὄνειρατα δὲν ἔχω στὴν καρδιά·
εἶδα τὸν κόσμον καὶ ποθῶ σὲ μιά σου ἄμμουδιὰ
νὰ γύρω κουρασμένο σῶμα.

10

Σὲ χαιρετῶ μὲ δάκρυα, πατρίδα μου μικρή,
νεράϊδα τ' εἰς Ἄσπρης Θάλασσας, νυφούλα δροσερῇ
καὶ Βοριοπούλα χαϊδεμένη.

Ἄπ' ὅσα σὺ μοῦ γέμισες τραγούδια τὴν ψυχή,
πάρ' τὸ φτωχὸ τραγούδι μου πὺν σήμερ' ἀντηγεῖ
ἀπὸ καρδιὰ συγκινημένη.

1896.

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ.

Τὸ ἡλιοδασίλεμα.

Κώστα Κρυστάλλη.

Πίσω ἀπὸ μακρυνὲς κορφὰς ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τοῦρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφὰς ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζυες,
κι' ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης*.

- 5 Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τῇ σβηεὶ γλυκὸ ἀγεράκι
πὺν κατεβάζουν τὰ βουνά, πὺν φέρνουν τ' ἀκρογαλία.
Ἄνάγια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι' ἀχολογάει καὶ τρίζει.
Ἡ βρῦση ἢ χορταρόστρωτη δροσιζει τὰ λουλουδία
- 10 καὶ μ' ἄλαφρὸ μουρμουριτὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ῥιζοβούνια ἡσκιώνουν,
τὰ ζάλογκα* μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρυδία* οἱ βράχοι,
κι' οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλασ μαιάζουν.

Ἄπ' ὄξω, ἀπὸ τὰ ὀργώματα, γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες
 ἡλιοκαμένοι, ξέκοποι*, βουβοί, ἀποκαρωμένοι*, 15
 μὲ τοὺς ζυγούς, μὲ τὰ βαρειά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι
 καὶ σαλαγοῦν* ἀπὸ μπροστά τὰ δυὸ καματερά τους,
 τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,
 «ὄω!», φωνάζοντας «ὄω! Μελισσινέ*! Λαμπίρη*!»
 κι' ἀργὰ τὰ βώδια περπατοῦν καὶ πού καὶ πού μουγκρίζουν. 20

Γυρνοῦνε ἀπὸ τὰ ἔργα τους οἱ λυγερές, γυρνοῦνε
 μὲ τὰ ζαλίκια* ὄχ* τῆ λογκιά*, μὲ τὰ σκουτιὰ* ὄχ τὸ πλύμα,
 μὲ τὶς πλατειές των τὶς ποδιές σπογγίζοντας τὸν ἴδρω·
 καὶ σ' ὅποιο δέντρο κι' ἂν σταθοῦν, σ' ὅποιο κοντρί* ἀκουμπήσουν
 εἰς τὸ μουρμούρι τοῦ κλαριοῦ, εἰς τῆ θωριά τοῦ βράχου 25
 γλυκὸ γλυκὸ καὶ πρόσχαρο χαιρετισμὸ ξανοίγουν :
 «Γεῖα καὶ χαρὰ στὸν κόσμο μας, τὸν ὄμορφό μας κόσμο!»

Σὰν τὸ ζαρκάδι ὁ νιὸς βοσκὸς ξετρέχει* τὴν κοπή* του·
 σουρίζει, σαλαγεί, «ὄι! ὄι!» καὶ τήνε ὀβολοῦν* 30
 ἀπὸ τὰ πλάγια στὸ μαντρί, στὴ στρουγκα* γιὰ ν' ἀριέξῃ.
 Ἄπὸ στεφάνι*, ἀπὸ γκρεμόν, ἀπὸ ὄαιδιδ* καὶ λόγκον
 καὶ τοῦ γιδάρη ἢ σαλαγὴ στριγκιά* στριγκιά γρικιέται
 τ' ἀνάποδο κοπάδι του «τσάπ! τσάπ! ἔι! ἔι!» βαρῶντας.
 Κι' ἀχολογοῦν βελάσματα κι' ἀχολογοῦν κουδούνια.
 Ἄπὸ μακριά, ὄχ τὸ βουκολεῖό*, ἀκούγεται φλογέρα. 35
 Κάπου βροντάει μιὰ ντουφεκιά ἢ κυνηγοῦ ἢ δραγατή*
 καὶ κάπου-κάπου ὁ ἀντίλαλος βραχνὸ τραγοῦδι φέρνει
 τοῦ ἀλογηλάτη, τοῦ βαλμά*, ὀπού γυρνάει κι' ἐκεῖνος.

Τοῦ κάμπου τ' ἄγρια τὰ πουλιά γυρνοῦν ὄχ τὶς βοσκές τους
 καὶ μ' ἄμετρος κελαιδισμούς μέσ' στὰ δεντρά κουρνιάζοον. 40
 Σκαλώνει ὁ γκιώνης* στὸ κλαρὶ καὶ κλαίει τὸν ἀδερφό του.
 Στὰ ρέπια, στὰ χαλάσματα ἢ κουκουβάγια σκούζει.
 Μέσα σὲ αὐλάκι, σὲ βαρκὸ* λαλεῖ ἢ νεροχελώνα.
 Τ' ἀηδόνη κρύβεται βαθιὰ στ' ἀγκαθερὰ τὰ βάτα
 καὶ τὴν ἀγάπη τραγοῦδαίει μὲ τὸ γλυκὸ σκοπὸ του. 45
 Κι' ἡ νυχτερίδα ἢ μάγισσα, μὲ τὸ φτερούγισμά της
 τὸ γλήγορο καὶ τὸ τρελλό, σχίζει τὰ σκότη ἐπάνου
 καὶ μὲ τὰ ὀλόχαρα παιδιὰ τοῦ ζευγολάτη παίξει.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωὴ σας,
50 τὴν ἀπλοϊκὴ σας τὴ ζωὴ, πῶχει περισσιες χάρες.
Μὰ πειὸ πολὺ τὸ μαγικὸ ζηλεύω γυρισμό σας
ὄντας ἢ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος.

1893.

Ὁ τρύγος.

Κώστα Κουστάλλη.

Ὅταν ἀνθίζ᾽ ἡ ἀγρόμπελη κι' ἀπλώνει τὰ κλαδιά της
στὸ σχοῖνο, στὸ χαμόδεντρο, στοῦ πεύκου τὰ κλωνάρια,
στὰ ῥέματα τοῦ ποταμοῦ, στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ βράχου,
κι' ἀγέρα, κάμπους καὶ βουνά, τὴν πλάση πέρα ὡς πέρα
5 γιομοῦζει ἀπὸ μοσχοβολιά μὲ τὸν ἀνασασμό της,
πυκνὸ-πυκνὸ κι' ὀλόμαυρο μελισσολόι πετιέται
μέσ' ἀπὸ βράχους καὶ κρινιά*, μέσ' ἀπὸ ἐρμιές καὶ κήπους,
καὶ τ' ἀνήθη της βοσκολογᾷ καὶ παίρνει τὸν ἀχνό* τους,
καὶ διαλαλάει μ' ἕνα βοητὸ τὸν ἀναγαλλιασμό του.
10 Ἔτσι οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ πετιοῦνται ἀπὸ τὰ σπίτια
κι' εἰς κάμπους κι' εἰς βουνὰ σκοροποῦν, κι' ὅπ' εἶναι ἀμπέλια
μὲ τὰ καλάθια τὰ πλεχτὰ καὶ μὲ τὰ βατοκόπια* [τρέχουν,
καὶ μὲ τραγούδια, μὲ χαρές, ὅταν ἀρχίζῃ ὁ τρύγος.
Ἄναταράζονται οἱ ἐρμιές, ἀχολογοῦν τ' ἀμπέλια,
15 λὲς κι' ἀπὸ κάθε πέτρα ὀρθή, λὲς κι' ἀπὸ κάθε βάτον
ὀποῦ στὸ χόρτο σέρνεται, κόρης κορμὶ φυτρώνει.

Πράσινη ἀπλώνεται ἡ φυτειά κι' οἱ ῥάγες μεστωμένες,
μαῦρες καὶ κίτρινες, ξανθιές, μαυρολογοῦν, γυαλίζουν
στὴν πρώτη ἀχτίδα τοῦ ζεστοῦ τοῦ ἡλίου ὅπ' ἀνατέλλει,
20 σὰν μαῦρα μάτια, σὰν χοντρὰ κλωνιά μαργαριτάρια.
Οἱ βέργες οἱ καμαρωτὲς λαμποκοποῦν κι' ἐκεῖνες
κι' οἱ περογλιές* ξαπλώνονται στὰ δίπλατα* κρεββάτια*
καὶ στὴν πυκνὴ τους χλωρασιά καὶ στὸ βαθύ τους ἤσκιο
τὴν ἰδρωμένην ἀργατιά δροσίζουν, ἀνασαίνουν :
25 τὴν ἀργατιά πὸν ὀλημερις ὄλο τρυγάει κι' ἀπλώνει,
τὴν ἀργατιά πὸν λαχταροῦ πότε νὰ πέση ὁ ἥλιος,
πότε νὰ ἠσκιώσουν τὰ ῥιζά, νὰ δροσερέψῃ ὁ κάμπος.

Νάτος ὁ ἥλιος πού ἔπεσε καὶ πάει νὰ βασιλέψη,
νάτα πού ἤσκιῶσαν τὰ ῥιζὰ καὶ δροσερεύει ὁ κάμπος.

Ἐὖ ἥλιος χάθη ὀλότελα καὶ τὰ βουνὰ σουρπῶσαν* 30

θόλωσαν τ' ἀνοιχτὰ νερὰ καὶ πάνου βγῆκαν τ' ἄστρα·
Διπλὰ ἀνασαίν' ἢ ἀργατιά κι' ἀπαρατάει τὸ ἔργο·
κι' ἐκεῖ πού κληματόβεργες κι' ἀπὸ παλούρια* φράχτες
καλύβι ὀλόρθο πλέκουνε, δεῖπνον ἀπλὸ κυκλώνουν,
καὶ τὸν ἀπλὸ τὸ δεῖπνο τους φωτιάει θιαμπὸ λυχνάρι. 35

Ἔστερα εἰς κάθε μιὰ φυτειά, κάθε ὄχτο*, κάθε ἀμπέλι,
τρανῆς ἀνάβονται φωτιῆς μέσ' στ' ἀπλωτὸ σκοτάδι.
Ἐλόυρα ὀλόυρ' ἀπ' τίς φωτιῆς σταίνουν χορὸ οἱ κοπέλες·
στρώνονται χάμου οἱ γέροντες κι' οἱ νιοί, κι' ἀπ' ὄλους ἕνας
τοὺς συνοδεύει τὸ χορὸ μ' ἕνα ἀπαλὸ τραγούδι 40
καὶ μ' ἕνα λάλημα γλυκὸ-γλυκὸ τοῦ ταμπουρᾶ* του,
ὡς πού τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ τὸ μεσονύχτι δείχνουν.

Καὶ τότες οἱ χοροὶ χαλοῦν, σκορπᾶν οἱ δουλευτάδες.
Στρώνουν γιὰ στρώματα κλαδιὰ κι' ἀποσταμένοι γέρονν'
κι' ἐκεῖ πού σβήνονται οἱ φωτιῆς ἔρμες ἀνάρια-ἀνάρια 45
τὸ νυκτοπούλι τ' ἄγρουνο γλυκὰ τοὺς νανουρίζει,
ὡς πού νὰ σκάση ὁ Αὐγερινός*, πού θὰ ξυπνήσουν πάλι,
πάλι στὸ ἔργο τους νὰ μποῦν, στὸ ζηλεμένο τρύγο.

1893.

Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου.

Ῥήμα Γκόλφη.

Χτὲς βράδυ, τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάσαν οἱ βοριάδες
κι' ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καὶ σωπασιά θανάτου
πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
κι' ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι ὀλάσπρο
βασιόγυρε, καὶ ξαφνικὰ φριχτὰ τριζοβολῶντας, 5
σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦφυγε ἡ ψυχὴ του.

Ἐὖ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρὰ παιδιὰ μᾶς εἶδε
λειψὰ τὰ πρῶτα βήματα σὰν ψάχνανε νὰ βροῦμε,

- καὶ τ' ἄγουρα παιχνίδια μας ἀμίλητος θωροῦσε
10 τὰ καλοκαίρια ἠλιόφωτα καὶ τοὺς θολοὺς χειμῶνες.
Μὰ ὅταν μὲ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἀλφαβήτα
ἔγερνε πάνωθε ἀγαθός, γλυκὰ χαμογελῶντας.
Καὶ σὰν ξεπεταχτήκαμε καὶ τ' ὄνειρο τοῦ πόθου
μᾶς ἔσυρε, μᾶς σκόρπισε στὸ κύκλωμα τοῦ κόσμου,
15 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένους πάντα
παραπονιότανε μουγγὰ τ' ἀψά* τὰ μεσημέρια
στοῦ μελεμιοῦ τὸ φύσημα, τριγύρω ἀναζητῶντας
φωνὴ ν' ἀκούσῃ γνώριμη, λοξὴ ματιὰ νὰ ὄξῃ,
τ' ἀνθη τῆς ὄψης μας νὰ ἰδῇ νὰ τὰ καλωσορίσῃ...
- 20 Τὸν ἤσκιο του μᾶς ἔδινε μαζί μὲ τὴν ἀγάπη,
μᾶς χάριζε τ' ἀνάσασμ' ἀλαφρὸ τῆς ἀναπνίας μας
καὶ δὲ ζητοῦσε ἀντίχαρη* κι' ἄλλη καμμιά ἀναγάλια*,
ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στὸ φτωχικὸ μας σπίτι,
παρὰ σὰν ἀποσταίναμε στὸ πάλαιμα, στὴν πίκρα
25 γιὰ τὴ δουλειά, τὴν προκοπή, τὸν πόλεμο τῆς ζήσης,
νὰ γέρονουμε στὴ ὄριζα του κι' ἐκεῖ νὰ καρτεροῦμε
τὴν ἀγαθὴ παρηγοριὰ καὶ τὸ χαμένο θάρρος.
- Τὰ χρόνια ποὺ περνοῦσανε πιστὰ μᾶς τὰ κρατοῦσε
καὶ τίποτα δὲν ἔφευγε τῆς θύμησης δικό μας
30 ποὺ νὰ μὴν ξέρῃ νὰ τὸ πῆ στὴ ζωντανὴ λαλιά του.
Μᾶς μολογοῦσε τὴν παλιὰ ζωὴ κι' εὐτυχισμένη
τότε ποὺ ὁ γέρος μας παπποῦς μὲ τὴν καλὴ κυρούλα
καθότανε στὴ ὄριζα του νὰ φιλοτραγουδήσουν
τραγουδία τῆς παλικαριᾶς μαζί καὶ τῆς ἀγάπης.
- 35 Μᾶς ἔλεγε τὴν ὁμορφιὰ τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
τὴν ἀνοιχτὴ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴ λεβέντικη ὄψη,
καὶ μᾶς δηγόταν τὴν κρυφὴ του θλίψη κάποιες νύχτες
καὶ τὴν ἀγνὴ χαρούμενη φωνὴ του σὰ μιλοῦσε
γλυκὲς βραδιὲς ἀργότερα στὴν κόρη τῆς ψυχῆς του
40 ποὺ πλάι του βεργολύγιζε μικραρραβωνιασμένη.
Μᾶς θύμιζε τὶς ἀνοιξὲς καὶ τοὺς βαριοὺς χειμῶνες,
μέρες καλὲς ποὺ διάβηκαν καὶ νύχτες ἀγριεμένες,
τὶς μπόρες, τ' ἀστροπέλεκα, τὶς μάνητες τοῦ ἀγέρα,
τὰ κλάματα γιὰ τοὺς χαμούς, γιὰ τὶς χαρὲς τὰ δάκρυα,

τὸ κύλισμα, τὸ γύρισμα μέσ' στὸν τροχὸ τῆς τύχης,
τὴ γνώση τῆς ὑπομονῆς, τὴν πίστη τῆς ἀγάπης... 45

Γέροντας πιά, παράγερος ἀπ' τ' ἄμετρα τὰ χρόνια,
παπποῦς μαζί καὶ πρόπαππος, βίγλα* τοῦ σπιτικοῦ μας,
ἔγερνε τώρα ὀλόριζιςς, καμπουριαστὸς στὸ χῶμα,
παρακαλοῦσε κι' ἤθελε νὰ τοῦ σταθοῦμε βοήθεια 50
γιὰ ν' ἀνασάνη μιὰ σταλιά, νὰ ξαναβοῦ τὴ ζήση.

Χτὲς βράδυ, τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάσαν οἱ βοριάδες
κι' ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καὶ σωπασιά θανάτου,
πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα* μας, στὴ στέγη,
κι' ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι ὀλάσπρῳ 55
βαριόγυρε, καὶ ξαφνικὰ φρικτὰ τριζοβολῶντας
σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦφυγε ἡ ψυχὴ του.

1930.

Β'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Εἰς ἱατρόν.

Ἰ. *Ῥίξου Νερούλου.*

Αὐτὸς ποὺ τὸ ἀνθρώπινον δολοφονοῦσε γένος,
ὁ ἱατρὸς Γεώργιος, ἐδῶ εἶναι θαμμένος.
Φυλάξου, μὴ τὸν δέχσαι στὸν Ἄδη, Περσεφόνη,
εἶν' ἱκανὸς καὶ τοὺς νεκροὺς νὰ ξαναθανατόνη.

1820.

Σὲ τάφο κόρης.

Ἀλεξάνδρου Πάλλη.

Ἦσουν τῶν σπλάχνων μου ἡ χαρὰ
ὄχιτῶ καὶ δέκα χρόνια'
μιὰ μόνη μ' ἔθλιψες φορὰ,
ὅμως μὲ θλίψη αἰώνια.

1907.

3. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Μαυρίκιος.

Ἰωάννου Πολέμη.

Εἰσαγωγή. Τὰς λεπτομερείας τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ Μαυρικίου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Οἰκου-
μενικὴν Ἱστορίαν τοῦ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττη, ὁ ὅποιος ἤκμα-
σεν ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου. Ὁ δὲ Ἰωάννης Ζωναρᾶς (ὁ ὅποιος ἤκμα-
σε περὶ τὸ 1125) προσθέτει εἰς τὴν Ἐπιτομὴν Ἱστοριῶν αὐτοῦ
ὅτι οἱ φονευθέντες ἐτάφησαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μάμαντος
ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν ἐχαράχθη ἐπί-
γραμμα, τὸ ὁποῖον μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔλεγε καὶ τὰ ἑξῆς :

Ναὶ ναὶ τὸν γενέτην· τί μάτην τὰ νεογνὰ ἔκτειναν,
ἀνθρώπων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα :

1

Τῆς φυλακῆς σου ἡ θύρα ἀνοίγοντας
δείχνει δυὸ μάτια ξαναμμένα :
«Ὁ βασιλιᾶς προστάζει θάνατο
γιὰ τὰ παιδιά σου καὶ γιὰ σένα».

2

Δὲν ἀνατρίχιασες, δὲ ρώτησες
ὦ βασιλιᾶ ξεθροισμένε :
«ἂν ὁ πατέρας των σᾶς ἔφταιξε,
τ' ἀθῶα παιδιά του τί σᾶς φταῖνε ;».

3

Μόνο γονάτισες καὶ σταύρωσες
τὰ χέρια μὲ ταπεινοσύνη
κι' ἄτρομος κι' ἄφοβος ψιθύρισες :
«Θεέ μου, τὸ θέλημά σου ἄς γίνη !»

4

Καὶ λάμπει κι' ἀναλάμπει ἡ ὄψη σου
καὶ δένεται σφικτὰ ἡ καρδιά σου·
καὶ ξανανοίγ' ἡ θύρα τρίζοντας,
καὶ νὰ τὰ τέσσερα παιδιά σου.

5

Τὰ τέσσερα ; ὄχι· τὸ μικρότερο
δὲν τὸ γνωρίζεις· εἶναι ξένο.
«Τί γίνηκε τὸ στερονοπαίδι μου,
τὸ πλέον ἀπ' ὅλα ἀγαπημένο ;»

6

Δειλά ἡ φωνὴ τῆς παραμάννας του
σοῦ ψιθυρίζει : «Βασιλιᾶ μου,
τ' ἀγαπημένο στερονοπαίδι σου
τῶκρουσα ἐγὼ στὴν ἀγκαλιά μου,

7

καὶ τὸ παιδί μου τὸ μονάκριβο,
τὸ γέννημά μου καὶ τὸ θρέμμα,
τῶφερα, τῶβαλα στὴ θέση του,
νὰ χύση τὸ δικό του αἷμα».

8

Ἐσὺ τὸ ἀπόδιωξες καὶ πρόσταξες
νὰ φέρη τὸ δικό σου ἐκείνη·
κι' ἦρθε, κι' ἀδάκρυτος ψιθύρισες·
«Θεέ μου, τὸ θέλημά σου ἄς γίνη!...».

9

Ἄψυχοι τοῖχοι, ἂν ἴσως ἔχετε
μάτια, σφαλίσετέ τα. Φρίκη!
Ἄστραφερό, βαρὺ, ἀνυπόμονο
προβάλλει τὸ σπαθὶ ἀπ' τὴ θήκη!...

10

Στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Μάμαντος
εἶν' ἓνα μνήμα, ἔρημο μνήμα.
Στάσου, διαβάτη, σκύψε, διάβασε
στὴν πλάκα του γραφτὸ τὸ κρῖμα :

11

«Ἄν ὁ πατέρας των σᾶς ἔφταιξε,
τ' ἀθῶα παιδιά του τί σᾶς φταῖνε ;»
Στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Μάμαντος
κι' οἱ πέτρες κλαῖνε.

1922.

Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν "Ὀρκον.

Γερασίμου Μαρκοῦ.

Εἰσαγωγή. Τὸ ποίημα ἐδημοσιεύθη τὸ 1875, διακρίεται δὲ εἰς δύο μέρη.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 μία νεαρὰ Κρητικοπούλα, ἡ Εὐδοκία, εἶδε τὸν πατέρα της νὰ φονεύεται εἰς τὴν μάχην. Ἐνα μῆνα κατόπιν ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον καὶ ἡ μητέρα της. Τότε ὁ ἀρραβωνιαστικός της Μάνθος τὴν ἔπεισε νὰ φύγῃ μαζί με ἄλλας γυναῖκας καὶ παιδιὰ εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἕως ἔστου περάσῃ ἡ θύελλα τοῦ πολέμου.

Ἡ Εὐδοκία ἦλθεν ἔτσι πρόσφυξ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ἡ ἐπανάστασις, καθὼς εἶναι γνωστὸν, ἀπέτυχε, ἀφοῦ ἔδωσε εἰς τὸν θαυμάζοντα κόσμον, μαζί με τόσους ἄλλους ἡρωισμοὺς τῶν ἐπαναστατῶν, τὸ ὑπέροχον ἐλοκαύτωμα τῆς μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου*. Ἡ Κρήτη ἔμεινε σκλάβα πάλι. Καὶ ἡ Εὐδοκία, ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια προσφυγίας, γυρίζει τώρα μαζί με ἄλλα πολλὰ γυναικόπαιδα, στὴν πατρίδα της.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

- Μ**έσ' στὸ γοργὸ πλεούμενο, ποὺ τὰ νερά σου τρέχει,
τώρα ποὺ ἡ ξάστερη βραδιά καμμιὰ πνοὴ δὲν ἔχει,
νᾶξερες, θάλασσα καλή, με πόση τρικυμία
χτυπάει ψυχῆς ἀδύνατες νύχτα τυφλὴ καὶ κρούα!
- 5 Γυρνοῦν τὰ γυναικόπαιδα στὰ αἵματωμένα μέρη,
ὅπου ὁ Σταυρὸς νικήθηκε τοῦ Τούρκου ἀπὸ τ' ἀστέρι.
Στὰ κακορρίζικα—γιὰ ἰδές!—παρηγοριὰ δὲ δίνει
μῆτε οὐρανοῦ χαμόγελο, μῆτε πελάου γαλήνη·
ἔχουν ἀκίνητα, στεγνά, σ' ὄλη τὴ φύση ξένα,
- 10 στὴν ἄβυσσο τς ἀπελπισίας τὰ μάτια βυθισμένα,
καί, σὰν ἀπάνου στ' ἄπειρο κί' ἔρμο στοιχεῖο θωροῦνε,
τὴ μαύρη μοῖρα τους ἀργὰ λὲς καὶ σ' αὐτὸ μετροῦνε.
Φοβᾶτ' ὁ ναύκληρος νὰ πῆ, πὼς αὔριο τὸ καρᾶβι
θ' ἀράξῃ στὴν πατρίδα τους. Κί' ἔχουν πατρίδα οἱ σκλάβοι!
- 15 Ἐλπίδα θεία, ποὺ ξέμακρα, σὲ βάσανα, σὲ πόνους,
ἔκαμες πλάσματα ὡς αὐτὰ ν' ἀνισταθοῦν τρεῖς χρόνους,

γύρισε πάλε, ὦ, γύρισε! Στου̅ καραβιοῦ τὴν πλώρη
 ἔλα, ἢ γυναῖκα νὰ σὲ ἰδῆ, τ' ἀνήλικο κι' ἢ κόρη,
 ὡς, μ' ἕνα πράσινο κλαρί, ξανοίξανε μιὰ μέρα
 τῆς κιβωτῶς οἱ κάτοικοι τὴν ἄσπρη περιστέρα! 20
 Ἔλα! Στὸν ἥσκιο σου ἄς διαβοῦν τὸ νέο τῆς τύχης ὕεμα,
 ψηλά, ψηλά κοιτάζοντας, μὲ θαρρομένο βλέμμα.
 Βάλε τὸ χέρι σου γλυκὰ στὰ πονεμένα στήθια,
 ποὺ δὲ γυρεύουσε τῆς γῆς ἢ τ' οὐρανοῦ βοήθεια,
 καί, ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς μητρὸς μέσ' στοῦ παιδιοῦ τὸ στόμα, 25
 ἐλπίδα θεία, τὸ γάλα σου κάμε νὰ τρέξῃ ἀκόμα!

Ἐκεῖ, σὲ τόση ἀναισθησιά, ποὺ τοῦ θανάτου μοιάζει,
 μία κόρη μόνη ἀντίπερα μ' ἀνησυχία κοιτάζει.
 Τοῦ μάρκου τὸ κατὰστρομα γοργὰ συχνομετρᾶει,
 ἀναστενάξει, κάθεται, καὶ πάλε ὀρθὴ πηδάει. 30
 «Γιατί, Χριστέ μου!» τὴν ἀκοῦς καὶ κλαίοντας μουρμουρίζει
 «μὲ τὰ φτερά τοῦ πόθου μου τὸ πλοῖο δὲν ἀρμενίζει;»
 Θωρῶντας τέτοια ταραχὴ, φαντάζεσαι ποὺ ἢ μαύρη
 στὰ κρητικά της χῶματα μάννα ἢ πατέρα θαῦρη.
 Δύστυχο τέκνο τῆς ἐρμιᾶς! Πρὶν φύγῃ ἐκεῖθε πέρα, 35
 τῆς εἶχε ἀρπάξει ὁ θάνατος καὶ μάννα καὶ πατέρα.
 Τοῦτος ἀτρόμητα, τυφλά, σ' ἐχθροῦ μεγάλο πλῆθος
 ὡσὰν τὰ βόλια ἐχύθηκε, ποὺ τ' ἀνοιξαν τὸ στηθος.
 Ἔνα φεγγάρι μεταβιάς δυνήθη νὰ ὑπομείνῃ
 τοῦ χωρισμοῦ του τὸν καημό, κι' ἐπῆε στὸν Ἄδη ἐκεῖνη. 40

Ἄλια! καὶ ποιός θὰ σὲ δεχτῆ, καὶ ποιός θὰ σ' ἀγκαλιάσῃ,
 στὰ γονικά σου φτάνοντας, διπλόρφανο κοράσι;
 Ὁ νέος, ποὺ φλόγα σ' ἀναψε μέσ' στὴν καρδιά μεγάλη,
 ἐβγήκε τάχα ζωντανὸς ἀπὸ τὴν ἄγρια πάλῃ;
 ὦ! φανερώνεις ξάστερα, καὶ μὲ κλεισμένο στόμα, 45
 πὼς τέτοια ἐλπίδα στὴ ζωὴ σφιχτὰ σὲ δένει ἀκόμα!
 Τί βλάβει ἀνίσως καὶ ποτὲ γιὰ τ' ἄξιο παλικάρι
 καμμία ν' ἀκούσης εἶδηση δὲν ἔλαβες τὴ χάρη;
 Βουβὴ μηνύτρα συφορᾶς εἶναι τοῦ κάκου ἢ Φήμη,
 ὅσες φορὲς τὰ λόγια του σοῦ ἀντιλαλοῦν στὴ μνήμη; 50
 «Μὴν, Εὐδοκία μου, φοβηθῆς» —τὴν ὥρα ποὺ τὰ ξένα
 σ' ἀκαρτεροῦσαν, ἔλεγε— «μὴ φοβηθῆς γιὰ μένα!

- Ἐδῶ, βαθιὰ στὸ στήθος μου, πού τώρα, ἐνῶ σπαράζει,
 Θρησκεία, Πατρίδα κι Ἐρωτας κάθε του χτύπο ἀγιάζει,
 55 λὲς κι ἕνα κάποιο αἰσθάνομαι Πνεῦμα κρυφὸ τοῦ Ἐγίσιου
 ὁποῦ μοῦ στέρνει ἀπὸ ψηλὰ τὸν ἦχο τῆς φωνῆς του,
 καὶ λέει, καθῶς, ἀγάπη μου, σὲ ξεκινάω γιὰ πέρα,
 πὼς ἔχω πάλε νὰ σὲ ἰδῶ, πὼς θὰ μὲ ἰδῆς μιὰ μέρα.
 Ἄν σὲ θωρῶω περίλυπος, ἀνίσως κλαίω καὶ βροχῶ
 60 μὲ δάκρυα τοῦτο τὸ φιλί, φόβους ἐγὼ δὲν ἔχω.
 Θλιμμένα, ἰδὲς τὰ βλέμματα στὸ φῶς τοῦ ἡλίου γυροῦνε,
 ἐνῶ οἱ στερνὲς ἀχτίνες του τὸν κόσμον χαιρετοῦνε,
 δίχως ἀνθρώπου λογισμὸς τρόμου ὑποψία νὰ βάλῃ
 πὼς αὔριο τ' ἄστρο τῆς ζωῆς δὲ θὲ νὰ φέξῃ πάλι.
 65 Ἔχε καὶ σὺ τὸ θάρρος μου! Μὴν, Εὐδοκία, θελήσης
 μὲ τέτοια μαύρη ἀπελπισιὰ νὰ φύγῃς, νὰ μ' ἀφήσης!
 Τὸ Πνεῦμα, πού κατάκαρδα προφητικὰ μοῦ κρῆνει*,
 σοῦ τάξει πὼς θὰ μείνωμε γιὰ λίγο χωρισμένοι.
 Θεὲ νὰ γυρίσης· θὰ σὲ ἰδῶ τὸ λέω καὶ θ' ἀληθῆψῃ.
 70 Ναί· σοῦ τ' ὀρκίζομαι στὸ φῶς, πού πάει νὰ βασιλέψῃ!*

- Τὰ μαῦρα μάτια, π' ἀστραφταν, ἡ κόμη, πού τ' ἀέρι
 στὸ μέτωπό του ἀνάδευε, τ' ἀσηκωμένο χέρι,
 ὁ ἥλιος πού τὴν ὁμορφη θωριά του ἀχτινοβόλα,
 τὰ μοσχολίβανα τῆς γῆς, ἡ ὥρα, ὁ τόπος, ὅλα
 75 τὸ νοῦ τῆς κόρης ἔφεραν νὰ κρίνῃ πὼς ἀλήθεια
 φώτιση θεία κατέβηκε στ' ἀγαπημένα στήθια.
 Πιστεύοντάς το, πάει μακριά, καὶ μὲ τὴν ἴδια πίστη,
 ὁποῦ σὲ χίλιες δοκιμὲς ποτὲ δὲν ἐκλονίστη,
 πάλε τοῦ μαύρου τῆς νησιοῦ τώρα τὸ κῆμα σχίζει.
 80 Ἄλλ' ἄχ! νὰ γύρη ἐπάντεχε καθῶς ἡ ἀθλία γυρίζει ;
 Ἄπὸ τὴν ἔρμη ξενιτειά ποτέ τῆς δὲν ἐθῶρα
 μὲ τῆς ψυχῆς τὰ βλέμματα τοῦ γυρισμοῦ τὴν ὥρα,
 δίχως ἐλευθερη μαζί στὸ νοῦ τῆς νὰ προβάλῃ
 ἡ Κρήτη, πού τῆς ἀνοίγε τὴν μητρικὴν ἀγκάλῃ·
 85 Ὅνειρο θεῖο! Γοργότατα, σὰν ἕνα χελιδόνι,
 ἐκεῖ χαιρότουν τὰ φτερά τῆς φαντασίας ν' ἀπλώνῃ
 ἀπὸ μίαν ἄκρη τοῦ νησιοῦ σὴν ἄλλην ἄκρη πέρα
 νὰ πνέῃ μὲ δίψα λαίμαργη τὸν καθαρὸν ἀέρα,

ὅπου τῆς μάχης οἱ κραυγῆς εἶχαν σβησιτῆ, καί, ὡς πρῶτα,
 μίαν αὔρα δὲν ἐμόλευαν τ' Ἀγαρηνοῦ τὰ χνότα*. 90
 Καὶ ποιός, καὶ ποιός τὴν ἔκαμε νὰ ῥοβολήσῃ* κάτω
 ἀπ' τὸ χουσό της ὄνειρο στὴ νύχτα τοῦ θανάτου :
 Χαρῶς ἀπάντεχη φωνή, τρομαχτικά συρμένη
 ἀπὸ τὴ μαύρη Κόλαση, λὲς κι' εἶπε στὴ θλιμμένη :
 «Ἐπесе ἡ Κρήτη! μὲ τὸ νοῦ πλατιά μὴν ἀρμενίσῃς* 95
 ἐκεῖθε σκλάβα ἐμίσεψες καὶ σκλάβα θὰ γυρίσῃς!»
 Σὰν τὸ πουλάκι, πὺ μὲ μιᾶς θανατεροῦ μολύβι
 τὴν ἀπλωτὴ φτερούγα του σκληρὰ κατασυντριβεῖ,
 κεραυνωμένη στὰ ψηλά κι' ἡ ἐλεύθερη ψυχὴ της
 ἔπесе ξάφνου, ἀκούοντας τὴ συφορὰ τῆς Κρήτης. 100

Τότες ἀγνή* στὸ πρόσωπο, μὲ θαμπωμένο μάτι,
 δίχως λαλιά, κατάκοιτη σ' ἓνα φτωχὸ κρεββάτι,
 πολλοὶ τὴν εἶδαν, καὶ κανεὶς νὰ πῆ δὲν ἐτολμοῦσε
 πὼς ἦταν ἄψυχο κορμί, πὼς ἡ καημένη ἐζοῦσε.
 Ὁ Χάρος, πού, διαβαίνοντας κάμπους, βουνὰ καὶ δάση, 105
 πληθὸς λουλούδια κρητικά τρεῖς χρόνους εἶχε μάσει,
 τὴν ἐπαράστεχε, ὁ σκληρός, μ' ἐπιθυμία μεγάλη
 στὸ νεκρικὸ στεφάνι του τέτοια μοσκιά νὰ βάλῃ.
 Πλὴν ἄλλο ἡ τύχη θέλησε, καὶ πάλε μ' ἓνα δάκρυ
 ἐγλυκοχάραξ' ἡ ζωὴ στ' ὠραίου ματιοῦ τὴν ἄκρη. 110
 Μὲ στεναγμοὺς πρωτάνοιξαν τὰ πικραμμένα χεῖλη,
 ὅπου τὸ ῥόδο ἐφύτρωνε κι' ἐσβηότουν τὸ γιοφυλλι*,
 καί, καθὼς ἔπεφτε τὸ φῶς ἀπὸ μιὰ ῥάχη ὀπίσω,
 εἶπε βραχνὰ ἡ πολύπαθη : «Μ' ἀκαρτερεῖ. Θὰ ζήσω!»
 Ἐνὴν ἀπὸ τότες μέριμα στὸ νοῦ της δὲ χωράει. 115
 Νὰ ἰδῆ γυρεύει μοναχὰ τ' ἀγόρι π' ἀγαπάει,
 ὅπου τῆς εἶναι, ὡς ἔχασε κάθε της ἄλλη ἐλπίδα,
 μάννα, πατέρας, ἀδελφός, δλόκληρη πατρίδα.

Πλέει τὸ καρᾶβι ἀδιάκοπα, κι' ἡ Πούλια ὡστόσο δείχτει,
 στὸν οὐρανὸ ἀρμενίζοντας, πὼς εἶναι μεσανύχτι. 120
 Ὅλα σιγοῦν. Στὴ θάλασσα γλυκοκοιμοῦντ' οἱ ἀνέμοι,
 καὶ κάθε ἀστέρη, πὺ ψηλὰ φεγγοβολάει καὶ ιρέμει,
 φαίνετ' ἀγγέλου σπλαχνικοῦ προσηλωμένο βλέμμα
 στὸν κόσμον, πὺ ποτίζεται πάντα μὲ δάκρυα κι' αἶμα.
 *Α.λ.εξ. Σαρῆ. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἐκδ. Δ' 14

125 Κάποιο, σὰ βάθη τῆς νυκτός, Πνεῦμα καλὸ καὶ θεῖο
 μ' ἔλεημοσύνη θάγγυσε τὰ μάτια καὶ στὸ πλοῖο,
 ἄν ἓνα κούρασμα γλυκὸ κι' ὕπνος ἀγάλια ἐχύθη
 σὲ τόσα ἐκεῖ, ποὺ λάχτιζαν, ἀπελπισμένα στήθη.

Περίληψις τῶν στίχων 129—278. Ὅλοι κοιμοῦνται. Μο-
 νάχα ἡ Εὐδοκιά ξαγρυπνᾷ. Ἡ σκέψη πὼς πλησιάζουν στ' ἀκρο-
 γιάλι, ἔπου, καθὼς φαντάζεται, θ' ἀντικρύσῃ πάλι τὸν ἀκριβὸ τῆς,
 δὲν τὴν ἀφήνει στὴν ἀρχὴ νὰ κλείσῃ τὰ βλέφαρα. Ἀλλὰ σὲ λίγο
 ἡ κούραση καὶ ἡ θλίψη νικοῦν καὶ βυθίζεται κι' αὐτὴ στὸν ὕπνο.
 Κοιμᾶται ἡ κόρη κι' ὄνειρεύεται τὸ πατρικὸ τῆς σπίτι, τὸ ὄρατο
 χωρὶς ἔπου γεννήθηκε κι' ἐμεγάλωσε κι' ἐγνώρισε τὸ Μάνθο. Καὶ
 νά, ἦρθε ἡ ποθητὴ ἡμέρα τοῦ γάμου τῆς... Ἡ συνοδεία τοῦ γαμ-
 βροῦ ἔρχεται μὲ βιολιά καὶ μὲ χοροὺς νὰ τὴν πάρῃ ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς
 γιὰ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησιά... Τῆ στιγμῇ ἐκείνῃ ὅμως ἡ Εὐδο-
 κιά ξυπνᾷ· τρίβει τὰ μάτια τῆς, ἔρχεται στὸν ἑαυτὸ τῆς, καὶ ἔξαφνα,
 μέσα στὸ σὺθαμπο τῆς αὐγῆς διακρίνει ἀπὸ μακριὰ τὰ βουνὰ τῆς
 πατρίδας τῆς. Φωνάζει τότε μὲ λαχτάρα πρὸς τοὺς γύρω τῆς ποὺ
 κοιμοῦνται ἀκόμη, τὸνομα τῆς Κρήτης. Γυναίκες, κόρες καὶ παι-
 διὰ, μ' ἀχνὴ θωριά καὶ ζάλη ἀπὸ τὸν ὕπνο, σηκώνουν τὸ κεφάλι...

- «Ἡ Κρήτη!» Δὲν ἐχύθηκε τέτοια φωνὴ τριγύρου;
 280 Δὲν εἶν' ἀπάτη λογισμοῦ, δὲν εἶναι πλάσμα ὄνειρου.
 Ἄκόμα—νά!—τῆς Εὐδοκιάς ἀχνολογᾷ* τὸ στόμα·
 ὁ μαγεμένος ἦχος του δὲν ἀποσβήστη ἀκόμα!
 Ὡ! Πῶς χουμᾶνε* γιὰ νὰ ἴδουν τ' ἀγαπημένα μέρη
 ποὺ σημαδεύει ἀκίνητο τῆς κορασιᾶς τὸ χέρι!
 285 Μὲ τί φωνή, ξανοίγοντας* μακριὰ τὸν Ψηλορείτη,
 χίλιες φορὲς νὰ ξαναποῦν «ἡ Κρήτη!» ἀκοῦς, «ἡ Κρήτη!»
 Λὲς ὅτι ἡ φλόγα τῆς αὐγῆς, ποὺ φέγγει ἀπὸ τὴν Ἴδα,
 τὰ στήθη αὐτὰ ξεπάγωσε μὲ μία τῆς μόνῃ ἀχτίδα,
 καὶ τόσα κλάιματα χαρᾶς ἐκεῖθε μέσα βγαίνουν,
 290 ὁποῦ τὰ πρῶτα αἰσθήματα σὰ χόρτο ἀναχλωραίνουν.

Χαίρονται οἱ δύστυχεσ! καὶ τί στὸν κόσμον θεὸ νὰ ἐλπίσουν;
 Ἄχ! Γιὰ τὴν ἔρημη τους χαρὰ κι' οἱ ἀγγέλοι θὰ δακρῶσουν!
 Στὴ γῆ, ποὺ πληθὸς ἔπεσαν, σὰ θερισμένο στάρι,
 ἴσως κανένα θαῦθρονε τοῦ ὀλέθρου ἀπομεινάρι·

ἡ μία, χωρὶς τὰ τέκνα της, τὸν ἄκληρο ἄσπρομάλλη, 295
 ἕνα της μόνον ἄδερφό, κάποιο παιδί της ἄλλη.
 Στὸ χῶμα ἐκεῖνο, πῶβρηκαν τόσοι γενναῖοι τὸ μνημα,
 νὰ κλάψουνε θὰ δυνηθοῦν, ὡς τὸ κομμένο κλῆμα.
 Μιά μέρα ἐκεῖ τὰ κόκκαλα θέλει καὶ αὐτὲς ἀφήσουν.
 "Αχ! Γιὰ τὴν ἔρημη τους χαρὰ κι' οἱ ἀγγέλοι θὰ δακρῶσουν! 300

Ἐκεῖ ποὺ κλαῖνε, καὶ γελοῦν, καὶ δυνατὰ φωνάζουν
 μ' ἄθῳα τρομάρα τὰ μικρὰ στὰ μάτια τὲς κοιτάζουν·
 ψευδὰ τῆς Κρήτης τὸνομα κατόπι ξαναλένε,
 καί, σὰν τὴ μάννα τους κι' αὐτά, χαμογελοῦν καὶ κλαῖνε.

Ἄλλ' ὅσα Κρητικὸπουλα χλωμὴ καὶ μακρυσμένη 305
 στὸ νοῦ τους μνήμη ἐφύλαξαν τῆς γῆς ποὺ τ' ἀναμένει,
 σκαρβαλωμένα* στὰ σκοινιά καὶ στὸ κατάρτι τώρα,
 νὰ ξαναἰδοῦν γυρεῦουνε τὴν ἀκριβὴ τους χώρα.

Κι' ἐνῶ κατάγναντα* τὸ φῶς ἀπλοχωράει* καὶ βάνει
 στὰ πορφυρένια γνέφια της ἕνα χρυσὸ στεφάνι, 310
 βλέποντας τοῦτα νὰ σειστοῦν ἀπ' τὴ πνοὴ τ' ἀνέμου,
 θαροῦν πὼς εἶναι οἱ γίγαντες τοῦ κρητικοῦ πολέμου,

ὅπου μὲ ῥοῦχα αἱματερὰ καὶ δόξας θεῖο σημάδι,
 ψηλὰ στὰ κορφοβούνια τους γυρνοῦν ἀπὸ τὸν Ἄδη.

Ἰδὲς τ' ἀτρόμητα παιδιά! Στιγμὴ δὲν ἀπαριάζουν* 315
 τ' ἀνάερο* ξάγναντο*, κι' ἐκεῖ συμμαζωμένα, μοιάζουν

χρυσὸ μελίτσι ἀρίθμητο, πιασμένο ἀπὸ κλωνάρι,
 ποὺ πλέει στὲς αὐρὲς τοῦ Μαγιοῦ, κρεμάμενο κουβάρι!

Πλὴν σὲ ψηλότερη κορφὴ, σὲ τέτοιο μέρος, ὅπου
 δὲ φτάνει πέταμα πουλιοῦ, δὲ φτάνει μάτι ἀνθρώπου, 320

τῶν γυναικῶν ἡ δέηση φλογόβολη ἀνεβαίνει,
 κι' ἴσως οἱ ἀγγέλοι τὴν ἀκοῦν, κατὰ τὸ πλοῖο γυρμένοι.

Παρακαλοῦν οἱ δύστιχες, θεομὰ παρακαλοῦνε
 γιὰ τοὺς πολλοὺς, δὴ ὄπτεσαν, γιὰ τοὺς ἀθλίους ποὺ ζοῦνε,

δίχως ἐρώτηση κρυφὴ στὸν Πλάστη ν' αὐθαδιάσουν 325
 ποιόν ἀκριβὸ θὰ κλάψουνε καὶ ποιόνε θ' ἀγκαλιάσουν.

Ἐλπίδα, φόβος, λύπηση, χαρὰ κι' εὐγνωμοσύνη,
 σμίγουνε χίλια αἰσθήματα στὴν προσευχὴν ἐκείνη,

ποὺ μουρμουρίζουνε τ' ἄγνὰ τῆς Κρήτης περιστέρια,
 μὲ σηκωμένα βλέμματα, μὲ σηκωμένα χέρια. 330

Ἔτσι κι' ἡ νύχτα σὰ διαβῆ, σὰν πάψ' ἡ ἀνεμοζάλη,
 στὸ φῶς ξανασηκώνονται τὰ λουλουδάκια πάλι·
 ξανασηκώνονται στὸ φῶς, καί, πυρωμένα, βγάνουν,
 χίλιες δλόγυρα εὐωδιές, πού μία μονάχη κάνουν.

- 335 Ὁμπρός!—Ἡ γῆ, πὺ ξέμακρα πολὺ δὲν εἶναι ἀκόμα,
 ὀλίγο λίγο ἀπόσβησε τὸ ἀγερικό της χρῶμα·
 φαίνεται ἡ χλόη, καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ ἥσκιου τὸ σκοτάδι
 βουνὸ χωρίζει ἀπὸ βουνό, καὶ ῥάχη ἀπὸ λαγκάδι.
 Δὲν εἶν' ἀπάτη! Εἶστερα σ' αὐτὸ τὸ πλάγι κάτω
- 340 ἀσπρολογαίει τὸ ῥέθυμο, καὶ γύρω τὰ χωριά του·
 πλὴν μαῦρο κάφαλο* κι' ἐρμιὰ δείχνουν τὰ μέρη ἐκεῖνα,
 ὅθε ὠργισμένη ἐπέρασε Τούρκου φωτιά κι' ἀξίνα!
 Γοργά, πουλί μου, ἀρμένιζε, κι' εὐχομαι πάντα ὀμπρός σου
 σὲ κάθε πέλαγο νὰ ἰδῆς τὸν μοναχὸν ἀφρό σου!
- 345 Μικρὸς ὁ δρόμος· μοναχὰ στὰ μάτια μεγαλώνει,
 γιατί τὸ μαῦρον ἥσκιο τους ῥίχνουν αὐτοῦ τρεῖς χρόνοι.
 Τρεχᾶτε, ἀγγέλοι τ' οὐρανοῦ, μὴ τὰ θλιμμένα στήθια
 στὴ νέα χαροτρομάρα τους βρεθοῦν χωρὶς βοήθεια!
 Νά! Μὲ τ' ἀρώματα τῆς γῆς τερπνὸ ἀγεράκι φτάνει!
- 350 Ἀγνάντια*—ἰδὲς—ἐπρόβαλε τὸ ποθητὸ λιμάνι!

Ἐδῶθε σκούζουν*· μὲ φωνές ἐκεῖθε ἀπολογιῶνται*·
 μικρὰ ξεφτέρια* τοῦ γιαλοῦ κατὰ τὸ πλοῖο πετιῶνται·
 γοργὰ τὰ γυναικόπαιδα λαβαίνουν, καὶ κατόπι
 ξαναχτυποῦν καὶ σχίζουνε τὸ κῦμα οἱ λαμνοκῶποι*·

- 355 γλιστροῦνε, χύνουνται, πετοῦν, κοντὰ ὅσο πάει ζυγώνουν,
 οἱ βάρκες ὅλες τὸ κουπὶ μέσ' στὰ ῥηχὰ στυλώνουν!

Μὲ τόση ὀρμὴ καὶ δύναμη, βαθιὰ ῥιμμένο κάτω,
 τοῦ карабиоῦ τὸ σίδερο δὲν ἄρπαξε τὸν πάτο,
 ὡς οἱ γυναῖκες, πὺ μὲ μιᾶς ὀρμοῦν στὸ περιγιαλί,

- 360 ἀδράζου* στὲς ἀγκάλες τους μίαν ἀκριβὴν ἀγκάλη.
 Ἐκεῖ φιλιῶνται καὶ φιλοῦν· ἐκεῖ πολλήωρα μνήσκουν*·
 κι' ἐνῶ τὰ μαῦρα πλάσματα φωνῆ καμμία δὲ βρίσκουν,
 μιλοῦν τὰ χνάρια*, ὅπ' ἄφηκε στὴν ὄψη τους ἡ λύπη,
 τ' ἄφθονα κλάματα μιλοῦν καὶ τῆς καρδιᾶς οἱ χτύποι!

- 365 Πῶς, ἀπὸ τέτοιο ἀγκάλιασμα, πῶς ἔχουν λείψει τόσοι;

- Ἄχ! οἱ καημένες! Καὶ προτοῦ κανεῖς τὸ φανερώση,
 γιατί δὲν ἦρθαν, τὸ νογοῦν· ποῦ πήανε, τ' ἀπεικάζουν*
 καὶ χάμου—ιδές!—τὰ πίστομα* βροντοῦνε καὶ τοὺς κράζουν.
 Φιλήστε, ναί, χίλιες φορὲς φιλήσετε τὸ χῶμα,
 ποῦ ὄλοῦθε ἀπὸ τὸ αἷμα τους εἶναι βαμμένο ἀκόμα! 370
 Μὴ σᾶς πικράνη ὀλότελα πὼς κάθε παλικάρι
 δὲν ἔχει χῶρια ἓνα σταυρὸ κι' ἓνα στενὸ λιθάρι!
 Γιὰ τέτοια ἐλεύθερα κορμιά, ποῦ ἐσώριασε τὸ βόλι,
 εἶν' ἄξιο μνήμα μεταβιᾶς ἡ γῆ τῆς Κρήτης ὅλη,
 κι' ὅσο αὐτοῦ μέσα δὲ θ' ἀκοῦν παρ' ἄλλους καὶ θρήνους, 375
 ἄχ! τῆς πατρίδας ὁ σταυρὸς θᾶναι σταυρὸς γιὰ ἐκείνους!
 Φωνές, ἀντάρτες*, κλάματα, θεομῆς ἀγάπης λόγια,
 μέσ' στὴν πλημμύρα τοῦ καημοῦ πνιμμένα μοιρολόγια,
 ἄμετρα χέρια, ποῦ χτυποῦν μίαν ἀπαλάμη σ' ἄλλη,
 μύριους ξυπνοῦν ἀντίλαλους τριγύρου σι' ἀρογαλί. 380
 Πότε τὸ χῶμα οἱ δύστιχες, πότε ψηλὰ κοιτάζουν*
 μὲ τῆ θλιμμένη τους ψυχὴ δυὸ κόσμους ἀγκαλιάζουν,
 καὶ φαίνεται σου ποῦ θὰ ἰδῆς γοργὰ νὰ τοὺς ἐνώσουν
 μ' ὅσα φιλιὰ δὲν παύουνε τῆς γῆς νὰ ξαναδώσουν.
- Ὡς εἶχε ἡ λάβρα* τῆς καρδιάς ὀλίγο ξεθυμάνει, 385
 μαζὶ μ' αὐτοὺς, ποῦ ξέφυγαν τ' ἀνήλεο γιαταγάνι*,
 σκορποῦν ἐδῶ, σκορποῦν ἐκεῖ, σκορποῦνε ἀπάνου κάτου,
 μὲ χλομισασμένο πρόσωπο καὶ μὲ σιωπὴ θανάτου.
 Μόνον ἐλπίδες μακρινές τὴν ὄψη τους φωτίζουν,
 ὅταν σι' ἀθῶα παιδιόπουλα καμμία ματιὰ γυρίζουν. 390
 Στεγνώνουν τοῦτα τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀδελφοῦ τὸ δάκρυ,
 ποῦ ῥέει σι' ἄγνό τους μάγουλο, καὶ πᾶνε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη·
 στὴ φράχτη πᾶνε, στὴν ὀχτιά*, στὸ φουδι ἀπὸ τ' αὐλάκι,
 τραγουδιστὰ μαζώνοντας κανένα λουλουδάκι.
 Μοιάζουν ἀηδόνια, ὀπῶχουμε μὲ φόβο ξενυχτῆσει, 395
 ἀκούοντας πάλι τρομερὴ στὴν ὄργισμένη φύση·
 ποῦ περιβόσκουν τὸ πουρνό*, χωρὶς νὰ τὰ πειράξει
 ἂν ὁ οὐρανὸς ἀπάνω τους καμμία θανάδα στάξει,
 καί, κηλαῖδώντας, προμηνοῦν ποῦ σι' ἄγνωφο* κεφάλι
 τὸν ἥλιο γιὰ στεφάνι τῆς ἡ Ἀνατολῆ θὰ βάλῃ. 400

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

- Ε**ἶχε νυχτώσει.—Τ^ο οὐρανοῦ βαθύτατη μαυρίλα
 τῆ γλῶσσι τοῦ κάμπου ἐσκέπαζε καὶ τοῦ βουνοῦ τὰ φύλλα·
 μαυρολογοῦσαν τὰ νερὰ καὶ οἱ βράχοι τῆς θαλάσσης·
 ἄστρο χλομὸ δὲν ἔφεγγε στὴν ἐρημιὰ τῆς πλάσης,
 5 καὶ μόνον ἔκανε, κρυφὰ περὼντας, τὸ φεγγάρι,
 μίαν ἄκρη ἀπὸ τὰ σύγνεφα λάμψη ἀργυρὴ νὰ πάρη.
 Φωνὴ δὲν ἄκουες· πούπετα δὲν ἔβλεπες διαβάτη·
 εἶχε τὸν Ὕπνο ἀποδεχτῆ καλύβι καὶ παλάτι·
 δὲν ἐσπαρνοῦσαν* τὰ πουλιά, πού σύσκοτα εἶχαν βάλει,
 10 σκέπη θερμὴ, τὴν ἴδια τοὺς φτεροῦγα στὸ κεφάλι·
 ἦταν τὸ χόρτο, τὸ κλαρὶ καὶ ὁ ἀνθὸς τὴν ὥρα ἐκείνη
 τοῦ μαμουδιῶ προσκέφαλο, τῆς πεταλούδας κλίνη·
 τ^ο ἀρνὶ στὴ μάντρα ἐπλάγιαζε, τ^ο ἀγρίμι στὴ μονιά του,
 ὅλα τὰ πλάσματα, Θεέ, στὸν ἦσκιό σου ἀποκάτου!
- 15 Καὶ σύ, βαρειόμοιρη Εὐδοκιά, καὶ σὺ ποῦ παραδέρνεις;
 πῶς τὸ χωριὸ σου ἀπάριακες καὶ τ^ο ἀνηφόρι παίρνεις;
 Σταυροκοπήσου· γύρισε· ν^ο ἀναπαυτῆς εἶν' ὥρα·
 τὸ κρῦο τοὺς μνήμα παραιτοῦν οἱ βρυκολάκοι τώρα·
 πάντα στὸ φῶς τὸ πόδι σου, σὰν ἡ ψυχὴ σου, ἄς τρέχη·
 20 ἡ μαύρη νύχτα τίποτα μὲ σὲ κοινὸ δὲν ἔχει.
- Ἄχ! εὐκολώτερα κανεῖς θ^ο ἀνάγκαζε μὲ τρόπο
 τ^ο ἀχνὸ φεγγάρι ἀντίστροφα γοργὰ νὰ κόψη δρόμο,
 παρὰ σὲ φόβου γυρισμὸ τὴν Εὐδοκιά νὰ φέρη.
 Ἄν εἶναι γνέφι, ἂν εἶναι φῶς, ἢ νύχτα, ἢ μεσημέρι,
 25 στὸ τρέξιμό της προσοχὴ καθόλου αὐτὴ δὲ δίνει,
 μὸν δρόμο παίρνει ἀδιάκοπα, καὶ ὀπίσω δρόμο ἀφήνει.
 Ξάστερα βλέπει μὲ τὸ νοῦ τὸ μέρος πού θὰ πάη·
 ἐκεῖ τὴ σέρνει ὁ πόθος της, ἐκεῖ τὴν ὀδηγáει
 αὐτὸς πού κάνει στὴ γλυκεῖα φωλιά της ἀπὸ πέρα
 30 νὰ φτερουγιάση ἀλάθευτα μηνύτρα περιστέρα.
 Κάθε πού τ^ο ἄχαρο κορμὶ τὴν πρώτη βία του παθεῖ
 καὶ ἀργοκινάει, γυρεύοντας ἤπατα νέα νὰ λάβη,
 μέσα ἡ ψυχὴ της φαίνεται πὼς ξάφνου λέει σ' ἐκεῖνο:
 «δειλὸ κουφάρι, ἀκλούθα με, τί φεύγω καὶ σ' ἀφήνω!»

Τόσο ἀνεπίστευτα μὲ μιᾶς ἢ θέληση νικαίει 35
τ' ἀποσταμένο πόδι της, πού πάλε ὀμπρὸς πεταίει.

Σὰν ποῦ θὰ φτάση;—'Ὁ ποταμὸς τρέχει ἀφρισμένος κάτου,
μὲ τὰ νερὰ τῆς θάλασσας νὰ σμίξῃ τὰ νερά του·
τὸν οὐρανὸ γοργότατα καταμετράει τ' ἀστέρι,
καὶ πέφτει ἐκεῖ πού σπρώχτηκε τοῦ 'Υψίστου ἀπὸ τὸ χέρι· 40
αὐτὴ, χωρὶς ὀπίσω της καμμία ματιὰ νὰ γύρη,
θὰ σταματήσῃ στ' Ἀρκαδιοῦ τὸ μέγα μοναστήρι.

'Ὁ κόσμος ὅλος εἶν' ἐκεῖ, μόνον ἐκεῖ γι' αὐτίνην·
Στοὺς ἄλλους τόπους ἐρημιὰ καὶ μαῦρος Ἄδης εἶναι,
ἀπὸ τὴν ὥρα πῶμαθε, πού στὴν αἰώνια θέση, 45
τῆς Κρήτης τέκνο ἀληθινό, καὶ ὁ Μάνθος εἶχε πέσει
μ' αὐτούς, ὅπου, ξυπάζοντας τ' ἀφωρεσμένο ἀσκέρι,
ἔκαμαν ξάφνου ἐλευθεριὰ μία σπίθα νὰ τοὺς φέρη,
καὶ στ' ἄγιο χῶμα ἐσκόρπισαν γυμνὰ τὰ κόκκαλά τους,
ἀπάνου στ' ἄστρα τὲς ψυχῆς, ὀλοῦθε τ' ὄνομά τους. 50

Νεκρὸς ὁ Μάνθος!—'ὦ Χριστέ! καὶ πῶς, καὶ πῶς ἐκείνη
στ' ἄκουσμα τοῦτο ζωντανὴ δυνήθηκε νὰ μείνῃ;
Σωρὸ τὴν ἠῦραν καταγῆς, καὶ σὰν ἀπεθαμένη
ἀπ' τ' ἀκρογιαλί σπίτι της ἐπῆαν τὴ μαυρισμένη,
ὄπου, καθὼς ἢ ἀπάντεχη ποδοβολὴ ἀγροικήθη, 55
ἔδῳ γλυστροῦσε ὁ βόστερας, ἐκεῖ τὸ σαμαμίδι·
ὄπου, στολίδι τῆς ἐρμιᾶς, τριγύρου, ἀπάνου, κάτου,
περιπλεγμένοι ἐσέρονταν οἱ πλοκαμοὶ τοῦ βάτου.
'Ὡμέ! «καλῶς μᾶς ἔρχεσαι» φωνὴ δὲν εἶπε ἀνθρώπου
στὴ δειλιασμένην ὄρφανή, βασίλισσα τοῦ τόπου· 60
καί, καθὼς τότες ἔτρεχαν κακὰ καὶ μαῦρα χρόνια,
ὄπου δὲν ἄφηναν καιρὸ γιὰ ξένη ψυχοπόνια,
ἐκεῖ πού ἀρχίνας μεταβιάς ἢ ἀθλία νὰ ξελιγώνη*,
μέσ' στ' ἄδειο σπίτι ἀντήχησαν οἱ στεναγμοὶ της μόνου.

*Ανασηκώθη· ἐγύρισε τὰ μάτια δλόγυρά της 65
βασιλεμένα, δλάνοιχτα, καὶ ἀργά, σὰν ὑπνοβάτης·
μὴτ' ἔνα δάκρυ μοναχὸ σ' ἐκεῖνα ἐπροκαλοῦσαν
ὄσες γλυκὲς ἐνθύμησες ἔδῳ κι' ἐκεῖ πετοῦσαν·

- βγάνοντας ἤχους μαγικούς ἀπ' ὅσα ἡ δόλια βλέπει,
 70 σὰν τὰ πουλάκια, ὀπῶστησαν φωλιά στὴν ἔρημ σκέπη.
 Καὶ μὴ τῆς πρώτης εὐτυχιάς ἐκεῖ ξυπνοῦσε ὁ μόνος
 λυπητερός ἀντίλαλος ; 'Αλιά! τοῦ Χάρου ὁ πόνος
 γύρω ἠχολόγαιε μυστικά, χωρὶς νὰ κατορθώση
 μὲ μιὰ σταξιά τῆς ἄμοιρης τὰ μάτια νὰ βουρκώση.
 75 Δὲν εἶν' αὐτοῦ ποὺ ξάνοιξε τὸν ἀκριβό της κύρη,
 τοῦ Μάνθου βάρος θλιβερό, δίχως πνοὴ νὰ γύρη ;
 Στὴν ἴδια ἐκείνη κατοικιά, σὰν εἶχε ὁ μῆνας κλείσει,
 δὲν εἶδε τὴ μαννούλα της—ὦμέ!—νὰ ξεψυχήση ;
 "Αχ! στὴν εἰκόνα τους ὀμπρὸς κατάντησε νὰ στέκη
 80 σὰ βρούση, ὅπου τὴ στέρευσε μὲ μιὰς τ' ἀστροπελέκι.

- Νεκρός ὁ Μάνθος!—μοναχὰ στὸ νοῦ της τέτοια ἰδέα
 μὲ πείσμα ἐσυχνογύριζε. Θλίψες, χαρές, γενναῖα
 φιλοπατρίας ὄνειρατα, καὶ λογισμοί, καὶ πόθοι
 σι' ἄπειρο χάος, ποὺ μέσα της μὲ κρῦο σκοτάδι ἀπλώθη,
 85 σκόρπια ἐσαλεύανε, καθῶς, ἐν' ἀπὸ τ' ἄλλο ἀνάγια,
 χαμένου πλοίου στὴ θάλασσα θωρεῖς τ' ἀπομεινάρια.
 Σ' ἄκρη βαράθρου σκοτεινοῦ πὼς ἦταν ἐθαρροῦσε,
 πὼς ὅλα ὀμπρὸς της γύριζαν, καὶ ἀπὸ βαθιὰ γροικοῦσε
 τοῦ μαύρου τόπου τὸ Στοιχεῖό, ποὺ βρούχιζε σι' αὐτιά της :
 90 «Τρελλὴ γυναῖκα! ἐστάθηκες παιγνίδι τῆς ἀπάτης,
 ὅπου τ' ὥραϊο κατάφερε πιστό σου παλικᾶρι
 ψεύτικον ἤχο τῆς καρδιάς γιὰ θεῖα φωνὴ νὰ πάρη.
 Τὸ οὐράνιο φῶς, ποὺ μάρτυρα στὸν ὄρκου του εἶχε βάλει,
 σὰ θαρραμένος ἔλεγε πὼς θὰ σὲ σμίξῃ πάλι,
 95 ὅσες φορὲς ἀναφανῆ καὶ ξαναπάη στὴ Δύση,
 τ' ἀθλίου τὰ σκόρπια κόκκαλα ποτὲ δὲ θ' ἀναστήση.
 Ἄναθεμάτισε τὴ γῆ, ποὺ τὰ παιδιά της κάνει
 σὲ μάχες ἄγριες νὰ ζητοῦν ἀπατηλὸ στεφάνι·
 κι' ἐνῶ ῥουφάει τὸ αἷμα τους, ποὺ γιὰ τὴν ἴδια τρέχει
 100 χαλεύει* ἀδιάκοπα νὰ πιῆ, καὶ χορταμὸ δὲν ἔχει!»

Δύστηχη κόρη! Ἐβάστουνε δεμένα σὰ λυγέρια
 μαζί στὸν ἀντικέφαλο* τὰ δύο λιγνά της χέρια·
 ἐνῶ, ζυγώνοντας ὀμπρὸς ἓνα στὸν ἄλλο ἀγκῶνα,
 ἔκανε φράχτη ἀνώφελῃ γιὰ κάθε τρόμου εἰκόνα,

ὄπου δὲν ἔπαυε ποσῶς νὰ πλάθῃ μέσ' στήν ἔρημ
τοῦ λογιμοῦ της ἄβυσσο τς ἀπελπισιάς ἢ θέρμη. 105

Στερνά, καθὼς ἐχάραξε φέγγος ἀχνό* στὸ νοῦ της,
σὰν ὄλοι νὰ τὴν πλάκωναν οἱ τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ της,
ἄχ! γιὰ μίαν αὔρα δροσερὴ στὰ λεχασμένα* στήθη
δίψα μεγάλη ἀκούοντας, ἀπὸ τὴ θύρα ἐχύθη. 110
Μήτε νὰ τρέχῃ τὴν αὐτὴ μὲ γλήγορα ποδάρια
ποσῶς τὴν ἀντιβάδιαζαν* οἱ σκῖνοι, τὰ πρινάρια,
ὡς δὲν ἐμπόδισαν ποτὲ κακοτοπιᾶς καὶ τράφοι
νερὸ νὰ πάῃ γυρεύοντας ἠλιοκαημένο ἀλάφι.

Μέσ' στὸ μικρὸ σταμάτησε κατάσκιο περιβόλι,
ἐκεῖ ποὺ κάθε ἀργατινὴ συνευρισκόνταν ὄλοι·
ἢ μάννα, ὁ κύρης της, αὐτὴ κι' ὁ Μάνθος, ποὺ σ' ἐκείνη
τὴν ἀνθηρὴ Παράδεισο συνήθιζε νὰ μείνῃ,
ὡς ὅλα τ' ἄστρα νὰ φανοῦν χωρὶς νὰ τὸ νοήσῃ
κι' ἕνα θλιμμένο «στὸ καλὸ» θλιμμένος ν' ἀγροικίῃσῃ. 120

Μόνη της, ἔρημ, ἐκάθισε σ' αὐτὴ τὴν ἴδια πέτρα,
ὅπου μία μέρα, τ' ἀηδονιοῦ ν' ἀφοκραστῆ τὰ μέτρα
τόση κρυφὴ ἀναγάλλιαση δὲν αἰσθανότου, ὅση
ποτὲ δὲν ἔλειπε ἢ φωνὴ τοῦ Μάνθου νὰ τῆς δώσῃ·
στὸ μέρος ὅπου μία φορὰ, σὰν ἄγγελος προστάτης,
γονέων ἀγάπη κι' ἔρωτας πετοῦσε ὀλόγυρά της,
κι' εἶχε, χωρὶς νὰ φανταστῆ πολέμου ἀνεμοζάλη,
ἄνθια καὶ γλὸη στὰ πόδια της, ἀστέρια στὸ κεφάλι. 125

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε. Μὲ θλίψη αὐτὴ τὸ μάτι
πέρα στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ προσηλωμένο ἐκράτει,
ὅπου ἀκλουθοῦσε τοῦ φωτὸς ἢ ἀναλαμπὴ νὰ παίξῃ,
ὅπου ὁ καπνὸς ἐκάλυνε στὸ φτωχικὸ τραπέζι.
Ἐβλέπε ὀλοῦθε κατ' αὐτοῦ νὰ πᾶνε οἱ δουλευτάδες,
ποὺ κουρασμένοι ἐγύριζαν ἀπὸ βουνὰ ἢ πεδιάδες,
κι' ἔλεε στὸ νοῦ της : «Ἀδελφὴ, γυναῖκα, θυγατέρα
προσμένει ἐκεῖ τὸ ταῖρι της, τ' ἀδέλφι, τὸν πατέρα. 135
Γιὰ μένα ὁ κόσμος ἔρημος· ἄδεια γιὰ μένα ἢ χτίση.
Τοῦ κάκου, ἢ μαύρη, ἀκαρτερω' κανεὶς δὲ θὰ γυρίσῃ!»

*

- Γιομάτο, πρὶν τοῦ πόνου της ἢ συγγενιὰ ξεκόψη,
140 σὰ φουσκωμένη θάλασσα στοῦ φεγγαριοῦ τὴν ὄψη,
τὸ στήθος ἔχοντας αὐτὴ, μὲ κόπο ἀγκομαχοῦσε·
ἀλλ' ὡς μακριὰ ἓνα σήμαντρο τ' ἅγιο σπερνὸ ἐβαροῦσε,
στὴ γῆ γονάτισε, κι' εὐθὺς ἀρχίνησε, ἢ καημένη,
νὰ κλαίῃ καὶ νὰ προσεύχεται, νὰ κλαίῃ καὶ ν' ἀνασαίνει.
- 145 Ἐκεῖθε πού τὴν ἔβλεπαν ἐρωτημένοι ἀγγέλοι,
στὸ βάθος ἄκουε τῆς ψυχῆς νὰ ῥέῃ δροσιὰ καὶ μέλι·
ὡς ἓνας κρίνος, ὅπ' αὐτοῦ, γιὰ κάποια οὐράνια χάρη,
στὴ μέση ἐβγῆκε ἀπὸ πυκνὸ, παράσιτο χορτάρι,
ἄκουε γλυκὰ στὴ ῥίζα του νὰ τρέχουν οἱ ὀφθαλμοὶ της...
- 150 Ὡ ναί! μαζὶ ἐποτίστηκαν ὁ κρίνος κι' ἡ ψυχὴ της!
Τὶ προσευχήθη;—Ὁρμητικὰ σηκώθηκε, γιομάτη
ἀπὸ μία φλόγα οὐρανικὴ στὴν ὄψη καὶ στὸ μάτι,
καί, τῆς ἡμέρας βλέποντας τὸ φῶς νὰ κατεβαίνει:
«Στ' Ἀρκάδι!» ἐφώνησε μὲ μιᾶς, «ὁ Μάνθος μὲ προσμένει!»
- 155 Εἶπε, κι' ἐχύθηκε. Ἀγκαλιὰ στὸ μακρινὸ της δρόμο
ποτὲ δὲν ἔσταμάτησε μὲ δισταγμὸ καὶ τρόμο,
σὰν εἰς τὰ μάτια της ὀμπρὸς τὸ μοναστήρι ἐφάνη,
ἔμεινε ξάφνου ἀκίνητη· τὰ σωθικά της πιάνει
ὄση λαχτάρα αἰσθάνεται καθένας, ὅπου κάτου
- 160 ῥίξη ἓνα βλέμμα στὰ βαθιὰ υυστήρια τοῦ θανάτου.
Δίχως καθόλου μέσα της ὁ φόβος ν' ἀπολείπει,
σὰ νὰ τὴν ἔσπρωχνε ὀμπροστὰ τὸ μέγα καρδιοχτύπι,
σὲ λίγο, ἐκεῖθε φεύγοντας ὅπου'χε μαρμαρώσει,
τὸ λυπηρὸ ταξίδι της περιμαχάει νὰ σώσῃ*.
- 165 Ἴδού! Στὴ μέση τῆς αὐλῆς ἀργοκινάει, κι' αἰφνίδια
βλέπει—ὦ Χριστέ!—τ' ἀθάνατα τοῦ τόπου ἀποκαΐδια.
Μὲ τὴ στερνὴ της δύναμη χουμῶντας, ἀνεβαίνει
στὰ ῥεπεθέμελα ψηλά, καὶ πέφτει λιγωμένη*.
Λὲς καὶ σ' αὐτὸ τὸ χάλασμα, πού ἢ πέτρα καὶ τὸ χῶμα
- 170 σὰ ροῦχο ξυλοκρέββατου μαυρολογοῦσε ἀκόμα,
νὰ ῥίξη λούλουδο λευκὸ μὴν ἔχοντας κανένα,
τὸ δειλιασμένο ἐπρόσφερε κορμὶ της ἢ παρθένα.
Ξανοίγοντάς την ὡς νεκρὴ καὶ σ' ὅλα της τὰ ἀάλλη,
μὲ τρόμο βέβαια θᾶλεγες, ὅτι στ' ὠραῖο κεφάλι

εἶχε θλιμμένος ὁ Καιρὸς ἀπάνου σταματήσει, 175
 νὰ ἰδῆ τὸ πλάσμα, ὁπὸρρεπε γοργὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ.

Σὰν τί βοτάνι μαγικό, τίνος ἀγγέλου χέρι
 δυνήθη στὴ βαρειόμοιση ζωὴ νὰ ξαναφέρῃ ;
 Τὸ κοῦο της αἷμα, ποῦ μὲ μιᾶς εἶχε ἡ καρδιά συμμαῖσει,
 ξεπαγωμένο ἀρχίνας στὲς φλέβες νὰ περάσῃ. 180

Κι' ἐνῶ καθάριο καὶ ζεστὸ κυκλοφορῶντας ὄρει
 στὰ μέλη ποῦ ἀναδεύονται, στὸ στήθος ποῦ ἀναπνέει,
 μὲ ῥόδου χρωμα, ὁποῦ πιστὰ νὰ μιμηθοῦν ζωγράφου
 ποτὲ δὲ θὰ ἠμπορούσανε, τὴν ὄψη πάει καὶ βάρει.

Μία τέτοια αἰσθάνεται ἡδονή, τέτοια ψυχῆς γαλήνη, 185
 τόσο ἀγροικαίει τὸ σῶμα της ἀλαφρωμένο ἐκεῖνη,
 ὁποῦ, στὲς πέτρες ἀγκαλὰ καὶ τὸ πλευρὸ γυρίζει,
 ψηλὰ μὲ γνέφι ὀλόλαμπρο θαρρεῖ πὼς ἀρμενίζει
 πὼς μέσ' αὐτοῦ ἀναπαύεται, καθὼς ἀνάερα πλέει
 πὼς μία γλυκὸφωνη λαλιά : «Ξύπνα, Εὐδοκιά,» τῆς λέει. 190

Στ' ἀγαπητὸ μουρμούρισμα συνέρχεται ἡ καημένη.
 Ἄνασχηκῶνεται, κι' ἐκεῖ τηραεῖ προσηλωμένη,
 ὅθ' ἓνα φύσημα τερπνὸ μακριά, μακριά εἶχε πάρει
 ὅσα μαυράδια ἐκρούβανε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι.

Σὲ λίγο, ἀπὸ τὴν ἄπειρη, θεοχτισμένη σκέπη 195
 τὰ μάτια κατεβάζοντας, βλέπει—ὦ λαχτάρα!—βλέπει
 ὁποῦ κοντὰ της κάθεται, χαμογελαεῖ, καὶ τ' ἄνθος,
 βρεμένο ἀπὸ τὸ κλάϊμα της, κρατεῖ στὸ χέρι ὁ Μάνθος!

Δὲν εἶναι λείψανο φριχτό, ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ μνήμα,
 ὅπου βαριά τὸ πλάκωναν ὁ λίθος καὶ τὸ κρῖμα. 200

Μάτια δὲν ἔχει ἀβλέφαρα, γυμνὴ δὲν ἔχει κάρα
 καὶ ζωντανὰ κινήματα, ποῦ προξενοῦν τρομάρα.

Ὁ Μάνθος ὀλοφάνερος κοντὰ της εἶναι ὡς πρῶτα,
 γύρω σκορπάει τὸ στόμα του τῆς Ἄνοιξης τὰ χνότα.

Κι' ἐνῶ σιμά του τὰ φτερά μαζώνει, καὶ θωραεῖ 205
 πὼς ἡ ζωὴ στὴν ὄψη του κι' ὁ ἔρωτας γελαεῖ,

πὼς λάμπει ἐκεῖθε, ὡς ἔλαμπε, τῆς λεβεντιάς τὸ θάρος,
 μὲ τρομόο λέει μὴν ἔσφαλε στὸ χτύπημά του ὁ Χάρος.

Τὴν ἴδια ἐφάνηκε στιγμὴ στῆς Εὐδοκιάς τὸ βλέμμα
 πὼς ἡ μορφή τοῦ Μάνθου της εἶναι ἀπὸ σάρκα κι' αἷμα. 210

- Πρόσκαιρη ἀπάτη! Οὐρανικὲς ἀχτίνες κατεβαίνουν
ὡς πλούσια βρῦση ἀπάνου του, καὶ χάμου ἀκέριες μένου·
ἐνῶ ἡ πνοή, πὺν ξέβγαλε τοῦ φεγγαριοῦ τ' ἀμάξι,
περνάει στὰ μαῦρα του μαλλιά, χωρὶς νὰ τὰ πειράξῃ.
- 215 Τοῦτο ἀπεικάζοντας αὐτή, προτοῦ γοργὰ ἡμπορέσῃ
μὲ τῆς χαρᾶς τὸ κίνημα στὰ στήθια του νὰ πέσῃ,
βασταίει τς ἀγκάλες ἀπλωτές, καί, τρέμοντας μὴ φύγῃ
τ' ἀγαπημένο φάντασμα, τ' ἀγνά της χεὶλῃ ἀνοίγει,
καὶ λέει σ' ἐκεῖνο θλιβερά, μὲ ζάλισμα μεγάλο:
- 220 «Γιὰ τὸ Θεό, πὺν σ' ἔστειλε, μὴ μ' ἀπαριάκῃς ἄλλο!»
- Μὲ μιᾶς—ὦ Παντοδύναμε!—τὸ στόμα ποῦχε κλείσει
μῆνες καὶ χρόνια ὁ θάνατος, ἀκούει νὰ τῆς μιλήσῃ
μὲ ξαστερόφωνη λαλιά μιλεῖ σ' αὐτήνε, δίχως,
τριγύρω ἀπὸ τὰ λόγια του νὰ ταραχτῇ ἕνας ἤχος:
- 225 «Ὁχι», τῆς λέει, «μὴ φοβηθῆς, ἀγγελικό μου ταίρι,
νὰ μᾶς χωρίσουνε ποτέ! Τ' ἀθάνατο λημέρι
μακριὰ δὲν ἀπαράτησα, μὲ προσταγὴ σὲ λίγο
νὰ γύρω ἀπάνου μοναχός. Ἐγὼ ἀπὸ σὲ νὰ φύγω!
Μὴν ὅσα πέρασες κακὰ δὲν εἶδα ἐγὼ, καὶ πόση
- 230 δύναμη θεία κατώρθωσεν ἡ πίστιν νὰ σοῦ δώσῃ,
ἡ πίστιν αὐτή, πὺν χύνοντας προφητικὸ ποτάμι,
ἔκαμε πλάτανον ἐσὲ τὸ λυγερὸ καλάμι!
- Ἄν ἀπὸ τώρα ἐσάλεψε, τί φταῖς ἡ ἀθλία; Μεγάλῃ
ἐστάθη, ναί, τῆς Κόλασης καὶ τῆς ψυχῆς σου ἡ πάλη,
- 235 σὰν ἐπρωτάκουσες πὺν ἐγὼ στὸ μέρος τοῦτο ἐπῆρα
φλόγας φτερά, πὺν μ' ἔβγαλαν εἰς τὴν αἰώνια θύρα.
Πῶς ἕνα θαῦμα ἡ ταπεινὴ ψυχούλα σου νὰ ἐλπίσῃ
τὸ θάνατό μου ἀκούοντας; Τὴν εἶχε ἡ νύχτα κλείσει·
κι' ἐκεῖ πὺν ὡς πρῶτα τ' οὐρανοῦ δὲν ἔφεγγαν οἱ ἀχτίδες,
- 240 πνεύματα μαῦρα ἐξώρμησαν, ὡς ἄυλες νυχτερίδες·
ἀλλ' ἐβυθίσανε γοργὰ στὴν ἄβυσσο μὲ φοίκῃ,
ὅταν ῥοδάτη ἐχάραξε στὸ πρόσωπό σου ἡ νίκη·
ὅταν στὰ μάτια σου θεορῶ τὸ πρῶτο δάκρυ ἐφάνῃ,
κι' ἡ προσευχὴ σου ἀνέβαινε, σὰν ἐκκλησιᾶς λιβάνι.
- 245 Ἐκεῖ σ' ἐξύγωσα, Εὐδοκιά· πλὴν τ' ἄλλου κόσμου οἱ νόμοι,
ὡς ἐποθοῦσα, νὰ φανῶ δὲν ἔστειραν ἀκόμη·

καὶ νά : τὸ δρόμο τ' Ἀρκαδιοῦ προτοῦ μαζί σου κάμω,
 τί ἄγνὸ λουλούδι πῶκοσα γιὰ τὸν ἄγνὸ μας γάμο !
 Βαστάω τὸν ὄρχο μου. Ὁ Θεὸς μία μέρα σοῦχε στείλει
 παρηγορήτρα ὑπόσχεση μὲ τὰ θνητά μου χεῖλη. 250
 Σὺ τὴν ἐδέχτηκες. Κι' ἰδοῦ! πνεῦμα ζωῆς πυκνώνει
 τὴ σκορπισμένη στάχτη μου, ποὺ ὀλόγουρα μὲ ζώνει,
 καὶ δείχνει ἐκεῖνη τὴ μορφή, καὶ δείχνει αὐτὸ τὸ σῶμα,
 ὅπου βαθιὰ στὸ στῆθος σου μόνον ἐζοῦσε ἀκόμα.

Τώρα, ἡ καημένη, δὲ ζητᾶς παρὰ τὴ γῆ ν' ἀφήσης, 255
 ποθῶντας ἀνυπόμονα ψηλὰ νὰ μ' ἀκλουθήσης·
 ὦ, στάσου ἀκόμα ! Εἶναι καιρὸς ὅπου κι' ἐγὼ δὲν εἶδα
 τὸν οὐρανὸ μου τὸ μικρὸ, τὴν ἄχαρη Πατριδα.
 Γιὰ τὴν ἀγάπη, πῶβαλε σ' αὐτήνε κι' ἡ καρδιά σου,
 μὴν, ἀγγελούδι μου, βιαστῆς ! γιὰ λίγο ἀκόμα στάσου ! 260
 Μήπως καὶ Τούτη, ἀπὸ πολὺν στά μαῦρα φορεμένη,
 τὴν ἀκριβὴν ἐλπίδα της δὲν ἔκλαψε θαυμένη ;
 Ἄπὸ τὸ χάσμα, ποὺ πλατὺν στά θεῖα ποδάρια ἐσχίστη,
 κάθε γενναῖο της φρόνημα, τὴν ἐθνικὴ της πίστη
 νὰ περιπαίζουν, ὡς τρελλῆς ὄνειρεμένα πλούτη, 265
 πνεύματα μύρια τῆς νυχτὸς δὲν ἀγροικαίει καὶ Τούτη ;
 Ὡ μὴ δειλιάσης, Μάννα μου ! σὰν ἡ Εὐδοκία, στὲς πρώτες
 ἐλπίδες ξαναγύρισε· πετάξου ὀρθή· καὶ τότες
 θὲ νὰ σκιρτήσουν οἱ νεκροί, σὰν ἀπὸ θεῖο μαγνήτη·
 θ' ἀνοίξῃ ὁ θόλος τοῦρανοῦ· καὶ σύ, θλιμμένη Κρήτη, 270
 τὰ μάτια στρίφοντας, θὰ ἰδῆς τὸ ποθητὸ σου ταῖρι,
 τῆς Λευθεριάς τὸν ἄγγελο, μὲ δάφνη ὠραία στὸ χέρι.
 Ναί ! μὰ τὸ χῶμα ποὺ πατῶ, θὰ φέξῃ τέτοια μέρα !
 Καί, λέοντας τοῦτο, ἀπὸ τὴ γῆ σηκώνεται, καὶ πέρα
 σὲ κάμπους ῥίχνει, σὲ βουνά, σὲ χῶρες καὶ σὲ δάση, 275
 ὀμπρός, ὀπίσω, ἀντίσταυρα*, τὴ στάχτη ποῦχε μάσει,
 τὴ στάχτη ἐκεῖνη, ποὺ ψηλὰ σὰ γνέφι πάλε ἀστράφτει
 καὶ στὲς ψυχῆς ἀκοίμητη φλόγα μεγάλη ἀνάφτει.

Περίληψις τῶν παραλειπομένων στίχων 279—1036.

Ὁ Μάνθος ἀρχίζει νὰ διηγείται λεπτομερῶς στὴν Εὐδοκίᾳ ἕσα τοῦ συνέδησαν ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ χωρίστηκαν. Ἐτρεχε παντοῦ ἔπου γινόταν συμπλοκὴ καὶ μάχη. Μία ἡμέρα ἄκουσε ὅτι κινδυνεύει τὸ

Ἄρχαδι· καὶ ἔσπευσε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Πολυάριθμοι Τούρκοι εἶχαν περιζῶσαι τὸ μοναστήρι, ἀλλ' αὐτὸς κατώρθωσε τὴ νύχτα νὰ πλησιάσῃ, νὰ πηδῆσῃ τὸν αὐλόγυρο καὶ νὰ μπῆ. Ἐνας καλόγηρος τὸν ὠδήγησε εἰς τὸν γνωστὸν τοῦ ἤδη ἀπὸ πρὶν ἠγούμενον Γαβριήλ, ποῦ προσευχόταν στὴν ἐκκλησία. Ὁ ἠγούμενος εὐχαριστήθηκε πολὺ ποῦ τὸν εἶδε, καὶ τοῦ ξεμουστηρεύθηκε ὅτι, ἂν οἱ Τούρκοι κατορθώσουν νὰ μποῦν στὸ μοναστήρι, ἔχει σκοπὸ νὰ τὸ τινάξῃ στὸν ἀέρα. Ὁ Μάνθος παρεκάλεσε νὰ μείνῃ κι' αὐτὸς μαζί του.

Ὅταν ἐξημέρωσε, ἓνας διαλαλητῆς ἐπροσχάλεσε τοὺς πολιόρκουμένους νὰ ξεμανδάλωσουν τὴ μεγάλη πύλη καὶ τοὺς χαρίζεται ἡ ζωὴ· ἀλλιῶς, ἐὰν τὴν ἀνοίξουν τὰ κανόνια ποῦ εἶχαν παραγγελθῆ στὸ Ῥέθυμνο, ἄγριος θάνατος τοὺς περιμένει. Ὁ ἠγούμενος γιὰ ἀπάντησιν κατεβαίνει στὴν αὐλὴ μὲ μιὰ μεγάλη σημαία, ἐνῶ ὄλοι τριγύρω του γονατίζουν καὶ προσεύχονται. Ὁ Μάνθος πλησιάζει, τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι, παίρνει τὴ σημαία, ἀνεβαίνει καὶ τὴ στήνει ἐπάνω ἀπὸ τὴ μεγάλη πύλη. Οἱ Τούρκοι πυροβολοῦν ὄλοι μαζί, ἀλλ' αὐτὸς μένει ἀπτόητος κοντά της, ἕως ὅτου ὁ ἴδιος ὁ ἠγούμενος μὲ κίνδυνο μεγάλο τὸν ἀρπάζει ἀπὸ πίσω καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ κατεβῇ.

Ἀκολουθεῖ πυκνὸς πυροβολισμὸς τῶν Τούρκων, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἀντιπυροβολοῦν ἀπὸ τίς πολεμίστρες τοῦ περιβόλου, βοηθούμενοι ἀπὸ τίς γυναῖκες ποῦ τοὺς κουβαλοῦν φυσέκια. Ἐξαφνα ὁ πυροβολισμὸς σταματᾷ. Εἶχαν ἔλθει τὰ κανόνια, τὰ ὁποῖα σὲ λίγο ἀρχίζουν νὰ χτυποῦν καὶ ν' ἀνοίγουν τρύπες στὰ τεῖχη. Ὁ Μουσταφᾶς διατάσσει νὰ σημαδέψουν τὴν αὐλόθυρα. Ὁ ἠγούμενος τότε, ὅταν εἶδε τὸν κίνδυνο, διέταξε πολλοὺς, ποῦ δὲν ἐγνώριζαν τὴν μυστικὴν του ἀπόφασιν, ν' ἀπομακρυνθοῦν μὲ τὰ γυναικόπαιδα στὸ πίσω μέρος τοῦ μοναστηριοῦ. Τὰ κανόνια σὲ λίγη ὥρα ἐγκρέμισαν τίς δυὸ παραστάδες καὶ ἡ βαρεῖα πύλη ἔπεσε βροντῶντας χάμω. Οἱ Τούρκοι ἀλαλάζουν καὶ χύνονται πρὸς τὸ ἀνοιγμα. Οἱ ὀλίγοι ποῦ εἶχαν μείνει γύρω στὸν ἠγούμενο πυροβολοῦν ὄλοι μαζί καὶ τοὺς σταματοῦν, ἀλλὰ γιὰ λίγες μονάχα στιγμῆς. Οἱ Τούρκοι ὀρμῶν μὲ περισσύτερη μανίαν. Ὁ ἠγούμενος τότε ὀδηγεῖ τοὺς ὀλίγους συντρόφους του γρήγορα στὸ κελλί του, μπαίνει κι' αὐτὸς τελευταίος, καὶ κλείνει τὴ θύρα. Μόλις ἐπρόλαθε· οἱ Τούρκοι μὲ κραυγὰς θριάμβου καὶ τραγούδια μπαίνουν τώρα ἀπὸ τὴν πύλη τοῦ μοναστηριοῦ πατῶντας ἐπάνω στὰ κορμιὰ ποῦ ἦσαν σωριασμένα χάμω. Ὁ Μάνθος ἐξακολουθεῖ:

Στὰ παρεθύρια ὥστόσο ἐμεῖς γονατιστὰ βαλμένοι,
κατὰ τ' ἀσκέρι τῶν ἐχθρῶν, ὅπ' ὅσο πάει πληθαίνει,
πυκνὸ μολύβι ἐρρίχναμε σὲ ἀγνώριστο σημάδι,
τραγοῦδια κάνοντας πολλὰ ν' ἀποσωθοῦν στὸν Ἄδη. 1040
Δὲν εἶχεν ὅμως δύναμη καὶ τὸ συχνό μας βόλι
νὰ κραῖξη γύρωθεν ἐδῶ τὴν προσοχή τους ὅλη,
ἀνίσως πρὶν ὁ Ἡγούμενος ἀπὸ ἴνα παρεθύρι
ὀλόρθος δὲν ἐπρόβαινε λόγια ὡς αὐτὰ νὰ σύρη:
«Ζυγῶστε, ἂν ἔχετε καρδιά! Σᾶς εἶπε ἀλήθεια ἡ φήμη 1045
πὼς μαζωμένο βρῖσκεται χρυσάφι ἐδῶ καὶ ἀσίμι·
ἀλλ' εἶμαι φύλακας ἐγὼ στὸ ἀμέτρητο λογάρι,
μήτε, ὅσο ζῶ, σκυλότουρκοι, κανεῖς θὰ μοῦ τὸ πάρη!

Μὲ μιᾶς πετοῦν ἀνάερα βόλια ἐχθρικά περίσσα,
τὶ τοὺς ἀπίστους ἀναψε μία τέτοια ὀργὴ καὶ λύσσα, 1050
πού, γιὰ νὰ πνίξουνε γοργὰ τὲς μισητὲς φοβέρες,
θαρρῶ πὼς καὶ τὰ μάτια τους ἦθε τὰ κάμουν σφαίρες.
Ἄλλ' οἱ ὄργισμένοι βλέποντας πού διπρὸς τους πλεῖα δὲν ἔχουν
τέτοιο κυνήγι ποθητό, κατὰ τὴ θύρα τρέχουν.
Λὲς καὶ ταράζει μία ψυχὴ τ' ἀπειρου ἐχθροῦ τὰ μέλη· 1055
σωρὸ ἀπὸ σφῆκες μοιάζουνε, πού ὄρμουῦν σ' ἓνα κυφέλι.
Τοῦ κάκου σβηθοῦνται γιὰ πολλοὺς τοῦ θείου φωτὸς οἱ ἀχτίτες,
τὶ τρέχουν ἄλλοι καὶ χτυποῦν μὲ πέτρες καὶ μ' ἀξίνες,
καὶ πάντα σκούζουν, ἀπὸ ἀφρὸ γιομίζοντας τὰ χεῖλη:
«Γιὰ λίγο ἀκόμα κρύβεσαι, γκισοῦρ Χατζῆ—Γαβροίλη!» 1060

Σὲ τόση ἀντράλα* ταραχῆς ἀκούω σὰν τ' ὄνομά μου·
στρωνάω*, καταπὼς ἤμουνα γονατισμένος χάμου,
καὶ τὸν Ἡγούμενο θωρῶ: Δαυλὶ ἀναμμένο ἐκράτει,
πὺν τόσο δὲν ξεσπίθιζε σὰν τοῦ γενναῖον τὸ μάτι,
γιατὶ τὸν εὔρηκε πικρό, φαρμακωμένο βόλι 1065
κι' ἀπὸ τὴν ὄψη του ἡ ζωὴ σ' ἐκεῖνο ἐπήγην ὅλη.
Χλομός, χλομὸς ἐτρέκλιζε, κι' ἤθελε πέσει κάτω,
ἀνίσως καὶ δὲν ἔτρεχα σὰν ἀστραπὴ κοντὰ του.
Τὸν ἀνασῆκωσα, κι' εὐθὺς τὸν ὄμο αὐτὸς μοῦ ἀδράχτει,
καί, δείχνοντας τὸν ἀνοιχτὸ τοῦ πάτου καταρράχη*, 1070
«Προτοῦ», μοῦ λέει, στὸ σῶμα μου ν' ἀδειάση κάθε φλέβα,
βόθητα τ' ἀδύνατο πλευρό· μαζί μου ἐκεῖ κατέβα».

- Μέσ' στὸ χαμόι σὰν ἔφτασα, καί, ὡς μοῦχε παραγγεῖλει
 τ' ἄγιο κορμί του ἀπόθωκα σὲ μαρμαρένια στήλη,
 1075 ἔμεινα ἀκίνητος, βουβός· μὲ μία μεγάλη φρίκη
 ἄργα τὰ μάτια ἐγύρισα στὴ μαύρην ἀποθήκη.
 Ἄχ! μ' ἐπλακῶνανε βαριά τοῦ τόπου τὰ σκοτάδια,
 καὶ ὁ νοῦς μου ἀποχαιρέτουμε πέλαο, βουνά, λαγκάδια,
 ὅλα τὰ ἐλεύθερα πουλιά στ' ἄερι σκορπισμένα,
 1080 τὲς αὔρες ὅλες τ' οὐρανοῦ, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, κι' ἐσένα!
 Γιὰ μία στιγμή, πὺν διάβηκε σὰν ἀστραπῆς ἀχτίδα,
 τὰ χρυσωμένα ὄνειρα τῆς εὐτυχίας μας εἶδα,
 καὶ νὰ προφέρω ἤμουν σιμά, στοῦ νοῦ μου τὴν ἀντάρα,
 γι' αὐτοὺς πὺν μοῦ τὰ σβήγανε μία τρομερὴ κατάρα.
 1085 Πλήν, στὸν Ἡγούμενο μὲ μιᾶς γυρίζοντας τὸ βλέμμα
 ἐκεῖ πὺν ὄρθος βασιτότουμε κι' ἦταν γιομάτος αἶμα,
 ἐκεῖ πὺν ὡς Μάρτυρας ψηλά κατὰ τὰ θεῖα λημέρια
 τὸ λογισμό του ἀσήκωνε, τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια,
 τὴ γῆ ἔαστόχησα* γοργὰ καὶ κάθε τῆς ἀγῶνα,
 1090 μὲ συντριβὴ λυγίζοντας, ὁ ἁμαρτωλός, τὸ γόνα.

- Στὸ θεῖο, χλομό του πρόσωπο δίχως νὰ πνέω τηροῦσα,
 κι' ἐνῶ σὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὸν οὐρανὸ ἀγροικοῦσα,
 χουμοῦν ἀπάνου οἱ δαίμονες· τὰ πάντα πλημμυρίζουν·
 σφαγὴ ἀρχινοῦν ἀλύπητη, καὶ σὰ θεριά μουγκρίζουν.
 1095 ὦ! δὲν τοὺς ἄκουσα πολὺ! Τὸ εὐλογημένο χέρι
 στὴν κεφαλὴ μου ὁ Σεβαστὸς δὲν ἄργησε νὰ φέρῃ,
 καί, σὰ μ' εὐχήθη, τ' ἄλλο του, πὺν τὸ δαυλὶ φουχτῶνει,
 στὴ μαύρη εὐθὺς κατέβηκε θανατηφόρα σκόνη.
 Σύνγεφο μέγα, φλογερό, καὶ ἀπὸ βροντὴ γιομάτο
 1100 σὲ ἀνοιγοσφάλισμα ὀφθαλμοῦ μᾶς ἄρπαξε ἀπὸ κάτω,
 κι' ἐδῶ γοργὰ ξανάπεσε κάθε ζεστὸ λιθάρι,
 ὅπου μ' ἐμᾶς τὸ σκάσιμο τοῦ λαγουμιοῦ εἶχε πάρει.
 Ἄλλὰ βαθιά, πολὺ βαθιά, μὲ τὴν ὄρμη τὴν ἴδια,
 μαῦρες τῶν Τούρκων οἱ ψυχές, ὡσὰν τ' ἀποκαΐδια,
 1105 σ' ἄγριο σκοτάδι ἀκούσαμε νὰ βυθιστοῦν, καὶ ἀκόμα
 θυμοῦ βλαστήμιες εἶχανε στὸ κολασμένο στόμα.

Σὰν ἡ φωτιά, πὺν μέσα τῆς μᾶς εἶχε ξάφνου ἀρπάξει,
 γύρω ἐλαγάρισε* ἀπ' αὐτοὺς, τὰ ψήλου ἐπῆε ν' ἀράξει,

κι' ἐκεῖ, καταπὼς ἀνοιξαν ὅλα τὰ οὐράνια βάθην,
 μὲ βία στὴ μάννα τοῦ φωτὸς μᾶς ἔρριξε κι' ἐχάθη! 1110

Πῶς, Εὐδοκιά μου, νὰ σοῦ πῶ τί μὲ τοὺς ἄλλους εἶδα,
 στὴ νέα πού μᾶς ἐδέχτηκε παντοτεινὴ Πατρίδα;
 Δὲν ἔχεις χρεῖα τ' ἀπόκρυφα τοῦ κόσμου νὰ γνωρίσης,
 ὅπου σὲ λίγο ἀθάνατη κι' ἐσὺ θὰ κατοικήσης.
 Τί τρέμεις; Ἄν ἡ δάφνη μου τόσο δειλὴ σὲ κάνη, 1115
 θὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μέτωπο τῆς δόξας τὸ στεφάνι.

Πόσο εἶν' αὐτὸ λαμπρότερο, πού τὰ πολλὰ σου πάθια
 γύρω στὰ ὀλόχρυσα μαλλιά σου ἐπλέξαν ἀπὸ ἀγκάθια!
 Καὶ ἀκόμα πάσχεις, ἢ φτωχή! Τὸ βλέπω—ἀπάνου κάτου
 σὰν κῆμα πάει τὸ στηῆθος σου μὲ λεχασμὸ* θανάτου. 1120

Ἄγκαλὰ πνεῦμα ἐγὼ γυμνὸ, τὴ λάβρα σου ἀγροικᾶω,
 σπαρῶ μ' ἐσένα ὀλόβολος*, μ' ἐσὲ ψυχομαχᾶω.

Μήτε βαραίνω, ἀγάπη μου, σὲ τέτοιαν ἀγωνία,
 μ' αὐτὸ τὸ δύστιχο κορμί, πού τοῦ κακοῦ εἶν' αἰτία. 1125

Χίλια γλυκὰ φιλήματα θὰ σκύψω νὰ τοῦ δώσω,
 καὶ θὰ τὸ κλάψω σὰ θνητὸς· τ' ἀγάπουνα ἐγὼ τόσο!

Ἄχ! ὅταν πέση κατὰ γῆς ἀναίσθητο καὶ κρού,
 μαζὶ, σὰν ἀπὸ μέσα του, ψυχῆς θὰ φύγουν δύο!

Γιὰ λίγο ἀκόμα, κι' ὁ Θεὸς ἀπάνω θὰ μᾶς κορᾶξη.
 Τ' ἀστέρια, ἰδές, ἀχνίζουνε*, κοντεύει νὰ χαράξη! 1130

Τί κλαῖς; Γιατί τὰ μάτια σου πέρα καρφῶνεις, πέρα;
 Ἄχ! τὴ φωλιά σου ἀγνάντεψες, λευκὴ μου περιστέρα!

Ἐκεῖ χαρὲς καὶ βάσανα δεμένη τὴν καρδιά σου
 ἔχουν μὲ μάγια δυνατὰ! Μὴ θλίβεσαι· ἀφοκράσου! 1135

Τί θὲ νὰ ἰδῆς ἀνέλπιστα μέσ' στὴν αἰώνια χώρα
 κρυφὸ τὸ βάσταα· νὰ σ' τὸ πῶ σὺ μ' ἀναγκάζεις τώρα·
 γοργότερα τὸ πνεῦμα σου τοῦτο ψηλὰ θὰ γύρη
 καὶ θὰ γλυκάνη τὸ στερνὸ τῆς θλίψης σου ποτήρι.

Ἄκου, Εὐδοκιά! Σὰν ἔπαψαν στὸ οὐράνιο περιγιάλι
 τοῦ φτάσιμῳ μας οἱ χαρὲς—ὦϊμέ!—, τὰ μύρια κάλλη, 1140
 πού μ' ἕνα βλέμμα ἐξάνοιξα τριγύρου σκορπισμένα,
 χλομὰ καὶ κρούα μου φάνηκαν, θυμούμενος ἐσένα.

Ἐπῆρα δρόμο μακρινό. Σὰν πότε θὰ σὲ φέρῃ
 στὴν ἀγκαλιά μου ὁ Θάνατος ρωτοῦσα κάθε ἀστέρι,
 Ἄλεξ Ἰ. Σαρῆ. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἐκδ. Δ' 15

- 1145 καὶ ὀμπρός ἀπέρναα κι' ἔκανα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση
τὸ ἀγαπητό σου τ' ὄνομα γλυκὰ νὰ ἠχολογήσῃ.
Σὲ πλάγι οὐράνιο, πού ψυχὴ δὲν ἦτανε καμμία,
θλιμμένος χάμου ἐκάθισα. Στὴ μοναξιὰ τῆ θεία
τὰ πρῶτα τῆς ἀγάπης μας εὐτυχησμένα χρόνια
- 1150 μού φτερουγιάζανε ὀμπροστά, σὰν τόσα χελιδόνια,
στὰ μέρη, ποῦχαν μᾶς ἰδεῖ τόσες φορὲς ἀντάμα,
ὁ νοῦς μου ξαναγύριζε, —κι' ἰδὲς θαυμάσιο πρῶμα! —
ὅ,τι θωροῦσε ὁ λογισμὸς ἔπαιρνε σῶμα ὀμπρός μου,
ὅπου δὲν εἶναι πρόσκαιρο, σὰν τ' ἄλλα ἐδῶ τοῦ κόσμου.
- 1155 Τ' ἄχαρο σπίτι πού κοιτᾶς, ἡ αὐλή του, τὸ κηπάρι,
κάθε του δέντρο φουντωτό, κάθε λιανὸ βλαστάρι,
ὄσα λουλούδια εἶχαμε ἔκει τὸ Μάη καὶ τὸν Ἀπρίλη,
ὁ κρίνος, τὸ τριαντάφυλλο, τὸ ταπεινὸ γιοφύλλι*,
ἐβγήκαν ὅλα, καὶ σ' αὐτά, πού ὀμπρός μου ξαναζοῦσαν,
- 1160 οἱ ἀγγέλοι, σὰν τ' ἀηδόνια μας, κρυμμένοι ἐκπλαϊδοῦσαν.
Πῶς ἀναγάλλισσα νὰ ἰδῶ τ' ἀγαπημένα μέρη,
στὸν οὐρανὸ τῆς τέχνης του μόνον ἐκεῖνος ξέρει,
πού ὠραῖο νὰ δώκῃ εὐτύχησε στὰ ὀνειράτά του σῶμα
μὲ στίχον ἢ μὲ μάρμαρο, μ' ἦχο ἀρμονίας ἢ χρωῦμα.
- 1165 ὦ! πᾶμε, ἀγάπη μου γλυκειά! πᾶμε· ὁ καιρὸς μᾶς βιάζει!
Δὲν εἶναι χόρτο ἢ λούλουδο πού ἔκει νὰ μὴ σὲ κράζῃ·
ἐκεῖ ἀπὸ χρόνια ἢ μάννα σου καὶ ὁ δοξαστὸς σου κύρης
τῆ θεία φτερούγα τῆς ψυχῆς ἀκαρτεροῦν νὰ γύρης.
Πᾶμε! Ὁ καλὸς ἠγούμενος, οἱ Κρητικοὶ μας ὅλοι
- 1170 θὰ ἰδῆς πού θάρχωνται συχνὰ στ' ὠραῖο σου περιβόλι,
καὶ θ' ἀγροικίσης ἀπ' αὐτούς, πού γύρω μαζωμένοι
στὴ χλωρασιά θὰ κάθωνται, τί μάχες ἔχουν γένει,
καὶ πόσα ἐβάψαν αἵματα κάθε βουνὸ τῆς Κρήτης,
πρὶν σκύψῃ πάλε στὸ ζυγὸ τὴν ἔρημη κεφαλὴ της!
- 1175 Ἐδῶ τὰ λόγια τους θὰ ἠχοῦν. Ἄν ἡ σκλαβιά ἠμπορέσῃ
σ' αὐτούς, ὅπου στὰ βάρβαρα δεσμά της ἔχουν πέσει,
τέτοιου πολέμου δοξαστοῦ τῆ μνήμη νὰ ψυχράνῃ,
ὁ μυστικὸς ἀντίλαλος ἀπὸ ψηλὰ θὰ φτάνῃ,
καὶ στοὺς θλιμμένους ἀδελφούς, ὅπου μὲ τόσο βᾶρος
- 1180 ἡ ὀργὴ τῆς τύχης ἔπεσε, θὰ δίνῃ οὐράνιο θάρρος.
Καὶ σύ, ἀκριβή μου, γέροντας καμμία φορὰ τὰ μάτια

μέσ' στὰ καλύβια τὰ φτωχά, μέσ' στ' ἄκληρα παλάτια,
 ἂν ἰδῆς φίδι ἀπελπισιᾶς νὰ κάμη αὐτοῦ κονάκι,
 στὰ φλλοκάρδια χύνοντας θανατερὸ φαρομάκι,
 ὦ! κόψε λούλουδα πολλὰ, μάσε βοτάνια πλήθια, 1185
 καὶ τῆ δροσιά τους ῥάντισε στ' ἀπελπισμένα στήθια!
 Μιὰ στάλα νᾶχα μοναχὴ γιὰ τὰ δικά σου, τώρα
 πού με τὸ Χάρο πολεμοῦν!... Σήκω, Εὐδοκιά μου, εἶν' ὦρα!

Ἐκλινε ἡ κόρη τὸ κορμί, καὶ σ' ὅλα της τὰ κάλλη
 ἢ ἀθῶα ψυχὴ πετάχτηκε στοῦ Μάνθου τὴν ἀγκάλη 1190
 μόνον ἢ ἀσώματη θωριὰ φαινότουζ ζαλισμένη,
 σὰν ὁ τυφλός, πού ἀνέλπιστα τὸ φῶς του ἀναλαβαίνει.
 Μέσ' στὴν πλεξίδα, πού στῆ γῆ δὲν ἔχει βέβαια ταίρι,
 ὁ νέος τὸν κρίνο ἐκάρφωσε, πού βάστυνε στὸ χέρι.
 Στερνὰ κι' οἱ δύο γονάτισαν γιὰ ν' ἀσπαστοῦν τὸ σῶμα, 1195
 πού ἀναπαυότουζ γλυκὰ στὸ εὐλογημένο χῶμα.

Με μιᾶς ἐκεῖ ἀνυπόμονα πολλὲς ὥραιες παρθένες,
 πού ἀπὸ τὸν πόνο ἐτήχτηκαν, ἢ ἐπέσαν σκοτωμένες,
 γι' αὐτὴν, ὅπ' ἄργειε νὰ φανῆ στὰ οὐρανικά λημέρια,
 φεγγοβολῶντας χύθησαν, ὡς ῥοβολοῦν τ' ἀστέρια 1200
 καί, σὰν ἐπάτησαν τῆ γῆ δίχως ν' ἀφήκουν χνάρι,
 κι' ἐκεῖνο ἐκαμαρῶσανε τὸ ἐρωτικὸ ζευγάρι,
 στὸ νέο πού πρόσμενε ὁ Θεὸς ἀγνότατο ἀγγελούδι,
 προτοῦ νὰ φύγουν, εἶπανε τὸ ἀκόλουθο τραγούδι:

»Νυφούλα, πού μᾶς ἔρχεσαι με μᾶτια δακρυσμένα, 1205
 κάμε καρδιά! στῆ χώρα μας εἶναι τὰ δάκρυα ξένα·
 ἔχυσες ἄμετρα, καὶ αὐτὰ νὰ γένουν ἐτοιμάσου
 μαργαριτάρια κάταστρα γιὰ τὰ χρυσᾶ μαλλιά σου.

Ἐδῶ, καθὼς τὴν Ἄνοιξη γυρνάει τὸ χελιδόνι,
 θὰ ξαναγύρης, ποθητῆ, καὶ δὲ θὲ νᾶσαι μόνη 1210
 παιδιὰ, γυναῖκες, γέροντες, ἀγόρια θὰ γυρίσουν,
 τραγούδια ἐλεύθερα νὰ ποῦν καὶ νέο χορὸ νὰ στήσουν·
 Ναι! τοῦ βουνοῦ σου ὀλόχαρη θὰ κατεβῆς τὸ πλάι,
 σὰ νύφη ὥραία, πού τὲς ὀχτῶ στὰ γονικά της πάει,
 μόλις χυθῆ, διαβαίνοντας αἱματηρὸ ποτάμι, 1215
 στὴν Κορήτη τὰ πιστόφια* της κι' ἡ Ἐλευθεριὰ νὰ κάμη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΒΙΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ.

Ἐγεννήθη τὸ 1824 εἰς τὴν Λευκάδα, ἀπὸ παλαιὰν ἀρματολικὴν οἰκογένειαν. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔπειτα δὲ ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἱταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀντεπροσώπευσε τὴν πατρίδα του εἰς τὴν ἰόνιον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν ἑλληνικὴν βουλὴν. Ἄλλ' ἢ ποιήσας ὑπῆρξεν ἡ κυρία ἀσχολία τῆς ζωῆς του, τὴν ὅποιαν ἐπέρασε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ὄρατον, κοντὰ εἰς τὴν Λευκάδα, νησάκι Μαδουρήν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Ἐκεῖ συνέθεσε καὶ τὰ περισσότερα ποιήματά

του, τὰ ὅποια ἀναφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸν βίον τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν. Τόμοι ποιημάτων του ἐξεδόθησαν οἱ ἑξῆς : **Σιχουργήματα** (1847), **Μνημόσυνα** (1857), **Ἡ κυρὰ Φροσύνη** (1859), **Ἀθανάσης Διάκος καὶ Ἀστραπόγιαννος** (1867). Τὸ τελευταῖον ἐπικόν του ἔργον, ὁ **Φωτεινός**, ἔμεινε ἀτελείωτον. Ὁ **Βίος καὶ τὰ ἔργα** του ὅλα ἐξεδόθησαν διὰ φροντίδων τοῦ υἱοῦ του εἰς τρεῖς μεγάλους τόμους τὸ 1908.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Πάτρας τὸ 1845. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔπειτα εἰργάσθη ὡς δικηγόρος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ταυτοχρόνως ἠσχολεῖτο καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπέθανεν εἰς τοὺς Παρισίους τὸ 1874. Ἔργα του ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς : Α΄ Ποιητικά : **Εἰκόνες καὶ κύματα** (λυρικά ποιήματα, 1866). Β΄ Πεζὰ : **Δράματα :**

Δουκᾶς Νοταρᾶς (1868), **Οἱ Καλλέργαι** (1869), **Ἀττικαὶ νύκτες** (τόμος Α΄, περιέχων πέντε δράματα, 1873) Μετὰ τὸν θάνα-

τόν του εξεδόθησαν και άλλοι δύο τόμοι: *Ἀττικῶν νυκτιῶν* (1874), περιλαμβανόντες διάφορα ἄλλα ἔργα του.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης τὸ 1852. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, κατόπιν δὲ φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Εὐρώπην φιλοσοφίαν. Ὅταν ἐπέστρεψεν, ἐδίδασκεν ὡς καθηγητὴς γυμνασίου εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἔπαθε διανοητικὴν διατάραξιν καὶ ἀπέθανε τὸ 1896. Ἀπὸ μικρὸς ἠσχολεῖτο καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἐδημοσίευε πεζογραφήματα καὶ ποιήματα εἰς περιοδικά. Εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἐξῆς ἔργα του: Α' Ποιητικά: *Ἀτθίδες αὔραι* (1884), *Ποιήματα* (1916). Β' Πεζά: *Τρεῖς τόμοι Διηγημάτων* του, καὶ *Ἀνὰ τὸν Ἐλικῶνα* (μακρὰ μελέτη του διὰ τὰ βαλλίσματα—μπαλλάντες, 1930).

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1868. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀσχολεῖται εἰς ἱστοριοδιφικὰς μελέτας, ἐρευνῶν ἰδίως τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21. Ἀπὸ ἐτῶν διωρίσθη διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ ἐξέδωκε μέχρι τοῦδε πολλὰ ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια ἀρχεῖα. Παρὰλλήλως ἠσχολεῖτο καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἐδημοσίευσε μέχρι τοῦδε πολλοὺς τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεροι εἶναι οἱ ἐξῆς: *Ἱστορίαι τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη* (1893), *Μεγάλα χρόνια* (σύντομα πεζογραφήματα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἀρματωλικούς χρόνους καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21, 1913), *Γῦροι τῆς ἀνέμης* (παραμύθια πρωτότυπα, 1925), *Λόγοι καὶ ἀντίλογοι* (πεζὰ ποιήματα, 1925), *Τὰ παλικάρια τὰ παλιὰ* (μεγάλαι διηγήματα τῶν χρόνων τῆς ἐπανάστασεως, 1931) κ. ἄ.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ.

Ψευδώνυμον τοῦ ποιητοῦ Δημ. Δημητριάδου. Ἐγεννήθη τὸ 1886 εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ διωρίσθη κατόπιν συμβολαιογράφος εἰς τὰς Ἀθήνας, Ἐδημοσίευσεν κριτικὰς μελέτας εἰς περιοδικὰ καὶ τέσσαρας συλλογὰς ποιημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοὺς *Ἕμνους* (1921) καὶ τὰ *Λυρικὰ χρώματα* (1931).

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ γονεῖς Μεσολογγίτας.

Ἦκουσε μαθήματα νομικῆς καὶ φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Διηύθυνεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὰ περιοδικὰ *Ἔσθια*, *Ἐθνικὴ ἀγωγή*, *Μελέτη*, διετέλεσε τμηματάρχης εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, γραμματεὺς τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του, καὶ ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ὑπῆρξε δὲ ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἀθηναίους ποιητάς, οἱ ὅποιοι ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὰς λαϊκὰς πα-

ραδόσεις καὶ ἔψαλαν εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν φύσιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν. Ἔργα αὐτοῦ εἰς χωριστοὺς τόμους ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἑξῆς: Α' Ποιημάτων δέκα τόμοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ *Ἀμάραντα* (1891), ἡ *Γαλήνη* (1902), *Φωτειρὰ σκοτάδια* (1914). Β' Πιεζά: 1) Ἐντυπώσεις: *Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαὶ* (1882), *Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ* (1883). 2) Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα: *Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις* (1886), *Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης* (1901), *Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως* (1904), *Ἔρση* (1922), κ. ἄ.

ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1880. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς δημοσιογράφος καὶ ἔγραψεν ἐντυπώσεις καὶ διηγήματα εἰς ἐφημερίδας. Ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν μερικὰ εἰς τόμους μετὰ τοὺς τίτλους: *Ἡ ζωὴ ποῦ περνᾷ* (1922), *Τὸ ἡμέραδι* (1927), κ. ἄ.

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ.

Ψευδώνυμον τοῦ Κλεάνθους Μιχαηλίδου. Ἐγεννήθη εἰς τὸν Μόλυβον τῆς Μιτυλήνης τὸ 1849. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας προσελήφθη εἰς τὸν ἐμπορικὸν οἶκον Ῥάλλη τοῦ Λονδίνου καὶ ἐξῆσεν ἑλὴν σχεδὸν τὴν ζωὴν του εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπέθανε τὸ 1924. Θεασώτης ἐκ τῶν πρώτων τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἠσχολεῖτο μὲ πολλὸν ζῆλον καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα του ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: Α' Διηγήματα: *Νησιώτικες Ἱστορίες* (1894), *Φυλλάδες τοῦ Γέρο-Δήμου* (1897), *Ἡ Μαζώχτρα* (1900). Β' Ἱστορικά: *Ἱστορία τῆς Ρωμοσύνης* (1901). Μετέφρασεν ἐπίσης μέγα μέρος τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ Ὀμήρου, ἐκδόθην τὸ 1932, καὶ ἔγραψε καὶ ὀλίγα ποιήματα.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792. Νεώτατος μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐσπούδασε, προστατευόμενος ἀπὸ τὸν Ἑλληνοἰταλὸν ποιητὴν Φώσκολον. Ἐπειτα ἐπήγε εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εἰργάσθη ὀλίγα ἔτη ὡς διδάσκαλος. Τὸ 1826 ἦλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ διδάσκων, ἰδιωτικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέχρι τοῦ 1859. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐπέβρασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1869. Ὁ Κάλβος ἦτο σοφώτατος ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὰ φιλολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ του συγγράμματα ἔμειναν ἀνέκδοτα. Ποιητικὰ ἔργα συνέθεσεν εἴκοσιν ὧδᾶς, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν μὲ τὸν τίτλον *Δύρα* (αἱ δέκα εἰς τὴν Γενεύην τὸ 1824, αἱ ἄλλαι δέκα εἰς τοὺς Παρισίους τὸ 1826).

ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰθάκην κατὰ τὸ ἔτος 1880. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ῥουμανίαν. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ εἰργάσθη ὡς συντάκτης πολλῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Ἐλαβε μέρος εἰς ὅλους τοὺς ἀπὸ τοῦ 1912 πολεμικοὺς ἀγῶνας, ὡς πολεμιστῆς καὶ πολεμικὸς συγχρόνως ἀνταποκριτῆς. Περιώδευσεν ἐπίσης πλεῖστα μέρη τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐδημοσίευσεν μακρὰς περιγραφὰς αὐτῶν εἰς ἐφημερίδας. Ἀπὸ τὰ ἔργα του εἰς ἰδιαιτέρον τόμον ἐξεδόθη *Ὁ βουλγαρικὸς πόλεμος* (1914).

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1748, ἀπὸ γονεῖς καταγομένους ἀπὸ τὴν Χίον· τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν Σμύρνην. Ὁ πατήρ του, ἔμπορος ὑφασμάτων, τὸν ἔστειλε τὸ 1772 εἰς τὸ Ἀριστοτέλειον ὡς ἀνταποκριτὴν αὐτοῦ καὶ ἄλλων Σμυρναίων ἐμπόρων. Ἐξ ἔτη ἔμεινεν ὁ Κοραῆς ἐκεῖ, ἀσχολούμενος ὅμως περισσότερον μὲ τὰ γράμματα, παρὰ μὲ τὸ ἐμπόριον. Τὸ 1778 τὸν ἀνεκάλεσεν ὁ πατήρ του εἰς τὴν Σμύρνην. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, κατώρθωσε μὲ πολλὰς δυσκολίας νὰ πείσῃ τὸν πατέρα του νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ μεταβῇ ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν. Ἔτσι τὸ 1782 ἐπῆγεν εἰς τὸ Μομπελλιέ, καὶ ἔπειτα ἀπὸ λαμπρὰς ἐκεῖ σπουδᾶς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τὸ 1786. Ἀπὸ τὸ 1788 ἐγκατεστάθη εἰς τοὺς Παρισίους, ἔπου ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας, ἐκδίδων ἰδίως τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς μὲ πολλὰς σημειώσεις καὶ μακρὰ προλεγόμενα πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Ἐδημοσίευσεν οὕτω τὸν Ἰπποκράτην, τοὺς Παραλλήλους Βίους τοῦ Πλουτάρχου, τὰ Γεωγραφικὰ τοῦ Στράβωνος, μέρος τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμήρου, τὰ Πολιτικά καὶ ἠθικά Νικομάχεια τοῦ Ἀριστοτέλους, πλήρη συλλογὴν τῶν αἰσωπείων μύθων καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἀκαταπονήτως δὲ ἐργαζόμενος ἀπέθανε τὸ 1833 εἰς τοὺς Παρισίους. *Τῶν μετὰ θάνατον εὐρεθέντων αὐτοῦ ἐτυπώθησαν ἑπτὰ τόμοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τρεῖς τόμοι Ἐπιστολαὶ (1885).* Ὁ Κοραῆς διὰ τὴν πολυτίμον σειρὰν τῶν συγγραμμάτων του, (τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ὀλόκληρον βιβλιοθήκην, 66 τόμους ἐν τῷ συνόλῳ) καὶ διὰ τὰ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας κηρύγματά του, τὰ ὅποια καὶ μὲ ἰδιαίτερα φυλλάδια καὶ μὲ τοὺς προλόγους τῶν βιβλίων του ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Ἑλληνας, καὶ τὰ ὅποια εἶχον μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὸ ὑπόδουλον ἔθνος, θεωρεῖται ὡς εἰς ἀπὸ τοὺς πρωτουργοὺς τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Ὡς πρὸς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ὁ Κοραῆς ἦτο ὑπὲρ τῆς «μέσης ὁδοῦ», μακρὰν τοῦ «χυδαῖσμοῦ» ἀλλὰ καὶ τοῦ «ἐλληνισμοῦ» (= ἀρχαϊσμοῦ), καὶ διὰ τοῦ κύρους του καὶ τοῦ παραδείγματός του ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξελιξέως τῆς νεο-ἐλληνικῆς γλώσσης.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου κατὰ τὸ ἔτος 1868. Ἐνῶ ἦτο ἀκόμη μαθητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, ἐδημοσίευσεν τὸ ποίημα *Σκιαὶ τοῦ Ἄδου* (1886), εἰς τὸ ὁποῖον ἐξόμνει τοὺς ἥρωας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Καταδιωχθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ, ἐργαζόμενος ὡς ἐργάτης τυπογραφείου κατ' ἀρχὰς καὶ ὡς ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος κατόπιν, ἐδημοσίευσεν εἰς τόμους τὰ ἐξῆς ἔργα: Α' Ποιητικά: Ὁ *καλόγηρος τῆς κλεισοῦρας τοῦ Μεσολογίου* (1889), τὰ *Ἀγροτικά* (1891), Ὁ *τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης* (1893), καὶ Β' *Πεζογραφήματα* (1894). Αἱ στερήσεις ἕως εἶχον ὑποσχάψει ἐν τῷ μεταξὺ τὴν υγείαν του, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐπιστρέφων ἕως ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἄρταν τὸ 1894. Πλήρη τὰ *Ἔργα αὐτοῦ (Ποιήματα—Πεζά)* ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους τὸ 1912, χωριστὰ δὲ κατόπιν καὶ ἄλλα τὰ *Ποιήματα αὐτοῦ* (1916). Ὁ Κρυστάλλης κατώρθωσε ν' ἀπομνηθῇ τελείως τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Τὰ θέματά του εἶναι ἄπλα, οἱ στίχοι του δὲ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μελαγχολικοί, ἀποτέλεσμα τῆς δυσκόλου καὶ σκληρᾶς ζωῆς ποῦ ἔζησε.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ.

Ἐγεννήθη τὸ 1870 εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ ποιήματα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερησίου. Συλλογαὶ ποιημάτων του ἐξεδόθησαν εἰς τόμους αἱ ἐξῆς: *Συντρίμματα* (1899), *Ὄρες* (1903), *Ἀσφόδελοι* (1917), *Πεπερωμένα* (1918), μετὰφρασις τῶν *Στροφῶν* τοῦ ἑλληνογάλλου ποιητοῦ Ζᾶν Μορεᾶς (1920), καὶ τὰ *Ἀντίφωνα* (1931). Δραματικὸν δὲ ποίημα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη ἡ *Κυρὰ τοῦ Πύργου* (1901).

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.

Ἐγεννήθη τὸ 1826 εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, ἀπὸ ἐπιφανῆ κερκυραϊκὴν οἰκογένειαν. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔπειτα δὲ ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Δὲν ἤσκησεν ἕως τὴν ἐπιστήμην του, ἀλλὰ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν. Μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Σολωμοῦ ἔγραψεν εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν ἀπλᾶ κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ ὠραῖα ποιήματα. Ἀπέθανεν εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1911. Ἔργα του ἐξεδόθησαν εἰς τόμους *Ὁ ὄρκος* (1875), *Ποιητικὰ ἔργα* (1890), καὶ *Μικρὰ ταξίδια* (1898).

ΜΩΡΑ ΓΙΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σχίαθον κατὰ τὸ 1851. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ὡς δημοσιογράφος, ἔπειτα δὲ ὡς καθηγητὴς γυμνασίου εἰς τὰς Ἀθήνας. Συμμαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Παπαδιαμάντη, ἦτο καὶ αὐτὸς ἀφωσιωμένος εἰς τὰ θεῖα καὶ πολλὰκις συνέψαλε μαζὶ του μέχρι πρωίας κατὰ τὰς ἀγρυπνίας εἰς ἓνα ἐκκλησάκι τῶν Ἀθηνῶν, τὸν Ἅγιον Ἐλισσαῖον. Τὸ 1929 μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου χειροτονήθη μοναχὸς καὶ μετὰ τινὰς ἐβδομάδας ἀπέθανε. Ἐγράψε *Διηγήματα* (τὰ ὅποια ἐξεδόθησαν εἰς πέντε τόμους, 1921-23), καὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ διάφορα ταξίδια του εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς τόπους, αἱ ὅποια ἐξεδόθησαν εἰς ἕξ τόμους μετὰ τὸν γενικὸν τίτλον *Μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα* (1923—27).

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ.

Ψευδώνυμον τοῦ κ. Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Μαριανούπολιν τῆς Ῥωσίας τὸ 1866. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ ὡς ἰατρός εἰς τὸ Πολεμικὸν Ναυτικόν. Ἐδηροσίευσεν παντὸς εἶδους λογοτεχνήματα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφη-

μερίδας, ιδίως εις τὴν «Ἐοσίαν», ἔπου ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν γράφει τὸ καθημερινὸν χρονογράφημα. Τὸ 1930 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους τὰ ἑξῆς : Α' Ποιήματα : *Παγὰ λαλέουσα* (1907). Β' Πεζά : 1) *Διηγημάτων τέσσαρες τόμοι*. 2) *Ἐντυπώσεις καὶ χρονογραφήματα* : *Ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν* (1898), *Ἡ ζωὴ τοῦ δρόμου* (1917), κ. ἄ. 3. *Στοχασμοί* : *Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου* (1916). 4) Δραματικὰ ἔργα : *Τὸ χελιδόνι* (1908), *Μαρία Πενταγιώτισσα* (1909) κ. ἄ.

ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1851. Ἐσπούδασεν ἐπ' ὀλίγον φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἔπειτα προσελήφθη εἰς τὸν ἐμπορικὸν οἶκον Ῥάλλη, ἔπου ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τοῦτο δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Ὑπήρξεν ἐνθερμος θιασώτης τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ὑπὲρ τῆς καθιερώσεως τῆς ὁποίας ἐπολέμησε μὲ σθένος. Ἐγράψε *Τραγουδάκια γιὰ παιδιὰ* (1889), μετέφρασε δὲ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου, τὸν Κύκλωπα τοῦ Εὐριπίδου, κ. ἄ. Τὰ περισσότερα ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἓνα τόμον τὸ 1915, μὲ τὸν τίτλον *Κούφια καρύδια*.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκιάθον τὸ 1851, ἀπὸ πατέρα ἱερέα. Ἐσπούδασεν ἐπ' ὀλίγον φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἔπειτα δὲ εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ὡς ἰδιωτικὸς διδάσκαλος καὶ ἀργότερον εἰς ἐφημερίδας ὡς μεταφραστὴς ἀπὸ τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν γλώσσαν, τὰς ὁποίας μόνος του εἶχε μάθει. Ἐζησε πτωχὸς καὶ ἐγκατεργῶν καθ' ἑλπὴν του τὴν ζωὴν, ἀγωνιζόμενος διὰ νὰ κερδίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ νὰ συντηρῇ τὰς ἀδελφάς του. Ἐδημοσί-

ευσεν εις ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ μυθιστορήματα (*Ἡ γυφτοπούλα* (1911), *Οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν*, ἐκδοθὲν χωριστὰ τὸ 1923), καὶ ὀλίγα ποιήματα, ἀλλὰ τὴν δόξαν του ὀφείλει ἰδίως εἰς τὰ διηγήματά του, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα περιγράφουν ἡθὴ καὶ ἔθιμα τῆς πατρίδος του, ὅλα δὲ διαπνέονται ἀπὸ θαθεῖαν εὐλάβειαν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, θερμὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ζωηροτάτην λατρείαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φύσιν. Ταῦτα μετὰ τὸν θάνατόν του, (ὅστις ἐπῆλθε τὸ 1911 εἰς τὴν Σκία· θον) ἐξεδόθησαν καὶ ἰδιαιτέρως, εἰς ἕνδεκα τόμους (1911—1913).

ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.

Ψευδώνυμον τοῦ κ. Ἰωάννου Γ. Γιαννοῦκου, διδασκάλου εἰς τὰς Σπέτσας. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσεν πολλὰ ποιήματα, ἰδίως παιδικὰ, εἰς ἐφημερίδας κυρίως καὶ περιοδικὰ. Ἔργα αὐτοῦ εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξέδωκε : *Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς* (1906), *Τρελλὰ τραγούδια* (1908), *Παιδαγωγικοὺς μύθους* (1916), κᾶ.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1862. Ὑπῆρέτησεν ἐπὶ πολλὰ

ἔτη ὡς γραμματεὺς τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1924. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἀθηναίους ποιητάς, οἱ ὅποιοι ἔγραψαν εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν, λαμβάνων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ θέματά του ἀπὸ τὴν ζωὴν ἢ τὴν ἱστορίαν ἢ τοὺς μύθους καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐδημοσίευσεν δέκα συλλογὰς ποιημάτων, μετὰξὺ τῶν ὁποίων τὰ *Ποιήματα* (1883), τοὺς *Χειμωνάνθους* (1888), τὰ *Ἀλάβαστρα* (1900), *Τὸ παλιὸ βιολί* (1909), τὰ *Σπασμένα μάρμαρα* (1917), τὸν *Ἑσπερινὸν* (1920), καὶ τὰ ἐξῆς ποιητικὰ δράματα : *Ὁ τραγουδιστὴς* (1893), *Ὁ βασιλιᾶς Ἀνήλιαγος* (1910), *Ἡ γυναικα* (1915), *Μιὰ φόρὰ κι' ἔγαν καιρὸ* (1922). Μετέφρασεν ἐπίσης ἐμμέτρως τὰ *Εἰδυλλία* τοῦ Θεοκρίτου καὶ τὸ δράμα τοῦ Εὐριπίδου *Ἡλέκτρα*.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σίφνον τὸ 1850. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἔνωρις διεκρίθη εἰς τὰ γράμματα. Ἐπί τινα ἔτη ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς Σίφνου. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του ἐπέρασεν ἐν γαλήνῃ εἰς τὴν ὠραίαν πατρίδα του, ψάλλων τὰς καλλονὰς τῆς ἑλληνικῆς φύσεως καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ γενέθλιον ἔδαφος καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἀπὸ τὸ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς τόμους ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἑξῆς ἔργα του: Δράματα ποιητικά: *Ὁ Ῥήγας* (1897), *Ἡ κόρη τῆς Δήμου* (1901), *Νικηφόρος Φωκᾶς* (1907) κ. ἄ. Συλλογαὶ ποιημάτων: *Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα* (1896), *Ποιήματα* (1916), *Ἐμπρὸς στὸ ἄπειρο* (1920).

ΡΙΖΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ Ο ΝΕΡΟΥΛΟΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κων(η)πολιν τὸ 1778 ἀπὸ φαναριωτικὴν οἰκογένειαν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους ἀνωτάτας θέσεις, ἔγινε δὲ καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ πρεσβευτὴς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1850. Μὲ πᾶν ζῆλον ἠσχολήθη καὶ εἰς τὰ γράμματα. Ἀπὸ τὰ ἔργα του ἄξια λόγου ὑπῆρξαν ἡ κωμῆδιαι του τὰ *Κορακιστικά* (1813) καὶ τὸ σατιρικὸν ἔπος του *Κούρκας ἀρπαγῆ* (1816).

ῬΟ·Ι·ΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ.

Ἐγεννήθη τὸ 1835 εἰς τὴν Σύρον. Ἐξ ἐτῶν μετέβη εἰς τὴν Γένοῤῃαν, ὅπου ὁ πατὴρ του εἶχε διορισθῆ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος. Τὸ 1849 ἀπεστάλη εἰς τὴν Σύρον διὰ νὰ λάβῃ ἑλληνικὴν ἀνατροφὴν εἰς τὸ φημιζόμενον ἐκεῖ λύκειον τοῦ Εὐαγγελίδου, ὃ ὅποιος εἶχεν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἀπὸ ἐκεῖ μετέβη τὸ 1855 εἰς τὸ Βερολίνον διὰ φιλολογικὰς σπουδὰς. Ἐπειδὴ ὁμως ἦτο θαρήχος καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ παρακολουθῆ τὰς παραδόσεις, ἀπελπισθεὶς ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ ἔμπορος καὶ εἰργάσθῃ τρία

ἔτη εἰς τὴν Ῥουμανίαν πλησίον τοῦ πατρὸς του, ὁ ὁποῖος ἐμπορευέτο τότε ἐκεῖ. Ἄλλ' ἢ κλίσις του εἰς τὰ γράμματα ἦτο ἀκαταμάχητος καὶ ἀφωσιώθη τελείως εἰς αὐτά, ἰδίᾳ ἀπὸ τὸ 1862, ὅτε καὶ ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐδρασεν ὡς δημοσιογράφος, διετέλεσε δὲ καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἀπέθανε τὸ 1904. Τὰ ἔργα του (διηγήματα, μελέται κριτικά, γλωσσικά, φιλοσοφικά, καλλιτεχνικά, κτλ.) συνελέγησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς ἑπτὰ τόμους.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὰς Σπέτσας. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ εἰργάσθη ἐπὶ τινα ἔτη ὡς δικηγόρος. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσε τὰς ἐξῆς ποιητικὰς συλλογὰς: *Ῥοδοδάφναι* (1880), *Νέα ποιήματα* (1892), *Τραγούδια τοῦ σπιτιοῦ* (1901), *Τί λέν τὰ κύματα* (1919) κ. ἄ.

ΧΡΙΣΤΟΒΑΣΙΑΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ.

Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὸ χωρίον Σούλι Χριστοβασίη τῆς

Ἡπείρου ἀπὸ γονεῖς Σουλιώτας. Νεώτατος ἀνεμίχθη εἰς τὰς ἐξεγέρσεις τῶν συμπολιτῶν του κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Κατώρθωσεν ὅμως νὰ δραπετεύσῃ καὶ μετέβη εἰς τὰ Τρίκκαλα καὶ ἔπειτα εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ προσελήφθη ὡς συντάκτης εἰς τὴν ἑφημερίδα Ἀκρόπολιν, καὶ ἔπειτα ἐπὶ μακρὸν ὡς διευθυντὴς τῶν γραφείων τῆς πατριωτικῆς ἐταιρείας Ὁ Ἑλληνισμός. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου δημοσιογραφεῖ καὶ πολιτεύεται.

Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ἱστορικά καὶ λογοτεχνικά. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἐξεδόθησαν εἰς τόμους τὰ ἐξῆς: *Α' Διηγήματα: Τῆς σιάνης* (1898), *Τῆς ξενιτειᾶς* (1899), *Τοῦ βουνοῦ* (1899), *Θεσσαλικά* (1900), *Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου* (1902), *Ἡπειρωτικά παραμύθια* (1906). Β' Δράματα ἔμμετρα: *Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου* (1901), *Γιὰ τὴν τιμὴ* (1903), κ. ἄ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Α

ἀβασταγή (ἡ) = τὸ δέμα.

Ἀγάθωνα (ἡ) = ἴδε Κοντογιάννης.

Ἀγαρηνοὶ = οἱ Μωαμεθανοὶ (κυρίως οἱ Ἀραβες, ὡς καταγόμενοι ἀπὸ τὴν Ἀγαρ, τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀβραάμ). Ἡ λ. περιέχει ἀπέχθειαν καὶ μῖσος (σκυλι ἀγαρηνὸς = ἀσπλαγχνος ἄνθρωπος).

ἀγναντεύω = διακρίνω μακρόθεν. — *ἀγνάντια* = ἀπέναντι, ἀντικρῶ.

ἀγνεφος = χωρὶς νέφη.

ἀγριολογῶ = κυνηγῶ ἀγρίμια (= ἀγρίας αἰγας).

ἀγριομανιῶ (τὸ) = ἡ ἀκατάσχετος αὐξησις τῶν φυτῶν, ἡ πολυκλαδιά.

ἀδειᾶ (ἡ) = μικρὸν ἄπλωμα χώρου, μικρὸν ἀνοικτὸν μέρος.

ἀδειάζουνε τὴ φλέβα = τοῦ καταφέρουν τραῦμα ποῦ ἐπροξένησε μεγάλην αἰμορραγίαν.

Ἀδελφόθεος = ὁ Ἰάκωβος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἱερουσαλήμ· εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ Καθολικῇ Ἐπιστολῇ ὡς καὶ ἡ πρώτη συνταχθεῖσα χριστιανικὴ λειτουργία, πολὺ μακροσκελῆς, ἐν χρήσει σήμερον εἰς τοὺς Ἀρμενίους.

ἀδελφοποιτὸς = ὁ θετὸς ἀδελφός, ὁ ὁποῖος ἔγινε τοιοῦτος κατόπιν ἱεροτελεστίας.

ἀδραῶζω = ἀρπάζω, λαμβάνω με ὀρμήν.

ἀζώηρος (ὁ) = θάμνος θασώδης, ὁ ἀνάγυρος τῶν ἀρχαίων, ὁ ὁποῖος ἔχει δριμεῖαν ἀποφορὰν, διαδιδομένην καὶ διὰ τῆς ἐλαφροτέρας ἐπαφῆς.

ἀθεμωνιά καὶ ἀθημωνιά (ἡ) = ὁ σωρὸς (κυρίως σταχῶν).

ἀθέρας (ὁ) = κυρίως ἡ ἀκίς τοῦ στάχυος τοῦ σίτου (ὁ ἀθήρ), ἔπειτα δὲ τὸ ἀκρότατον, τὸ λεπτότατον, ἡ ἀκμὴ τοῦ ξίφους. Ἐπίσης τὸ ἐκλεκτότατον, τὸ «ἀνθος» διαφόρων πραγμάτων.

αἷμα (τὸ) θὰ νὰ τὸν τρώγη = φράσις, ἡ ὁποία φανερώνει κάποιον κακὸν προαίσθημα καὶ ἐπικείμενον δυστύχημα.

- αἰνέσεως θ. προσφέρει ὁ ἱερεὺς=ψάλλει τὴν λειτουργίαν. (Ἡ φράσις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς αἵματηρὰς θυσίας τῶν ἀρχαίων).
- αἵρετικὸς=ὁ χρονογράφος διάκειται δυσμενῶς κατὰ τοῦ Κώνστα, διότι οὗτος εἶχεν ἐκδώσει τὸ 648 διάταγμα, δι' οὗ ἀπηγγόρευε τὰς συζητήσεις περὶ τοῦ ἐὰν ὁ Ἰησοῦς εἶχε μίαν ἢ δύο θελήσεις.
- ἄκοπος = ἀδιάκοπος, συνεχής.
- ἀκουρμαίνομαι = ἀκροῶμαι, ἀκούω μὲ προσοχήν.
- ἀκουρος = ἀκούρευτος.
- ἀκουσται κτλ. = ἡ φράσις ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὸν Θεουκυδίδην, βιβλ. 3, κεφ. 38.
- ἀκρόκαλος = ἀρχετὴ καλός, καλοῦταίος.
- Ἄλβιων (ἡ) = ἐγχώριον ὄνομα τῆς Μεγάλης Βρετανίας.
- Ἄλέξης Καλόγερος = μοναχός, ὁ ὁποῖος ἔγινε κατόπιν κλέφτης καὶ ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ἀνδροῦτζον.
- ἀλέστα = λ. ἰταλική = ἔτοιμοι πρὸς ἐκκίνησιν.
- ἄλικος = ἀνοικτὸς κόκκινος.
- ἀλιφασκιά (ἡ) = ἡ φασκομηλιά.
- ἀλόη (ἡ) ἢ ἀλόη=φυτόν, ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ ὁποῖου λαμβάνεται πικρότατον φάρμακον, χρήσιμον ὡς καθαρτικόν.
- ἀλουργίς (ἡ) = ἡ πορφυρὰ ἐσθῆς.
- ἀλωή = ἐδῶ μέρος ἀνοικτόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς λόχμην.
- ἀμαλθεῖον = τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας, ἡ ὁποία ἦτο ἡ αἰε, ποῦ ἐθήλασε τὸν Δία. Ἀπὸ τοῦ κέρατος αὐτῆς ἔρρεε πᾶν ἔ, τι ἤθελεν ἐπιθυμῆσαι ὁ κατέχων αὐτό· ἔγινεν ἐπομένως τοῦτο τὸ σύμβολον τῆς ἀφθονίας εἰς κάθε τι.
- Ἄμωρᾶς = ἡγεμῶν τῶν Ἀράβων ἢ Τούρκων.
- Ἄμπελογιάννης = ἀρματωλὸς ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν, ὅστις συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον. Δύο φορές ἕμως ἐκόπη ὁ γύρω εἰς τὸν λαϊκόν του βρόχος κατὰ τὸν ἀπαγχονισμόν.
- ἀμπώθω = ἀπωθῶ.
- ἀμφιλαφῆς = ὁ ἀπλούμενος τριγύρω, ὁ περιβάλλων ἀπὸ παντοῦ, ἄφθονος, μέγας.
- ἀναγαλλιασμός=ἡ ἀγγλιεῖσις. - Ἀναγαλλιάζω = εὐχαριστοῦμαι.
- ἀναγελῶ = περιγελῶ.
- ἀναδεύομαι = σαλεύω, ἀνακαινοσμαι.
- ἀνάδια = ἀντικρῶ.
- ἀνάερος = εἰς τὸν ἀέρα ὑψηλά.

- ἀναθιβάω = λέγω, διηγούμαι.
 ἀνάκατα = ἀνακατωμένα.
 ἀναφόρια (τὰ) = εἰς τὰ στενά, ἐνῶ τὸ βέθυμα εἰς τὸ μέσον προχωρεῖ κατὰ τινα διεύθυνσιν, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο σχηματίζονται κοντὰ εἰς τὰς παραλίας βέθυματα ἀσθενέστερα κατὰ τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν· αὐτὰ καλοῦνται ἀναφόρια.
 ἀναχεντρώνουν = ὀρθώνονται αἱ τρίχες.
 ἀναχλωραίνω = ζωντανεύω.
 Ἄνδρουῖτος = Ἄνδρέας Βερούσης, ἀπὸ τὸ χωρίον Λιθιανάτες τῆς Ἀταλάντης, ὁ διακόχτος πατὴρ τοῦ Ὀδυσσεύς (1740—1797).
 ἀνεμικὴ (ἡ) = ἰσχυρὸς ἄνεμος, θύελλα, καταιγίς.
 ἀνιμένω = περιμένω.
 ἀντάρα = ἡ ὀμίχλη· ἡ τρικυμία· ἔπειτα ἀνησυχία, θόρυβος, ταραχή.
 ἀνταριασμένος = ἐμιχλώδης, κατσοφιασμένος, συνωφρουμένος.
 ἀντένα (ἡ) = κεραία τοῦ ἴστου ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑψώνεται τὸ πανί.
 ἀντιβαδιάζω = ἐμποδίζω τινὰ νὰ περιπατήσῃ.
 ἀντίθαμα = μέγα θαῦμα, θαῦμα θαυμάτων.
 ἀντικέφαλος (ὁ) = τὸ ὀπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς.
 ἀντίσταυρα = δεξιὰ καὶ ἀριστερά.
 ἀντίχαρη (ἡ) = ἡ ἀνταπόδοσις τῆς χάριτος.
 ἀντρέαλα (ἡ) = ἡ ἀντάρα, ἡ βοή, ὁ θόρυβος.
 ἀξειμωτος = ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκτιμηθῇ, πολυτιμώτατος.
 ἀπάρθενος = ἄσπιλος, καθαρώτατος. — ἀπαρθινὸς = ἀληθινός.
 ἀπαριάζω = ἐγκαταλείπω, ἀφήνω, παραιτῶ.
 ἀπεικάζω = συμπεραίνω.
 ἀπεις καὶ ἀπείτις = ἀφοῦ.
 ἀπηλιώτης = ὁ ἀνατολικὸς ἄνεμος.
 ἀπιλογοῦμαι = ἀποκρίνομαι, ἀπαντῶ.
 ἀπλερος = ὁ μὴ πλήρης, ἀδύνατος, χωρὶς πτερὰ.
 ἀπλοχωράω = ἀπλώνομαι.
 ἀπογλακῶ = καταδιώκω.
 ἀποθαλασσιὰ (ἡ) = σάλος τῆς θαλάσσης καὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἀνέμου.
 ἀποκάρωμα (τὸ) = τὸ θάμβος, ἡ νάρκη. Ἡ σικὰ μερικῶν δένδρων (καθὼς π. χ. τῆς συκιάς, τῆς κερυδιάς κ.ἄ.) θεωρεῖται ὑπνωτιστικὴ καὶ βλαβερὰ εἰς τὸν προσεγγίζοντα.
 ἀποκαρωμένος = ναρκωμένος, κουρασμένος.
 ἀποκαρώνομαι = ναρκώνομαι.

Ἄλξ. Σαοῦ. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' Γυμνασίου ἔκδ. Δ' 16

ἀπόκει = ἔπειτα, κατόπιν.

ἀπόκοτος = ὁ ἀνυπολογίστως τολμηρὸς,

ἀπολογιῶμαι = ἀποκρίνομαι.

ἀπομονάροι (οἱ) = οἱ ἐπίλοιποι.

Ἀποσπερίτης (ὁ) = ὁ πλανήτης Ἄφροδίτη, ὅστις, ὅταν ἐμφανίζε-
ται μὲν τὴν πρωίαν, καλεῖται Αὐγερινὸς (ἀρχ. Ἐωσφόρος), τὴν
ἑσπέραν δὲ Ἀποσπερίτης (ἀρχ. Ἐσπερος).

ἀποταχὺ = τὸ πρωί.

ἀπρόντο = λ. ἰταλική = ἔτοιμος.

ἀράσσω καὶ ράσσω = ἐφορμῶ.

ἀραχνιασμένος = γεμάτος ἀπὸ ἀράχνας, εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

ἀργέσις = ὁ ΒΔ. ἄνεμος. — Πρὸς — = ΒΔ.

ἀρδινιάζομαι = παρασκευάζομαι, ἐτοιμάζομαι.

ἀρίφνητος = ἀναρίθμητος.

Ἀρκαδίου μονή = κεῖται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ῥεθύμνης, ἐπάνω εἰς
ὄροπέδιον. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἐθεωρήθη ἔξ αἰ-
τίας τῆς θέσεώς της καὶ τῆς στερεότητος τοῦ κτιρίου ὡς κατάλ-
ληλον κέντρον ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Τούρκοι ἐ-
πῆλθον κατ' αὐτῆς τὴν 7ην Νοεμβρίου μὲ 28.000 ἄνδρας καὶ
τὴν ἐπολιόρκησαν. Οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες (300 μόνον ἔνοπλοι καὶ
650 ἄμαχοι μὲ γυναικὸκόπαιδα) ἀντέστησαν πολεμοῦντες ἀπὸ τὰ
παράθυρα καὶ τὰς πολεμίστρας τοῦ περιβάλλου τῆς μονῆς καὶ ἀ-
ποκρούοντες τὰς ἐφόδους. Τὴν ἐπομένην οἱ Τούρκοι ἔφεραν
ἀπὸ τὸ Ῥέθυμον ἕνα πεδινὸν πυροβόλον, μὲ τὸ ὅποιον διέρρη-
ξαν τὴν σιδηρᾶν πύλην τῆς μονῆς καὶ εἰσῆλασαν ἐντὸς τοῦ πε-
ριβάλλου. Τότε εἰς ἀπὸ τοὺς πολιορκουμένους, κατόπιν συνθή-
ματος, τὸ ὅποιον τοῦ ἔδωκεν ὁ ἡγούμενος Γαβριήλ, ἐπυροβό-
λησε κατὰ τῆς πυριτιδαποθήκης, ἣ ὅποια ἀνεφλέγη καὶ ἀνετί-
ναξε μίαν ἀπὸ τὰς πλευρὰς τῆς μονῆς καὶ κατεπλάκωσε πλεί-
στους ἀπὸ τοὺς ἐφορμῶντας Τούρκους. Οἱ ἄλλοι ἐξαγριωθέντες
ἐπετέθησαν μὲ μεγαλυτέραν ὀρμὴν καὶ κατέσφαξαν τὰ γυναι-
κόκόπαιδα. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐφρονεύθησαν,
ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν ἐκεῖ 3000 περίπου νεκρούς.

ἀρμενα (τὰ) = οἱ ἱστοί, αἱ κεραταί, τὰ σχοινία τῶν ἱστῶν πλοίου.

ἀρμενίζω = ταξιδεύω.

ἀρμούτι (τὸ) = τουφέκιον βαρὺ, εἶδος τρομπονιοῦ.

ἀρόδου ἢ ἀρόδο = εἰς τὰ ἀνοικτά.

ἀρουρα (ἡ) = λέξις ἐμηρική, τὸ χωράφι, ἡ γῆ.

ἀσένιο = λέξις ἰταλική = ἔτοιμοι.

Ἄσπηρ Ἐθάλασσα = τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Ἄστέρσι (τὸ) = ὁ Αὐγερινός. (Ἴδε Ἄποσπερίτης).

ἀστοχῶ = λησμονῶ.

ἄσφαλι = ἀσφαλῶς.

ἀτζαμῆς = λ. τουρκικὴ = ἀδέξιος, ἄπειρος.

Αὐγερινός = Ἴδε Ἄποσπερίτης.

Αὐσονία (ἡ) = ποιητικῶς ἢ Ἰταλία (Αὐσονες = λαὸς τῆς ἀρχ.

Ἰταλίας, κατοικῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Τυρρηνικῆς Θαλάσσης).

αὐτός = οὐδέτερον τοῦ αὐτός· γι' αὐτός = διὰ τοῦτο.

ἀφέντης = ἐδῶ ὁ πατήρ.

ἀφνίδια = αἰφνιδίως (μὲ αὐτὰ ποῦ σὰς ἐρῆκαν αἰφνιδίως).

ἄχαρος = 1) χωρὶς χάριν καὶ ὠραιότητα, 2) ὁ ἐστερημένος χαρᾶς, κατημένος, ἀξιος οἴκτου.

ἀχνάρια (τὰ) = τὰ ἴχνη. Ἐδῶ ἀτμῶδεις μορφαὶ ἀποθαμένων μαρτύρων καὶ ἡρώων, «εἰδῶλα καμόντων», κατὰ τὸν Ὅμηρον.

ἀχνίζω = 1) ἐγάζω ἀχνόν (= ἀτμός), 2) γίνομαι θαμβός, ὠχρός.

ἀχνολογῶ = ἀχνίζω, βγάνω ἀχνούς.

ἀχνός (ὁ) = (οὐσιαστικόν) = ὁ ἀτμός, ἢ ἄχνη.

ἀχνός (ἐπίθετον) = λεπτός, ἐλαφρός, ἀραιός, θαμβός, ὠχρός.

ἀψύς = δριμύς, καυτερός, σφοδρός, ὀρμητικός, ὀργίλος.

B

βαβούρα (ἡ) = ὁ θόρυβος.

βαβύζω = ὕλακτῶ, γαυγίζω.

Βακογιάννης = Ἴδε Καλύδας.

βαλμᾶς (ὁ) = ὁ ὀδηγῶν ἵππους ἢ ἡμιόνους εἰς τὴν βοσκήν.

Βαπόρια (τὰ) = συνοικία τῆς Ἐρμουπόλεως.

βαρά = θαρέως (πολὺ ἡσθάνετο τὸν ἑαυτόν του).

Βαρβαρέξσι = οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὴν Βαρβερίαν, τὸ τμήμα τῆς Β. Ἀφρικῆς, τὸ ὅποσον περιλαμβάνει τὴν Τρίπολιν, τὴν Τύνιδα, τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ Μαρόκον.

βαργωμισμένος = δύσθυμος, στενοχωρημένος.

βάσδια (ἡ) = ἡ φρουρήσις, ἢ φρουρά.

βαρίσκω = κτυπῶ.

βαρκός (ὁ) = μέρος τεναγῶδες μὲ ὕδροχαρῆ φυτά.

Βασίλειος = ὁ Μέγας καὶ Ἅγιος (329—379 μ. Χ.), ὅστις συνέθεσε καὶ τὴν γνωστὴν ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν.

- βατοκόπι (τό)** = ξύλον με ἓν μικρὸν δρέπανον εἰς τὴν ἄκραν, μετὰ τὸ ὁποῖον ἀποκόπτουν τοὺς βᾶτους, ἢ τοὺς βότρους.
- βαφή (ἡ)** = τὸ βάψιμον, ἢ χαλύβωσις τοῦ σιδήρου. Τὸ χρῶμα.
- βελανίδια (τὰ κούφια)** = αἱ καταπίπτουσαι ἀπὸ τὰς δρυὸς θάλανοι εἶναι ἢ κυριωτέρᾳ τροφῇ τῶν ἀγριοχοίρων.
- Βελούχι (τό)** = τὸ ἕρος Τυμμηστός (2319 μέτρα ὑψηλόν).
- βερόνι (τό)** = τὸ θέλος.
- βίγλα (ἡ)** = μέρος ὑψηλόν, ὅθεν δύναται τις νὰ παρατηρῇ τὰ πέριξ, σκοπιὰ· ἐπειτα ὁ σκοπός.
- βιτσιὰ (ἡ)** = ἡ διὰ λεπτοῦ μαστιγίου μαστίγωσις.
- βλατιτοπωλεῖον (τό)** = κατάστημα ὅπου ἐπωλοῦντο βλαττία = ὑφάσματα συνήθως πορφυρᾶ.
- Βλαχάβας Θύμιος** = ἱερεὺς, ἀρματωλὸς τῶν Χασίων, ὅστις ἐπανεστάτησε καὶ ἐπολέμησε πολλάκις κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Ἐν τέλει συνελήφθη διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ Ἁλῆ πασᾶ καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον (1810) εἰς τὰ Ἰωάννινα.
- Βλαχαμάτας Βέγγος** = ἀρματωλὸς ἀπὸ τὸ Μαυρολιθάρι, ὅστις ἐπανεστάτησε καὶ ἐφρονεῦθη περὶ τὸ 1760 εἰς τὴν Παρνασσίδα.
- Βλαχέρναι** = τοποθεσία τῆς Κ)πόλεως, πλησίον τοῦ μυχοῦ τοῦ Κερατίου, ὅπου ἔκειτο πολυτελέστατος ναὸς τῆς Θεοτόκου (τῶν Βλαχερινῶν) καὶ ἀνάκτορον τῶν αὐτοκρατόρων.
- Βλαχοθανάσης** = ὁ ψυχοπατέρας τοῦ Ἀνδρούτζου, ἀρματωλὸς ἀπὸ τὴν Βουνιχώραν, ὃ καθοδηγήσας αὐτὸν εἰς τὸ πολεμ. στάδιον.
- βλέπομαι** = φυλάττομαι. **Βλέπω** = 1) ὀρῶ, 2) φυλάττω, προσέχω.
- Βοναπάρτης Ναπολέων** = ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων (1769—1821). Συνήθης του στάσις ἦτο νὰ σταυρώνῃ ἐπάνω στὸ στήθος τὰ χέρια.
- βόσκει τοῦ Γ. τὸ σπαθί** = πυκνῶς δικαστεῖρε τὸν θάνατον, ὅπως κατατρώγουν τὴν χλόην τὰ πρόβατα τοῦ βόσκου.
- βόστερας (ὁ)** = τὸ ἕρπετόν ἢ γουστερίτσ.
- βούκινο (τό)** = ἡ σάλπιγξ.
- βουκολεῖο (τό)** = τὸ ποίμνιον ἢ χειμᾶδιον ἐωδιῶν.
- βουλή (ἡ)** = ἡ σκέψις, ἢ ἀπόφασις.
- βουρκῶνω** = 1) γεμίζω δάκρυα, 2) θολῶ νω, συννεφιάζω.
- βρακανίδες (οἱ)** = ἀγριολάχανον εὐτελές.
- βρέχει ἐνταῦθα** = παρέχει μετ' ἀφθονίαν.
- Βρυκόλακας** = γενναῖος ἀρματωλὸς ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Εὐθυμίαν.
- βεῶμα (τό)** = τὸ φαγητόν, ἢ λεία.

Γ

- γαλάρα (ή)** = εκείνη που έχει γάλα.
- γάντζος (ό)** = ή άρπάγη.
- γαντζούνια (τά)** = αί πόρπαι· στολίδια από πόρπας, άλυσίδας, κλπ., τὰ όποια φέρουν προς στολισμόν οι άνθρωποι.
- γαριβαλδνοι** = οι στρατιώται οι άνήκοντες εις τὸ σώμα του Γ. Γαριβάλδης Ἰωσήφ = περίφημος Ἰταλός πατριώτης και στρατηγός (1807—1882). Ἐλαθε μέρος εις ἔλους τούς άγώνας τῆς πατρίδος του υπέρ τῆς Ἰταλικῆς ενότητος, πολεμήσας άνδρειότατα πανταχοῦ. Οι στρατιώται του έφόρουσιν άμπέχονον κατακόκκινον, δια νά μή φαίνεται τὸ αίμα τῶν πληγῶν και τούς άποκαρδιώνη.
- γεῖς** = εις, ένας.
- γήμορο** = τὸ εκ τῆς καλλιεργείας προϊόν, ή έσοδεία, ή συγκομιδή.
- γιαγέρνω** = επιστρέφω, γυρίζω.
- γιαταγάι (τό)** = ξίφος τουρκικόν καμπυλωτόν.
- γιόμα (τό)** = τὸ μεσημέρι.
- γιοφύλλι (τό)** = εις τὴν Κέρκυραν άνθος άγριον λιλά, με ιδιόζουσαν λεπτήν και γλυκεῖαν όσμὴν, τὸ όποιον άνθει κατά τὸν Φεβρουάριον και πωλεῖται εις μικράς δέσμας. Εις τὴν Λευκάδα λέγεται γιούλι.
- Γκέκηδες** = άλβανική φυλή κατοικοῦσα εις τὴν Β. Ἀλβανίαν.
- γκέκικος** = άνήκων εις Γκέκηδες ή Γκέκκηδες.
- γκεσέμι (τό)** = δ κριός που προπορεύεται και οδηγεί τὰ πρόβατα.
- γκιοτάνι (τό)** = τὸ περιδέραιον (από φλωριά συνήθως).
- γκιώνης** = είδος γλαυκός, νυκτικόραξ. Ὁ λαός λέγει ότι ήτο άνθρωπος, όστις δι' ασήμαντον αίτίαν έφόνευσε τὸν άδελφόν του Γκιώνη, μεταμορφωθείς δέ υπό του Θεου εις πτηνόν άναζητεῖ διαρκῶς τὸν φονευθέντα, κράζων τὸ όνομά του.
- γκρίφι (τό)** = ή προεσοχή δράχου ώσαν άρπάγη.
- γλάκι (τό)** = τὸ τρέξιμον, ό δρόμος. — **Γλακῶ** = τρέχω.
- γολεττι (τό)** = γολέττα, έλαφρόν δικάταρτον πλοῖον.
- Γραιολεβάντες** = ΒΑ άνεμος.
- Γρηγόριος ό Θεολόγος** = ό εκ Ναζιανζου πολυμαθέστατος και δεινός ρήτωρ, ό εις εκ τῶν τριῶν μεγάλων ιεραρχῶν τῆς εκκλησίας, ό όποίος διετέλεσε και Πατριάρχης Κ)πόλεως τὸ 380—1 μ. Χ. Ὁνομάσθη Θεολόγος, διατι με πολλήν δύναμιν

υπερήσπισε τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν.
Ἐφήκε πολλὰ συγγράμματα.

γρίβας = ἄλογον ψαρόν.

Γρίβας Χριστός = ἄρματωλὸς τῆς Ἀκαρνανίας, ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἄρματωλικὴν οἰκογένειαν τῶν Γριβαίων, ἡ ὁποία κατοικοῦσε εἰς τὸ χωρίον Περαιτιὰ τῆς Ἀκαρνανίας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Λάμια. Οὗτος ἠγωνίσθη ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον.

γρίνια (ἡ) = ἡ κατήφεια. — **Γρινιῶ** = σκυθρωπάζω.

γεούζω = κρώζω, γρύζω, γρυλλίζω.

γυλλῶνα = ἀνοίγω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀτενίζω, γουρλώνω.

Γυφτάκης = ἀνεψιὸς τοῦ Μήτσου Κοντογιάννη. Ἐπεσε τὸ 1802.

Γύφτοι = οἱ Ἀθίγγανοι. Πολλάκις οὗτοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς Τούρκους ὡς πολυμήχανοι ἐφευρεταὶ βασάνων, στρεβλωταὶ καὶ δῆμιοι· μὲ ἰδιάζουσαν μάλιστὰ εὐχαρίστησιν ἐξετέλουν τὸ ἔργον τοῦτο.

δαγκανάρι (τὸ) = ἡ τανάλια.

δαμάκι = ὀλίγον.

δάχτυλο κιλ. = τὸ κινεῖ εἰς ἑνὸς δακτύλου ἀπόστασιν.

δεντρογαλιὰ (ἡ) = εἶδος ὄφως εὐκινήτου, ὄχι δηλητηριώδους.

δεσποτικὴ ἔησις = τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

δεφτέρι (τὸ) = κατάστιχον, βιβλίον (λ. τουρκικὴ).

Διάλογος = Γρηγόριος Α' πάπας Ῥώμης (590—604 μ. Χ.), ὅστις διέδωκε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Ἀγγλους. Ὄνομάσθη οὕτω ἀπὸ τὸ ἔργον του «Διάλογος περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων τῶν Ἰταλῶν πατέρων». Ἐκαμεν ἐπιτομὴν τῆς λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου.

διανασταίει, ἐννοεῖται ἡ **βάσκα** = ὑπάρχει μέρος πρὸς προσόρμιν καὶ ἀποβίβασιν.

διαφεντεύω = ὑπερασπίζω, ὑποστηρίζω.

διάφορο (τὸ) = ἡ ὠφέλεια.

δίδω = σημαίνει ἐδῶ ὄρμῳ, ἐμπίπτω.

Δίπλας = ὁ διαδόχτος θεῖος καὶ συνεταῖρος τοῦ Κατσαντώνη, τοῦ ὁποίου τὸ ἔπλον κατεῖχε, φαίνεται, ὁ Καλύδας.

δίπλατος = εὐρύχωρος, πλατύς.

διχάλα (ή) = ξύλον, τὸ ὅποιον εἰς τὴν κορυφὴν εἶναι διηρημένον εἰς δύο. Ἐδῶ ἔννοεῖ τὸ ὅστον τῆς ὠμοπλάτης διὰ τὸ σχῆμά του.

διχωστὰς = χωρὶς.

δοκίμιν (τὸ) = δοκιμασία, ἀθλος, ἀγών.

δόσα (τὰ) = τὰ δῶρα.

δραγάτης (ὁ) = φύλαξ ἀγρῶν ἢ ἀμπέλων.

δρακοντιὰ (ἡ) = φυτὸν δηλητηριῶδες· τὸ ἀρχαῖον δρακόντιον.

δριμόχολο (τὸ) = αἰφνίδιος, ὄρμητικὸς ΒΑ ἄνεμος.

Δουβουνιώτης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ χωριὸν Δύο

Βουνὰ τῆς Οἴτης. Ποιμὴν κατ' ἀρχὰς ἔγινεν ἔπειτα κλέφτης καὶ τέλος ἠνάγκασε τὸν Ἄλῃν νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ἐπὶ μακρὸν ὡς ἀρματωλὸν Σαλώνων. (Τοῦ ἐκράτει ἕως ὡς ἐμηρὸν τὸν υἱὸν τοῦ Γεώργιου). Κατὰ τὴν προέλασιν τῶν Τούρκων ἀνέλαβε μὲ 400 μαχητὰς (μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Λουκᾶς Κόκκαλης) τὴν φύλαξιν τῆς ἐπὶ τοῦ Γοργοποτάμου γεφύρας. Ἀλλὰ τὸ σῶμά του, μόλις εἶδε νὰ ἐπέρχεται ὁ Βριόνης, ὑπεχώρησεν ἀμαχητὶ εἰς τὴν θέσιν Δέμα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καταδιωχθὲν διεσκορπίσθη, αὐτὸς δὲ κατέφυγεν εἰς τὴν πατρίδα του. Διεκρίθη ἀργότερα εἰς τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν.

E

ἐδὰ = ἐπίρ. χρονικόν, τώρα.

εἰδίσματα = στολίδια.

εἶντα = τί (ἐκ τοῦ τί εἶν' τὰ = αὐτά).

ἐκκακίσας κέ. = Ἡ μετάδοσις τοῦ Κ. εἰς τὴν Ἰταλίαν σκοπὸν εἶχε καὶ νὰ περιστείλῃ τὰς ἐπαναστατικὰς τάσεις τῶν παπῶν· πάντως αὕτη δυσηρέστησε τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τόσον μᾶλλον, ὅσον διεδόθη ἔτι ὁ Κ. εἶχε σκοπὸν νὰ κάμῃ πάλιν τὴν Ῥώμην πρωτεύουσαν.

Ἐλέφ Σιαμπόλ = τόπος καὶ ἐργαστάς. τῆς κατασκευῆς τοῦ ὄπλου.

ἐλίγα = ὀλίγον.

Ἐμβολοὶ (οἱ) = στενὰ καὶ μακρὰ ἐστεγασμένα οἰκοδομήματα, ἐν εἶδει στοῶν, κατὰ μῆκος τῶν μεγάλων δρόμων τῆς Κων/πόλεως, εἰς τὰ ὅποια ὑπῆρχον καταστήματα. Ἄνωθεν αὐτῶν ὑπῆρχον δώματα, εἰς τὰ ὅποια ἔκαμναν συνήθως περίπατον.

ἔπηξε = εἶχε πῆξει, ἦτο δηλαδὴ συμπαγὴς καὶ ἀδιαπέραστος, τόσον πυκνὰ ἦσαν τὰ σπαθιὰ καὶ τὰ τουφέκια τῶν ἐχθρῶν.

ἔτοιος = τοιοῦτος.

Ζ

- ζαλίκι** (τὸ) = δερμάτιον ζύλων καὶ ἐν γένει φόρτωμα, τὸ ὅποσον παίρνει τις εἰς τὴν βάρην του.
- ζάλο** (τὸ) = τὸ δῆμα. **Ἐστάθηκε στὸ ζάλο** = ἔτοιμος πρὸς μάχην.
- ζάλογκο** (τὸ) = θέσις δασώδης, δρυμός.
- Ζάππειον** = μέγαρον εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ ὅποσον ἱδρυσαν οἱ ἐξάδελφοι Ζάππα, διὰ τὰ γίνωνται διάφοροι ἐκθέσεις. Κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς νοσοκομεῖον.
- ζεμίλι** (τὸ) = πλεκτὸς σάκκος ἀπὸ ψάβαν.
- Ζῆδρος Πᾶνος** = ἀρματωλὸς τῆς Ἐλασσῶνας, (περὶ τὸ 1700).
- ζιμιὸ** = εὐθύς, ἀμέσως.
- ζύγι** (στὸ) = ἔτοιμον πρὸς ζύγισιν καὶ πώλησιν.
- ζυγιασμένη** (φουστανέλλα) = προσηρμοσμένη τελείως, ὥστε νὰ μὴ ἐξέχη ἀπὸ κάτω καμμία «μάννα».
- ζυγιές** (οἱ) = οἱ στοῖχοι, τὰ ζεύγη (ἐδῶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων).
- ζυγὸς** = διάβασις, χαμήλωμα μεταξὺ κορυφογραμμῶν.
- ζυγούρα** (ἡ) = προβατίνα ἕως δύο χρόνων.

Η

- Ἡσαΐας** = ὁ ἀπὸ τοῦ 1818 λόγιος ἐπίσκοπος Σαλῶνων, εἰς ἐκ τῶν θερμότερων ἀγωνιστῶν, ὁ ὅποτος πρωτηγωνίστησεν εἰς τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστ. καὶ ἔπεσεν ἡρωικῶς εἰς τὴν Χαλκομάταν.
- ἠφαίστεια** (τὰ) = ἔτσι ἔλεγον τότε οἱ λόγιοι τὰ πυρπολικά.

Θ

- θαλάμια** (τὰ) = ἐννοεῖ τῶν χταποδιῶν, ἐπομένως τὰς ἐσοχὰς καὶ τρύπας τῶν βράχων.
- θαλασσῶνω** = εἰσέρχομαι εἰς τὴν θάλασσαν.
- Θερμιὰ** (τὰ) = αἱ Θερμοπύλαι.
- θέσις** (ἡ) = εἰς μερικὰ Πανεπιστήμια, οἱ περατώσαντες τὰς σπουδὰς των εἶναι ὑποχρεωμένοι, πρὶν τοὺς ἀπονεμηθῆ ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος, νὰ ὑποστοῦν καὶ μίαν τελευταίαν δοκιμασίαν. Συντάσσουν μίαν πραγματείαν ἐπιστημονικὴν, ἣ ὁποία καλεῖται «θέσις», καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δοκιμασίας ἀναπτύσσουν αὐτὴν ἐμπρὸς εἰς τοὺς καθηγητὰς των καὶ ἀπαντοῦν εἰς πιθανὰς ἀντιρρήσεις αὐτῶν. Ὁ τίτλος τῆς θέσεως τοῦ Κοραῆ ἦτο «ὁ καθ' Ἱπποκράτην ἰατρός».
- θροῦμπι** (τὸ) = ἡ θύμβρα, θάμνος εὐώδης.

I

- Ἰησουῖται (οἱ)** = ἰσχυρὸν μοναχικὸν τάγμα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἔπερ κατὰ τὴν ἔπαν. τοῦ 1848 ἠὺνόει τοὺς Αὐστριακοὺς.
Ἰπποκράτης = περίφημος ἱατρὸς ἀπὸ τὴν Κῶν, ὁ πατὴρ τῆς ἐπιστημονικῆς ἱατρικῆς (460—365 περίπου π. Χ.). Τοῦτου περιεσώθησαν ἀρκετὰ συγγράμματα.
ἰσνάφι (τὸ) = λ. τουρκικῆ = οἱ δρόμοι, ἢ συντεχνία.
ἰσχάδες (αἱ) = σῦκα ἡλιασμένα, ξηρά.

K

- Καβάκια (τὰ)** = τοποθεσία τοῦ Βοσπόρου ἐκεῖ ἔπου οὗτος ἐξέρχεται εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον.
κάβος (ὁ) = τὸ ἀκρωτήριον.
καζάρμα (ἡ) = ὁ στρατῶν.
Καικίας (ὁ) = ὁ ΒΑ. ἄνεμος (Γραιγολεθάντες),
καιρὸν παίρνει ὁ ἱερεὺς = κάμνει τὴν ὠρισμένην πρὸ τῆς ἐνάργεως τῆς λειτουργίας προσευχὴν (ἀσπάζεται δηλ. τὴν χεῖρα τοῦ ἐπισκόπου, ἂν εἶναι παρών, ἢ προσκυνεῖ τὸν θρόνον καὶ προσεύχεται μουσικῶς πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης), κατόπιν δὲ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερόν, περιβάλλεται τὰ ἄμφιά του καὶ ἀρχίζει τὴν λειτουργίαν. Ἡ φράσις ἐλήφθη ἀπὸ ψαλμικὴν ῥῆσιν τοῦ Δαβὶδ «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ».
κακοποδομένως = ὁ ἔχων κακὸν τέλος.
κακοτράχαλος = κακοφτιασμένος, ῥαχτικός.
Καλλιακούδας Δουκᾶς = τὸ πρωτοπαλίκαρον τοῦ Ἀνδρούτζου, ἀπὸ τὸ Λοιδορίκιον. Οὗτος ἐφρονέυθη εἰς τὴν Αἰτωλίαν.
Καλόλιμος = νησάκι εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Κίου, εἰς τὴν Προποντίδα, ΒΔ. τῶν Μουδανίων (ἢ ἀρχαία Καλολίμενος), κατοικούμενον μέχρις ἐσχάτων ἀπὸ 5000 Ἑλλήνας.
καλοξανοίγω = καλοβλέπω, διακρίνω.
καλντιρίμι (τὸ) = λ. τουρκικῆ = δρόμος στρωμένος με μικροὺς ἀποστρωγγυλευμένους συνήθως λίθους.
Καλύβας Δημήτριος = ὄπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου. Οὗτος ἐτάχθη μαζί με τὸν Βακογιάννην ἢ Μπακογιάννην εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας. Ὅτε εἶδον φεύγοντας τοὺς συντρόφους των, ἐκλείσθησαν εἰς τὸ ἀντικρὺ τῆς γεφύρας χάινι με δύο στρατιώτας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐτουφέκιζαν τοὺς ἐχθροὺς προσπαθοῦντες

εἰς μάτην νὰ παρεμποδίσουν τὴν διάβασίν των. Τὰ τοῦ ἡρωικοῦ τέλους αὐτῶν βλέπε εἰς τὴν σελίδα 150, σὴμ. 1.

καματερό (τὸ) = ὁ ἀροτριῶν βούς.

κάματος (δ) = τὸ ὄργωμα, ἢ ἐργασία τῶν εὐδιῶν ποῦ ὀργώνουν καὶ τοῦ ζευγηλάτου.

καμιζόλα (ἡ) = εἶδος πλατέος ὑποκαμίσου ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον φορεῖται ἐπάνω ἀπὸ τὴν φανελλαν, ὡσάν σακκάκι, χάριν εὐχερείας τῶν κινήσεων τῶν ναυτικῶν.

κανίσκι (τὸ) = τὸ δῶρον.

Καραμανίτης = ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Καραμανίαν, τὸ περὶ τὸ Ἴκόνιον τμήμα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ὁ μοχαμεθανὸς Καραμάν εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Σελτσουκὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου Ἀλαεδδίν, τὴν κληρονομικὴν διοίκησιν μερικῶν χωρῶν, καὶ ἔτσι ἔγινεν ὁ ἰδρυτὴς τοῦ καραμανικοῦ κράτους. Τὸ κράτος τοῦτο ἔγινε μετ' ὀλίγον ἀνεξάρτητον, ἐπεξετάθη καὶ ἤκμασε· ἀλλὰ κατελύθη τέλος ὀριστικῶς ἀπὸ τὸν ὀσμανίδην Σουλτάνον Μωάμεθ τὸν Β', ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως. — Ὁ Κορνάρος μὲ τὸ ἀόριστον τοῦτο καὶ παλαιὸν ὄνομα τοῦ Καραμανίτου (τὸ ὁποῖον θὰ ἐγνώριζεν ἀπὸ ἀναγνώσματα καὶ ἀπὸ λαϊκὰς παραδόσεις) ὑποδηλώνει, κατὰ τὸν Στέφ. Ξανθοῦδιδην, τὸν Τοῦρκον ἐπιδρομέα. «Ὁ φοβερός, ὠμὸς καὶ ἀγέρωχος Σπιδόλιοντας εἶναι ὁ ἀπηνῆς καὶ ἄγριος Τοῦρκος κατακτητὴς τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ, ὅστις εἶχεν ἤδη διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καταδουλώσει τὴν Πόλιν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ἠγωνίζετο δὲ νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Κρήτην, ὅπου κατὰ τὸν ποιητὴν θὰ ἀπετύγχανε καὶ θὰ κατεστρέφετο».

καραούλι (τὸ) = 1) ἡ περίπολος, ὁ σκοπός. 2) τὸ ἔργον αὐτοῦ.

καρδάρα (ἡ) = ξύλινον δοχεῖον γάλακτος.

καριοφίλι (τὸ) = πυροβόλον ὄπλον ἐμπροσθογεμές, οὕτως ὀνομασθὲν ἀπὸ τῶν ἐν Βενετίᾳ κοτασκευαστῶν τοῦ Carlo e figlio.

καριόνης = ὁ φιλάργυρος (λ. τουρκική).

καροφύλλο ἢ καροφύλλι = φυτὸν ἀρωματικὸν μὲ λεπτὰ φύλλα.

κασκαβάλι (τὸ) = εἶδος τυροῦ, κασέρι.

κάστηκε (μοῦ) = μοῦ ἐφάνη, ἤκασα· ἐξ ἀπροσώπου ἐκφράσεως μοῦ κάζεται (= μοῦ φαίνεται).

καταβασία (ἡ) = σύνολον ὕμνων, τὸ ὁποῖον ὀνομάσθη ἔτσι, διότι κατ' αὐτοὺς οἱ πιστοὶ κατέβκινον ἀπὸ τὰ στασίδια. Ἡ καταβασία

- τῶν Χριστουγέννων ἀρχίζει : «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε...»
καταβόθρα (ἡ) = ὁ βόθρος, τὸ βάραθρον, ἡ ἄβυσσος.
κατάγναντα = ἀκριβῶς ἀπέναντι.
κατακλείδια (τὰ) = (ἀρχ. κατακλείδες) αἱ κλειδῶσεις τῶν ὁσίων,
 αἱ ὁποῖαι τελευταίαι ἀνθίστανται εἰς τὴν διάλυσιν.
κατάμερον (τὸ) = ἡ τοποθεσία, ἡ περιοχή.
καταποτῆρας (ὁ) = ἡ ἄβυσσος τῆς θαλάσσης.
καταρδινιάζω = παρασκευάζω, ἐτοιμάζω.
καταρράχτης (ὁ) = κλιμαξ, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸ πάτωμα εἰς
 ὑπόγειον.
κατασάρκι (τὸ) = τὸ ὕψος, τὸ ὅποσον τίθεται πρῶτον ἐπάνω εἰς
 τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν κατὰ τὴν ἐγκαινίασιν αὐτῆς.
κατατάσσω = ἡσυχάζω, ἡρεμῶ, μετ. καὶ ἀμετ.
καταχνιά (ἡ) = ἡ ὀμίχλη. Μεταφ. ἡ σκυθρωπότης, ἡ ὀργή.
κατημέρι = γλύκυσμα ἀπὸ φύλλα ζύμης, βούτυρον καὶ ζάχαριν.
κατόπαρδος (ὁ) = ἡ πέρδαλις.
Κατσαντιώνης = ἐπιφανέστατος κλέφτης, ὅστις μαζί με τοὺς ἀδελ-
 φούς του καὶ τὸν θεῖον του Δίπλαν ἐτρομοκράτησε τὸν Ἁλγι-
 πασᾶν ἐπὶ ἔτη εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Τὸ 1807
 ἔμως προσεβλήθη ἀπὸ εὐλογίαν, καὶ κατέφυγεν εἰς ἓνα σπή-
 λαιον ἀπόκρυφον διὰ νὰ νοσηλευθῆ. Τὸ κρησφύγετόν του ἔμως
 ἐπροδόθη εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τὸν συνέλαβον καὶ τὸν
 ἔφεραν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον : ὁ
 δῆμιος τοῦ ἔσπασε τὰ κόκκαλά του.
Κατσιογιανναῖοι = ἀδελφοὶ Χριστὸς καὶ Ἄπόστολος, ἀρματωλοὶ
 ἐν Ἀκαρνανίᾳ, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν πάντοτε μαζί τούτους με
 προδοσίαν ἐδολοφόνησε παλαιὸς φίλος των Ἀλβανός, τὸν
 ὅποσον ἐξηγόρασεν ὁ Ἁλγης.
καύκαλα (τὰ) = τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ κranίου.
κάψαλο (τὸ) = τὸ καμένο μέρος τοῦ χωραφιοῦ.
Κεδρηνὸς Γεώργιος = χρονογράφος ἀκμάσας περὶ τὸ 1125.
Κελτῶν πόλις = οἱ Παρίσιοι.
κεντιῶ = σημαίνει καὶ καίω, καίομαι.
κέρας κτλ. = εἰς τὸν ὄρθρον ὁ διάκονος εὐχεται συχνά : «Ἵψω-
 σον κέρας χριστιανῶν ὀρθοδόξων» (=τὴν ἀπέναντι τῶν ἑ-
 χθρῶν παράταξιν τοῦ στρατεύματος τῶν χριστιανῶν). Εἰς τὴν
 καταβασίαν τῶν Χριστουγέννων λέγεται : «ὁ ἀνυψώσας τὸ κέ-
 ρας ἡμῶν ἅγιος εἶ, Κύριε».

κινιστέρινα (ή) = στέρνα, δεξαμενή ύδατος.

κλαρώνω = κάμνω κλαδιά.

κλειδοπινάκιον (τό) = ξύλινον πινάκιον με κάλυμμα (καπάκι),
τό όποϊον κλείει στεγανώς.

κλήρα (ή) = τό τέκνον, έπειδή κληρονομεϊ.

κλώθω = 1) κλωσσώ, περιθάλλπω όπως ή κλώσσα· 2) στριφογυρίζω.

κόκα (ή) = χλευστικώς ή κεφαλή.

κολίγας (ό) = συνέταϊρος εις μέρος τοϋ άγροϋ, τοϋ ποιμνίου, κτλ.

Έδω προϊστάμενος, άφεντικός.

κολωνάτα = έτσι έλέγοντο άσημένα Ισπανικά νομίσματα (άξιας 5 περίπου φράγκων), έν χρήσει τότε εις την Έλλάδα, διότι εις την όπισθίαν πλευράν έφερον χαραγμένες δύο κολώνας.

κονάκι = λ. τουρκική = τό κατάλυμα. — **Κονεύω** = σταθμεύω.

Κοντογιάννης Ίωάννης = εκ Βάλτου, άρματωλός Ύπάτης. Διέπρεψεν εις την μάχην τοϋ Κερασόδου (1767), μετ' όλίγον δέ έπιπεσών συνέτριψε τοϋς Τούρκους, οι όποιοι έστάλησαν έναντίον του, εις τὰ Χώνια τοϋ Βάλτου.

Κοντογιάννης Μήτσος = άπόγονος τοϋ προηγούμενου, κατείχε τό καπετανάτον τής Ύπάτης (Πατρατζικίου) κατά τό 21. Κατά την έκρηξιν τής έπαν. ήγήθη νά συμμετάσχη εις αύτήν, προσπαθών νά σώση τό άρματωλικί του. Ότε δέ τέλος ό Διάκος, ό Πανουριάς και ό Δουσοβυνιώτης έπολιόρκησαν την Ύπάτην δια νά την κυριεύσουν και έμποδίσουν εκεί την προέλασιν τοϋ Κισσέ, ό Κ. εκών άκων ήναγκάσθη νά συναγωνισθί μαζί των. Άλλ' έχρονοτρίβησε, και ένεκα τούτου, έπειδή έπήλθον έν τῷ μεταξϋ οι Τουρκαλβανοί, οι άλλοι ήναγκάσθησαν νά λύσουν την πολιορκίαν και νά υποχωρήσουν νοτιώτερον. Τότε ό Κ. κατέφυγε πρὸς ασφάλειαν εις την μονήν τής Άγάθωνας και έπερίμενεν εκεί νά ιδῃ τί θά γίνη.

κοντζί (τό) = εις την Ήπειρον κορμός δένδρου εις την Λευκάδα μέγας λίθος, θράχος, πέτρα κρημνώδης.

κοπανιά (ή) = τό κτύπημα, τό πλήγμα.

κοπανιστή = είδος τυροϋ, ό όποϊος νωπός τρίβεται εις τρίμματα και φυλάσσεται εις πίθους.

κοπελλιάρης (ό) = τό παλικάρι, ό νεανίας.

κοπή (ή) = τό κοπάδι, τό ποιμνιον.

Κορασάνι = πόλις τής Περσίας (έκει ειχε κατασκευασθί ή πάλαι).

κορνιαχτός (ό) = ό κονιορτός.

Κορρέγιος = διάσημος Ἰταλὸς ζωγράφος (1494—1534).

κοτάω = τολμῶ.

κουζούκα (ἡ) = ἐπενδύτης χωρὶς μανίκια.

κουμπάνια (ἡ) = τὰ ἐφόδια.

κουρτεσιὰ (ἡ) = ἡ φιλοτιμία, ἡ φιλότιμος ὁρμή.

κουφάρι (τὸ) = τὸ σῶμα, τὸ πτώμα.

κοῦφος (τὸ) = τὸ στήθος.

κουφωμένος = τρομαγμένος (ἀπὸ τὸν ὅποιον ἔφυγεν ἡ καρδιά, τὸ θάρρος).

κοποχρονιά (γιατὸ) = χωρὶς ἐκτίμησιν, ἄρα πολὺ εὐθηνά. Ὅρος γεωργικὸς. Ὁ ἀγοραστὴς δὲν μεταβαίνει: ἐπὶ τόπου διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ προϊόν, ἀλλὰ «κόβει μετὰ τὴν χρονιά», δηλαδὴ τὸ προαγοράζει μετὰ ὀρισμένον (καὶ ἄρα μικρὸν) ἐκ τῶν προτέρων ποσόν.

κράκουρα (τὰ) = ἡ ἄκρη-ἄκρη τοῦ ὑψηλοῦ θουνοῦ.

κρεββάτι (τὸ) καὶ **κρεββατιὰ** (ἡ) = τὰ σταυροειδῆ ξύλα, ἐπάνω εἰς τὰ ὅποια ἐπικάθεται ἡ κληματαριά.

κρένω = ὀμιλῶ, λαλῶ.

κρινὶ (τὸ) = ἡ κυψέλη.

κρειτήριον (τὸ) = δάσανον, βασανιστήριον.

κρόκη (ἡ) = ἡ κλωστή (τὸ ὑφάδι), ἡ ὅποια εἰσάγεται μεταξὺ τῶν νημάτων τοῦ στήμονος.

κτάσσομαι = προτίθεμαι, διανοοῦμαι, σκοπεύω.

κναμὲτ = λέξις τουρκικὴ = ἡ σφοδρὰ τρικυμία.

κυβερνιέμαι = ἔχω τὰ πρὸς τὸ ζῆν. (Ἐν Χίφ, ἔχω κυβέρνηση = δύναμι νὰ ζήσω).

Κυθέρεια = ἐπώνυμον τῆς Ἀφροδίτης, ἡ ὅποια κατὰ τὸν μῦθον ἀνέδυσεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν κοντὰ εἰς τὰ Κύθηρα.

κύμβαλα (τὰ) = ὄργανον μουσικὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο κοίλα μετάλλινα ἡμισφαίρια, τὰ ὅποια συνέκρουον ἀναμεταξύ των (ιδίᾳ κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Βάκχου).

κύρης (ὁ) = ὁ πατήρ.

Κύων (**Μέγας**) = ἀστερισμός, τοῦ ὁποίου (ὡς καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Στερεώματος) ὁ λαμπρότατος ἀστήρ καλεῖται Σείριος. Οὗτος ἀπὸ 24ης Ἰουλίου μέχρι 24ης Αὐγούστου ἀνατέλλει συγχρόνως μετὰ τὸν ἥλιον, ἐθεωρήθη δὲ εἶτι αὐτὸς προξενεῖ τὸν φοβερὸν καύσωνα τῆς ἐποχῆς ταύτης (κυνικὰ καύματα).

Κωστανιάρας = ἀρματωλὸς διάσημος ἀπὸ τὴν Παρνασσίδα. Οὗτος, ὅταν ἔμαθεν εἶτι ὁ τρίτος καὶ τελευταῖος υἱὸς του, (οἱ δύο του

ἄλλοι εἶχον φονευθῆ εἰς μάχας), ἐνῶ ἦτο μαθητής, ἐξοῦσε ἀκκτον βίον, ἰδιοχείρως κατέσφαξεν αὐτόν, διὰ νὰ μὴ ἐντροπιάζῃ τὸ ἀρματωλικὸν ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τῶν προγόνων του.

▲

λάβρα (ἡ) = δυνατὴ ζέστη, ὀρμητικὴ φωτιά· μτφ. ὁ καημός.

λάγανα (τὰ) = τὰ οὖλα τῶν ἵππων.

λαγαρίζω = καθαρίζω.

λαγκάδι (τὸ) = φάραξ, βεματικὰ δασώδης.

λαγουδιὰ (ἡ) καὶ ἡ **λαγουδέρα** = ἡ λαβὴ τοῦ οἴακος τοῦ πηδαλίου. Ἐδῶ = ἡ βράβδος. **Τῆ λ. χτύπα** = χτύπησε κάτω με δύναιμιν τὴν βράβδον σου, δείξε τὴν συνήθη δυνάμιν σου. Τοῦ Πατριάρχου ἦτο γνωστὸς ὁ θεληματικὸς χαρακτήρ.

λαγωνεύω = κυνηγῶ λαγούς.

Δάζος = ἀρματωλὸς ἀπὸ τὴν Αἰκατερίναν· ἐσουδλίσθη ἀπὸ τὸν οἶδον τοῦ Ἁλῆ-Πασᾶ Βελῆν τὸ 1818.

λαθύρια (τὰ) = ὄσπρια ἐκ τῶν εὐτελεστέρων.

λαμιὰ (ἡ) = ἡ κάννη.

λαμονοῶπος (ὁ) = ὁ κωπηλάτης (λάμνω = ἐλαύνω).

Δαμπέτης = ἀπὸ τὴν Βουνιχώραν· πρωτοπαλίκαρον τοῦ ἀρματωλοῦ Δωρίδος Ἀστραπόγιαννου. Πληγωθεὶς θανασίμως ὁ Α. ἐξώρκισε τὸν Λαμπέτην νὰ κόψῃ τὸ κεφάλι του καὶ ἔτσι νὰ τὸ γλυτώσῃ ἀπὸ τὰς ὕβρεις τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Α. ὑπήκουσε καὶ κατώρθωσε μετὰ πολλὰς περιπετείας νὰ θάψῃ τὸ κεφάλι τοῦ φίλου του εἰς ἀσφαλὲς μέρος.

Δαμπίρης = ὁ ἔχων χρώμα φωτιάς· σύνηθες ὄνομα βοῶν.

λαχομανῶ = ἀσθμαίνω. — **Δαχτιρίζω** = λαχταρίζω, σπαρταρῶ.

λαψάνα (ἡ) = θκμῶδες εὐτελὲς φυτόν.

λειψάδα (ἡ) = κενὸν τὸ ὁποῖον σχηματίζεται· ἐν ἀφιρεθῆ ἕνα κομμάτι· ἀπὸ στερεὸν σῶμα. Αἱ λειψάδες καὶ τὰ κοιλώματα εἰς τὸ κόκκαλο φανερώνουσι ἀνοικτοὺς τάφους.

λέσι = λέγουσι.

λεχάζω = λαχανιάζω, ἀσθμαίνω.

λεχασμός (ὁ) = τὸ λαχάνιασμα, τὸ ἀγκομαχητό.

Δήθη (ἡ) = ποταμὸς εἰς τὸν Ἄδην, ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ ὁποῖου πίνοντες οἱ νεκροὶ ἐλησμονοῦν πᾶν ὄντι· συνέθη εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν ζωὴν των. Ἡ δοξασία παρήμενε μέχρι σήμερον (ποτάμι τῆς Ἀρνας, νερὸ τῆς λησμονίας).

- Δημιαρατός** = ὁ ἐκ τῆς νήσου Λήμνου καταγόμενος.
- Διάκος Κουτάβας** = ἀρματωλὸς τοῦ Ὀλύμπου.
- Διαπουριά (ἡ)** = οἱ Λιάπηδες, φυλὴ εἰς τὰ ΝΑ. τῆς Ἑλλάδας.
- Διαῖς** = Ἡλίας Βιδαθιώτης, ἀρματωλός, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770.
- λιγωμένος** = λιποθυμισμένος.
- λιμιῶνας (ὁ)** = 1) ὁ λιμὴν, 2) τὸ λειβάδι.
- λιτή (ἡ)** = κυρίως εἰς τὰς ἀγρυπνίας λιτανεῖα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξάγεται ἀπὸ τὸ Ἱερὸν ἢ εἰκὼν τῆς ἑορτῆς εἰς τὸν νάρθηκα, ὅπου ψάλλονται τροπάρια τινὰ κατάλληλα. Ὅταν δὲν τελεῖται ἢ ἀγρυπνία, τὰ τροπάρια τῆς λιτῆς ψάλλονται ἐντὸς τοῦ ναοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὄρθρου, καὶ ἔπειτα ἀκολουθεῖ ὁ ἐξάψαλμος καὶ ἡ λοιπὴ ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου.
- λιψ ἢ λίβας** = ὁ νοτιοδυτικὸς ἄνεμος. **Πρὸς λίβα** = ΝΔ.
- λογάρι (τὸ)** = ὁ θησαυρός.
- λογιάζω** = σκέπτομαι, μεριμνῶ, εἶμαι σύννοος.
- λογκιά (ἡ)** = φάραγξ σύνδενδρος, δάσος.
- λόθρα (ἡ)** = τὰ ἀποκοπτόμενα ὀξέα μέρη τῶν καρφίων, ὅταν πεταλῶνουν τὰ ζῶα, πράγμα ἀνευ ἀξίας. Ὅθεν, «να μὴ μείνη λόθρα», κατάρια, ἢ ὁποῖα εὔχεται ἐξόντωσιν, καταστροφὴν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν εὐτελεστέρων περιτριμμάτων τοῦ σπιτιοῦ.
- λοιδορία (ἡ)** = ἀειθελὴς δρυς· θεωρεῖται κατηραμένον δένδρον, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς.
- λοστρόμος** = ὁ νάυκληρος, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀνδρας τοῦ πληρώματος μετὰ τοὺς ἀξιωματικούς.
- λουφάζω** = σιωπῶ, ἡσυχάζω, (εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν λωφάω).
- λουκιουκιῶ** = κλαίω μετὰ λυγμῶν.
- λυγίζω** = κάμπτω, παρασύρω.
- λύσιον φύλλον** = ὁ κλάδος τῆς ἀμπέλου. **Λύσιος** = ἐπίθετον τοῦ Βάχχου ἢ Διονύσου, τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου.

Μ

- μά** = μάνα, μητέρα.
- μαδέρια (τὰ)** = ξύλα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐπενδύεται ἐξωτερικῶς τὸ ναυπηγούμενον πλοῖον.
- μαῖστρος** = ὁ ΒΔ. ἄνεμος.
- μαλιά (ἡ)** = ὁ πόλεμος, ἡ μάχη.
- μανίζω** = 1) ὀργίζομαι 2) πλησιάζω. **Μάνιτα (ἡ)** = ἡ ὄργη, ὁ θυμός.

μαργώνω = κρυώνω πολύ.

μαρμάρα = φοράρα που δεν γεννά.

Μαρσάλα = παράλιος πόλις εἰς τὰ ΒΔ. τῆς Σικελίας, περίφημος διὰ τοὺς οἴνους τῆς.

μάσκα (ἡ) = τὸ ὑπεράνω τῆς ἰσάλου γραμμῆς στρογγυλὸν μέρος τῆς πώρας τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ «κορακιοῦ».

μαυλίζω = συμμαζεύω τὰ κατοικίδια ζῶα δι' ἰδιαιτέρας τινὸς φωνῆς.

μεζάτι (τὸ) = λ. τουρκικὴ, ἢ δημοπρασία.

Μελισσινὸς = ὁ ἔχων χρῶμα μέλιτος ἢ μελίσσης.

μερομηγιάζω = περιπατῶ πολυάριθμος ὅπως τὰ μερμήγκια.

μερτζάνια (τὰ) = στολίδια τοῦ βπλου ἀπὸ κοράλλι.

μετερίζι (τὸ) = τὸ δόχρωμα, τὸ προκάλυμμα.

μέτωπο = οἱ καλοὶ σκοπευταὶ δὲν ἔστεργον νὰ κτυπήσουν μὲ τὴν σφαῖραν εἰς ἄλλο μέρος, παρὰ εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου, (τὸ ὁποῖον καλεῖται σταυρὸς ἢ ἀστέρι), ἢ τὴν καρδίαν.

μετώρισμα (τὸ) = τὸ ἀστεῖον.

Μεχεμέτης = ὁ Μωάμεθ Β', ὁ πορθητὴς τῆς Κων/πόλεως.

μήλι (τὸ) = ἐργαλεῖον χειρουργικὸν πρὸς ἐξέτασιν πληγῶν, καθετήρ.

μήνη (ἡ) = ἡ σελήνη.

Μῆτρος = ὁ ἀδελφὸς τοῦ Διάκου, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάζετο Μασσαδέττας, διότι εἶχεν υἱοθετηθῆ ὑπὸ τοῦ ἀτέκνου συζύγου τῆς θείας του Ἰωάννου Μασσαδέττα. Ἡγωνίσθη γενναϊότατα εἰς τὴν Ἀλαμάναν, ἔπου καὶ ἐφρονέθη· τὸ δὲ πτώμα αὐτοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ τελευταῖον δόχρωμα τοῦ Διάκου.

Μιλίου λεωφόρος = μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας ὁδοὺς τῆς μεσαιωνικῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μιλλιόνης Χρῆστος = περίφημος ὄπλαρχηγὸς τῆς Ἀκαρνανίας, ὁ ὁποῖος ἤχημασε περὶ τὸ 1750. Γνωστὸν εἶναι τὸ δημοτικὸν τραγούδι, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὸν θάνατόν του.

μιλλιόνι (τὸ) = εἶδος μακροῦ τουφεκίου.

μιντέρι (τὸ) = ἀνάκλιτρον, σοφᾶς.

μισακὸς = ἐκεῖνος ποὺ ἀνήκει εἰς ἓνα κατὰ τὸ ἥμισυ.

Μιχαὴλ Ἄγγελος Μπουοναρότης = διάσημος Ἰταλὸς ζωγράφος, γλύπτης, ἀρχιτέκτων καὶ ποιητῆς (1475—1564).

μνήσκω = μένω.

- μνόσα = άόρ. τοῦ άμνόγω = ώρχίσθησαν.
 μοδιών έννιά χωράφι = χωράφιον εύρύ, τὸ όποϊον χρειάζεται.
 διὰ νά σπαρηή σπόρον έννέα μοδιών· μόδιος δὲ μέτρον σιτηρῶν.
 μύδος (ό) = ό τρόπος.
 μοιάζει = έδῶ ταιριάζει, άρμόζει.
 μολεύω = μολύνω.
 μ'ντάρω = μουντάρω (λ. ιταλική) = προχωρῶ έμπρός.
 μονιά (ή) = φωλεά θηρίων. — Μονιάζω = κατοικῶ σέ μονιά.
 μονομερίδα (ή) = μικρός όφιος θανατηφόρος.
 μονοσυνάγουνται = συνάζονται εἰς τὸ ίδιον μέρος.
 μονοχεριάρι = μέ τὸ ένα χέρι.
 μοσκοινιά (ή) = ή ώραία νέα.
 μουγκαλισματιά (ή) = ό μυκηθμός. — Μουγκαλίζομαι = μυκῶμαι.
 μουλλώνω = σκύδω, ζαρώνω, κρύπτομαι.
 μούρτζινος = μαυροκόκκινος.
 μόχτα = προστακτική (τοῦ άρχαίου μοχθῶ) = σπεῦδε, προχώρει.
 μπαλόني (τό) = σφαῖρα, άερόστατον (λ. γαλλική).
 μπάλασμος ή βαλσαμόχορτον = φυτὸν άρωματικόν, τὸ όποϊον
 καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους.
 μπαρούμα (ή) = χονδρὸ παλαμάρι, μέ τὸ όποϊον δένουν τὸ πλοι-
 άριον άπό τήν πρῶραν πρὸς ρυμούλκησιν.
 μπέλος = κατάλευκος, χωρίς στίγμα πουθενά.
 μπουκάρει = (έκ τοῦ ιταλ. μπούκα = τὸ στόμιον τοῦ κόλπου)· ό
 κόλπος (= ό θερμακός) άρχίζει καὶ στέλλει άέρα.
 Μπουκουβάλας = άρχηγός κλεφτῶν διάσημος, όστις έπολέμησε
 καθ' έλλην τήν ζωήν του κατά τῶν Τούρκων. Τά δημ. ᾠσματα
 ύμνουν ίδία τήν έν Κερκασόβη τὸ 1767 λαμπράν του νίκην. Μαζί
 του ήγωνίσθη πολλάκις καὶ ό έξ Εὐρυτανίας Μητρομάρας.
 μπουρνούζι = επενδύτης φαρδύς καὶ μακρύς.

N

- νένα (ή) = ή τροφός, ή παραμάννα. — νέφαλο (τό) = τὸ σύννεφο.
 νιάγγρος = γίδι· χρώματος κεραμιδιοῦ.
 νίκος (τό) = ή νίκη. (Σ νίκος τή χώρα νάχη Β, 856 = νά νι-
 κήση καὶ νά τήν πάρη).
 νιτσεράδα (ή) = ναυτικόν κηρωτὸν αδιάδροχον.
 νους = ένός.
 Ντέτεστε = μόριον παρακελευσματικόν = έμπρός, άρχίσετε.
 'Αλεξ. Σαρῆ. Νεοελληνικά 'Αναγνώσματα Γ' Γυμνασίου έκδ. Δ' 17

ντίπ = λ. τουρκική, έντελώς, διόλου.

ντραλίζομαι = ζαλίζομαι.

ντρυμόνι (τό) = μεγάλο κόσκινο με μεγάλες τρύπες, με τὸ ὅποιον κοσκινίζουν τὸν ἄμμο.

νυχτοπούλι (τό) = πτηνὸν νυκτόβιον. Ταῦτα, μολονότι ἔχουν μεγάλης πτέρυγας, πετοῦν χωρὶς θόρυβον.

ξάγναντο (τό) = τὸ ὕψωμα, τὸ ὕψηλὸν καὶ καταφανές μέρος.

ξαμώνω = σημαδεύω, σκοπεύω.

Ξανθουδίδης Στέφανος = φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος ἐκ Κρήτης (1864—1928), ἐκδόσας εἰς λαμπρὰν κριτικὴν ἔκδοσιν τὸν Ἑρωτόκριτον καὶ τὴν Ἑρωφίλην, τραγωδίαν τοῦ Χαρτάτση.

ξανοίγω = διακρίνω, βλέπω.

ξαστοχάω = λησμονῶ.

ξεγκουσεύγω = ἀπολυτρώνω.

ξεδίνω = διασκεδάζω τὴν ἀνίαν μου, περνῶ τὴν ὥραν μου.

ξέκοπος = κουρασμένος.

ξέλεξες (οί) = ἐξελέγξεις, ἐρωτήσεις.

ξελιγώνω = συνέρχομαι ἀπὸ λιποθυμίας.

ξεπεριορισμένος = τρελλός, ἔξω φρενῶν.

ξεσκίδι (τό) = τὸ σχισμένον τεμάχιον ὑφάσματος, σαρκὸς κλπ.

ξετρέχω = περιποιεῖμαι με στοργὴν καὶ διαφέρον, προφυλάττω.

§ καταδιώκω, θηρεύω.

ξέφαντο (τό) = ὕψηλὸν καταφανές μέρος.

ξεφίερι (τό) = κυρίως τὸ γεράκι. Μεταφορικῶς κάθε πρᾶγμα γρήγορον (τὰ πανιὰ τοῦ μύλου π. χ.).

ξεχωνιάζω = ἀνασκάπτω βαθέως τὸ ἀκαλλιέργητον ἔδαφος.

ξόμπλια (τὰ) = τὰ στολίδια.

ξουριάζω = ἀπρωθῶ ἔξω τῶν ὀρίων τοῦ λιμένος, πρὸς τὸ πέλαγος.

ξυλάρμενος = με ξύλα γιὰ ἄρμενα (=πανιὰ), ἄρα με τὰ πανιὰ ἀρπαγμένα ἀπὸ τὸν ἀνεμον.

ὀγια = διά, γιά.

ὀλόβολος = ὀλόκληρος, αὐτούσιος.

ὀμάδι = μαζί.

Ὁμέρπασας Βριόνης = κατήγετο ἀπὸ ἐξομόσαντα κλάδον τῆς

οικογενείας τῶν Παλαιολόγων Βριόνων, οἱ ὅποιοι ἐπὶ βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν δεσπότες τῆς ἐν Ἑλλάδι Μουζακίας. Ἦτο γενναῖος καὶ ὑπερήφανος, ἡ δὲ συναίσθησις τῆς καταγωγῆς του τὸν παρέσυρε πολλάκις εἰς φιλοδοξότατα ὄνειρα. Διὰ τὸ ἀναδειχθῆναι ταχύτερον προσέφερε νέος τὰς στρατιωτικὰς του ὑπηρεσίας εἰς τὸν Μεχμέτ Ἄλῆν τῆς Αἰγύπτου, πλησίον τοῦ ὁποῦ πολεμῶν ἀπέκτησε δόξαν καὶ πλοῦτον. Ἐπειτα ἦλθεν εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ ἐταύτισε τὴν τύχην του μὲ τὸν Ἄλῆν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐγένετο ἡγεμὼν εἰς τὴν πατρίδα του. Συνδεθεὶς εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ τοὺς διασημοτέρους Ἑλληνας ὀπλαρχηγούς καὶ μαθὼν τὰς ἐνεργείας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας συνμολόγησε μὲ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσὸν συμφωνίαν μυστικὴν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑποστηρίξωσιν ἀλλήλους πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Στερεᾶς, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἰδρῦσούν δύο αὐτόνομα κράτη, τὸ ἓνα ὑπὸ τὸν Ὀμέρ, τὸ ἄλλο ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά. Ἀργότερον, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποκρήρυσιν τοῦ Ἄλῆ, προβλέπων τὴν καταστροφὴν, ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος τὸν ἀνηγόρευσε Πασᾶν. Ἐν τούτοις πάντοτε εἶχε εἰς τὸν νοῦν του πῶς νὰ γίνῃ περιφανῆς καὶ ἀνεξάρτητος. Τώρα ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κιοσέ.

ὄντε = βταν.

ὄργοτόμος = ἐκεῖνος ποὺ διευθύνει τοὺς θεριστάς· καὶ ἐν γένει εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας ὁ προπορευόμενος σκαπανεύς, ὁ ὁποῖος χαράττει τὴν αὐλάκα ἢ γραμμὴν (= τὸν ὄργον), ἡ ὁποία τίθεται ὡς ὄριον εἰς τὰς γινομένας ἐργασίας.

ὄρδινιά (ἡ) = ἡ διαταγή. — **ὄρδινιάζομαι** = παρασκευάζομαι.

ὄρνιθι (τὸ) = ὁ πετεινός.

ὄρτσα = πρόστιγμα ναυτικὸν ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν *br.* ὄρτσάρω = κυβερνῶ τὸ πλοῖον κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ πρῶρά του νὰ ἔλθῃ πλησιέστερον πρὸς τὴν εὐθεῖαν τοῦ ἐναντίου ἀνέμου. Ἀντίθετον τὸ πόντζα, ἀπὸ τὸ *br.* ποντζάρω.

ὄρφανίδης Θεόδωρος = καθηγητῆς τῆς βοτανικῆς καὶ ποιητῆς (1817—1886). Ἡ ὑπόθεσις τοῦ σατιρικοῦ του ποιήματος «Τίριλιρι» ἐξελίσσειται εἰς τὴν Σῦρον.

ὄσκαρος (ὁ) = τὸ κέντρον τῆς σφηκὸς καὶ τῆς μελίσης. Ἔτσι λέγεται καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ φιδιοῦ. Σύμβολον ἔριδος καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν.

ὄχα = ἡ πρόθεσις ἀπό. — **ὄχιά (ἡ)** = ἡ ἐχθρὰ.

ὄχτιά (ἡ) καὶ ὄχτος = ἡ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ ἢ τὰ ὑψώματα τοῦ
φράκτου, ὁ ὁποῖος κατασκευάζεται ὡς σύνορον ἀγρῶν.

Π

παγάνα (ἡ) = ἐκδρομὴ γιὰ κυνήγι.

παγανιά = ἡ ἀνίχνευσις καὶ τὸ ἀνίχνευτ. καὶ καταδιωκτικὸν σῶμα.

παλάγκο (τὸ) = τροχαλία σύνθετος, μὲ τὴν ὁποῖαν ἀναδιβάζουσι τὰ
ἔαρη, πολύσπαστον.

παλαμονίδα (ἡ) = εἶδος σκληρᾶς ἀκάνθης.

παλιούρι (τὸ) = ὁ παλιούρος, θάμνος ἀκανθώδης.

Πάλλας Κώστας = ἀρματωλὸς ἀκμάσας περὶ τὸ 1730.

Πανουριᾶς Σηροτύρης. — Ἐγεννήθη τὸ 1759 εἰς Ντρέμισαν τῆς
Παρνασσίδος. Ποιμὴν κατ' ἀρχὰς ἔγινεν ἔπειτα κλέφτης καὶ
κατὰ τὸ 1820 διωρίσθη ἀρματωλὸς Παρνασσίδος. Ἐνῶ κατεῖχε
τὴν Χαλκομάταν μὲ 600 περίπου Ἀμφισσεῖς, ὑπέστη φοβερὰν,
μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δουοβουιῶτη, τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἀλβανῶν
καὶ ἥρωικῶς πολλάκις προεκινδύνευσεν πρὸ τῶν συντρόφων του·
τέλος δέ, ἀφοῦ εἶδε νὰ πίπτουσι πολλοὶ (μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ
ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἱερομόναχος
Παπαγιάννης, τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς ἀπήγαγον ἐν θριαμβῶ
σὶ Τοῦρκοι), ἠναγκάσθη τέλος νὰ υποχωρήσῃ.

παντέχω = περιμένω.

Παπαντριᾶς = ὁ Παπᾶ Ἀνδρέας Κοκοβιστιανός, εἰς ἀπὸ τοὺς ἀ-
ξιωματικοὺς τοῦ Πανουριᾶ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν Κομνᾶν Τράκαν
Ἀγοργιανίτην κατέλαβε τὸ χωρίον τοῦ Μουσταφάμπεη.

παραθεσμιὰ (ἡ) = ἡ ἀναβολή, ἡ θραδύτης.

παραμάχαλα = κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλην.

παραπέτον (τὸ) = στηθαῖον ἢ θωράκιον τοῦ πλοίου γύρω ἀπὸ τὸ
κατάστρωμα, διὰ νὰ μὴ πίπτουσι οἱ ἐπιβάται εἰς τὴν θάλασσαν.

παρασαρκίδα (ἡ) = ἡ ἀσυνήθης καὶ τερατώδης ἐξόγκωσις τοῦ
φλοιοῦ τοῦ δένδρου.

παρασιὰ (ἡ) = ἡ ἐστία, ἡ γωνιά, τὸ τζάκι.

παραστολιάζω = κόπτω, ἀκρωτηριάζω, κάμνω τινὰ σημαδιακόν.

παρδαλὸς = ποικιλόχρωμος.

παρμάρα (ἡ) κτλ. = διάφοροι ἀσθένειαι.

Παρνάσσιαι κόραι = αἱ Μοῦσαι, ὡς κατοικοῦσαι εἰς τὸν Π.

πάρωρα = ἀργὰ (ἀφοῦ περάσῃ ἡ ὥρα).

πατάρι (τὸ) = ἡ ἐξέδρα.

- παφίλια (τά)** = αἱ ἐκ μετάλλου ζῶναι τῶν πυροβόλων ὄπλων.
πεζούρα (ή) = οἱ πεζοὶ στρατιῶται.
περατάρης = περαματάρης, ὁ πορθμεύς.
περογλιὰ (ή) = ἡ κληματαριά.
Πέτρας = ἐννοεῖ τὴν μάχην τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Πέτρας (12 Σεπτεμβρίου 1829), ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ τελευταία τοῦ Ἁγῶνος. Οἱ Τούρκοι ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν Στερεὰν μέχρι Λαμίας.
πετριτῆς (ὁ) = εἶδος ἱέρακος ἀπὸ τὰ ἀγριώτερα. Ἐκλέγει πρὸς κατασκοπεῖαν τὰς ὑψηλοτέρας πέτρας (ἔθεν καὶ τὸ ὄνομα) καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπιτίθεται.
πηγανιὰ (ή) = ὁ ἀπήγανος, τοῦ ὁποίου ἡ τέφρα ἦτο τὸ συνηθέστατον φάρμακον πρὸς κατάπαυσιν τῆς αἱμορραγίας.
πῆχυς (ὁ) = ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Ὁρίωνος.
πιβουλεύω = ἐπιβουλεύομαι, δολιεύομαι. Ἐδῶ προδίδω.
πινακίδια = χαρτόνια, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν τυπωμένοι πίνακες συλλαβισμού: θ α = θα, θ ε = θε, κλπ.
πινιμὸς (ὁ) = ὁ πνιγμὸς.
Πίος ὁ ἔνατος = (λατινιστὶ *nonus*) εἰς ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους ἱεράρχας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, πάπας ἀπὸ τοῦ 1846—1878. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 (ἦτο καὶ ἡγεμὼν κοσμικὸς), δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ διέθεσε δυσμενῶς καθ' ἑαυτοῦ τοὺς ἐπαναστάτας.
πιστικὸς (ὁ) = ὁ θοσκόξ, ὁ ποιμενάρχης.
πίστομα (τά) = πρηνηδόν, μπρούμυτα.
πιστρόφια (τά) = τὴν ὀγδόην μετὰ τὸν γάμον ἡμέραν ἡ νόμφη ἐπισκέπτεται τὸ σπίτι τῶν γονέων τῆς, ὅπου τῆς παρατίθεται γεῦμα, καὶ ὅταν ἀναχωρεῖ λαμβάνει διάφορα δῶρα.
πιχώω = ἐπιχύνω, ἐπιθέτω λάσπην, ἀμμοκονίαν, ἢ ἀσβέστην.
πλιῦρα = παραπλεύρωξ, πλάι. — **Ποκατωθιὸ** = κάτωθεν.
ποκνάδα (ή) = εἶδος κοσκίνου μὲ χονδρὰς τρύπες.
Πολίτης Νικόλαος = καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου (1852—1920), ὅστις ἠσχολήθη μὲ τὴν σπουδὴν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν παραδόσεων καὶ τῶν δημ. τραγουδιῶν τοῦ ἑλλ. λαοῦ.
πορεύομαι = περνῶ, ζῶ.
ποριὰ (ή) = ὁ πέρως, ἡ δίοδος.
ποῦρι = λοιπόν, βεβαίως.
προκνάδες (αἱ) = τὰ στίγματα τοῦ δέρματος.

πρικὸς = πικρὸς.

πρίχου = πρίν.

Πρόθεσις = ἡ κόγχη ἢ ἀριστερὰ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἢ ὁποία εἰκονίζει τὸ σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν προτίθενται τὰ δῶρα τῆς θυσίας (ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος). Ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς, πρὶν ἀρχίσῃ ἢ λειτουργίᾳ, προετοιμάζει τὰ δῶρα, ἐξάγων τὸν ἅγιον ἄρτον τῆς προσφορᾶς κ.τ.λ., ἐνῶ μνημονεύει ὀνόματα ζώντων καὶ νεκρῶν.

προτιάω ἢ προγκάω = ἀπομακρύνω μὲ φωνάς.

προτιζομαι = ὀρμῶ τρομαγμένος.

προσιμιά (ἡ) = ἡ πρώτη κατὰ τὸν χειμῶνα σπορά.

προσιμίζω = κάμνω ἔναρξιν τῆς σπορᾶς ἢ ἄλλου τινός.

πρωτόλουβος = ἐκεῖνος ποῦ ὀριμάζει πρῶτος.

P

Ῥαδέσκης = περιώνυμος αὐστριακὸς στρατάρχης. Κατὰ τὸ 1848 ἢ Ἱταλία, διηρημένη τότε εἰς πολλὰ κρατίδια, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποία κατεῖχοντο ὑπὸ ξένων, ἐπεζήτησε τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα αὐτῆς, αἱ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας δὲ κατεχόμεναι Ἱταλικαὶ ἐπαρχίαι ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τῆς. Ὁ Ῥαδέσκης τότε, ἀρχιστρατήγηος τῶν ἐν Ἱταλίᾳ αὐστριακῶν στρατευμάτων, ἐνίκησε τοὺς Ἱταλοὺς εἰς τὴν Ναθάρραν καὶ κατέπειξε τὴν ἐπανάστασιν. Ἦτο πρότυπον αὐστηρότητος.

θαῖδιδ (τὸ) = κτωφύρεια ἀπότομος, φάραγξ δασώδης.

θεκάζω = βγάζω φωνὴν ἀπότομον καὶ ἰσχυρὰν ἕνεκα σφοδροῦ αἰφνιδίου ἀλγους. Ῥεκάζουν π. χ. τὰ ζῷα, ὅταν σφάζονται.

θεπεθέμελα (τὰ) = ἐρείπια ἀπὸ θεμέλια.

θεζαυτί (τὸ) = ἡ ρίζα, τὸ κάτω ἀπὸ τὸ αὐτὸ μέρος τῆς κεφαλῆς.

θεζικουῦ (τοῦ) = ἐπιρρηματικῶς = εἰς τὴν τύχην των, ἐθελοντί.

θειπίζω = 1) σκορπίζω, 2) φεύγω ταχέως.

θεβολάω = 1) ἐλαύνω· 2) τρέχω μὲ ὀρμὴν, φέρομαι πρὸς τὰ κάτω, πίπτω.

θεόγα (ἡ) = ὁ μισθός.

θεονιά (ἡ) = ἡ ὕδροχόη, ὁ κρουρός. Ἐδῶ = κρουνηδόν.

θεχαλιάζουν οἱ ἀποθνήσκοντες.

θεουπάκι (τὸ) = εἶδος δρυὸς ἀπὸ τὰς βωμκλεωτέρας, ὀραιοτέρας καὶ μακροβιωτέρας.

θευάζομαι = ὠρύομαι. — Ῥυάσιμο = ἡ ὠρυγή.

Σ

- Σακελλάριος** = τίτλος ἀπονεμόμενος εἰς ἱερεῖς χάριν τιμῆς.
σαλαγῶ = ὀδηγῶ μὲ φωνᾶς καὶ βραδυσίμους ζῶα, φωνάζω δυνατά.
σάλαγος (ὄ) = ἡ φωνή, ἡ παρακείμεσις τοῦ ὀδηγοῦντος ζῶα.
σαλάδο (τὸ) = (λ. ἰταλική) = παστόν, ἀλατισμένον.
σάλιμα (τὰ) = καλαμιές ἀπὸ στάχυα δεμένες σφικτά.
σάλτο (τὸ) = τὸ πῆδημα.
Σαμουήλ = ὁ περίφημος διὰ τὴν ἐθελουσίαν του μοναχὸς κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἁλῆ Πατᾶ. Ἀποσυρθεὶς εἰς τὸ Κοῦγκι, ὅπου ἦτο ἡ πυριτιδαποθήκη, ἀντέστη ἐπὶ 40 ἡμέρας· ἐλέπων ὅμως ὅτι αἱ προσπάθειά του ἀπέβαινον μάταιαι, ἔβαλε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ μὲ τοὺς πέντε ἐναπομείναντας συντρόφους του, ὡς καὶ πλῆθος ἐχθρῶν, ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα (1803).
σαρίκι = μακρὸ πανίον τὸ ὁποῖον περιετύλιγχν οἱ Τούρκοι καὶ ἐστερέωναν τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς των.
σαρμάς = εἶδος ὅπλου, τὸ ὁποῖον κατεσκευάζετο πιθανῶς εἰς τὸ Ἁργυρόκαστρον.
σάρπα ἢ σάλπα = προστ. τοῦ ἰταλικοῦ σαλπάρω = ἀνασῶρω τὴν ἄγκυραν. Τὸ ἐναντίον φούντα, φουντάρω.
σέγια (τὰ) = τὰ πρὸς διανομὴν ἐν ὑπαίθρῳ χρήσιμα ἐνδύματα καὶ σκεπάσματα (λ. τουρκική).
σελάχι ἢ σελαχλίκι (τὸ) = δερμάτινον περίζωμα, ἰδίως τῶν φουστανελλάδων, εἰς τὸ ὁποῖον ἔθεταν τὰ πιστόλια, τὰ μαχαίρια, τὸ ἐχρησιμοποιοῦν ὡς τσέπην, κλπ. (Σελάχ=ὄπλον, λ. τουρκ.).
σερμαγιά (ἡ) = τὸ κεφάλαιον.
σεφέρι (τὸ) = ὁ πόλεμος (λ. τουρκική).
σήττα (ἡ) = κόσκινον διὰ κοσκίνισμα ἀλεύρου.
σιγανεμένος = ἡρεμὸς, ἡσυχὸς.
σιδέρικος = ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ σιδήρου. Τοῦτο εἰς τὰ ἄλογα θεωρεῖται σημεῖον ἀλάνθαστον γενναιότητος.
σιδερός = σιδερένιος.
σκάλα (ἡ) = ὁ ἀναβολεὺς τοῦ ἵππου. — **Σκαρβαλώνω** = ἀναρριχῶμαι.
σκελεθρωμένος = σκελετώδης.
σκιάζομαι = φοβοῦμαι. — **Σκιαχτρο (τὸ)** = τὸ φόβητρον.
σκληθρα (ἡ) = ἡ ἀκίς ξύλου. Ἐδῶ τοῦ ὀστοῦ.
σκούζω = φωνάζω δυνατά.

- σκουτάρι (τὸ)** = ἡ ἀσπίς. — **Σκουτιά (τὰ)** = τὰ ἐνδύματα.
- σκρυμπός** = κυρτωμένος, καμπούρης. — **Σκρυμπώνω** = κυρτώνω.
- σκῦλα Βαβυλῶν τῆς βασιλίδος Σιών και δορικητον ὄλβον ἐδέξατο** ἠθασαυροὺς Χριστὸς ἐν Σιών δὲ ταύτης, και βασιλεῖς σὺν ἀστέρι ὀδηγῶ, ἀστροπολοῦντας ἔλκει. Διὸ ἀνυμνοῦντες βοήσωμεν κτλ. εἶναι ἡ ἀρχὴ τροπαρίου μιᾶς ψῆδης τῶν Χριστουγέννων (ἡ Βαβυλῶν ἐδέχθη τὰ λάφυρα και τὸν διὰ πολέμου κτηθέντα πλοῦτον τῆς Ἱερουσαλήμ κτλ.).
- σμίγω** = ἐνώνω.
- σμπάλα (ἡ)** = ἡ πλευρά.
- σουρπώνω** = μόλις ἀρχίζω νὰ σκοτεινιάζω.
- σπαράζω** = 1) ἀσπαίρω, κινουμαι σπασμωδικῶς, 2) κινουμαι ἐλαφρῶς, μετατοπίζομαι.
- σπαρνῶ** = τρέμω, σπαρταρίζω.
- Σπιδόλιοντας** = ἐκ τοῦ σπίδα (= ἦτις εἶναι εἶδος φαρμακεροῦ ὀφεις, ἀσπίς) και λιόντας (λέων).
- σπλόνος (ὁ)** = φυτὸν μὲ ρίζαν δηλητηριώδη, ὁ φλόμος.
- Σταθᾶς Γιάννης** = περιώνυμος κλέφτης ἀπὸ τὸν Βάλτον, ὁ ὁποῖος ἠγωνίσθη και ὡς ἀρχηγὸς καταδρομικοῦ στόλου ἐναντίον τῶν Τούρκων. Διάσημος ἔμεινε ἡ παρά τὴν Κασσάνδραν ναυμαχία (1807), εἰς τὴν ὁποῖαν ἐνίκησε.
- στανικῶς** = ἀκουσίως, διὰ τῆς βίας.
- στερφα** = στεῖρα, ἐκείνη ποὺ δὲν ἔχει γάλα.
- στεφάνι (τὸ)** = τὰ ἄνω μέρος ἀποτομωτάτης τομῆς τοῦ ὄρους. (Ἐστεφάνιασε τὸ γίδι = ἐπῆγε εἰς τοιοῦτον μέρος, ἀπὸ ὅπου εἶναι δυσκολώτατον νὰ ἐξέλθῃ και κινδυνεύει νὰ κρημνισθῇ).
- στοιβωτός** = ἐδῶ πυκνὸς και ἀτίθασος. Ἡ στοιβιά (εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν στοιβή) εἶναι θάμνος πυκνότατος και ἀκανθώδης, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατασκευάζουν σκοῦπες.
- στόρηση (ἡ)** = ἡ ζωγραφία, ἡ μορφή, ἡ ὄψις.
- σιουρνάρι (τὸ)** = ὁ πυρίτης λίθος. Ἐπειτα ὄξυς και αἰχμηρὸς λίθος.
- στραβόξυλα (τὰ)** = τὰ ξύλα ποῦ ἀποτελοῦν τὸν σκελετὸν τοῦ ναυπηγουμένου πλοίου, τὰ ἄλλως λεγόμενα και παῖδια.
- στράτα (ἡ)** = λ. ἰταλική, ὁ δρόμος.
- στρεφοκάλεσα** = στεῖρα, ποὺ ἔχει μικρὲς μαῦρες μπαλωματιᾶς εἰς τὸ πρόσωπον και εἰς τὰ πόδια.
- στρίβει** = ἐγνωστὸν ὁ καιρὸς = ἀλλάσσει διεύθυνσιν.
- στριγκός** = τραχὺς και διάτορος.

- στρούγκα* (ἡ) = ἡ μάνδρα.
στρωνάω = γυρίζω, στρέφω.
σύγκλυση (ἡ) = ἡ πλημμύρα, ὁ κατακλυσμός.
συμπαίνω = συμβάλλω (τὰ ξύλα στὴ φωτιά), ἀνάπτω, συνδαυρίζω.
συναξάριον = βίος ἀγίου.
συντηρῶ = παρατηρῶ, προσέχω. — *Συντυχαίνω* = συνομιλῶ, λέγω.
σύσκοια = μὲ τὸ σκοτάδι, κατὰ τὴν νύκτα.
συχνοπηαινογιαγέρονω = συχνὰ πηγαίνω καὶ ἐπιστρέφω.
σφαλάγγι (τὸ) = εἶδος ἰσοβόλου ἀράχνης.
σφάντιζιον (τὸ) = παλαιὰ ἀσημένια δραχμῆ.
σφαράσσω = σφαδάζω, σπαρταρῶ.
σφάχτης (ὁ) = (τὸ ἀρχαῖον σφαγή) τὸ μέρος τοῦ λαίμοῦ, ὅπου τίθεται τὸ μαχαίρι κατὰ τὴν σφαγὴν.
σφελαχτὸ (τὸ) = θάμνος ἀκανθώδης· εἶναι ἀπὸ τὰ φυτὰ τὰ ὁποῖα ἀναγγέλλουν τὸ ἔαρ, μὲ ὠραῖα κίτρινα ἄνθη.
σχίζα (ἡ) = μικρὸν τεμάχιον ξύλου, τὸ ὁποῖον μὲ κοπτερόν ὄργανον ἀπεσχίσθη ἀπὸ μεγαλύτερον· μικρὸν τεμάχιον κοκκάλου ποῦ ἔσπασε.
σώνω = φθάνω, τελειώνω.

T

- τάβλα* (ἡ) = ἡ τράπεζα.
Ταμησός = ὁ ποταμὸς Τάμεσις.
ταμπάνι = τρόπος κατασκευῆς τῆς λεπίδος.
ταμπουῶς (ὁ) = ὄργανον ἐγχορδον ὁμοιάζον μὲ μανδολίνον.
Τάφος Ἁγίος = ἐννοητέον ἐνταῦθα τὴν θέσιν, τὴν τόσον ἱεράν, ὅπου θ' ἀποθάνωμεν ὑπὲρ πατρίδος.
ταχὺ (τὸ) ἢ τὸ *τάχυ* = τὸ πρῶν, ἡ αὐγή. — *Ταχιά* = τὸ πρῶν.
τελάλης (ὁ) = ὁ κήρυξ.
τεντώνω = κατασκηνώνω.
τειτραρχία = ἴδε Φάλαγξ.
τζιμάλι-τζοβαῖρι = λ. τουρκ. = ἀκριβὰ καὶ πολύτιμα (θησαυρούς).
τοδεταχιά = αὔριον τὸ πρῶν.
τόπια (τὰ) = τὰ κανόνια.
τουνεζι = ἀπὸ τὴν Τύνιδα, ὅπου κατασκευάζοντο ὠραῖα κατακόκκινα φέσια σταθερωτάτου χρωματισμοῦ.
τράφος = ἡ τάφρος.
τριχιά (ἡ) = τὸ σχοινίον.

τσαῖροι (τὸ) = λειμών, τόπος βοσκῆς.

τσαπραζία = τὸ σύνολον τῶν ἀργυρῶν ἢ ἀργυροχρύσων κοσμημάτων, τὰ ὅποια ἔφεραν (ιδίως ἐπάνω στὸ στήθος) οἱ ἀγωνισταί.

τσειλεγκάτο (τὸ) = ἡ τσειλιγκάτο = ὁμάς πολλῶν ἰδιοκτητῶν ποιμνίων (τσειλιγκάδων).

τσεινιά (ἡ) = τὸ λάκτισμα.

τσειφούτης = ὁ ἐβραῖος, ὁ φιλάργυρος.

Φάλαγξ = μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν συνεκροτήθη μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα στρατιωτ. σῶμα, τὸ ὅποσον ὑποδιηρεῖτο εἰς τετράρχιας. Εἰς αὐτὸ εἶχον προσληφθῆ πολλοὶ ἀπὸ τοῦς παλαιοῦς ἀγωνιστάς.

φαρι (τὸ) = ὁ (εὐγενής) ἵππος.

φέλα (ἡ) = ἡ ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν καταρράκτης.

φελούκα (ἡ) = μικρὰ λέμβος ὑπηρετικῆ μεγάλης ἢ πλοίου.

φέρομελη (ἡ) = πολυτελὲς ἀνδρικὸν γελέκι κεντημένον μὲ χρυσοῦν ἢ μέταξαν, τὸ ὅποσον φέρεται μὲ τὴν φουστάνελλαν.

φιλεύω = φιλοξενῶ, χαρίζω, προσφέρω ὡς δῶρον.

Φιλόθεος = Ἡ Ἐνετία, διὰ τὴν ἀναπληρώσῃ τὴν ἀπώλειαν τῆς Κρήτης (1669), ἐπεχείρησεν ἀπὸ τοῦ 1684 διὰ τοῦ στρατηγοῦ Μοροζίνη τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς. Οἱ Ἕλληνες μετέσχον προθυμότατα εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ ἐξεστράτευσαν προθύμως βοηθοῦντες τὸν Μοροζίνην, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων, οἱ ἀρματωλοὶ Πᾶνος Μεϊντάνης καὶ Σπαθογιάννης τῆς Ἀκαρνανίας, τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο ἀπὸ τῆς Ἀγραφα, καὶ ὁ Κούρμας τῆς Παρνασσίδος, μὲ τοῦς ὁποίους συνέπραττον οἱ κατὰ τόπους ἐπίσκοποι. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Φιλόθεος Χαριτόπουλος, ἐπίσκοπος Σαλῶνων, ὁ ὁποῖος ἐπὶ κεφαλῆς ἐπαναστατῶν μαζί μὲ τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον ἐξεδίωξε τοῦς Τούρκους ἀπὸ τὴν Παρνασσίδα. Μετ' ὀλίγον ἔμωσεν οἱ μὲν Τούρκοι ἐπῆλθον πολυάριθμοι, οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἐπρόδωσαν τὸν ἀγῶνα περιορισθέντες εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ προαναφερθέντες ἀρματωλοὶ ἐφρονεύθησαν ἡρωικῶς μαχόμενοι εἰς διαφόρους μάχας, καθὼς καὶ ὁ Φιλόθεος. Ὁ ἀδελφός του Δημήτριος κατῴρθωσεν ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιπετείας νὰ σωθῆ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Εἰς τὴν περισηθεύσαν διαθήκην του (ἡ ὅποια ἐγράφη τὸ 1708) ἐξορκίζει τὸν μικρότερον ἀδελφόν του «ὦν δῶσῃ ὁ πανάγαθος

Θεός καὶ καπιτάρη νὰ ἐλευθερωθῆ τὸ δυστυχισμένο Γένος μας ἀπὸ τὸν ἀνελεήμονα Ἄγαρηνόν, νὰ ξεθάψῃ τὰ κόκκαλά μου, καὶ τὰ κόκκαλα τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου Φιλόθεου, ποὺ τὰ ἔχω κρυμμένα σὲ μιὰ σακκούλα στὴν σηλιὰν ποὺ ἐγνωρίζει, καὶ νὰ τὰ θάψῃ μαζί καὶ κοντὰ στὰ κόκκαλα τῶν γονέων μας εἰς τὴν ἐκκλησιὰ τῆς πατρίδος μας».

φιὸ (τὸ) = βιαία πνοὴ ἀνέμου.

φλάμπουρο (τὸ) = ἡ σημαία, ἰδίᾳ δὲ (μανδῆλιον ἢ ἄλλο ὕφασμα εἰς τὴν ἄκραν κοντοῦ) τῆς γαμηλίου πομπῆς.

φλάσκα (ἡ) = δοχεῖον οἴνου ἀπὸ ὕδροκαλακύνθη.

φλέβα (ἡ) = εἰς τὸ ὄστον τῆς ὠμοπλάτης φανερώνει κατὰ τοὺς μάντεις αἱματοχυσίαν.

φλοκάτη (ἡ) = μάλλινος ἐπενδύτης.

φλόκος (ὁ) = τὸ τριγωνικὸν πανί τῆς πρῆρας.

φόρος (ὁ) = λ. λατινική, ἡ ἀγορά.

φουσσᾶτο (τὸ) ἢ φουσσᾶτο = τὸ στράτευμα.

φουρτουλῶ = πετῶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, παιγνιδίζω.

φρύγω = καθουρδίζω, καίω. — **Φρυμένος** = καμένος.

φρύδι (τὸ) = μεταφ. ἡ ὄφρυς λόφου ἢ ὄρους = βράχης ποὺ ἀπολήγει εἰς ὄξειαν γωνίαν.

φρυμάζω = φουῶ μὲ τὰ βρουθούνια.

φτεροὸ (στὸ) κλπ. = τρέπει εἰς φυγὴν χωρὶς καμμίαν ἀντίστασιν.

φυλάχτρα (ἡ) = τὸ προφυλάσσει τὴν σκανδάλην μετάλλινον ἡμικύκλιον εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ὄπλου.

φυράω = ὀλιγοστεύω.

φωτιᾶς = ἡ τρύπα τοῦ καψυλίου.

φωτοκαμένος = καμένος ἀπὸ τῆ φωτιά.

X

χαβωμένος = ἔχων εἰς τὸ στόμα φρίμωτρον (= χαβιάν, ἡ ὁποία εἶναι συνήθως σχισμὴ μὲ τὸ ὅποσον δένεται ἢ κάτω σιαγών, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ δαγκάσῃ τὸ ζῆον).

χαγιατί (τὸ) = μακρὸν ὑπόστεγον ἀνοικτόν.

χαδούλης. θηλ. **χαδούλα** = χαῖδεμένος.

χαμαῖλλι (τὸ) = τὸ περιάπτον, τὸ φυλακτόν. Εἰς τὴν Ἡπειρον ἔτσι ἐλέγοντο τ' ἀργυρᾶ ἐγκόλπια ποὺ ἔφερον οἱ ἀρματωλοί.

χαλεύω = ζητῶ.

χαμαίδρου (τὸ) = ἡ χαμαίδρου τῶν ἀρχαίων, θάμνος μὲ πικρο-

- τάτην γεῦσιν, πού χρησιμοποιοῦν διὰ στομαχικά νοσήματα.
- χαμαιιλὸς** (ὀ) = φυτὸν δηλητηριῶδες, ὁ χαμαιιλῶν τῶν ἀρχαίων.
- χαραιοφάνης** = ὁ τρώγων τὸ ψωμί χαράμι (λ. τουρκ.) = ματαίως.
- χαιροπὶ** (τὸ) = 1) ὀξεῖα βράβδος ἢ ὀξύ μαχαίριδιον με ἀσημένιαν λαβὴν χρήσιμον δι' ἀκόνισμα μαχαίριου καὶ διὰ τρύπημα. 2) Ἡ βράβδος τοῦ πιστολίου πού χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν γέμισιν αὐτοῦ.
- χάρσις** (τὰ) = τὰ στολίσματα.
- χερουλάτης** (ὀ) = ἡ λαβὴ τοῦ ἀρότρου, ἄλλως χερολάβα.
- χνάρι** (τὸ) = τὸ ἔχνος. — **Χνότιο** (τὸ) = ἡ ἐκπνοὴ τοῦ στόματος.
- χολάτος** = ὁ ἔχων χρῶμα χολῆς, βαθύ πράσινον.
- χουμάω** = ὀρμῶ, φέρομαι ὀρμητικῶς.
- Χριστοῦ δάκρυον** = οἶνος ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ Βεζουβίου ὠνοράσθη ἔτσι διὰ τὴν γλυκύτητα καὶ τὸ ἀρωμά του.
- Χρόνης** = ἀρματωλὸς ἐκ Δωρίδος, ὁ ὁποῖος ἐφρονεῦθη τὸ 1791.
- Χροῦσα** (τὰ) = χωρίον εἰς τὴν Σύρον.
- Χρυσολωγᾶς Μανουὴλ** = λόγιος συγγραφεύς, ἀκμάσας περὶ τὸ 1400. Οὗτος διέμεινεν ἐπὶ δεκαπενταετίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐκεῖ ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων.
- Χρυσόστομος Ἰωάννης** = ὁ εἰς ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας, (347—407 μ. Χ.), πατριάρχης Κων/πόλεως. Οὗτος ἔκαμε ἐπιτομὴν τῆς λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.
- χτένι** εἰς τὴν Ἡπειρον = ἡ ὠμοπλάτη τοῦ ἀρνίου. Τὰ σημάδια πού ἔχει ἐπάνω τῆς, ἐὰν τὸ ἀρνὶ ἐθουσιάσθη κατὰ τὸ Πάσχα ἢ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἐχρησίμευον (καὶ χρησιμεύουν ἀκόμη) εἰς τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς ποιμένας πρὸς μαντείας.
- χτώηχι** (τὸ) = ἡ Ὀκτώηχος, ἡ γνωστὴ συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων, ἧτις ἐχρησίμευον ὡς πρῶτον ἀναγνωστικὸν βιβλίον.
- χυμάω** = ἴδε χουμάω.
- χωνεύω** = διαχύνομαι ἐσωτερικῶς καὶ ὑπούλως, ἀπορροφῶμαι σιγα-σιγὰ καὶ ἔπειτα ἐξαφανίζομαι, χάνομαι.
- χώρα** (ἡ) = τὸ ἄστυ, ἡ πόλις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ χωρία.

Ψ

- ψαλιτήρι** (τὸ) = τὸ βιβλίον πού περιέχει τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ.
- ψωμί** (τὸ) πού σοῦδωκα νὰ σὲ πνίξῃ = κατάρα ἢ ὁποῖα ῥίπτεται συνήθως ἐναντίον προδότη ἢ ἀγνώμονος.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.	Σελίς
<i>Βασιλειάδου Σπυρ.</i> Ὁ Ὀρφεὺς καὶ αἱ Σειρήνες	3
<i>Ἐφταλιώτη Ἀργ.</i> Ὁ Ἀριστίωνας καὶ ὁ Σύλλας	5
<i>Μωραϊτίδου Ἀλεξ.</i> Ἡ Πόλις	10
<i>Βλαχογιάννη Γ.</i> Τὸ παλικαράκι	16
<i>Νιοβάνα Παύλου</i> Ὅπως εἰς τὰ μυθιστορήματα	17
<i>Εὐστρατιάδου Εὐστρ.</i> Τὸ δράμα τοῦ δέντρου	19
<i>Καρβούνη Ν.</i> Δεξιὰ, καπετάνιε !	23
2. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.	
<i>Παπαδιαμάντη Ἀλεξ.</i> Φτωχὸς ἅγιος	26
» » Στὸ Χριστό, στὸ Κάστρο	43
<i>Ῥοῖδου Ἐμμανουήλ</i> Ἱστορία ἑνὸς σκύλου	66
<i>Νιοβάνα Παύλου</i> Νῦν ἀπολύεις	73
<i>Βλαχογιάννη Γ.</i> Τ' ἀκριβὰ καὶ τιμημένα	79
3. ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.	
<i>Χριστοβασίλη Χρίστου</i> Τὸ σχολεῖδ τοῦ χωριοῦ μου	89
» » Ἡ καλύτερή μου ἀρχιχροιά	93
4. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.	
<i>Κοραῆ Ἀδαμαντίου</i> Μετὰ τὰς ἐξετάσεις	103
» » Ἐπιστολὴ πρώτη πρὸς Ἰ. Βαρβάκην	104
» » Ἐπιστολὴ δευτέρα πρὸς Ἰ. Βαρβάκην	108

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α'. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ.

Κορνάρου Β. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον :	
Εἰσαγωγή	110
Ἐπίθεσις τοῦ ἔργου	110
Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ β' μέρος :	
1. Ὁ Καραμανίτης	113
2. Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρητικοῦ καὶ Καραμανίτη	115
Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ δ' μέρος :	
Ὁ Ἑρωτόκριτος σώζει τὸν Ἡράκλην	119
Βαλαωρίτου Ἀριστ. Ἀθανάσις Διάκος.	
Εἰσαγωγή	131
Ἔσμα α'. Ἡ παραμονή	132
Ἔσμα β'. Οἱ τρεῖς	135
Ἔσμα γ'. 23 Ἀπριλίου	138
Ἔσμα δ'. Ἀποκάλυψις	151
Περίληψις τῶν ἐπομένων ἄσμάτων	158

Β' ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ :

Πολέμη Ἰωάννου Ὁ Γαλέριος	159
Βαλαωρίτου Ἀριστ. Ἡ φυγή τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ	161

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΜΥΘΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ :

Δημοτικὸν Ἡ ἀρπαγή τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου	165
' Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ	168

<i>Δημοτικὸν</i>	Τοῦ γιοφουριοῦ τῆς Ἄρτας	170
»	Τὸ δοκίμιον τῆς ἀγάπης	172
»	Τοῦ Χάρου καὶ τοῦ Λεβέντη	173
»	Τοῦ Χάρου καὶ τοῦ νιοῦ	174
»	Τοῦ Χάρου καὶ τῆς Λυγερῆς	175
»	Ὁ Χάρος καὶ οἱ ἀποθαμένοι	176
<i>Δροσίνη Γεωργίου</i>	Ὁ γάμος τῆς Διογέννητης	177
»	» Ὁ Σιδερόκαρδος	179
<i>Πολέμη Ἰωάννου</i>	Κώνστας	182
»	» 31η Δεκεμβρίου	184

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ :

<i>Περγιαλίτη Γιάννη</i>	Ἡ βαρκούλα	185
<i>Πολέμη Ἰωάννου</i>	Ὁ λιποτάκτης	185

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α'. ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ :

<i>Βιζυηνοῦ Γεωργίου</i>	Μπαλλάντα	186
<i>Στρατήγη Γεωργίου</i>	Στὸ σπίτι μας	187
<i>Μαλακάση Μιλτ.</i>	Ὁ Τάκη - Πλούμας	189

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ :

<i>Κάλβου Ἀνδρέου</i>	Ὁ φιλόπατρις	190
»	» Τὰ ἠφαίστεια	193
<i>Προβελεγγίου Ἀριστ.</i>	Ἡ ἐπιστροφή	196

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ :

<i>Κρυστάλλη Κώστα</i>	Τὸ ἡλιοβασίλεμα	198
»	» Ὁ τρύγος	200
<i>Γκόλφη Ῥήγα</i>	Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου	201

Β'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Ἰ. <i>Ρίζου Νερουλοῦ</i> . Εἰς ἰατρὸν	203
<i>Πάλλη Ἀλεξάνδρου</i> . Σὲ τάφο κόρης	203

3. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

<i>Πολέμη Ἰωάννου</i> Μαυρίκιος	204
<i>Μαρκοῦ Γερ.</i> Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν « Ὀρκον » :	
Ἐἰσαγωγή	206
Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ α' μέρος	206
» ἀπὸ τὸ β' μέρος	214

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΙΟΙ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ..	228
--	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	239
---	-----

721034
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΒΑΡΒΑΚΕΙΩ ΠΡΟΤΥΠΩ ΣΧΟΛΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ
ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ 1933 — 1938

Ἀριθμὸς ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 41719.

Ἡμερομηνία: 1-8-1933.

ΕΚΔΟΣΙΣ Δ΄.

Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφορίας	{	64582
		7-9-36
Τιμὴ ἄνευ βιβλιοσήμου	Δρ.	33.60
Ἄξια βιβλιοσήμου	>	13.40
Πρόσθετος φόρος Ἀναγκ. Δανείου >		4.—
Συνολικὴ τιμὴ	Δρ.	51.00

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
52 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ) — 52
1 9 3 6

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἄριθ. πρωτ. 41719.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26ῃ Αὐγούστου 1933.

Πρὸς
τὸν κ. **Ἀλέξανδρον Γ. Σαρῆν.**

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ἑτι διὰ ταυταρίθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης τὴν 1ην Αὐγούστου 1933 καὶ δημοσιευθείσης τὴν 9ην Αὐγούστου 1933 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 78 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, στηριζομένης δὲ εἰς τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου 5045 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπείας, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 82 πρακτικὸν αὐτῆς, ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ' τάξεως τῶν Γυμνασίων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον **Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα** βιβλίον σας, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῶν τριῶν εἰσηγητῶν.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ
Ὁ τμηματάρχης
Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ.

Ἄρθρον 6^{ον} τοῦ ἀπὸ 21^{ης} Σεπτεμβρίου 1932 Προεδρικοῦ Διατάγματος.

Τὰ διδακτικὰ βιβλία, τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των, ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 15% τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἄνευ βιβλιοσήμου τιμῆς, πρὸς ἀντιμέτωπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ ἐξωφύλλου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.

